

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TOKTOGUL SATILGANOV'UN ŞİİRLERİNİN ÜSLUP
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Özlem Turan

Zonguldak 2020

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TOKTOGUL SATILGANOV'UN ŞİİRLERİNİN ÜSLUP
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Özlem Turan**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan**

Zonguldak 2020

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

08.09/2020

Özlem Turan

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 181282121003 öğrenci numaralı Özlem Turan'ın hazırladığı "Toktogul Satılganov'un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi" konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/08/2020 Perşembe günü saat 15:00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

Başkan _____

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Osman ARICAN (Tez Danışmanı)

Üye _____

Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20.....

Prof. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Toktogul Satılganov'un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi
Tez Yazarı	: Özlem Turan
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Adedi	: 319

Sesler ve kelimeler, eserlerde kullanım sıklığı, şekli ve anlamı açısından şairlerin üslubunu ortaya koymada yardımcı unsurlardır. Dolayısıyla, şairlerin fikirlerini, bakış açısını söz konusu unsurlar vasıtasıyla tespit etmek mümkündür. Çalışmada, 1864 yılında doğan ve hayatı sıkıntı içerisinde geçen Toktogul Satılganov'un şiirleri, ses, kelime ve kelimelerin ifade ettiği anlamlar açısından incelenmiştir. Bu inceleme doğrultusunda şairin hem yaşadığı dönem hakkında bilgi edinmek hem de üslubunu anlamak amaçlanmıştır. Satılganov, Kırgız edebiyatının önemli temsilcileri arasındadır. Döneminde çok ses getirdiği için halk tarafından sevilen bir kişiliği olmuştur. Şiirlerini sözlü geleneğin etkisiyle, yazarak değil, söyleyerek inşa etmiştir. Çalışmada, şair öldükten sonra şiirleri derlenerek iki ciltlik olarak basılan "Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989)" adlı eserden 50 şiir seçilerek yapılmıştır. Çalışma, giriş, beş ana bölüm, sonuç, kaynakça ve ekler şeklindedir. Bölümler; "Toktogul Satılganov'un Hayatı, Kişiliği ve Eserleri", "Modern Dil Bilimi", "Fonostilistik", "Leksikostilistik", "Semantik Stilistik" başlıklarını oluşturur. Birinci bölümde Toktogul Satılganov'un hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, tezin temeli olan üslup konusu modern dil bilimi başlığı altında açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, fonostilistik bir inceleme yapılmış, seslerin sıklığı, istatistikleri belirlenmiştir. En sık kullanılan sesler tespit edilerek açıklanmıştır. Dördüncü bölümde, leksikostilistik inceleme yapılmış, en sık kullanılan kelimelere şiirlerden örneklerle değinilmiştir. Genel niteliğe sahip kelimeler iki başlıkta incelenmiştir. Beşinci bölümde semantik stilistik bir inceleme yapılmıştır. Burada, eş ve karşıt anlamlı kelimeler üslup açısından ele alınmıştır. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında, şairin, gençliğini sürgün yollarında geçirmesi ve çok uzun yıllar hapis hayatı yaşamasının etkileri şiirlerine fazlasıyla yansımıştır. Daha çok yakınma, şikâyet kelimelerine yer vermiştir. Sürgün dönüşünde halk ve memleket özlemi, umudu içeren kelimeleri sıklıkla kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toktogul Satılganov, Şiir, Ses, Kelime, Anlam

ABSTRACT

Institution	: ZBEÜ Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Title	: Analysis of Toktogul Satılganov's Poems in Terms of Style
Author	: Özlem Turan
Adviser	: Assit. Prof. Osman Arıcan
Type of Thesis, Year	: Master Thesis, 2020
Total Number Of Pages	: 319

Voices and words are helpful in revealing the style of poets in terms of frequency, shape and meaning of their use in works. Therefore, it is possible to determine the ideas and point of view of the poets through these elements. In the study, the poems of Toktogul Satılganov, born in 1864 and whose life was in distress, were examined in terms of the meanings expressed by sound, words and words. In line with this study, it was aimed to learn about the period of the poet and to understand his style. Satılganov is one of the important representatives of Kyrgyz literature. He had a personality loved by the public because he made a lot of noise during his period. He built his poems by saying, not by writing, under the influence of the oral tradition. In the study, 50 poems were chosen from the work titled “The Toktogul Cigars Supplement Tomduk Cynynagı (Tom I - II) (1989)”, whose poems were compiled and printed in two volumes after the poet died. The study is in the form of introduction, five main sections, conclusion, bibliography and annexes. Sections; It forms the titles of “Life, Personality and Works of Toktogul Satılgav”, “Modern Linguistics”, “Phonostylistic”, “Lexicostylistic”, “Semantic Stylistic”. In the first part, information about the life, personality and works of Toktogul Satılganov is given. In the second part, the subject of style, which is the basis of the thesis, is explained under the title of modern linguistics. In the third part, a phonostylistic examination was made, the frequency and statistics of the sounds were determined. The most frequently used sounds are identified and explained. In the fourth chapter, lexicostylistic examination is made and the most frequently used words are mentioned with examples from poems. Words with general characteristics are examined under two titles. In the fifth section, a semantic stylistic examination is made. Here, synonyms and opposite words are dealt with in terms of style. When an evaluation is made in general, the effects of the poet's spending his youth on the roads of exile and living in prison for many years were reflected in his poems. He used more the word of complaint. After his return of exile, he often used the words of homesickness and missing of longing.

Keywords: Toktogul Satılganov, Poetry, Sound, Word, Meaning

ÖN SÖZ

Dilin anlamlı en küçük yapı taşı kelimelerdir. Kelimeler de seslerin birliktelik oluşturmasıyla bir anlam kazanır. Seslerin ve kelimelerin eserlerde kullanılışı, şairin veya yazarın bakış açısını, duygularını, fikirlerini tespit etmeye yardımcı olur.

Toktogul Satılganov, hayatı sıkıntılarla geçen bir şairdir. Başına gelen her olaya karşı halkı ile birlikte mücadele etmiştir. Uzun yıllar sürgün hayatı yaşamış, daima halkının iyiliğini ve hürriyetini düşünmüştür. Yaşadığı dönemin izleri onun eserlerinde net bir şekilde yer almaktadır.

Çalışmada, Toktogul Satılganov'u tanıtmak, onun şiirlerindeki ses, kelime ve anlamdan oluşan üslup ve üslup bilimi özelliklerini tespit etmek, fonostilistik, leksikostilistik ve semantik stilistik kavramlarını açıklayarak şairin üslubunu ortaya koymak, bununla birlikte dil bilimine katkıda bulunmak ve üslup ile ilgili çalışmalara kaynak sağlamak amaçlanmıştır.

Şairin hayatını anlatan kitaplar Kırgızistan'da olduğundan, ilk başta kitapların temin edilmesi noktasında zorluklar yaşanmıştır.

Bu çalışma ile Kırgızistan coğrafyasında siyasi ve sosyal konuların Kırgız edebiyatına yansımalarını görmek mümkün olmuştur.

Yüksek lisans tez çalışmamı hazırlamada öncelikle konuyu belirlerken isteklerimi, ilgi alanımı göz önünde tutarak bana yardımcı olan, tezin planının oluşmasında, yürütülmesinde ve ortaya konulmasında bilgilerini, tecrübelerini ve kitaplarını benimle paylaşan, çalışmanın bilimsel temeller ışığında oluşmasını sağlayan, her türlü desteğini benden esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan'a sonsuz teşekkür ederim. Çalışmalarım süresince hep yanımda olan sevgili anneme, desteklerini eksik etmeyen meslektaşlarım Arzu Oda ve Semanur Yener'e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLOLAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. TOKTOGUL SATILGANOV’UN HAYATI VE ESERLERİ (1864 - 1933)	4
1.1. Toktogul Satılganov’un Derlenen Başlıca Eserleri ve Basıldığı Yıllar	18
1.2. Toktogul Satılganov Hakkında Öne Çıkan Görüşler	19
2. MODERN DİL BİLİMİ	22
2.1. Üslup Kavramı ve Üslup Bilimi	26
2.1.1. Üslup ve Üslup Biliminin Konusu, Amaçları ve İşlevleri	28
2.1.2. Edebî Eser ve Üslup	30
3. FONOSTİLİSTİK	33
3.1. Fonostilistik Açından Toktogul Satılganov’un Şiirleri	35
3.2. Sesler ve Sıklık Dereceleri	45
3.3. Edebî Üslubu Oluşturan Fonostilistik Özellikler	48
3.3.1. Önyinelemeler (Anaphora)	49
3.3.2. Artyinelemeler (Epistrophe)	51
3.3.3. Asonans (Ünlü Yinelemesi)	54
3.3.4. Aliterasyon (Ünsüz Yinelemesi)	57
4. LEKSİKOSTİLİSTİK	65
4.1. Kelimelerin Sıklık Dereceleri ve Şiirlerde Kullanılan Kelimeler	68
4.1.1. Bol- Kelimesi	72
4.1.2. Men Kelimesi	78
4.1.3. Sen Kelimesi	80
4.1.4. Kırgız Kelimesi	82
4.1.5. Kara- ve Kör- Kelimeleri	85
4.1.6. Dünüyö / Düynö Kelimeleri	86
4.1.7. Ele ve Eken	87

4.2. Genel Nitelikli Kelimeler	88
4.2.1. Sözlü Dile Ait Kelimeler	89
4.2.2. Standart Dile Ait Kelimeler	92
4.2.2.1. Hayvanlarla İlgili Kelimeler	92
4.2.2.2. Tabiatla İlgili Kelimeler.....	94
4.2.2.3. Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler	96
4.2.2.4. Şiddet İle İlgili Kelimeler	96
4.2.2.5. Özel İsimler.....	97
4.2.2.5.1. Kişi İsimleri.....	98
4.2.2.5.2. Yer İsimleri	99
5. SEMANTİK STİLİSTİK.....	102
5.1. Eş Anlamlılık (Sinonim)	103
5.1.1. Üslup Açısından Eş Anlamlı Kelimelerin Şiirlerde Kullanımı	104
5.1.1.1. El, Curt ve Kalk Kelimeleri	105
5.1.1.2. Ayt-, De-, Süylö- Kelimeleri	107
5.1.1.3. Azap, Dart, Kaygı, Ubay Kelimeleri	108
5.1.1.4. Bar-, Cet- Kelimeleri	110
5.1.1.5. Zaman, Ubak, Kez ve Door Kelimeleri	112
5.1.1.6. Kayran, Kadır, Kimbat ve Aziz Kelimeleri	114
5.1.1.7. Azattık, Boşonduk, Erkindik ve Boşo- Kelimeleri	116
5.2. Karşıt Anlamlılık (Antonim).....	118
5.2.1. Üslup Açısından Karşıt Anlamlı Kelimelerin Şiirlerde Kullanımı	119
5.2.1.1. Kel- ve Ket- Karşıtılığı	120
5.2.1.2. Kedey – Bay Karşıtılığı	122
5.2.1.3. Kün – Tün Karşıtılığı	123
5.2.1.4. Ak – Kara Karşıtılığı.....	127
5.2.1.5. Al- – Ber- Karşıtılığı.....	130
5.2.1.6. Bar – Cok Karşıtılığı.....	132
5.2.1.7. Caş – Karı Karşıtılığı	133
5.2.1.8. Tuu- ve Öl- Karşıtılığı	135
5.2.1.9. Az – Köp Karşıtılığı.....	136
5.2.1.10. Cakşı – Caman Karşıtılığı	138
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA	143

EKLER.....	157
Ek 1: Toktogul Satılganov'un Seçilen 50 Őiri	157
Ek 2: Sözlük	267
Ek 3: Toktogul Satılganov'un Fotoğrafları	309
ÖZ GEÇMİŞ.....	319

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.1: Satılğanov'un Şiirlerinde Bol- Kelimesinin Kullanımı	73
Şekil 4.2: Satılğanov'un Şiirlerinde Bireysel "Men" in Açılımı	78
Şekil 4.3: Satılğanov'un Şiirlerinde Kırgız Kelimesinin Kullanımı	83
Şekil 4.4: Satılğanov'un Şiirlerinde Kara- ve Kör- Kelimelerinin Kullanımı	85
Şekil 4.5: Satılğanov'un Şiirlerinde Dünüyö / Düynö Kelimeleri	86
Şekil 5.1: Satılğanov'un Şiirlerinde El, Curt ve Kalk Kullanımı	105
Şekil 5.2: Satılğanov'un Şiirlerinde Ayt-, De-, Süylö- Kullanımları	107
Şekil 5.3: Satılğanov'un Şiirlerinde Azap, Dart, Kaygı, Ubay Kullanımları	109
Şekil 5.4: Satılğanov'un Şiirlerinde Bar-, Cet- Kullanımları	111
Şekil 5.5: Satılğanov'un Şiirlerinde Zaman, Ubak, Kez ve Door Kullanımları ..	112
Şekil 5.6: Satılğanov'un Şiirlerinde Kayran, Kadır, Kimbat ve Aziz Kullanımları	114
Şekil 5.7: Satılğanov'un Şiirlerinde Azattık, Boşonduk, Erkindik ve Boşo- Kullanımları	116
Şekil 5.8: Satılğanov'un Şiirlerinde Kel- ve Ket- Karşıtlığı	121
Şekil 5.9: Satılğanov'un Şiirlerinde Kedey - Bay Karşıtlığı	122
Şekil 5.10: Satılğanov'un Şiirlerinde Kün - Tün Karşıtlığı	123
Şekil 5.11: Toktogul Satılğanov'un Şiirlerinde Kün Kelimesinin Ayrımı	124
Şekil 5.12: Kün Kelimesinin Zaman Anlamındaki Kullanımı	126
Şekil 5.13: Satılğanov'un Şiirlerinde Ak – Kara Karşıtlığı	128
Şekil 5.14: Satılğanov'un Şiirlerinde Al- – Ber- Karşıtlığı	131
Şekil 5.15: Satılğanov'un Şiirlerinde Bar – Cok Karşıtlığı	132
Şekil 5.16: Satılğanov'un Şiirlerinde Caş – Karı Karşıtlığı	133
Şekil 5.17: Satılğanov'un Şiirlerinde Caş Kelimesinin Ayrımı	134
Şekil 5.18: Satılğanov'un Şiirlerinde Tuu- – Öl- Karşıtlığı	135
Şekil 5.19: Satılğanov'un Şiirlerinde Az – Köp Karşıtlığı	137
Şekil 5.20: Satılğanov'un Şiirlerinde Cakşı – Caman Karşıtlığı	138

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Ses Sıklığı	37
Tablo 3.2: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı ..	38
Tablo 3.3: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı	38
Tablo 3.4: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı	38
Tablo 3.5: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı	39
Tablo 3.6: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Ses Sıklığı	40
Tablo 3.7: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı	41
Tablo 3.8: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı	41
Tablo 3.9: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı	41
Tablo 3.10: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı	41
Tablo 3.11: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Ses Sıklığı	43
Tablo 3.12: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı	43
Tablo 3.13: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı	44
Tablo 3.14: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı ..	44
Tablo 3.15: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı	44
Tablo 3.16: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Sıklık Derecesi	46
Tablo 3.17: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı	46
Tablo 3.18: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı	46
Tablo 3.19: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Ünlü / Ünsüz Sıklığı	47
Tablo 3.20: Toktogul Satılganov’un İncelenen Elli Şiirin İlk On Sesi	55
Tablo 3.21: “Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı” Adlı Şiirin İlk On Sesi ..	62
Tablo 3.22: “Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı	62

Tablo 4.1: Şairlerin Şiirlerinde Kelime Kullanım Oranı	67
Tablo 4.2: Satılğanov'un Seçilen Şiirlerinde İsim ve Fiil Sıklıkları.....	67
Tablo 4.3: Toktogul Satılğanov'un Şiirlerinde En Sık Tekrar Eden Kelimeler	70
Tablo 4.4: Satılğanov'un Şiirlerinde Sıklığı En Fazla Olan 20 Kelimenin Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğündeki Sıklıkları.....	71
Tablo 4.5: Kelimelerin Türkiye Türkçesindeki Ortaklık Oranı	72
Tablo 4.6: Satılğanov'un Şiirlerinde Sen Kelimesinin Kullanımı	80
Tablo 4.7: Satılğanov'un Şiirlerinde Sözlü Dil Özelliğine Sahip Kelimeler.....	89
Tablo 4.8: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Hayvanlarla İlgili Kelimeler	93
Tablo 4.9: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Tabiatla İlgili Kelimeler.....	95
Tablo 4.10: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler.....	96
Tablo 4.11: Satılğanov'un Şiirlerinde Şiddet İle İlgili Kelimeler	97
Tablo 4.12: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Kişi İsimleri	98
Tablo 4.13: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Yer İsimleri	99
Tablo 5.1: Karşıtlıkların Şiirlerde Kullanım Sıklığı ve Sırası	120
Tablo 5.2: Sıradan Olmayan Zaman Listesi	127

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 3.1: “a” ve “k” Seslerinin Tüm Seslere Oranı 47

GİRİŞ

Bir edebî eseri anlamak için şairin veya yazarın bakış açısını ve eserin yazıldığı dönemin özelliklerini bilmek gerekir. Bütün edebî eserler, onu oluşturan kişinin düşünce dünyasının ürünüdür. Çeşitli durumlar ve olaylar sonucunda yazar veya şair, inancını, bakış açısını ve felsefesini eserlerine aktarır.

İnsanlar, içinde yaşanılan dünyada konuşabilmesi ile diğer canlılardan ayrılır. İlerleyen zamanlarda da konuşmasını yazıya geçirir ve daha da geliştirerek kullandığı dile özel şekiller verir. Şairler de, yaşadığı dünyayı kendi hayal gücü doğrultusunda kelime tercihleri, dil kullanımları ile yeniden biçimlendirir. Şairlerin eserlerinde yer alan kavramlar aslında, onun iç dünyasına yolculuğuyla ilgilidir. Herkesin bakıp normal gördüğü şeyler, şairin kullandığı ses, kelime ve hayal gücüyle birlikte yorumlandığında daha etkili bir hâl alır. Bu etkililik onun gözlemlerinin, eserlerin kaleme alındığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik durumunun, aile yaşamının vb. birleşmesiyle üslubunu oluşturur. Dolayısıyla her kullanım, şairin düşünce yapısındaki biçimiyle esere yansımış olur.

Üslup, seslerin ve kelimelerin belirli sıklık, dağılım ve birleşimleri sonucu oluşur. Şairlerin eserlerinde kullandığı bu tür sıklıkların yanında yaptığı ses ve kelime oyunları onun üslubunu belirler.

Her şairin kullandığı ses ve kelimelerin sıklıkları birbirinden farklıdır. Söz konusu farklılıklar da, onların üslubunu etkiler. Eserde anlatılmak istenen konunun dışında, konuyu betimleyen kelimelerin kullanım şekli üslup biliminin bir inceleme alanıdır.

Ses ve kelime sıklıklarıyla yapılan çalışmalar üslup biliminin sınırları içerisindedir.

Üslup bilimi açısından şiir incelemeleri yapıldığında, istatistik verilerle somut sonuçlar elde etmek mümkündür. Çalışmada, yaşadığı dönemde dikkat çeken ve ses getiren isimler arasında yer alan Kırgız şairi Toktogul Satılğanov'un "Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989)" adlı iki ciltlik eserinden seçilen 50 şiir, fonostilistik, leksikostilistik ve semantik stilistik şeklinde incelenmiştir.

Fonostilistik, ses temelli bir inceleme alanıdır. Seslerin niteliklerini, kullanılış şeklini ortaya koyar. Bununla birlikte fonostilistik incelemelerde seslerin kullanım sıklıklarına göre arka plandaki anlamları da belirlenir. Leksikostilistik kelimeye dayalı bir inceleme alanıdır. Şiirlerde kullanılan kelimelerin sıklıkları, düzeni gibi pek çok rolünü araştırmaktadır. Çünkü dil içerisinde kelimeleri farklı şekillerde anlamlandırmak, kullanılış yerlerine göre onlara değişik boyutlar kazandırmak mümkündür. Semantik stilistik, kelimelerin anlam alanını araştırmayı konu edinir. Burada şiirlerde kelimelerin ifade ettiği farklı anlamlar tespit edilir ve kelimeleri kullanım durumuna göre şairin üslubu ortaya konur.

Çalışma, giriş, beş ana bölüm, sonuç, kaynaça ve ekler şeklindedir. Bölümler; “Toktogul Satılgav’un Hayatı, Kişiliği ve Eserleri”, “Modern Dil Bilimi”, “Fonostilistik”, “Leksikostilistik”, “Semantik Stilistik” başlıklarını oluşturur.

Birinci bölümde Toktogul Satılgav’un hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde tezin temeli olan üslup konusu modern dil bilimi başlığı altında açıklanmıştır. Burada başlıklar, modern dil bilimi, üslup kavramı ve üslup bilimi, üslup ve üslup biliminin konusu, amaçları ve işlevleri, edebî eser ve üslup şeklindedir.

Üçüncü bölümde fonostilistik inceleme yapılmış, seslerin sıklığı, istatistikleri belirlenmiştir. En sık kullanılan sesler tespit edilerek açıklanmıştır. Elli şiir içerisinden üç şiir örneklem olarak seçilip sesler, kalın – ince ünlü, sedalı – sedasız ünsüz, ünlü – ünsüz durumlarına göre incelenmiştir. Bu üç şiirde en sık kullanılan seslerle elli şiirin tüm seslerinde en sık kullanılanlar karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte edebî üslubun özelliklerinden olan önyineleme, artyineleme, asonans ve aliterasyon kullanımları şiirlerden örneklerle ortaya konmuştur.

Dördüncü bölümde, leksikostilistik inceleme yapılmış, en sık kullanılan kelimelere şiirlerden örneklerle değinilmiştir. İsimler ve fiillerin sıklıkları tespit edilerek sonuca varılmıştır. Genel niteliğe sahip kelimeler sözlü ve standart dil özelliğine sahip olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

Beşinci bölümde semantik stilistik, yani anlam alanına yönelik inceleme yapılmıştır. Burada, eş ve karşıt anlamlı kelimeler incelenmiştir. Ortaya çıkan veriler ve tespitler sonuç kısmında yer almaktadır.

Bu tez, esere bağlı, üslup veri çalışmasıdır. Daha özelden şairin, (individual stil) bireysel üslubunu ortaya koymak için yapılmıştır. Tablo ve istatistiklerden fazlasıyla yararlanılmıştır.

Ekler kısmında Toktogul Satılganov'un seçilen şiirleri, şiirlerdeki kelimelerin anlamlarını barındıran sözlük ve şairin fotoğrafları olmak üzere üç ek bulunmaktadır. Çalışmanın sözlük kısmı, Yudahin'in *Kırgız Sözlüğü*'nden yararlanılarak kelimelerin şiirlerdeki anlamlarına göre oluşturulmuştur.

1. TOKTOGUL SATILGANOV'UN HAYATI VE ESERLERİ (1864 - 1933)

Toktogul Satılğanov, 1864'te Kırgızistan'ın Ketmen – Töbö ilçesine bağlı Kuşçu – Suu köyünde tarımla uğraşan fakir bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Satılğanov, Kırgız halkı içerisinde büyük ozan ve düşünür olarak görülmektedir.

Kırgızlarda ad verme geleneğinde Satılğan, kardeşler ölmüş, tek çocuk kalmış olanlara verilen ad olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle “Kırgızlar Satılğan (Satılmış) adını çocukları yaşamayınca ‘bir başkasına satılmıştı’ özel anlamını katarak koyarlar. Toktogul adı da yine ‘yaşasın, ölmesin’ ümidiyle umut besleyerek konulan adlardan biridir. Toktogul da anne-babası yaşlandığında onların sahip olduğu tek çocuğu idi” (Cumakunova, 2014: 17). Fakir bir yaşam sürdüren şair, hayatı boyunca ırgatlık yapmak, koyun gütmek zorunda kalmıştır. Şiirlerine çoğunlukla bu durumu yansıtmış ve “*Yoksulluk yüzünden ırgat oldum birine, gariplik düştü başıma*” diyen Toktogul... hayatını hafifletmeyen kaderin acımasızlığına lanet eder. Varlığı çoğaldıkça insanlığı azalan zenginlerin açgözlülüğü ve zalimliğine şahit olan genç ozan kendine onlarla asla birleşmeyeceği özel bir yol çizmiş olur” (Cumakunova, 2014: 18).

Sözlü edebiyat, halkın ortak fikirlerini, yeteneklerini ortaya çıkarmada önemlidir. Kırgızlarda sözlü edebiyat geleneği oldukça yaygındır. Bu gelenek içerisinde “Kırgız Türklerinin sözlü edebiyatında XX. yüzyılın ikinci yarısı, akın şiirinin çok önemli ölçüde geliştiği dönem olmuştur. Bu yüzyılda Bekmurat, Esenaman, Çondu, Esmambet, Nurdin, Niyazaalı, Moldo Kılıç, Toktogul Satılğanov, Togolok Moldo, Aytike, Naken, Sartbay, Kalmırza, Naymanbay, Soltobay, Cenicok, Barpı... ” (Dıykanbayeva, 2009: 337) gibi pek çok şair yetişmiştir. Toktogul Satılğanov ve Togolok Moldo “... Sovyet Kırgız Edebiyatı'nın ilk şairleridir. Şiirlerinde yeni Sovyet ideolojisini överek, rejim doğrultusunda eserler vermişlerdir” (Buran ve Alkaya, 2007: 320).

Kırgızistan'da akınlar farklı şekillerde adlandırılır. Halktan olanlar halk akını adını alır. Akınlar genel olarak “Kırgızların yaşamını, tarihini, kültürünü, sözlü gelenek haline getirip irticalen söyledikleri şiirler vasıtasıyla kuşaktan

kuşağa aktaran yetenekli ve özel eğitimli şahıslardır” (Alimov, 2003: 3) şeklinde açıklanır.

“Akınlar; *ırçı*, *cazgiç akın* veya *tökmö akın* olarak da adlandırılabilir. Tökmö akınlar... kendi eserlerini kopuz veya kıyak ile dile getirirler. Halk şairleri; camakçı (atışmacılar), comokçu (destancılar) ve hikmetli söz söyleyenler olmak üzere üç gruba ayrılır... Akınlar, besteci veya komuzçular toydan toya, topluluktan topluluğa, köyden köye giderek bu geleneği sürdürmüş ve halk şiirinin örneklerini vermişlerdir. Akınlar büyük şölen veya toplantılara katılmış, atışmış, kendi yöresi veya boyunu temsil etmiştir” (Artun, 2009: 5).

Kırgızistan’da atışmalara katılan akınlar (halk şairleri), âşıklık geleneğinin bir parçasıdır. Tökmö akınlar da kopuz çalarak gördüğü her şeyi dile getirir, tasvir eder.

Şairler, buldukları ortamları gözlemleyerek eserlerini oluşturur. Kırgızistan’daki akınlarda da bu durum söz konusudur. Oradaki akınlar, “Her yıl hünerli insanlardan olan dökme akınlar, manasçılar ile buluşur. Onların samimi sohbetleri, fikir alışverişleri, halkın sözlü edebiyatının örneklerinin derinlemesine incelenmesi, şairlerin yaratıcılığının gelişmesine katkı sağlamaktadır” (Karıyeva, 2011: 59). Toktogul Satılğanov da, fikirleri, zekâsı ile “...eski zamanlardan gelen dökme ustalığının ünlü temsilcilerindendir. Bu ustalığın izleri, millî efsanelerden birleştirilerek, örf – adetlerden meydana gelmiştir. Aynı zamanda halkın tarihinin uzun yolunda sürekli gelişip – büyüyerek halkın hüznü ve neşesini, umudunu ortaya koyup, ahlaklılığın, insaniyetin tutum ve davranışların habercisi olmuştur” (Akmataliyev, 2002: 339).

Satılğanov’un eserleri “... Kırgızların Rusya’ya katılmaya (1855) mecbur oldukları zamanda ortaya çıktı. Kuzey Kırgızlara göre Güney Kırgızlar Rusya’nın yönetimine daha sonra geçti (1876). Rusya’ya katılan Kırgızların şimdi de Hokand Hanlığı’nın baskı ve şiddetine dayanamayarak 1873 yılında güney taraftaki kavimleri isyan çıkarmaya mecbur kaldılar.” (Akmataliyev, 2002: 340). Tüm bunlar şairin yaratıcılığının gelişmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte “...Onun üstatları bu devirde meşhur dökme şairlerden Çoңdu, Esenaman, Sartbay idi. Onlar kendi zamanlarında kuşaklarına özgü sanatkârane isteklerini, yaratıcılık geleneğini geliştirerek şairin üzerinde etkili olmuştur” (Akmataliyev, 2002: 340).

Satılğanov’un ailesinin şiire, sanata ilgisinin olması, şairi olumlu bir şekilde etkilemiştir. Babası Satılğan, şiirleri doğaçlama şekilde söylerdi, annesi Burma ise

yaşadıkları çevrede ağıtçı olarak tanınmaktaydı. Satılganov, “1882 yılında... Dıykanbay manapın akını Arzımat ile karşı karşıya gelerek onu yener. Ondan sonra şair, halk arasında tanınır ve şöhreti yayılır. Bu yıllarda Toktogul’un şiirlerinde demokrat fikirler ortaya çıkmaya başlar” (Abdıldayev, 1990: 292). İlerleyen zamanlarda “... ozanlık, bestekarlık, destancılık sanatını öğrenip geliştirerek... halkına sunmayı başarmıştır. Hatta bu yoksul, adaletsiz hayat Toktogul’un bir insan, bir şair olarak yetişmesine, şiir konularının çeşitlenmesine, hayat çizgisinin netleşmesine yardımcı bile olmuştur” (Cumakunova, 2014: 23).

Kırgız edebiyatının halk destanlarını bilen, kopuzla atışmalara katılan Satılganov, halk arasında söz ustası olarak kabul edilmiştir. “Korgol Dosuyev, Alımkul Üsönbayev, Barpı Alıkulov, Kalık Akıyev, Togolok Moldo, Osmonkul, Eşmambet Bayseyitov v. b. ünlü şairler ve ozanlar ondan talim almışlar; millî destanları, kopuzculuğun inceliklerini öğrenmişler ve kendilerini büyük bir iftiharla Toktogul’un öğrencileri arasında saymışlardır” (Türkhan, 2014b: 28).

Satılganov, “Okuma yazması çok fazla olmamasına rağmen, devrinin her türlü aktüel meselelerine ses vererek katılmış... (Türkhan, 2014a: 41) bir şairdir. Şairin siyasi / vatandaşlık temalı şiirleri arasında Kaday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu? (*Hangi Ana Doğurdu Lenin Gibi Evladı?*) yer alır.

Şairin ilk eserleri hem lirik hem de kendi hayatını anlattığı şiirlerden oluşur. Onun şiirlerinde “... ince mizahlı, zeki ve yakışıklı Toktogul’un gençler arasında, özellikle de genç kızlar ve kadınlar arasında çok sevildiği söylenir. Şairin gençlik şiirlerinin çoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Ulaşan şiirlerine bakıldığında, onların geleneksel halk şiirlerine özgü kıyaslamalar, metaforlar, hazır kalıplarla oluşturulduğu...” (Cumakunova, 2014: 23) görülür.

Şair, “ ‘Nasılkan’, ‘Külüypa’, ‘Alımkan’, ‘Baktıkız’ adlı lirik şiirlerinde sevgiyi, kızların nazikliğini, güzelliğini ön plana çıkarır. Gençliğin çabuk geçtiğini ve boşa geçirilmemesi gerektiğini söyler” (Akmataliyev, 2002: 341). “Ömrün güzelliği, gençliğin bir anda geçip gitme hızı, şairin lirik şiirlerinin ebedî niteliği, ulusal şiirleri ile sıkı bir bağ oluşturduğu şiiri ‘Güldöp Al’dır” (Akmataliyev, 2002: 341). Kısacası bu şiirlerde şair, genç kızlara öğütler verir ve gençliğin kıymetini bilmeleri gerektiğini dile getirir.

Toktogul Satılganov'un adına düşünürler arasında yer verilmesinde önemli yer tutan eserleri sanat şiirleri ve deyişleri olarak bilinmektedir. Ömür ile ölüm, dünyanın döngüsü, hayat gerçekleri temalarını içeren şiirlerinin içine “ Nasıykat – Nasihat, Terme – Derme, Sanat – Vecize, Ülgü Irlar – Örnek Şiirler, Dünüyö – Dünya, Ömür, Karılık – İhtiyarlık, Caştarga – Gençlere...” (Türkhan, 2014b: 27) v. b. girer. Şairin şiirleri, aynı zamanda gelenek göreneğin de yansıtılması bakımından farklılık oluşturmaktadır.

Satılganov, hayatta var olabilmek için şiirlerinde daima çalışmak gerektiğini vurgulamıştır. Onun şiirlerinde dünyaya karşı bakış açısını görmek mümkündür. “... ‘Cıygalı Sensiñ Düynönün’, ‘Erke Sarı’, ‘Külüp Koysoñ Cımındap’ vb. şiirler bu türdendir. Ayrıca, şairin yaşadığı dönemdeki insan hayatıyla ilgili şiirlerin içine ‘Dünüyö’ girer. Şair dünyanın sonsuzluğunu hatırlar ve ‘vefası olmayan dünyanın zamanı kime yeter’ diyerek bir görünenin ardından ikincisini sıralar” (Akmataliyev, 2002: 342).

Toktogul Satılganov'un hem gençlik şiirlerinde hem de elli yaşını aştığı dönemdeki şiirlerinde hassas yaklaşımlara ve özellikle kız çocuklara bir ağabey niteliğinde verdiği öğütlere sıkça rastlanmaktadır.

“Kırgızlar kız çocuğuna ‘Baba evinde misafir’ diyerek büyük hürmet gösterirler. Toktogul, aşk şiirlerinde halkın bu geleneğine sadık kalır ve konuyu derinden işler. Onun kendi annesine, eşine veya genel olarak Kırgız kızlarına, kadınlarına atfedilen şiirlerinde kadın milletine duyduğu ulvi tutumu ve hassasiyeti açıkça görülür. Aşk ve gençlik şiirlerinin çoğunun temelinde çağdaş kızların kaderine acıması, baba ocağında geçen kısa zamanın aslında gençliklerinin en güzel çağı olduğuna işaret ederek, o çağın kıymetini bilmeye ve tadını çıkarmaya davet eden ağabeylik öğütleri yatar” (Cumakunova, 2014: 28).

Aşağıda bir bölümü verilen “Güldöp Al” şiirine bakıldığında;

“Kara krm şay kiyip,
Boylogula kızdar ay,
Kadır, knjl bar akta
Oynogula, kızdar ay.
Kayrılıp kelbeyt mrj,
Oylogula, kızdar ay,
Oynoy albay, kl albay,
Oynogondu bile albay,
Kayran caşı kartaytıp
Koybogula, kızdar ay!...”
(Satılganov, 1989a: 40).

“Kara kaftan, ipek giyip
Bolca gezin kızlar hey.
Hatır, gnjl olan ağda
Oynayın, gljn kızlar hey.
Geri gelmez geçen mr
Unutmayın kızlar hey.
Oynayamayıp, glemeyip
Eğlenmesini bilemeyip.
Güzelim yaşı boşuna
Geirmeyin kızlar hey...”
(Cumakunova, 2014: 28).

şairin bir ağabey olarak öğütleri göze çarpmaktadır. Kızlara gençliklerini boşta geçirmemeleri gerektiğini söyler.

Satılganov aynı zamanda şiiirlerinde “... aile, eşı ve kadınlar hakkında her zaman adil, nazik görüşler sergilemiştir. Kjck kızların yaşı başı adamlara satılmasına acıyıp torunu yaşındaki kızlarla evlenen ihtiyarları nefretle kınamıştır” (Cumakunova, 2014: 48). *Eselbay* adlı şiiir bu durumun örneklerini yansıtmaktadır. Genç bir kızın seksen üstü yaşı olan Eselbay’la evlendirilmesinde onun anne – babası suçlanmaktadır. Satılganov, şiiirlerinde bu şekilde halkın hakkını ararken, daima halkın yanında dururken ve doğrularını savunurken kendine düşman da edinmiştir.

Satılganov’un edindiği düşmanlar, onun düşüncelerine karşı çıkmıştır. Bay – manaplar ondan kurtulmak için plan yapmaya başlamışlar. “Kırgız halk hâkimi ‘Toktogul, Andican ayaklanmasına katıldı’ diyerek iftira ile 1898 yılında şaiiri tutuklatmıştır” (Abdıldayev, 1990: 292). “İşyanın nderi Şadıbek Şergazı oğlu ile beraber tutuklanan 62 kişi arasında bu işyanla hiçbir alakası olmayan Toktogul da Inskulbek manapın çocuklarının iftirasını üzerine göz altına alınır ve Namangan hapishanesine gönderilir” (Cumakunova, 2014: 53).

Satılganov’un da aralarında olduğu 62 mahkûm elleri ve ayakları zincirli bir şekilde Andican’dan alınır. Mahkmlar, “... binlerce kilometre yol kat ederek insanlık dışı eziyetlerle önce Moskova’ya, oradan Tobolsk ve Tmn’den geçirilip, sonunda İrkutski’nin Kuytn istasyonundaki hapse götürülürler” (Cumakunova,

2014: 53). Satılğanov için önce mahkeme tarafından 3 Ağustos'ta idam kararı alınmıştır. Daha sonra bu karar değiştirilmiş ve yedi yıllık sürgüne çevrilen bir ceza almıştır. Şair, o yıllarda "... Sibirya'ya sürülür ve uzun yıllar çalışma kamplarında çalışmaya mahkûm edilir" (Naskali, 1994: 26).

Satılğanov'un hapis yıllarında yazdığı pek çok şiiri vardır. Bunları genellikle hakkını aradığı halde suçsuz olduğunu kanıtlayamayan şairin, çaresizlik içinde olduğu, halkını, yurdunu düşünüp hüznü olduğu şiirleridir. Şair, "... şartlar ne olursa olsun Kırğız halkının özgürlüğünü ve halkın selametini düşünür. Halktan gelecek iyi bir haber onun tüm dertlerini dağıtmasına yeterli olur" (Kapağan, 2015a: 176). Toktoguldun Törölörgö İrdaganı (*Toktogul'un Rus Amirlerine Yönelik Şiiri*), Koş Apake! (*Elveda Anne!*), Koş Elim! (*Elveda Halkım!*), Coktolot (*Aranır*), Azapka Tüştü Ömrüm (*Azap İçinde Kaldı Ömrüm*), Tutkun İrı (*Tutsak Şiiri*), Elime Kaçan Cetemin? (*Memleketime Ne Zaman Ulaşıyorum?*) şeklindeki şiirlerde şair, yaşadıklarına karşı üzüntüsünü ifade etmiş, şikâyetlerini çekinmeden dile getirmiştir.

Şair, aşağıda bir bölümü alınan *Koş Elim* aldı şiirin

"... Cesir kaldı alғанım,	...Dul kaldı karım,
Cetim kaldı baldarım.	Yetim kaldı çocuğum.
Aldeylep meni östürgön	Ninni söyleyerek beni büyüten
Apakem ıylap zarladın..."	Annem ağlayarak acı çektin...

(Akmataliyev, 2002: 345).

dizelerinde şair, annesinden, eşinden ve çocuğundan ayrılmanın hüznünü dile getirmiştir.

"Sürgündeki ilk yıllar şairin ömrünün en ağır yılları olmuştur. Şair, memleket özlemini üzüntülerini, sağlam yüreğiyle birleştirerek 'Aman Keter Kün Barbı?', 'Tutkundagı Arman' adlı şiirlerinde dile getirmiştir" (Akmataliyev, 2002: 345).

"Profesyonel bir şair olarak Toktogul'un kimliği, kişiliği şarkılar, destanlar söyleyip, besteler yapıp saz çalarak halkı eğlendirmek, maneviyatını yükseltmek ile değerlendirilirdi. Bunlarının hepsi elinden alındığı, halkından uzaklaştırıldığı

ve erkinden mahrum edildiği vaziyete Toktogul uzun süre dayanamazdı” (Cumakunova, 2014: 71). Satılganov, “...memleket özlemini diri tutmuş, yaşamaya olan inancını hergün arttırmıştır. ... elindeki kelepçeler çıkarılıp çalışmaya gönderildiğinde sınırlı da olsa özgürlüğü tadar ve ağaçtan yontarak balalayka yapar, telini takar, şarkı söylemeye başlar.” (Akmataliyev, 2002: 346). Burada hem ezgilerini çalmış hem de yanında onunla birlikte kalan mahkûmları eğlendirmiştir. Diğer bir taraftan da bu durumun kendisine yardımcı olabileceğini düşünerek sakinleşmeye çalışmıştır.

“Şairin dilinden anlamasa da sürgündekiler çabucak onun yeteneğini anlamışlardır. Askerler ona bir hayli yumuşak muamelede bulunmuştur. Ural’ı, Sibiry’a’yı aç susuz yayan, soğuğu aldırmandan geçmiştir. Baykal’a ulaşana kadar dilencilik yaparak yolculuğunu sürdürse de insana olan güvenini kaybetmemiştir” (Akmataliyev, 2002: 346). Onun sürgündeki günleri ve dayanma gücü “Toktogul ilk tutuklandığı günden itibaren kıymetli Kırgız halkına döneceği, onu boş yere sürgün ettiren düşmanlarından intikam alacağı günün hayali ile yaşamıştır. Bu umut, onu hem gayretlendirmiş, hem de açlığa, soğuğa, muhafızlardan gördüğü binbir türlü eziyete katlanmasını sağlamıştır” (Cumakunova, 2014: 77) şeklinde açıklanır. Satılganov’un bu şekilde umut dolu olması onunla birlikte sürgün edilen mahkûmların da ilgisini çekmiştir.

“Sürgünde birlikte yürüdüğü yoldaşları Toktogul’un kaçmasına yardım etmişlerdir. Bununla ilgili şiirleri ‘Kaçkandagı Ir’, ‘Aylımdı Közdöy Col Tarttım, ‘Ak Şumkar Kuştay Kagınp’ şeklindedir. Bunlar Sibiry’a’nın zor yollarında Kazakistan’ın ıssız bölgelerinde aç, yalnız, aciz bir durumda başıboş dolaşan şairin şiirleridir” (Akmataliyev, 2002: 346). Dilencilik yaparak geçen bu günlerde şair, çektiği sıkıntıları bu şiirlerinde tasvir ederek yansıtmıştır. Ancak memleketine kavuşma düşüncesi onu heyecanlandırarak daima moralini yüksek tutmuştur.

Halk arasında *Dağ Bülbülü* olarak adlandırılan Toktogul Satılganov, “... on yıllık esaretin ardından gündüzleri aklından, geceleri rüyalarından çıkmayan, burnunda tüten Ala – Too’suna, kıymetli Kırgız halkına dokuz ay boyunca yaya yürüyerek ulaşmıştır” (Cumakunova, 2014: 95). Onun halkından ayrılıp tekrar kavuşması *Tutkun İrı* ve *Cerdi Körgöndö* adlı şiirlerde yer alır.

“...Kalkımı közdöy sızıuga,
Kanatım bolso uçuga,
Kara temir korgondu
Karuum bolso buzuuga!”
(Satılğanov, 1989a: 97).

... *Halkımı görecek kadar
Kanadım olsa uçmaya.
Kara demir duvarını
Gücüm olsa kırmaya!*

“... «Elge barıp ölsöm»— dep,
Tilep ketip baramın...”
(Satılğanov, 1989a: 140).

... ‘*Halkıma ulaştığımda ölsüm*’ diye,
Dilenerek gidiyorum...

Toktogul Satılğanov, aynı zamanda “ ‘Aydalıp Cönögöndö’ (*Sürgün Edilirken*), ‘Azapka Tüştü Ömrüm’ (*Hüzünlü Geçti Hayatım*), ‘Tutkun İri’ (*Tutsak Şiiri*), ‘Coldoş Bolbo Cattarga’ (*Yoldaşlık Yapma Düşmana*), ‘Kazak Cerindeki İr’ (*Kazak Topraklarındaki Şiir*)... gibi şiirlerinde zengin beylerin isimlerini ve yaptıkları kötülükleri açıkça ortaya koymuştur” (Artıkbayev, 2004: 25).

Şair, Beş Kaman (*Beş Domuz*) adlı şiirinde “ ... ‘Akmat, Dıykan dolandırıcı, Atakan, Miñbay yalancı, Egemberdi, Baktıyar sömürmede yardımcı’ diyerek hepsinin suçunu açık bir şekilde dile getirmiş ve onlardan asla korkmayacağını, onlara hep karşı çıkacağını...” (Artıkbayev, 2004: 25) söylemiştir. Aşağıda bir bölümü alınan bu şiirin

“... Öçöşsön Miñbay, Atakan,
Meni da cığıp alarsıñ,
Toktogul dep keketsen,
Toguz ayıp salarsıñ.
Adatıñdı karmatsañ
Üy ookatım talarsıñ.
Kankorlugıñ karmasa,
Öltürüp kanım calarsıñ.

“... *Hınç beslersen Miñbay, Atakan,
Beni de borca batırırsın,
Toktogul diyerek küçümsesen,
Dokuz kusur takarsın.
Damarın bir tutarsa
Evime barkıma dalarsın
Kan içiciliğın tutarsa,
Öldürerek kanımı yalarsın.*

Uu tırmaktuu beş kankor,
Öltürsön da calınbaym,
Eki kelbeym caralıp,

*Sivri tırnaklı beş kan içici,
Öldürseniz de yalvaramam,
İkinci bir geliş yok dünyaya,*

Ölgön soñ kayta tabılbaym”
(Satılganov, 1989a: 38).

Öldükten sonra da tekrar bulunmam.”
(Türkhan, 2014b: 85).

dizelerinde şair, zenginlerin ve döneminde ileri gelenlerin gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Bu şiirde şairin korkusuzca laflarını dile getirdiği ve mücadeleci olduğu dikkat çekmektedir

Satılganov’un şiirlerinde memleketine duyduğu özlem, Kırgız halkına olan düşkünlüğü ve dönemin zenginlerini eleştirmek gibi pek çok konular yer almaktadır. Bunun yanında anne sevgisi ile ilgili yazdığı şiirlere de rastlanır. “Şairin annesine duyduğu bu olağanüstü sevgi, saygı ve hayranlığın nedeni, belki, doğuştan onu şairlik yeteneğinin kaynağı olarak görmesinden ve daha sonra da bu yeteneğin yeşermesinde annesinden aldığı güçlü etkinin farkında olmasındandır” (Cumakunova, 2014: 107). Diğer bir neden olarak, annesinin tek destekçisi Toktogul Satılganov’dur. Kendisinin sürgüne gönderilmesi, idama mahkûm edilmesi ve sonrasında hapis cezası alması gibi olaylarla annesini endişelendirdiği için ona karşı duyduğu vicdan azabı dolayısıyla da şairde anne sevgisi ileri seviyeye taşınmıştır denilebilir.

Şairin annesiyle vedalaştığı şiiri Koş, Apake! (*Elveda, Anne!*)’dir. Sürgünden döndüğünde ise Apakem Aman Barsınbı? (*Annem Sağlık Selamette misin?*) adlı şiiriyle annesiyle selamlaşır.

Satılganov, sürgünden döndüğünde halkına kavuşma sevincinin yanında karısıyla ve oğluyla ilgili de acı gerçeklerle karşılaşmıştır. Karısının başka biriyle evlendiği, oğlunun da öldüğü haberini alan şair, durumunu şiirlerine yansıtır. “... Toktogul’a oğlunun ölüm haberini duyurma işi zamanın genç şairi Korgool’a düşer” (Dıykanbayeva, 2009: 229).

“...Buuruldu minip terdetken,
Bulumdu kiyip kirdetken,
Muñayba caman adamça.
Bulbuluñ calgız Topçubay,
Musaapır sapar col ketken.
Külgüñdü kiyip kirdetken,

*Kır ata binip terletti,
Bulumun elbisesini giyip kirdetti,
Kederlenme kötü adamlara.
Bülbülün, biriciğın Topçubay,
Misafir oldu sefere gitti.
Külgün elbisesini giyip kirdetti,*

Külüktü minip terdetken. *Koşu atına binip terletti.*
Kükügün calgız Topçubay, *Guguk kuşun, biriciğın Topçubay,*
Kün tiybes sapar col ketken...” *Gün değmeyen sefere çıktı...*
(Satılğanov, 1989a: 151).

Yukarıda örneği alınan dizelerde Korgool, komuz eşliğinde Satılğanov’a selam verdikten sonra oğlunun öldüğünü ona duyurur.

Şair, oğlu dört yaşında iken sürgüne gitmiştir. “Tutuklandığı günden itibaren ‘birtanem sağlığımda yetim oldu’, ‘Topçubay’ı tekrar göreceğim miyim?’ diye kederlenip, Allah’tan sağlığını dileyerek onu tekrar görmenin hayali ile yaşıyordu. Kendisi de babasının tek çocuğu olan şair, Topçubay’ını gönlünde baba, kardeş, oğul yerine koyup... (Cumakunova, 2014: 113) göreceği günü heyecanla, umutla beklemiştir. Fakat sürgünden geldiğinde bu üzücü haber ile karşı karşıya kalmıştır.

Satılğanov’un özlemlerini dile getirdiği şiirleri *Kıyındık Tüştü Başıma (Zorluk Geldi Başıma)* ve *Eñsegen Elim Amanbı? (Özlediğim Halkım Selamette mi?)*’ dir.

Kıyındık Tüştü Başıma

“... Kıp kızıl Öñü Bozorup, *... Nurlu yüzü sarardı*
Atasınan Acırap *Babasından ayrılınca*
Arkamda Topçu al kaldı...” *Arkamda kaldı Topçubay’ım...*
(Satılğanov, 1989a: 77).

Eñsegen Elim Amanbı?

“Eñsegen elim, amanbı? *Özlediğim halkım sağlıklı mı?*
Eegimdegi sakalım *Çenemdeki sakalım*
Elsizde cürüp agardı...” *Sürgünde ağardı...*
(Satılğanov, 1989a: 142).

Yukarıda örneği alınan şiirlerde şairin, hem oğlunun ölümü karşısında duyduğu üzüntü hem de halkının sağlığını düşünmesi dile getirilir. Satılğanov, her şeye rağmen halkının yanında olan bir şairdir.

Satılğanov, Sibirya'dan döndüğünde dünyaya karşı bakış açısı genişlemiştir. Korkusuzca yönetimi, beyleri daha da sert bir şekilde eleştirir. Halkın yanında olarak onların sevgisini kazanmıştır. Bütün bunların yanında Seydimkan adlı kadınla yeni bir yuva kurup, hayatını sürdürmeye başlamıştır. Şairin bu yaşantısını çekemeyen pek çok insan olmuştur. Dolayısıyla "... Cumanaalı, Dobulbek gibi manaplar... gizli ihbarla ozanı gece uykuda bastırarak ikinci kez tutuklatırlar. Böylece Sibirya'dan geldikten üç yıl sonra, 1913 yılında Toktogul Namangan hapisanesine yatırılır" (Cumakunova, 2014: 141). Önceki sürgünde çektiklerini yeniden çekmekten korkan şair Ekinçi Aydalğanda (*İkinci Sürgünde*) ve Kamaktan Küygön Can Elem (*Hapisten Yanan Can İdim*) adlı şiirlerinde bu durumu dile getirmiştir.

Şairin tekrar tutuklanmasıyla onun öğrencileri ve çevresindekiler harekete geçmiştir. "Kalık ile Eşmambet başta olmak üzere ozanlar halktan para toplayıp şairi kurtarmanın yolunu araştırmaya başladılar. Bir idari bölgenin tüm halkının talebi üzerine mühür basılan mahkeme kararı ile dört ay sonra Toktogul tamamıyla aklanarak hapisten çıkarılır" (Cumakunova, 2014: 142). Şair, hapisten çıktıktan sonra artık ölümüne kadar halk arasında toylarda atışmalara katılarak hayatını devam ettirmiştir. "Kırgız sözlü edebiyatının o yıllarda güçlü temsilcisi olmuştur" (Türkhan, 2014a: 37).

Satılğanov'un sürgünden sonra yaşadığı devirde "Çarlık Rusya'sı dönemi yaşanırken birçok söz erbabı öç alma duygularını açıktan açığa dile getirmeye başlar... Ekim Devrimi'ni kolaylaştıran ve sonrasında bu devrimin kabul görmesinin bir sebebi de Çarlık askerleri ile birlik olarak kendi halkına zulmeden zengin ve beylerden..." (Kapağan, 2015b: 110) öç almak istemişlerdir. Satılğanov da bu zenginlerin ve beylerin şikâyetleriyle sürgün hayatı yaşayıp zindana girmesinden dolayı öç alma duygusunu şiirlerine taşımıştır. *Koş Apake!* adlı şiirin

"... Ukkun menin sözümdü.

Kartayganda köp ıylap,

Aldırba muğça közüñdü .

Acalım cetip ölbösöm,

Akır bir kün alarım

Kerimbaydan öçümdü"

(Satılğanov, 1989a: 69).

...Dinleyin benim sözüümü.

Yaşlandığımda çok ağlayarak,

Hüzne kaptırma gözünü.

Eğer ecelim gelip ölmezsem,

Sonra bir gün alırım

Kerimbay'dan öcümü.

dizelerinde şair, Kerimbay'ın adını vererek aslında zulme ortak olan bütün zenginleri kastetmiştir. Ayrıca Satılganov'un, çocuğunu haksız yere yediği sürgünde kaybetmesi, oç alma duygusunun diğer bir sebebidir. Dolayısıyla "Bu yaşananlar nedeniyle gerçekleşmesi kolaylaşan Ekim Devrimi'nin, akınlara şiirlerinde kabul görmesinin gerekçelerinden biri de halka çektirilenler kadar kişisel hesaplarını da görme..." (Kapağan, 2015b: 110) düşüncelerinden ileri gelmektedir.

Kırgızistan'da pek çok ozan ve söz ustası düşünce birikimini, toplumun ahlâk anlayışının ve onların düşünce şeklinin temeline oturtmuştur. Bu sebeple, düşüncelerini, fikirlerini halkın anlayabileceği şekilde onlara yaymayı kendilerine görev edinmişlerdir. Toktogul Satılganov da bu ozanların arasında yer alan ve halkta iz bırakan en etkili, en tanınmış kişilerdendir. Yoksulluk yüzünden çocukluk hayatını yaşayamamış, ne yaptıysa kendi çabaları sayesinde yapmıştır. Dönem zenginlerini eleştirdiği şiirler dile getirdiği için onların gazabına uğrayan şair, hayatının büyük bir kısmını sürgünde geçirmiştir.

Toktogul Satılganov'un, gençlik yıllarını bilmediği yerde hapisanede geçirmesi halkının, memleketinin değerini daha da çok anlamasını sağlamıştır. Şair, sürgünden döndüğünde oğlunun vefatı ve eşinin başkasıyla evlenmesi gibi acı gerçeklerle karşılaşsa da "...öte yandan bu hayat dersleri ozanı olgunlaştırmış, bilgeleştirmiştir. Bundan sonraki hayatını onun ebediyen yaşatacak olan, oğlu yerine koyduğu yetenekleri yetiştirmeye ve ölümsüz şiirler, ezgiler icra etmeye ağırlık vermiştir" (Cumakunova, 2014: 147). Yani şair, sürgünden döndükten sonra sanat hayatını bırakmamış, tam tersi üstüne katlayarak devam etmiştir.

Dünyanın geçiciliği Kırgız şairlerinin genellikle değindiği konulardandır. Birçok Kırgız şair gibi Satılganov'un şiirlerinde de dünya konusu gelip geçici bir şey olarak yer alır. Şiirlerde *düniyö* veya *düynö* şeklinde geçmektedir. Şaire göre "...bu dünya menfaati için; insanlara eziyet etmek, onları hor görüp çıkarı için kullanmak gereksizdir. Çünkü o, geçici olan dünyanın buna değmediğini düşünür. Dünyanın geçiciliğini 'Dünya' adlı şiirinde..." (Kapağan, 2015a: 176) açıkça ifade etmektedir. *Düniyö* adlı şiirin ilk iki dördlüğüne bakıldığında;

“Bul dünüyö bekersiñ   *Bu dünya yalan dünya,*
Bir küñü ötüp ketersiñ,   *Ölüp gidersin bir gün,*
Oposu çok düynönün   *Vefasız dünyanın*
Tübünö kim cetersiñ?   *Kim sonuna ulaşır?*

Keleriñde dünüyö,   *Geldiğinde dünyaya,*
Toluşşup çıkkın aydaysiñ,   *Gökte çıkan ay gibisin,*
Keteriñde dünüyö,   *Giderken dünyadan,*
Suu cürbögön saydaysiñ...”   *Su görmeyen vadi gibisin...*

(Satılğanov, 1989a: 43)

dünyaya gelmek ve dünyadan gitmek şeklinde kullanımlar yer almaktadır. Dünyaya gelirken iyilik, saflık, gençlik gibi, dünyadan giderken ise genel olarak fakirlik, vefasızlık, yaşlılık gibi kavramlar kastedilmektedir. Burada şair, zıt kavramlara sıkça yer verir. Satılğanov aynı zamanda, dünya malına tamah etmeyen, kendini sadece halkın yanında olmaya adanmış, daima doğruluktan yana olan bir şairdir.

Toktogul Satılğanov, birçok genç şairin ve müzisyenin hocası olmuştur. Fakat şair “ ... sanatını kendi zamandaşları olan diğer ozanlar gibi varlık, şan, şöhret kazanmak için kullanmazdı. O, hünerini de eline geçen bütün varlığını da halka saçmaktan, fakir fukaraya, yetimlere dağıtmaktan mutlu olurdu” (Cumakunova, 2014: 227). Satılğanov’un böyle olmasının nedeni, sürgünde cehennem hayatı yaşadığından hem yaşamın kıymetini hem de fakirliğin ne demek olduğunu iyi bilmesidir denilebilir.

Satılğanov, sürgünde yaşadığı zorluklardan dolayı oradan döndüğünde hem psikolojik çöküş hem de ailesinin acısı nedeniyle yaşlandığını hissederek yaşlılıkla ilgili şiirler söylemiştir. Tutkunda Cürgöndö (*Hapisteki Hayat*), Buurul Bolup Karıdım (*Kır Saçlı Oldum, İhtiyarladım*), Terme, Karılık (*Yaşlılık*)... gibi şiirler, şairin yaşlılıkla ilgili şiirleridir.

Biyik Kötör Tuuŋdu adlı şiirin

“...Kubandıŋ, kedey, men öŋdüü   *Sevindin, fakir benim gibi*
Erkiŋdi kolgo alganga.   *Hürriyeti eline aldıŋın için*
Bir azıraak kapamın   *Sadece biraz hüznülyüüm*
Bul kezde karıp kalganga”   *Bu devirde yaşlandıŋım için...*
(Satılganov, 1989b: 83).

dizelerinde şair, güzel zamanların gelmesinin sevincini yaşarken bir taraftan da yaşlılığına denk geldiğinin üzüntüsü içerisindedir.

Toktoguldun Ölüm Aldında İrdaganı adlı şiirin

“...Boz bulbul Tokoŋ közü ötsö   *...Bülbül Toktogul'unuz dünyadan göçerse*
Burulup kelip kim köröt   *Gelip de onu kim ziyaret eder ki?*
Boz turpak baskan mürzösün?   *Boz toprakla dolar mezarı*
Araŋdan ketsem meyliçi   *Ben aranızdan gitmeye razıyım*
Arkamda elim güldösün!”   *Yeter ki arkamda kalan halkım hürriyetine*
(Satılganov, 1989b: 184).   *kavuşsun!*

dizelerine bakıldığında şair, ölümünün yaklaştığını, öldükten sonra da kabrine kimsenin gelmeyeceğini düşünür. Fakat yine de halkının hürriyeti için bu durumu kabullenir. Şairin bu şekilde düşünmesi birkaç nedene bağlanabilir.

“Muhtemelen o dönemde hayatında onu böyle düşünmeye sevk eden bazı gelişmeler yaşanmaktaydı. Belki de Sibirya'daki sürgünün ağır şartlarında geçen on yıllık ömrünün sonucunda bozulan beden ve ruh sağlığı buna neden olmuştur. Şairin bu durumdan dolayı erken girdiği yaşlılık psikolojisi ve geçimini sağladığı ozanlık mesleğini daha az icra etmeye başladığından çektiği geçim sıkıntısı da olabilir. O yıllarda Kırgızistan ve Kazakistan'da yaşanan açlık, kıtlık da herkesten önce Toktogul gibi fazla geliri olmayan yaşlı insanları etkilemiştir” (Cumakunova, 2014: 251).

Kırgızistan halkının refaha ermesi konusunda Lenin'in büyük bir payı vardır. Fikirleri, davranışları ve ortaya koyduğu hedefleri sayesinde halkı zengin beylerin elinden kurtarmayı başarmıştır. Lenin, şairleri de etkilemiş, halk arasında benimsenmiştir. Toktogul Satılganov da “... 1917 yılındaki Ekim devrimine kadar olan yıllarda... yine halk arasında olarak, aş ve toylarda atışmalara katılmış, Kırgız sözlü edebiyatının o yıllarda güçlü temsilcisi olmuştur” (Türkhan, 2014a: 37). Kırgızistan halkı da söz konusu yılların sonuna doğru, refaha ermenin

umuduyla Lenin'in fikirlerini benimsemeye başlamıştır. Dolayısıyla Satılğanov'un "... Ekim devrimi zaferini sevinçle karşılması boşuna değildir. Onun yeni dönemde Lenin'e adadığı şiirlerine rastlamak mümkündür" (Abdıldayev, 1990: 293).

Toktogul Satılğanov, "... Sovyetler Birliği kurulduktan ve Kırgızistan SSCB'ye dâhil olduktan sonra yeni idareyi, insanlar arasındaki eşitliği, kardeşliği, dostluğu öven eserler vermiş ve 'Demokrat Şair' namını almıştı" (Türkhan, 2014a: 28). Satılğanov, "Lenin idealine inanan Kırgız şairleri arasında ilk sırada yer alır; Toktogul'un şiiri Sovyetler Birliğindeki on beş cumhuriyetin diline çevrilmiştir. Şiirleri kitap halinde yayınlanmıştır" (Naskali, 1994: 26). "Kırgız halkı onun ışık saçan ve hayatı, sevgiyi öğütleyen şiirlerini..." (Akmataliyev, 2002: 352) kaybetmemiştir. Ancak şairin pek çok eserinin de ilk söylendiği zaman yazıya geçirilmediği, halk içinde ağızdan ağza dolaşarak bugünlere ulaştığı söylenmektedir.

Toktogul Satılğanov, 17 Şubat "... 1933 yılında 69 yaşında memleketi Ketmen Töbö ilçesinde dünyadan göçtü" (Akmataliyev, 2002: 352). Şairin Bişkek'te heykeli dikilmiştir.

Şair, yaşadığı dönemde çok ses getirdiği için her zaman halk tarafından sevilip sayılır. Kırgızistan'da "... hemen her şehirde onun adı okullarda yaşatılır. Adına üst düzey madalyalar verilmektedir...'Toktogul Ansiklopedisi' yayımlanmış... Bunların yanında 2014 yılı TÜRKSOY tarafından Türk dünyası Toktogul Satılğanov yılı ilan edilmiştir" (Kapağan, 2015a: 176).

1.1. Toktogul Satılğanov'un Derlenen Başlıca Eserleri ve Basıldığı Yıllar

Toktoguldun Irları (Toktogul'un Şiirleri) – 1938

Kedeykan – 1938

Irlar (Şiirler) – 1940

Çıgarmalar Cıynagı (Eserlerin Toplamı) – 1950

Çıgarmalar Cıynagı (Eserlerin Toplamı) – 1954

Caşagın Keleş Ökmöt! (Yaşasın Sovyet Hükümeti!) – 1957

Lenin Cönündö (Lenin Hakkında) – 1958

Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Eserlerinin İki Ciltlik Külliyatı) – 1964

Eşen – Kalpa Irlar (Eşen Kalpa Şiirleri) – 1964

Kanday Ayal Tuudu Eken, Lenindey Uulu? (Hangi Ana Doğurdu Lenin Gibi Oğlu?) – 1964

Alımkan – 1965

Ülgü Ir (Örnek Şiir) – 1965

Lenin Cönündö Ir – Pesniya o Lenine (Lenin Hakkında Şiir) – 1970

Toktogul Satılğanov, Sanat – Nasıyat cana Terme Irları (Toktogul Satılğanov, Sanat – Nasihat ve Derme Şiirleri) – 1973

Tandalğan Irlar (Seçme Şiirler) – 1976

Nasıyat (Nasihat) – 1977

Toktogul: Lirikalık Irları (Toktogul: Lirik Şiirleri) – 1981

Tandalmalar (Seçmeler) – 1984

Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Toktogul Eserlerinin İki Ciltlik Külliyatı) – 1989.

1.2. Toktogul Satılğanov Hakkında Öne Çıkan Görüşler

Satılğanov'un halkına olan sevgisi yaşadığı dönemde herkes tarafından bilinmektedir. O öldükten sonra bile bu durumun yansıması onun eserlerinde hissedilmiştir. Dolayısıyla “Bu konuda yerli ve yabancı sayısız insanın iltifatına mazhar olmuş...” (Kapağan, 2015a: 179) bir şairdir. ‘Toktogul Ansiklopediyası’ adlı eserde şair ile ilgili birçok akının düşüncelerine yer verilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Temirkul Ümötaliyev, “Toktogul kendi zamanındaki birçok şair gibi aş ile toy sanatçısı olmuştur. Halkın acılarını, üzüntülerini söyleyerek kederlenen, mutlu gelecek için daima ilerisini ümit eden halkçı bir şair olmuştur” (Akmataliyev, 2014: 9) diyerek Satılğanov hakkında düşüncelerini dile getirmiştir.

Barpı Alıkulov,

“Cazıp tursa karaga,
Katiñ öçpöyt, Toktogul.
Kılımdarga ırdalat,
Atıñ öçpöyt, Toktogul.
Süykümdüüsün eline,
Barkıñ öçpöyt, Toktogul...”
(Akmataliyev, 2014: 8)

*Yazılsa kağıda,
Asla ölmezsın, Toktogul.
Yüzyıllara seslenir,
Adın ölmez, Toktogul.
Kıymetlisin halkına,
Değerin ölmez, Toktogul*

dizelerinde şairin asla unutulmayacağına, adının daima anılacağına değinmektedir.

Togolok Moldo,

“İrçının baarı dübüröp,
Eerçiptip Toko özündü,
Elet Kırgız tuuganıñ
Ermek kılát sözündü”
(Akmataliyev, 2014: 8).

*Şairlerin hepsi döneminde ses çıkarır,
Kendine örnek alarak Toktogul’u,
Bütün Kırgız halkına
Eğlençe eder sözünü.*

dizelerinde Satılğanov’un dönemindeki bütün şairlere örnek olduğunu ifade etmektedir.

Kalık Akıyev,

“Kumarın eldin taratkan,
Kulagıma ündörün.
Elestep közgö körünöt,
El küldürgön kündörün”
(Akmataliyev, 2014: 8).

*Tutkusunu halkına dağıtan,
Kulaklara şakıyan sen,
Hep hayallerde görünüyor,
Halkı güldürdüğün günlerin.*

dizelerinde şairin heveslerini, isteklerini halkına yansıttasının ve halkını aşlarda, toylarda güldürmesinin sürekli hayal edildiği dile getirilmektedir.

Osmankul Bölöbalayev,

“Kılımdan kılım ötsö da,
Unutpayt altın sözündü.
Emgekçi elij esteşet,
Esilim Tokom özündü”
(Akmataliyev, 2014: 8).

*Yıllar geçse de,
Unutulmaz altın değerindeki sözlerin.
Emek verdiği halkı hatırlar hep
Gariban Toktogul’umu.*

dizelerinde şairin sözleri çok önemsenmektedir ve altın değerinde görülmektedir. Satılganov’un yaşadığı devirdeki halkının onu hep hatırladığı dile getirilmektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde, Toktogul Satılganov’un hayatı, onun şiirlerinden örneklerle ortaya konmuştur. Satılganov’un, Kırgız edebiyatının önemli isimlerinden olduğu görülmüştür. Doğduğu, yaşadığı devri şiirlerine fazlasıyla yansıtmıştır. Şairin şiirlerinde, halkının yaşadığı sıkıntılara, kendi sürgün hayatına, dönemin beylerine karşı yakınmalarına sürekli değindiği tespit edilmiştir. Satılganov’un Kırgız sözlü edebiyatına büyük ölçüde katkısı olan bir şair olduğu kanısına varılmıştır.

Satılganov’un hayatı boyunca yaşadığı olumsuzlukların şiirlerine yansıdığı görülmüştür. Fakat buna rağmen kendi sıkıntılarını hiçe sayıp daima halkını düşünen bir şair olduğu tespit edilmiştir. Şiirlerinde ileri gelenler tarafından ezilen halkın yanında yer aldığını sürekli ifade etmiştir. Düşündüklerini çekinmeden, korkmadan söyleyen cesur yürekli bir şairdir. Bu yüzden Kırgızlar arasında dikkat çeken, yeri unutulmayan isimlerdendir.

Toktogul Satılganov, sözlü geleneğin etkisiyle şiirlerini söyleyerek ortaya koymuştur. Şairin eserlerinin o öldükten sonra derlenip basıldığı tespit edilmiştir. Bu bölümde, onu tanıyan birçok şairin, eserlerinde onun adına yer verdiği ve ondan övgüyle bahsettiği sözlerine değinilmiştir. Halk arasında asla unutulmayacağını, onun ağzından çıkan her bir sözün çok değerli olduğunu ifade etmişlerdir.

2. MODERN DİL BİLİMİ

Dil, bir düşünme ve davranış aracı olarak tanımlanabilir. Anlaşmaya dayalı olarak davranış yönlendirilmesinde etkilidir. Ayrıca dil, o dili konuşan toplumun kültürünü, o kültürün düşünüş biçimini, dünyaya bakış açısını belirleyen etkenlerden biridir.

İnsan hayatında dilin önemli bir yeri vardır. “Her bir varlığın kendi unsurlarını oluşturan parçaları diğer varlıklardan ayırt edici özellik taşıyor ve insanoğlu diğer yaratılardan pek çok yönüyle ayrılır. Dolayısıyla insan ve insanı oluşturan özellikler yumağı ile diğer varlıklar arasında “dil” en belirleyici unsurdur” (Arıcan, 2018b: 1). Bu bakımdan dil ve insan birbirinden ayrı düşünülemez.

Dil, en genel anlamıyla “... insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese...” (Ergin, 2013: 4) şeklinde tanımlanabilir.

İnsanlar, düşüncelerini kendilerine göre bir metot uygulayarak dile getirir. “Hiçbir birey başka bir bireyle aynı özellikte ve değerinde dil kullanımına sahip değildir. Buradan hareketle... kişinin yazıda ya da konuşmada kendine özgü dil kullanım biçimi akla gelmelidir. Diğer bir ifadeyle kişiye özgü dilin kullanımı üslubu, daha da özelden bireysel üslubu...” (Arıcan, 2018b: 7) meydana getirir. Kısacası, dil genel bir ifade olarak görülür ve malzemesi kendisidir. Üslup ise özeldir ve malzemesi dildir.

Dilin inceleme alanlarını farklı kollarında değerlendirmek mümkündür. “Dilin nasıl bir sistem olduğunu tahlil etme düşüncesi çok sonradan gelişmiş bir olaydır... Dili anlama, tasvir ve tahlil etme işi genel olarak üç ana koldan ilerlemiştir. Bunlar; dilbilgisi, filoloji ve dilbilim olarak kendini göstermiştir” (Demirci, 2017: 17). Bu alanların üçü de dil incelemelerini ortaya koysa da yöntemleri, amaçları arasında farklılıklar söz konusudur. “Zaman ilerledikçe farklar iyice belirginleşmiştir. Öteki alanlar ve yöntemler kaybolmasa da bugün

itibarıyla modern dilbilim metodu diğerlerinin önüne geçmiştir” (Demirci, 2017: 17). Dolayısıyla dil bilimi, dilin başlıca inceleme alanı olarak kabul görülebilir.

“Dil biliminin en kısa tanımı, ‘dili inceleyen bilim, dilin bilimi’ biçiminde yapılabilir. Dil nasıl, insanın fizik, düşünce ve ruh yapısıyla ve çeşitli eylemleri ile ilişkili ise, dilbilim de bütün bu eylemleri kendisine konu olarak alan öteki bilim dallarıyla sıkı sıkıya ilişkilidir” (Aksan, 2015: 14). Bu bilim dalı, dilin yeri ve işlevi bakımından incelenmesini görev bilmektedir. Gerek gösterge bilimi gerekse üslûp bilimi olsun bu alanlarla ilgili çalışmaların temelini de dil bilimine dayandığı bilinmektedir. Anlam bilimi, köken bilimi, ses bilimi, sözcük bilimi, kavram bilimi vb. gibi alanlar da dil bilimin alt başlıkları arasında yer almaktadır.

Çağdaş anlamda dil bilimi, “... F. de Saussure’ün ‘dili kendi içinde kendisi için inceleme ilkesi’ çerçevesinde özerk bir bilim dalı...” (İmer vd., 2011: 92) olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden “... yeni bir yaklaşımla insan dili üzerindeki bilgilerimize değişik boyutlar getirdi. Ünlü dilbilimci F. de Saussure’ün dilin değişik yönlerini ortaya koyan dil yetisi, dil ve söz ayırımı bugünkü dilbilim çalışmalarının temelini oluşturur” (Adalı, 2011: 20).

Dil biliminin ortaya çıkmasıyla ve işlevleriyle ilgili olarak çeşitli görüşler söz konusudur.

“Dilbilim, dilbilgisinin sunduğu bilgileri işleyip tasnif etmektedir. Dili inceleme işinin bilim kelimesiyle birleşip bağımsız bir alan haline gelmesi tesadüfi değildir. Dili, bilimsel olarak inceleme teşebbüslerinin başlaması genel olarak bütün disiplinlerin kendi dinamikleri üzerinden müstakil alanlar olarak ortaya çıktıkları bir çağa rastlar. Bu da yoğunluklu olarak 19. yüzyılın sonlarına tekabül eder. Bugünkü anlamda dili bilim haline getiren kişinin Cours de Linguistique Générale [Genel Dilbilim Dersleri] kitabının sahibi Ferdinand de Saussure olarak kabul edilir. Kitap, Saussure’ün ölümünden sonra öğrencileri tarafından onun ders notlarından toplanarak ortaya çıkarılmıştır.” (Demirci, 2017: 20).

Bu yüzden dil çalışmaları çok eskiye dayanmaktadır. Saussure, dil bilimi metodunu oluşturarak aynı zamanda evrensel nitelik taşıyan bir çeşit bilgi kuramı yaratmıştır. Toplum hayatını, anlamlı birimlerin ortaya koyduğu bir evren olarak düşünmüştür. Dili de bu bütünün içinde ele almıştır. Bu doğrultuda anlamlı birimlerin olduğu yerlerde dil bilimi metodu öne çıkar.

Dil bilimi, dil olayını birçok yönden inceleyen insan biliminin kapsamlıdır. Dolayısıyla “... günümüzde sözlü dile öncelik tanıyan hem

tümdengelimli hem tümevarımlı yaklaşımlar içeren yansız gözlemlere, nesnel bakış açılarına dayanan, betimleyici ve/ya da açıklayıcı bir dal özelliği taşır.” (Vardar, 2002: 77). Yine günümüzde dil biliminin çalışma alanları “... dilin yapısına ilişkin çalışmalar ve dille dil dışı olguların ve etkenlerin ilişkisinin dile yansımalarını inceleyen çalışmalar...” (Toklu, 2015: 19) şeklinde ikiye ayrılabilir. Bunlar içerisinde “... sesbilim, biçimbilim, sözdizimi ve anlambilim dilin yapısının incelenmesine yönelirken, dil ile dil kullanıcısı arasındaki ilişkiyi dilbilimsel edimbilim, dil ile toplum arasındaki ilişkiyi toplumdilbilim vb. inceler... Ayrıca biçimbilim ve dilin şiirsel işlevine yönelik çalışmalar edebiyatla yakın ilişki içindedir” (Toklu, 2015: 19).

Saussure’ün ömrü düşüncelerini somutlaştırmaya yetmediği için bu görevi öğrencileri üstlenmiştir. Onun öğrencilerinden biri olan Charles Bally, dil bilimi ile ilgili kaynakların bir kurguyu biçimlendirdiğini ortaya koymuştur. Bally’nin üslup araştırmasının doğmasına hız kazandırdığı ve üslup bilimini de dil biliminin ayrı bir disiplini olarak ele almıştır.

Türkiye’de dil bilimi ile ilgili çalışma yapan isimler, yapılan çalışmaların bazıları ve Türkçeye çevrilen eserler şu şekildedir;

Batı dilleri uzmanları Türkiye’de dil bilimi çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Necip Üçok, Agop Dilaçar, Özcan Başkan, Ahmet Kocaman, Berke Vardar, Mehmet Rifat, Engin Sezer, Süheyla Bayrav, Fatma Erkman Akerson, Sumru Özsoy, Ömer Demircan, Zeynel Kıran gibi isimler bu alanda akla ilk gelen dil bilimi araştırmacılarıdır.

Türkoloji ve dil bilimi çalışmalarıyla önemli bir yere sahip olan Doğan Aksan, bir Türkolog olarak verdiği eserlerle bu alana katkı sağlamıştır. Doğan Aksan’nın dışında, Osman Nedim Tuna, Kâmile İmer, Günay Karaağaç, Gürer Gülsevin, Mehmet Aydın, Kerim Demirci, Caner Kerimoğlu, Kerime Üstünova, Emine Yılmaz, Ferhat Karabulut, Nurettin Demir, Nesrin Bayraktar, Talat Tekin gibi pek çok Türkolog dil bilimi konusunda araştırmalar yapmıştır.

Aksan, Doğan (2009); *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Aksan, Doğan (2004); *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet (2007); *Dilbilim El Kitabı*, 3F Yayınları, İstanbul.

Başkan, Özcan (2003); *Bildirişim İnsan – Dili ve Ötesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Bayrav, Süheyla (1969); *Yapısal Dilbilimi*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Bayraktar Nesrin (2006); *Dil Bilimi*, Nobel Yayınları, Ankara.

Benveniste, Émile (1995); *Genel Dilbilim Sorunları*, Yapı Kredi Yayınları, (Çev.: E. Öztokat) İstanbul.

Comrie, Bernard (2005); *Dil Evrensellikleri ve Dilbilim Tipolojisi*, (Çev.: İsmail Ulutaş), Hece Yayınları, İstanbul.

De Saussure, Ferdinand (1998); *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.: Berke Vardar), Multilingual, İstanbul.

Demirci, Kerim (2007); “Türkçedeki Bazı Anlatım Bozukluklarına Dilbilimsel Bir Yaklaşım”, 23 – 24 Ekim 2007, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Demirci, Kerim (2017); *Türkoloji İçin Dilbilim Konular Kavramlar Teoriler*, Anı Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

Dilaçar, Agop (1968); *Dil, Diller, Dilcilik*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

İmer, Kâmile, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011); *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Rifat, Mehmet (2005); *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Toklu, Osman (2003); *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Üçok, Necip (2004); *Genel Dilbilim*, Multilingual Yayınevi, İstanbul.

Vardar, Berke (2002); *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınevi, İstanbul.

Bu araştırmacıların yanında Sovyet dil bilimcileri de konuyla ilgili çalışmalar yapmıştır. B. O. Oruzbayev –“Lingvistikalık Terimlerinden Orusça-Kırgızça Sözdüğü” (1972); M. Cumaş – “Azırkı Kırgız Tili” (1999); T. Ahmatov, S. Davletov, K. Sartbayev ve S. İmanaliyev – “Til İlmine Kirişüü” (1980), Beyşenbey Usubaliyev “Kırgız Filologiyası Cana Filologdoru” (2007) vd. çalışmalar örnek gösterilebilir.

Bugünkü dil bilimi çalışmalarında üzerinde durulan konular arasında, dil bilimi ile konuları örtüşen üslup bilimi (biçem bilimi, stilistik), ses bilimi, Saussure’ün belirti ya da gösterge adını verdiği sözcük ile ilgili çalışmalar, metin dil bilimi – söylem çözümlemesi yer almaktadır.

2.1. Üslup Kavramı ve Üslup Bilimi

Kavramlar, var olan olgular hakkında düşünülmesi ve onların anlaşılmasında önemli vasıtalarlardır. İnsanlar, kavramlar sayesinde birçok şeyi idrak eder. Tüm bunlar zihinsel bir ortamda meydana gelir. Zihinsel ortamın dile yansımaları durumunda terimler ortaya çıkar. Bu terimlerden biri de üsluptur. Üslup, üzerinde araştırılması gereken bir kavramdır. Çünkü ortaya konulan bir eserin, ses, kelime ve anlam hazinesi üslubun araştırılmasıyla anlaşılır.

Üslup, kelime olarak “Üslûp kelimesinin Batı Dillerinden İngilizce’deki karşılığı ‘style’; Eski Fransızca’daki karşılığı, ‘style’ ve ‘stile’; Almanca’da ise ‘still’ şeklindedir. İngilizce’de style kelimesi Latince, kazık yahut yazmak için ucu sivri alet anlamına gelen ‘stilus’ kelimesinden gelmektedir” (Divlekçi, 2007: 118) şeklinde açıklanmaktadır. Türkçede ise alıntı kelime olarak üslup, biçem, deyiş, özanlatı, üslubiyyat, üslup bilimi, biçem bilimi, deyiş bilimi vb. kullanımlar söz konusudur. Bu kullanımlar bir taraftan kelimenin seçimi bakımından zenginliği ortaya koyarken bir taraftan da akademik açıdan terimlerin kargaşasına sebep olmaktadır.

Üslup, Türkçe Sözlük’te “ 1.Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz. 2.Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve

söyleyiş özelliği... 3.Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil” (Türkçe Sözlük, 2011: 2451) şeklinde üç maddede açıklanmıştır.

Gramer Terimler Sözlüğü’nde üslup, “(Alm. Stilistik; Fr. Stylistique, İng. Stylistics) Şahısların özellikle sanatçıların dili kullanış biçimlerini incelemeye yönelik edebiyatla yakın ilgisi olan inceleme alanı” (Korkmaz, 1992: 164) olarak açıklanmaktadır.

Kimi araştırmacılar üslubu biçem olarak kullanır. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde biçem ile ilgili “Bir bireyin, dilsel gereç ve olanakları kendine özgü ölçütlerle seçip kullanması sonucu söyleme kattığı kişisel nitelikli özelliklerin tümü... Biçem incelemesinin dilbilim araştırmalarından yoğun biçimde etkilendiği söylenebilir” (Vardar, 2002: 40) denmektedir.

Üslup kavramı yüzyıllar boyunca çeşitli evrelerden geçmiştir. “Ancak, Batı dünyasında Charles Bally’nin 1909 yılında Fransız üslûpbilimine dair eserinin yayımlanması ile sistemli üslûp araştırmasının doğuşuna bir hız kazandırdığı... (Çalışkan, 2014: 30) ileri sürülmektedir. Üslup bilimi “... bugün için artık somut bir bilim dalı olan dilbilim yöntemlerini kullanarak yazımsal yapıtları incelemeye başladı” (Özünü, 2001: 40). Bu bakımdan söz konusu alanı somut bir bilim dalı olarak nitelendirmek mümkündür.

Üslup, Batı ve Doğu edebiyatlarında yüzyıllardır retorik ve belagat olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte yirminci yüzyılda üslup bilimi teorisinden de bahsedilmeye başlanmıştır. Üslup bilimi, bu yüzyıl boyunca dil bilimi ve edebiyat bilimi teorileri ile teorik kurallar halinde gelişme göstermiştir. Dil ve üslup ile ilgili “Dil – üslup teriminin edebiyat, dil, dilbilim çalışmalarında ve günlük kullanımlarda “dil”in “üslup” ya da “üslup”un “dil” yerine geçtiği, zaman zaman da iki terimin birlikte kullanıldığı örneklere sıkça rastlanır” (Arıcan, 2018b: 6) denmektedir. Bu bakımdan üslup bilimi ile ilgili “... hem dilbilim hem de edebiyatbilim sahası teorilerinden ayrı düşünülmemektedir. Söz veya yazılı metin dille meydana getirildiğinden dilin şahsî kullanımı olan üslûbu dilden ve dili de dil felsefesi ve dil teorilerinden ayrı düşünmek mümkün değildir” (Çalışkan,

2015: 56) görüşü öne çıkar. O halde edebiyat teorileri için söylenenler dil, dil bilimi, üslup, üslup bilimi teorileri için de söylenebilir.

2.1.1. Üslup ve Üslup Biliminin Konusu, Amaçları ve İşlevleri

Üslup, tarih içerisinde insan – dil – üslup ilişkisinde yer almaktadır. Bunun sebebi, üslubun dil ve insan kavramları arasında bulunmasıdır. “... daha ilk çağlardan beri eşzamanlı ve art zamanlı boyutları ile tartışılan ve teorisinden çok pratik olarak kullanılan ifade sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece edebi eserle sınırlı değildir. Dilin iletişim işlevi üstlendiği, bütün bireysel ve toplumsal alanlarda kullanılmaktadır” (Karakaya, 1996: 117). Buradan hareketle üslubun, geçmişini ve sınırlı tutulduğu alanları bilmek mümkündür.

Üslup araştırmalarında genel olarak ağırlığı fazla olan etkiler üzerinde durulur. “Geleneğin yazarı nasıl oluşturduğu yazarın da geleneği ne bakımdan aştığı araştırılır. Yazar, kendinden öncekilerle benzerlikleri ya da karşıtlıkları açısından değerlendirilir; bir okula ve bir çevreye yerleştirilir” (Rifat, 2008: 30). Dolayısıyla bu tür çalışmalarda, yazarın veya şairin yazınsal dili ortaya konulmaktadır. Üslup çalışmalarının amacı aşağıdaki gibi altı maddede sıralanabilir:

“1. Üslûp çalışması sayesinde bir yazara atfedilen eser veya eserlerin gerçekten ona ait olup olmadığı ortaya konmaya çalışılır.

2. Üslûp çalışması, bir eserin yazarının hangi dönemde yaşadığı, hangi özelliklere sahip olduğunu tespit etmek için yapılır.

3. Üslûp çalışması sayesinde iki metin arasındaki alıntı veya intihaller ortaya çıkarılabilir.

4. Üslûp çalışması sayesinde bir yazarın eserlerinin yazılış sırası ortaya konabilir.

5. İntihar, suikast veya tehdit mektuplarının, e-maillerin, bilgisayar yazılımlarının muhtemel yazarlarını tespit etmek, intihalleri belirlemek için üslûp çalışmaları yapılır.

6. Üslûp çalışması, bir yazar veya şairin ayırt edici üslûp özelliklerini belirlemek için yapılır. Üslûp araştırmacısı, bir yazarın sadece kendisine ait, başka hiçbir yazarda rastlanmayan üslûp özelliklerini somut bir şekilde ortaya koyma peşindedir” (Coşkun, 2010: 73 – 74).

Üslup ile ilgili çalışmalar yapmak, yazarın veya şairin yaşadığı dönem hakkında bilgi sahibi olma, farklı veriler ortaya koyma ve çalışmalarını farklı boyuta taşıyabilme açısından önemlidir.

Modern dil bilimi sahasında üslup çalışmaları yapılırken daha çok tasvir etme yöntemi kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalar "... sözgelimi ölçünlü kullanımdan sapmaları ele alır; metinlerin işlevleri ve metin türlerinde dil kullanımı üzerinde durur (İmer vd., 2011: 51). Bu sebeple dil kullanımlarıyla ilgili olan üslup biliminin birkaç işlevinden bahsetmek mümkündür. Bunlar "a) Yöntem bakımından bir metin çözümlemesidir, b) Kuralcılık (normative) açısından dil kullanımındaki doğruları bulmaya yöneliktir (sözbilim yönelimli), c) Betimsel olarak metindilbilimle doğrudan ilgili bir alandır ve bir metnin öteki öğelerle etkileşimini (metin türü, konu vb.), dil özelliklerini açıklar" (İmer vd., 2011: 51) şeklinde maddelere ayrılabilir. Terim olarak üslup biliminin, deyiş bilimi, biçem bilimi olarak da kullanımları vardır.

Üslup biliminin kapsama alanıyla ilgili "...toplumsal iletişim işlevini yerine getiren, dil sistemlerindeki farklı kullanımları ve bilhassa bireysel düşünce yumaklarını veya dünya görüşüne dayanan dilin öznel kullanımını (linguostilistik) kapsamaktadır" (Karakaya, 1996: 117) görüşü hâkimdir.

Üslup bilimi genel olarak dil yapısı, kelime yapısı, ses bilgisi gibi unsurları incelemesiyle dil biliminin alt dalını oluşturmaktadır. Konuyla ilgili olarak "Üslûpbiliminin kullandığı kavramlar haritasına bakıldığında (dil yapısı, kaideleri, anlam ilişkileri bunlara bağlı olarak kelime ve ses yapısı ve dilbilgisi) dilbilimsel ayrıntılar ağır basmaktadır" (Karakaya, 1996: 118) denir.

Batıda gelişen üslup bilimi, eserin üslubunun bulunması üzerinedir. Buna karşılık olarak "... doğuda özellikle Türkistan coğrafyasında üslûp anlayışı millilikle birleşir ve yazarın üslûbunu bulmaya ve ön plana çıkarmaya çalışır. Yazar, ait olduğu dilin ve kültürün unsurlarını ne derece iyi kullanmış ve değerlendirmişse üslûbu da o ölçüde etkili ve başarılıdır" (Yeke, 2010: 26) görüşü ifade edilir.

Üslup, bir eserde onu ortaya koyan kişinin ifade ettiği düşünce olarak değerlendirilmektedir. Fakat edebî eserde bu durum sadece ifade edilen düşünceyi

değil, oradaki dil sistemini de ortaya çıkarır. Bu sebeple edebî eser, üslup ve üslup bilimi sıkı bir bağlantı içerisindedir.

2.1.2. Edebî Eser ve Üslup

Bir eseri birçok bakımından kavramak ve ortaya çıkış sebebini anlamak için dil biliminin ortaya koyduğu sınırlar önem taşır. Bu yapılırken ortaya çıkan eserin malzemesinin dil olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu doğrultuda eser, malzemenin yani dilin kendine özgü kurallarının sunduğu imkânlar neticesinde önem kazanır.

Bir eseri incelerken, öncelikle dilden başlamak gerekmektedir. Aksi hâlde genelden özele gidildiğinde eserin incelenmesinde gösterilen emek göz ardı edilebilir. Dolayısıyla konuyla ilgili “Malzeme olarak dili kullanan edebiyat, dile en yakın duran alandır. Dil biliminin üslup bilimi (stylistics) diye adlandırılan dalı, edebiyat ile sıkıca bağlantılıdır” (Karaağaç, 2013: 12). Edebiyat terimleriyle dilin birçoğunun ortak değerlendirilmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Ancak modern anlamdaki çalışmalar sadece edebiyatla sınırlı değildir.

Dil bilimciler, dil konusunda araştırma yaparken edebî eserlerin diline de değinmektedir. Bu sebeple “Edebi dille üslup arasında yakın bir ilişkinin olduğunu belirtmek gerekir. Zaten edebi dil stilistikte işlevsel stiller arasında değerlendirilir ve bu bakımdan stilistiğin bir kolu olarak da adlandırılabilir” (Arıcan: 2013a: 5) şeklinde açıklanır. “Bunun için de üslup incelemesi dilbilimle iç içe yürümekte, bu ilmin idrak ettiği gelişmenin gürültüsü içinde bazen kaybolmaktadır. Üslup incelemesi dilbilimden çok edebiyat araştırmasına, edebiyat araştırmasından çok dilbilime yakın bir çalışma alanıdır” (Aktaş, 2014: 10).

Edebî üslup ile ilgili “... bir milletin konuşma dili ve yazı dili teşekkül ettikten sonra kültür dili diyebileceğimiz bir söyleyiş zemininde daha fazla hissedilen, bir tarafı ile itibari ve uçucu, bir tarafı ile hayatın gerçek değerleriyle kaynaşan estetik ve orijinal bir ifade yoludur” (Önal, 2008: 25) der.

Bir eserin üslup açısından ele alınması “... edebiyat araştırmasıyla dilbilimin üst üste çakıştığı bir sahada yer alan bağımsız bir disiplindir. Dilbilim de daha ziyade Saussure’ün ayrımındaki dil üzerinde durmaktadır. Üslup

incelemesi ise, aynı malzemenin metin adını verdiğimiz çok yönlü sistem içinde kazandığı söz değerini araştırmaya yöneliktir” (Aktaş, 2014: 10). Buradan hareketle dil biliminin, bir edebî metnin ve üslup araştırmasının birbiriyle iç içe olduğu dikkat çekmektedir.

Edebî eserlerde, dil, ifade ve üslûp arasında oldukça güçlü bir ilişki vardır. Bu sebeple, dil kullanılırken ifade ve üslûpla bağlantı içerisindedir. “Kâinata bütün şekiller, görüntüler, eşyalar, hareketler, olaylar, durumlar, sesler, kokular bir ifade içindedir. Bizim için obje, unsur, eleman, faktör, değer, veri diyebileceğimiz her uyarıcının bir ifadesi vardır. Kelimeler, bunları, kendine has bir ifade tekniğiyle muhatabına duyurur.”(Önal, 2008: 24) Buradaki ifade biçimleri sanatçının üslubunu ortaya koyar.

Üslup, bir türün, bir şairin veya bir dönemin özelliği niteliğinde olabilir. Dolayısıyla şairlerin üslubuna etki eden pek çok unsur vardır.

“Bir şairin şiirinde başvurduğu sanatların ses, mânâ ve armoniyle alâkaları nisbetinde kelime frekansları da şairin psikolojik, sosyolojik ve poetik dünyasını ortaya koyan unsurlardır. Gramatikal sistemde bir araya gelen ve belirli bir fikir, duygu, hayal ve heyecana dair ipuçları taşıyan kelimeler, mısralar, bölümler ve nihayet bütünüyle şiir, ifade edenin umumî ve hususî yönlerini gösterir. Bir şairin üslûbunun oluşmasında kabiliyet, gayret, bilgi ve kültür seviyesi, çevre ve yaşı ile devrin genel ve özel şartları birlikte rol oynarlar. Şüphesiz sosyal ve siyasî hadiselerin herkesi etkisi altına alacak derecede yoğun ve hızlı geliştiği zamanlarda şiirin de tansiyonu artacak; bu hadiselerle ilgili hususlar şiire tonlu, tekrarlı, baskılı ifadeler; sorular ve ünlemler, ferdi içine alan veya peşinden koşturan sosyal dinamikler, yabancılaşmalar, ümitler, hayaller, idealler ve hayal kırıklıkları mahiyetinde dâhil olurken, şairin üslûbuna da tesir edecektir.” (Yelok, 2007: 294).

Gerçek bir üslup inceleyicileri “... edebî eseri nicelik ağırlıklı olarak inceler. Bu bazen açıkça, bazen de dolaylıdır. Sözdizimsel veya kelimelere dayalı bir eğilimi (örneğin bir dönemin üslubunu) belirlemede çoğu kez istatistiksel çalışmalar yapılır” (Boynukara, 1993: 250). Bu istatistiksel çalışmalarla somut veriler elde etmek mümkündür.

Bir edebî eserde yapılan üslup incelemeleri, o eserdeki estetik değerini ortaya çıkması bakımından önemlidir. Dolayısıyla eserin meydana gelme sebebini ve orada kullanılan seslerin, kelimelerin kullanılış amacını belirlemek gerekir. Bu sebeple üslubun eserden ayrı olmadığını söylemek yanlış bir ifade olmaz.

Sonuç olarak bu bölümde, Modern dil bilimi başlığı altında üslup kavramına ve üslup bilimi alt başlığına değinilmiştir. Daha sonra üslup ve üslup biliminin

konusu, amaçları ve işlevleri, edebî eser ve üslup şeklinde başlıklarla üslup konusu üzerinde durulmuştur.

Modern dil bilimi sahasının nasıl ortaya çıktığı ve kurucusu konusunda açıklamalara değinilmiştir. Bu alanda çalışma yapan isimler ve çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra dil biliminin alt dallarını oluşturan üslup bilimi ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Üslup ile ilgili çeşitli kaynaklardan tanımlara değinilmiştir. Üslup kelimesinde, alanda terminoloji konusunda ortak bir birlikteliğin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmalarda terim olarak üslup, biçem stil, tarz, şekil gibi çeşitli kullanımlara yer verildiği görülmüştür. Bunun yanında üslup ve üslup biliminin kullanım amacı, konusu ve işlevleri açıklanmıştır.

Üslup, bir eserde onu ortaya koyan kişinin ifade ettiği düşünce olarak değerlendirilmektedir. Fakat edebî eserde bu durum sadece ifade edilen düşünceyi değil, oradaki dil sistemini de ortaya çıkarır. Bu sebeple edebî eser, üslup ve üslup bilimi arasında da sıkı bir bağlantı olduğu söylenebilir. Edebi eser ve üslup başlığı altında bu konuya açıklık getirilmiştir.

Üslup ile ilgili farklı çalışmaların ve bakış açılarının gerekliliği ortadadır.

3. FONOSTİLİSTİK

Ses bilimi, dili ses yönüyle inceleyen bilim alanıdır. Seslerin oluşumunu, niteliklerini, aktarılışını ortaya koyar.

Ses bilimi genel olarak “Dillerin ses dizgesini araştıran dilbilim dalı. Sesler, bir dizge içinde, kullanılan kurama göre ‘sesbirim’ denilen karşıtlıklara, ‘sesbilimsel birimler’ gibi ayırıcı özelliklere göre düzenlenir” (İmer vd., 2011: 221) şeklinde açıklanır. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde ses biliminin “Sesleri bidirişimdeki işlevleri açısından inceleyen dilbilim dalı. Kimi dilbilimcilerin (B. Malmberg) işlevsel sesbilgisi diye adlandırdıkları sesbilim, özellikle J. Baudouin de Courtenay, F. de Saussure gibi bilginlerden esinlenen Prag Dilbilim Çevresi’nde oluşmuştur” (Vardar, 2002: 168) tanımına ve oluşum alanına yer verilmiştir.

Ses biliminin amacı “... bir dilde bulunan seslerin birbirinden ayırt edici olan yapılarını göstermek, dünya dillerindeki ses dizgesinin doğasını ortaya koymak, dillerdeki seslerin işlevini incelemek...” (İmer vd., 2011: 221) olarak açıklanır. Türk dilinde de çeşitli ses bilimi incelemeleri yapmak mümkündür. Bu tür incelemelerde “a) karşılaştırmalı – tarihî sesbilgisel ve b) tipolojik sesbilimi, yani eski ve çağdaş Türk dillerinde rastlanan yapısal sesbilimsel tiplerin saptanmasıyla doğrudan ilişkili olan sesbilimi” (Baskakov, 2006: 9) şeklinde iki temel düşünce önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda terim olarak, Türkiye Türkçesinde ses bilgisi, ses bilimi, fonetik şeklinde adlandırılır. Kırgız dil biliminde bu terim, “fonetika” karşılığıyla kullanılır.

Edebî eserlerde fonetik incelemeler doğrultusunda şairin / yazarın üslubu belirlenir. *Kırgız Tilinin Stilistikası I* adlı eserde bu konu fonetik stil olarak yer almaktadır. Fonetik stil “... sözdeki (metindeki) seslerin normalden farklı boyuta gelmesi, değişime uğraması, telaffuzu, ortaya çıkması, amaçları, seslerin kullanış tarzı, aliterasyon, asonans ve seslerin tekrarlanması gibi çeşitli seslerin metnin bütün arka planında...” (Aşırbayev, 2000a: 26) incelenmesi olayıdır. Bu sebeple, bir şiirde ses bilimi kurallarını uygulayarak seslerin üslup ile bağlantısını ortaya çıkarmak mümkündür. Söz konusu bağlantının “... şair – şiir – poetik üçgenindeki oluşumu...” (Arıcan, 2013a: 16) fonostilistiğin konusu olarak ortaya çıkar.

Şiirlerde anlatılmak istenenin daha etkili olabilmesi için çeşitli yöntemlere başvurulur. Şiirler “... düz yazıyla anlatılamayan duygu ve düşüncelerin ses uyumlarıyla, kulağa hoş gelecek şekilde oluşturulan dizeleriyle anlatılması...” (Boztaş, 1994: 173) şeklinde açıklanır. Burada ses uyumlarını tekrarlar aracılığıyla ortaya koymak kulağa hoş gelme durumu açısından önemlidir.

Fonostilistik ile ilgili “Şiirde kafiye, bazı çağrışımların belli seslerle sağlanması gibi hususlar bu alana malzeme hazırlar. Fonostilistik, genellikle seslendirilmiş metinlerle uğraşır. Ayrıca seslerin bazı anlam ilişkisine sahip olduğu, ses sembolüğü denen bir yorumlama tekniğini beraberinde getirir” (Aytaç, 2009: 85) denir. Bu doğrultuda, seslerin arka planındaki anlamı ortaya çıkarmak mümkündür.

Fonostilistik, Kırgız dil biliminde yapısal stilistiğin (strukturalık stilistika) alt başlıklarından biridir. “Latince ‘structur’a (yapı tarzı) dayanır. Latince ‘structura’ yapı, bina, bileşim demektir. Strukturalizm denen yapısalcılığın odak kavramı düşünce kategorisidir. ‘Bütünlükler’ halinde bir düşünce tarzını açmayı öngörürken öte yandan biçim – içerik gibi kabul edilmiş iki bölmeli sınıflandırmayı bırakmaktan yanadır” (Aytaç, 2009: 158) şeklinde açıklanır. Dolayısıyla “Yapısalcılık, sadece bir dil bilimi terimi olmakla kalmamış aynı zamanda edebiyat biliminde de.... ” (Arıcan, 2013a: 17) inceleme alanı olarak ortaya konulmuştur.

Yapısalcılık “... yüzeydeki bir takım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi (yapıyı) aramaktır (Moran, 1988: 167) şeklinde açıklanır. Burada “Sistemdeki birimler kendi başlarına bir anlam taşımazlar, sistem içindeki bağlantılarıdır onlara anlam kazandıran, çünkü ancak o zaman bir sistemin parçası olarak ele alınabilirler” (Moran, 1988: 167) açıklaması önemlidir. Bu sebeple, bir bütün içinde anlam kazanan parçalar, yine bütün içerisinde işlevselliğini ortaya koyar.

Toktosun Aşırbayev de yapısal stilistik konusunu beş başlıkta ele almıştır.

“1. Fonetika cana Fonetikalık Stilistika (Fonotik ve fonetik stilistik) 2. Leksikologiya cana Leksikalık Stilistika (Leksikoloji ve leksikolojik stilistik) 3. Söz Casoo cana Söz Casoo Stilistika (Kelime oluşturma ve kelime yapma stilistiği) 4. Morfologiya cana Morfologiyalık Stilistika (Morfoloji ve

morfolojik stilistik) 5. Sintaksis cana Sintaksistik Stilistika (Sentaks ve Sentaktik Stilistik)” (Aşirbayev, 2000a: 26 – 27 – 27 – 29).

Bu bölümde, Toktogul Satılğanov’un “Toktogul Çığarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989)” adlı iki ciltlik eserinden 50 şiir seçilmiştir. Seçilen 50 şiirde kullanılan seslerden yola çıkarak ses üslubiyeti meselesi ele alınmıştır. Şair, şiirlerini oluştururken daha çok ses tekrarlarından yararlanmıştır. Bu sebeple burada tekrarlar aracılığıyla seslerin kullanımına değinilmiştir.

3.1. Fonostilistik Açından Toktogul Satılğanov’un Şiirleri

Bir müzik sanatçısı müziğini oluştururken bir düzen içerisinde belirli tonları tekrar eder. Şairler de şiirlerini ortaya koyarken sesleri belirli bir nizamda tekrar ederek şiirde ahenkli bir yapı meydana getirir.

Şairler, şiirlerdeki düzenli yapıları tekrarlar aracılığıyla oluşturur. Bu sebeple şair, istediği sesleri, heceleri, kelimeleri tekrarlayabilir. Her bir tekrar için “a) kulağı memnun eder, b) tekrar edilen kelimeleri telkin eder, c) şiire bir yapı kazandırır” (Akay, 1998: 32) denir. Ses tekrarları, tamamen seslerle ilgili bir durumdur. Dolayısıyla görünen kısımdan daha çok duyulan kısma hitap edilir.

Tekrarların şiirde farklı işlevleri olabilir. Bunlar şiire ahenk katmada önemlidir. “... şairin ses uyumu ve ahengi sağlamak için, özellikle duygusal ve düşünsel bir konuda aynı sesleri tekrarlaması...” (Sarıkaya, 2011: 9) mümkündür. Ayrıca tekrarların, ifadeyi kuvvetlendirme, anlatılmak isteneni pekiştirme gibi olumlu bir katkısı vardır.

Tekrarların edebî eserdeki işlev ve katkısı için “Edebi eserlerde özellikle şiirde, fonostilistik incelemeler, şiirin poetik yapısını oluşturan elementlerin belirlenerek çözüme gidilmesiyle oluşur. Edebi eserin dış özelliği de denen tekrarlar, aliterasyon ve asonans edebi esere nüfuz etmede yardımcı olduğu gibi içeriği anlama ve yorumlamada da en önemli vasıtaldandır” (Arıcan, 2013a: 21) der. Bu sebeple şiirlerin estetik derecesini artırmak için kullanılan seslerin önemi büyüktür. Çünkü anlatılmak istenen düşünceler, ses temelli olarak meydana gelir. Birçok şairde olduğu gibi Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde de kullanılan sesler, estetik yapıyı oluşturmada ön plana çıkmaktadır.

Şiirlerdeki sesler, sadece edebî estetik unsurlarından olan aliterasyon ve asonansları tespit etmekle değil, *ünlülük – ünsüzlük, sedalılık – sedasızlık, kalınlık – incelik* olarak incelenmiştir. Bunlar, şiire etki eden, kulağa hitap eden ve şiirde akıcılığı sağlayan unsurlar olarak da kabul edilebilir. Öncelikle şairin aşağıda belirtilen üç şiirinin sesleri *ünlülük – ünsüzlük, sedalılık – sedasızlık, kalınlık – incelik* olarak ele alınmıştır.

Cürgönüm Kabak Cer Boldu adlı şiirin tamamı verildikten sonra şiirdeki seslerin sıklığı, ardından kalınlık – incelik, ünlülük – ünsüzlük, sedalılık – sedasızlık durumları belirtilmiştir.

“Alçı bolup caldırıp, Cürgönüm Kabak cer boldu. Kara taşı kaldırıp, Aşkanım aska bel boldu.	Tamanım taşka tilindi, Tarlık zaman bilindi. Deneñden ketse ısıq can Ölgöndör kaydan tirildi?
--	--

Kızıl-Beyit, Kulama, Kıynalgandı suraba, Ümüt kılam aytar dep, emi Bul kündü kiyin ulama.	Cokçuluktı baykadım, Coodurap közüm caynadıñ. Kolumda malım cogunan İçimden bışıp kaynadım.
--	--

Kazanbak kaçan sıyladı? Karıp enem ıyladı... Kartayganda atakem Kara canın kıynadı.	Atam baykuş alsırıp, İçimen sızam kansırıp, Cabırdı tartpay ne kılam, Kimgе baram mal surap?
--	---

Kedeyde ırıs bolbodu, Kesirlüü kızır konbodu. Kele turgan baktı cok Kazanbak bizdi kordodu.	Butumda çokoy çanaçtan, Kimderge kimder karaşkan? Tüñüldüm tündö bayımdan Kazandan carma talaşkan.
--	---

Karabadı çaşıma, Kapalık tüşöt başıma. Kabagın bürköp açpadı, Kızganıp bışkan aşına.	Cakşığa cakşı canaşkan, Men musapır adaşkan. Baydın kolun karatpay, Bolso bolo karaşkan.
---	---

Kazanbaktın peyli tar, Muzdasa butum tartalbaym,
Ökünüp kılam kimge zar? Muşumdu içten artalbaym.
Kara cer tartıp ölbösöm, Musapır bolup cürsöm da,
Körö turgan künüm bar. Bul sözümdü kaytarbaym.

Toktogul toodo cüröbü? Abıla aska, Toktobek,
Tomsorboy oynop külöbü? Kazanbaktan ketpeyt kek.
Totoday çaştın kadırın Kıynalganda oyloymun
Tozoktuu kuday bilebi? «Askadan uçup ketsem» — dep

Eş-Say menen Abıla, Cüzümdüü-Bulak, Alma-Say
Çaşımda boldum dabıla Cürüügö cetet kanday şay?
Kim künökör, kimder ak Cürögüm muşga kıstaldı
Kuday keler beken agına! Sırdaşşaj bolo, çıkkın ay!”
(Satılğanov, 1989a: 11 – 14 – 15).

Şiirde en sık tekrarlanan “k” sesidir. Şiirin üç bölümünde mısra başı sesler “k” ile başlamaktadır. Bazı bölümlerde de dağınık şekilde kullanılmıştır. Bununla beraber bu ses, ünlülerin kullanılış sırasını da etkilemektedir.

Şiirde en çok tekrar eden bir diğer ses “a”dır. Kalın ünlülerden olan bu ses, “k” ünsüzü gibi beraberinde getirdiği sesleri etkilemekte ve yönetmektedir. “Böylece seslerin şiir metninin kuruluşunda da tematik oluşum içerisinde önemli rol üstlendiği...” (Arıcan, 2013a: 26) söylenebilir. Aynı zamanda ahenk oluşturmada tamamlayıcı yapıdadır.

Tablo 3.1: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Ses Sıklığı

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	201	16,59
2	k	105	8,67
3	n	74	6,11
4	ı	71	5,86
5	d	63	5,20
6	m	61	5,03
7	l	56	4,62
8	r	56	4,62
9	t	55	4,54
10	b	54	4,45
11	e	48	3,96
12	u	45	3,71
13	o	43	3,55
14	y	38	3,13
15	ü	36	2,97

16	i	29	2,39
17	s	27	2,22
18	p	26	2,14
19	c	25	2,06
20	ö	22	1,81
21	ş	22	1,81
22	g	19	1,56
23	z	17	1,40
24	ç	12	0,99
25	η	6	0,49
Toplam		1.211	100

Şiirde toplam 1211 ses kullanılmıştır. Bu sesler kalınlık – incelik, sedalı – sedasız ve ünlü – ünsüz olarak ayrıldığında yüzdeler oranları ve sayıları aşağıdaki gibidir. Sırasıyla ünlüler daha sonra ünsüzler ve en son olarak bütün sesler belirtilmiştir.

Tablo 3.2: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Ünlüler	Sayı	%
Kalın Ünlüler	360	72,73
İnce Ünlüler	135	27,27
Ünlüler toplamı	495	100

Tablo 3.3: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı

Ünsüzler	Sayı	%
Sedahlılar	469	65,50
Sedasızlar	247	34,50
Ünsüzler toplamı	716	100

Tablo 3.4: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı

Sesler	Sayı	%
Ünlüler	495	40,87
Ünsüzler	716	59,12
Toplam	1.211	100

Şiirde 495 ünlü, 716 ünsüz olmak üzere toplam 1211 ses bulunmaktadır. Bu durum, kelimelerin daha çok ünsüzle başladığını, devamında ünlüyle birliktelik oluşturduğunu, kelime içerisinde üçüncü sıradaki seslerin de burada belirleyici olduğunu gösterir. “Bu çıkarım, fonostilisik açıdan edebi eseri diğerlerinden ayırmaktadır” (Arıcan ve Turan, 2019: 365). Diğer taraftan sedasız ünsüzler de, daha çok kalın ünlülerle birliktelik kurarak armoniye oluşturmuştur.

Şiirin tamamına bakıldığında şairin çocukluk yıllarında yaşadığı sıkıntılardan ve bununla birlikte ailesinden bahsedilmektedir. Yani şair, hem ailesini hem

üzüntü ve sıkıntıyı bir arada kullanmıştır. Bu durum seslerin kullanımınıyla da gözlemlenebilir.

Şairin yaşadığı sıkıntılar, zorluklar kelimelerde kalın ünlülerin fazla kullanılmasına sebep olmuştur. Şair, ailesinden bahsederken acıma duygusu, zavallılık duygusu oluşturduğu için sedalı ünsüzleri daha sık kullanmıştır. Burada da kalın ünlüler ile sedalı ünsüzleri bir arada kullanarak şiirin tamamında bir armoni oluşturulmuştur. Sedasızlar arasında en çok tekrarlanan “k” sesidir. Bu sebeple “k” ile başlayan kelimelerde bu sestem sonra gelen ünlülerin kullanım sıklığına bakılarak kelimelerde en sık tekrarlanan ilk iki ses belirlenebilir.

Tablo 3.5: “Cürgönüm Kabak Cer Boldu” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı

“k”den sonra gelen ünlüler	Sıklık
ka...	25
kı...	10
ke...	8
ki...	7
ko...	4
kü...	4
ku...	3
kö...	2

Tablo 3.5’te *Cürgönüm Kabak Cer Boldu* adlı şiirde en sık kullanılan “k” sesinden sonra gelen ünlülerin sıklığı ‘ka... (25), kı... (10), ke... (8), ki... (7), ko... (4), kü... (4), ku... (3), kö... (2)’ şeklindedir. Buna bağlı olarak “k” dan sonra ikinci bir ses “a” ünlüsü en fazla kullanılmıştır. Dolayısıyla bu şiir için hakim sesler “k+a”dır.

Toktogul Satılganov’un seslerinin incelendiği bir diğer şiiri ise *Niyazalığa Taarınıç Aytuu* adlı şiirdir. Burada şairin sürgünden döndüğünde karşılaştığı hayal kırıklıkları ve yakını bildiği kişiye serzenişleri yer almaktadır.

“Suudan akkan döngölök	Caş kezimden bul küngö
Niyazalı cörgölök,	Eki kolum baylanıp,
Kıstalışka kelgende	Eç kılmışım çok turup
Munun aytar sözü ar bölök.	Ürkütök bardım aydalıp,
Niyazalı cörgölök	Katın-bala, aga-ini
«Külbü kan» dep küü aytkan,	Kalkımda kaldı zarlanıp,
Küldü curttu muñaytkan,	Nietteşin çın bolso,

«Sarı barpı» küü aytkan,	Barbayt beleŋ aylanıp?
San miŋ eldi muŋaytkan,	Aç kadırım bilebi
Sarı altın Aksı cerdensiŋ,	Ayılıŋda kardı tok?
San uruk saruu eldensiŋ,	Dosun surap ne kılát
Sargaldak Maylıbaydı Talasta	Dilinde müškül kaygı cok?
Sanat küü menen ceŋgensiŋ.	Küküktöy taŋşıyt komuzuŋ,
Bolgon too, Bozbu arası,	Köŋüldüü ıgát dobuşuŋ,
Boroş çaldın balası,	Kurdaşıŋ saga ne kerek
Bolor bolbos doo kılıp,	Külpöttüü bolso konuşuŋ?
Mından boluştun ketpeyt calaası.	Torgoydoy sayrayt komuzuŋ,
Ketmen-Töbö keŋ cerge	Tokuduŋ cılkı torusun.
Men Sibirden kelgende	Toroy çalıp çıktı beym
Kanakey izdep barganıŋ?	Tokoŋ taap turup oŋutun!” (Satılğanov, 1989a: 176 - 177).

Tablo 3.6: “Niyazalıŋa Taarınç Aytuu” Adlı Şiirin Ses Sıklığı

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	90	11,62
2	k	63	8,13
3	n	49	6,33
4	l	47	6,07
5	ı	46	5,94
6	t	42	5,42
7	e	42	5,42
8	u	38	4,90
9	o	37	4,78
10	r	33	4,26
11	d	32	4,13
12	b	29	3,74
13	s	27	3,48
14	y	25	3,22
15	ü	24	3,10
16	ŋ	23	2,97
17	i	20	2,58
18	m	19	2,45
19	ö	19	2,45
20	g	16	2,06
21	p	15	1,93
22	c	12	1,55
23	ş	11	1,42
24	z	9	1,16
25	ç	6	0,77
Toplam		774	100

Şiirde toplam 774 ses kullanılmıştır. Bunların 316’sı ünlü, 458’i ünsüzdür. Aşağıdaki tablolarda seslerin türleri, sıklıkları ve yüzdeleri belirtilmiştir.

Tablo 3.7: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Ünlüler	Sayı	%
Kalın Ünlüler	211	66,77
İnce Ünlüler	105	33,23
Ünlüler toplamı	316	100

Tablo 3.8: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı

Ünsüzler	Sayı	%
Sedalılar	294	64,20
Sedasızlar	164	35,80
Ünsüzler toplamı	458	100

Tablo 3.9: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı

Sesler	Sayı	%
Ünlüler	316	40,82
Ünsüzler	458	59,18
Toplam	774	100

Yukarıdaki tablolarda ünlüler kalınlık – incelik olarak, ünsüzler de sedalı – sedasız olarak ayrılmıştır. Şiirde kalın ünlülerin ince ünlülere oranı ve sedalıların sedasızlara oranı iki kat daha fazladır. Burada da *Cürgönüm Kabak Cer Boldu* şiirindeki gibi kalın ünlü ve sedalı ünsüzlerin birlikte kullanılması söz konusudur.

Satılğanov’un Niyazalığa Taarınıç Aytuu adlı şiirinde “k” sesi ile başlayan kelimelerde bu sestten sonra gelen ünlülerin kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.10: “Niyazalığa Taarınıç Aytuu” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı

“k”den sonra gelen ünlüler	Sıklık
ka...	8
kü...	8
ke...	7
kı...	4
ko...	4
kö...	1
ku...	1
ki...	-

Tablo 3.10’a göre, Niyazalığa Taarınıç Aytuu adlı şiirde “k” ile başlayan kelimelerde bu sestten sonra gelen ünlülerin sıklığı ‘ka... (8), kü... (8), ke... (7), kı... (4), ko... (4), kö... (1), ku... (1), ki... (0)’ şeklindedir. Bu şiirde “ka...” ve “kü...” ile devam eden kelimelerin sıklık derecesi aynıdır. Hem kalın ünlü hem de ince ünlü “k” sesi ile armoni oluşturmuştur.

Toktogul Satılganov'un incelenen başka bir şiiri *Bizge Keler Beken Keş Zaman*'dır.

“Aydalıp kettim işim ak,
Alım — karıp, künüm çak,
Aga-ini, tuugandar,
Menin aktığımdı oylop bak!

Caykalıp cürgön Toktogul,
Çıncır tüşüp koluma
Azap tüşüp başıma,
Aydaldım Şiber coluna
Kişen tüşüp butuma,
Aydalıp ketip baramın,
Kayrılıp keler kün barbı
Men kalıñ kırıgız curtuma?

Özbek, kırıgız — kalıñ curt,
Öskön elim, aman bol!
Ömürümdü cırgatıp,
Ötkön elim, aman bol!

Kindik kesip, kir cuugan,
Turgan cerim, aman bol!
Kiçinemden birge öskön
Tuugan elim, aman bol!

Tokoñdo aytar til barbı?

Torgoydoy sayrap Toktogul

Tolgonup keler kün barbı?

Aydalıp ketken Toktogul

Aylanıp keler kün barbı?

İrskulbektin beş kaman,

Peyli buzuk beş caman,

Kettim Şiber aydalıp,

Bizge keler beken keş zaman?!

Zalimdın tüşüm toruna,

Aydaldım Şiber coluna,

Elebey cürgön kezimde

Eşen çıktı şoruma” (Satılganov, 1989a: 70).

Yukarıda alınan şiiri şair, sürgün zamanında dile getirmiştir. Aynı zamanda onun üslubunu ortaya çıkaran belirleyici şiirlerindedir. Bu tür şiirler Satılğanov'un "... sanatının özel bir evresi olarak değerlendirilebilecek tematik ve üslup bütünlüğüne sahiptir" (Cumakunova, 2014: 61) denir. Şiirlerde genel olarak, dilin kendi imkanları dışındaki zorunluluk harici sesler kullanmamıştır.

Tamamı verilen *Bizge Keler Beken Keç Zaman* adlı şiirin ses sıklıkları aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3.11: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Ses Sıklığı

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	69	11,05
2	k	47	7,53
3	e	43	6,89
4	n	40	6,41
5	l	36	5,76
6	ı	35	5,60
7	r	34	5,44
8	t	34	5,44
9	m	33	5,28
10	i	30	4,80
11	b	28	4,48
12	o	25	4,00
13	u	24	3,84
14	p	19	3,04
15	ü	18	2,88
16	g	18	2,88
17	d	17	2,72
18	y	16	2,56
19	ş	14	2,24
20	c	12	1,92
21	ö	10	1,60
22	z	9	1,44
23	s	5	0,80
24	ç	4	0,64
26	η	4	0,64
Toplam		624	100

Şiirde toplam 624 ses kullanılmıştır. Bunların 254’ü ünlü, 370’i ünsüzdür. Aşağıdaki tablolarda ünlüler kalın – ince, ünsüzler ise sedalı – sedasız olarak türlerine ayrılmış ve yüzdelikleriyle gösterilmiştir.

Tablo 3.12: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Ünlüler	Sayı	%
Kalın Ünlüler	153	60,24
İnce Ünlüler	101	39,76
Ünlüler toplamı	254	100

Tablo 3.13: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı

Ünsüzler	Sayı	%
Sedahlılar	247	66,76
Sedasızlar	123	33,24
Ünsüzler toplamı	370	100

Tablo 3.14: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirin Ünlü / Ünsüz Sıklığı

Sesler	Sayı	%
Ünlüler	254	40,70
Ünsüzler	370	59,30
Toplam	624	100

Şairin üç şiirinde de benzer bir istatistik, ünlü – ünsüz uyumu, kalınlık – incelik uyumu paralellik göstermektedir. Buradan hareketle (bunlar örneklem olarak kabul edildiğinde) seçilen şiirlerin tamamında benzer istatistiğe sahip olduğu görülecektir.

Satılganov’un Bizge Keler Beken Keç Zaman adlı şiirinde “k” sesi ile başlayan kelimelerde bu sestem sonra gelen ünlülerin kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.15: “Bizge Keler Beken Keç Zaman” Adlı Şiirde “k” İle Başlayan Kelimelerdeki İkinci Ünlülerin Kullanım Sıklığı

“k”den sonra gelen ünlüler	Sıklık
ke...	11
ka...	5
ki...	4
kü...	4
kı...	2
ko...	1
ku...	-
kö...	-

Tablo 3.15’e göre, Bizge Keler Beken Keç Zaman adlı şiirde “k” ile başlayan kelimelerde bu sestem sonra gelen ünlülerin sıklığı ‘ke... (11), ka... (5), ki... (4), kü... (4), kı... (2), ko... (1), ku... (0), kö... (0)’ şeklindedir. Burada diğer iki şiirde olduğu gibi “k” sesinden sonra gelen ünlü “a” değil “e”dir. Sedasız ünsüzle ince ünlülerin bir arada kullanılmasıyla bu şiirde hakim sesler “k + e” olarak kabul edilebilir.

Şairler şiirlerinde bazen bilinçli bazen de bilinç dışı olmak üzere ses oyunları yapar. Konuyla ilgili olarak “Kimi zaman ise şiir içerisindeki görünmez

yapının etkisiyle oluşan ses seçimleri, şairin tasarrufundan daha üst bir etkide olabilmektedir. Bunu bir bakıma şiirin kendisinin talep ettiği, sesleri yöneten şairin sadece önünü açıp yol verdiği bir özellik olarak da görmek gerekir” (Arıcan, 2013a: 31) şeklinde ileri sürülür.

Burada, Satılğanov’un çocukluk yıllarını anlattığı ‘Cürgönüm Kabak Cer Boldu’ (*Gezdiğim Kabak Yöresidir*), Sibiry’a’da oluşturduğu ‘Bizge Keler Beken Keñ Zaman’ (*Bize de Gelir mi Ferah Zaman?*) ve sürgünden döndüğünde dile getirdiği ‘Niyazalığa Taarınıç Aytuu’ (*Niyazalıya Serzeniş*) şeklinde üç şiir seçilmiştir. Seçilen üç şiirde de kalın ünlüler ve sedalı ünsüzler daha çok kullanılmıştır. Buradaki ses özellikleri şairin kendi dünyasıyla ilgilidir. Yani şair, hem güzel günlerin geleceğine dair umutludur hem de içinde bulunduğu durumlardan ve dönemindeki ileri gelenlerden çok fazla şikayetçidir. Şiirlerde ses kullanımlarıyla bunlar fazlasıyla yansıtılmıştır.

Şiir, kendine mahsus oluşumlarıyla önemli özelliklere sahip olan edebî bir tür olarak kabul edilmelidir. Şairler, şiirlerdeki ses kullanımlarıyla bakış açılarını, yaklaşımlarını yansıtır. Kelimeleri ortaya çıkarmak için seslerin bir araya gelmesi bir sanat olarak değerlendirilirse, Toktogul Satılğanov, bunu başarılı bir şekilde genel olarak bütün şiirlerinde ortaya koymuştur.

3.2. Sesler ve Sıklık Dereceleri

Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989) adlı eserden seçilen 50 şiir üzerinde seslere dayalı veri çalışması yapılmıştır. Tüm sesler, istatistikleri ile birlikte tablolarda gösterilmiştir.

Satılğanov, 50 şiirde toplam 61003 ses kullanmıştır. Bunlar arasında “a” sesi en sık tekrar etmesi bakımından birinci sıradadır. “a”nın toplam sıklığı 8123’tür. Bu sesin tüm seslere oranı ise % 13.31’dir. “a” sesinden sonra sıklığı en çok olan ses “k”dır. Sıklık derecesi 4883’tür. Tüm seslere oranı ise % 8.00’dir. Aşağıdaki tabloda tüm seslerin sıklığı ve yüzdeliği belirtilmiştir.

Tablo 3.16: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Sıklık Derecesi

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	8.123	13,31
2	k	4.883	8,00
3	n	3.842	6,29
4	e	3.703	6,07
5	ı	3.577	5,86
6	l	3.173	5,20
7	r	3.110	5,09
8	t	3.049	4,99
9	d	2.573	4,21
10	u	2.323	3,80
11	m	2.226	3,64
12	b	2.096	3,43
13	o	1.998	3,27
14	i	1.918	3,14
15	ü	1.829	2,99
16	y	1.799	2,94
17	ö	1.651	2,70
18	g	1.558	2,55
19	p	1.530	2,50
20	s	1.428	2,34
21	c	1.287	2,10
22	ŋ	974	1,59
23	ş	832	1,36
24	z	792	1,29
25	ç	707	1,15
26	v	14	0,02
27	h	7	0,01
28	f	1	0,00
Toplam		61.003	100

Satılğanov'un seçilen 50 şiirinde yer alan ünlüler / ünsüzler, kalın ünlüler / ince ünlüler, sedalı ünsüzler / sedasız ünsüzler olarak sıklıkları ve yüzdeleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.17: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Ünlüler	Sayı	%
Kalın Ünlüler	16.021	63,77
İnce Ünlüler	9.101	36,23
Ünlüler toplamı	25.122	100

Tablo 3.18: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Sedalı / Sedasız Ünsüz Sıklığı

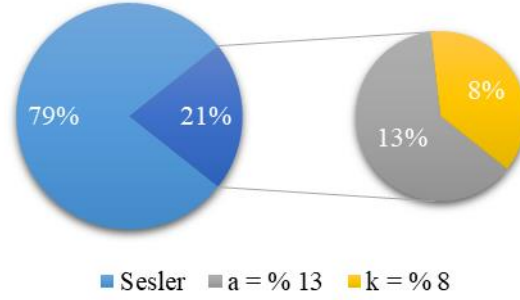
Ünsüzler	Sayı	%
Sedalılar	23.444	65,34
Sedasızlar	12.437	34,66
Ünsüzler toplamı	35.881	100

Tablo 3.19: 50 Şiirdeki Tüm Seslerin Ünlü / Ünsüz Sıklığı

Sesler	Sayı	%
Ünlüler	25.122	41,18
Ünsüzler	35.881	58,82
Toplam	61.003	100

Şiirlerde en sık tekrar eden “a” ve “k” seslerinin tüm seslere oranı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 3.1: “a” ve “k” Seslerinin Tüm Seslere Oranı

Grafik 3.1’de “a” sesinin tüm seslere oranı %13, “k” sesinin ise %8’dir. Bu iki sesin toplamının tüm seslere oranı %21’dir. Değerlendirmeye alınan elli şiirde hâkim sesler “a” ve “k”dir.

Kelimeler ünsüz ile başlıyorsa arkasından ünlü gelmek zorundadır. Bu durumda da yük üçüncü seslere binmektedir. Fonostilistik açıdan üçüncü sesler belirleyici durumundadır. Seslerin birleşmesiyle oluşan kelimelerin estetik değeri ortaya konur.

İstatistikleri verilen *Cürgönüm Kabak Cer Boldu*, *Niyazalğa Taarınıç Aytuu*, *Bizge Keler Beken Keñ Zaman* adlı üç şiirde de “k” ve “a” en sık tekrar eden seslerdir. İncelenen bu üç şiir ile elli şiirin en sık tekrar eden ilk üç sesi aşağıdaki gibidir.

Cürgönüm Kabak Cer Boldu			
Sıra	Sesler	Sıklık	%
1	a	201	16,59
2	k	105	8,67
3	n	74	6,11

Niyazalğa Taarınıç Aytuu			
Sıra	Sesler	Sıklık	%
1	a	90	11,62
2	k	63	8,13
3	n	49	6,33

Bizge Keler Beken Keç Zaman			
Sıra	Sesler	Sıklık	%
1	a	69	11,05
2	k	47	7,53
3	e	43	6,89

50 Şiirin Ses Sıklığı ve Yüzdesi			
Sıra	Sesler	Sıklık	%
1	a	8.123	13,31
2	k	4.883	8,00
3	n	3.842	6,29

Yukarıda belirtilen seslerde “a” ve “k” nın yanında üçüncü olarak ilk iki şiirde akıcı ünsüzlerden olan “n” sesi kullanılmıştır. Aynı sesin seçilen elli şiirin ses sıklığında da üçüncü sırada olduğu dikkat çekmektedir. Buradan hareketle şairin kalın ünlü olan “a” sesi ve kalın ünsüz olan “k” sesinin yanında akıcı ünsüz olan “n” sesini de kullanarak kalınlık ve akıcılık ikilisini paralel bir şekilde şiirlerine yansıtmıştır denebilir.

Genel olarak kullanım sıklığı bakımından ön plana çıkan ses “k” dır. “...eski çağlardan beri birçok dilde bu ses sıkça kullanılmaktadır. Dolayısıyla Kırgızcada da bu sesin sıklıkla görüldüğü...” (Arıcan, 2013a: 41) ortadadır.

Sonuç olarak, elli şiir arasından seçilen üç şiirde kullanılan sesler, kalın – ince ünlüler, sedalı – sedasız ünsüzler ve ünlüler – ünsüzler olmak üzere incelenmiştir. Bu üç şiirin ses sıklıkları ve yüzdeleri tablolarda gösterilmiştir. Daha sonra elli şiirin tüm seslerinin sıklık ve yüzdeleri tespit edilip seçilen üç şiir ile karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda en sık tekrar eden seslerin genel olarak aynı olduğu sonucuna varılmıştır.

Şairler, yaşadıkları dönemdeki olayların yanı sıra meydana gelen tabiat olaylarından da etkilenir. Bu durum, şiirleri oluştururken kullanılan seslere de yansımaktadır.

3.3. Edebî Üslubu Oluşturan Fonostilistik Özellikler

Şiirler, göze ve kulağa hitap eden bir tür olması bakımından ayırt edici özelliklere sahiptir. Edebî türler içerisinde ahenk uyumu ile akılda kalıcılığı sağlamaktadır. Bu durum, şiirlerde kullanılan tekrarlarla destelenmektedir.

Ses tekrarlarının eserlerde kullanılmasının birçok özelliği vardır. Bunlar arasında “... kuşkusuz, bunların, sözleri ve metinleri hatırd tutabilme, kalıcılık olanağı sağlama ve oluşturduğu melodi nedeniyle insana zevk verme gibi özellikler...” (Aksan, 2016: 203) yer alır.

Şairler, şiirleri oluştururken söz konusu özellikleri farklı sanatlara yer vererek ortaya koyar. “Bunlar içerisinde ünsüz yinelenmesi (aliterasyon), ünlü yinelenmesi (asonans), önyinelemeler (anaphora), artyinelemeler (epistrophe) gibi sesle ve tekrarlarla ilgili sanatlar bulunmaktadır” (Arıcan, 2013a: 48). Bu sanatlar, şiirselleşme açısından önemlidir. Her şairde olduğu gibi Toktogul Satılganov’un şiirlerinde de bu tür tekrarlara rastlanır.

Çalışmanın bu bölümünde, Satılganov’un seçilen 50 şiiri önyineleme, artyineleme, asonans ve aliterasyon bakımından incelenmiştir.

3.3.1. Önyinelemeler (Anaphora)

Anafor, şiirlerde mısraların başında tekrar eden seslere denmektedir. “Biçembilim ve sözbilim (rhetorics) incelemelerinde... bir ya da birden çok sözcüğün çeşitli tümce ya da dizelerin başında yer alması söz konusudur” (Aksan, 2011: 49) şeklinde ifade edilir.

Diğer bir adı “önyinelemeler” olan bu terim “... birbiri peşi sıra gelen tümcelerin baş tarafındaki sözcük ya da sözcük gruplarının yinelenmesiyle yapılır” (Özünü, 2001: 118). Bu yapı kullanılırken daha çok ritme önem verilmektedir.

Şiirde mısraların her birinin aynı sesle başlamasıyla “... şiirin güzelliğini ve ahengini kuvvetlendirmek için tekrarlar aynı zamanda anlama da vurgu yapmaktadır. Bu durum, tekrarlarla daha belirgin hale gelir” (Kıdırbayeva ve Asanaliyev, 2004: 78). Bu sebeple “Şair ve dolayısıyla okuyucu vurgulamak istediği ruh haline tekrar tekrar döner ve bu hali karşılayan kelimeyi tekrar eder” (Akay, 1998: 312). Bu türden yapılan tekrarlarla şair, aynı seslerin kullanımıyla ortaya çıkan ifadelerde kendi fikirlerini ve hislerini okuyucuya yansıtmaktadır.

Önyinelemeler, şiirde dikkat çekiciliği arttırma işlevi görür. Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde de çeşitli şekilde yapılan yinelemelerle karşılaşmak mümkündür.

Künğürönö Küü Çaldım

“... **Ak** tuygun kuştay çengeldep,
Ak tuzum tatkın, ber kel dep...” (Satılğanov, 1989a: 137).

Ekinçi Aydalğanda

“... **Eki** kolum baylatıp,
Eki közüm caynatıp...” (Satılğanov, 1989b: 7).

Kerbež

“...**Esil** Tokoñ kerbezi.
Esil caşınj ötkön soñ...” (Satılğanov, 1989a: 180).

Yukarıda ele alınan *Künğürönö Küü Çaldım*, *Ekinçi Aydalğanda*, *Kerbež* adlı üç farklı şiirde önyineleme türü, tek kelimeyle yapılmıştır.

Toktoguldun Ölüm Aldında İrdaganı

“... **Kara tilim** süylösün,
Kara til calgız özü emes...” (Satılğanov, 1989b: 184).

Külgün Caş Ötüp Eskiret

“...**Ker murut** kızıl bala elek
Ker murutum ak boldu...” (Satılğanov, 1989b: 171).

Yukarıda *Toktoguldun Ölüm Aldında İrdaganı*, *Külgün Caş Ötüp Eskiret* adlı şiirlerden alınan örneklerde görüldüğü üzere Satılğanov, önyineleme olarak iki kelimeyi kullanmıştır.

Toktoguldun Ölüm Aldında İrdaganı

“...**Eki eli tilim** süylösün,
Eki eli tilim özü emes...” (Satılğanov, 1989b: 184).

Külgün Caş Ötüp Eskiret

“...**Külgün caş ötüp** eskiret.
«**Külgün caş ötüp** ketti» — dep

...

Asıl can ötüp eskiret.

«**Asıl can ötüp** ketti» — dep...” (Satılğanov, 1989b: 171).

Yukarıda örneklerine yer verilen *Toktoguldun Ölüm Aldında İrdaganı ve Külğün Caş Ötüp Eskiret* adlı şiirlerde önyineleme olarak üç kelime kullanılmıştır.

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde söz konusu önyinelemelere bakıldığında bu tür tekrarları şairin bilinçli olarak seçtiği söylenebilir. Çünkü şair, vurgulamak istediği ve kendisi için önem ifade eden kelimeleri seçmiştir. Sesleri mısralarda kullanım şekli bu tür kelimelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. *Ak, kara, eki el, til, külğün caş, asıl can...* gibi kelimeler şairin yaşamında önemlidir.

3.3.2. Artyinelemeler (Epistrophe)

Artyinelemeler, önyinelemelerin kullanım bakımından tersi olarak düşünülebilir. “... mısra sonlarındaki tekrarları...” (Akay, 1998: 319) kapsamaktadır. Bazı kaynaklarda artyineleme şeklinde kullanılmakta ve “... sözcük ya da eklerin tümcenin dizinin sonunda yinelenmesini anlatır” (Aksan, 2011: 49).

Artyinelemeler, şiirlerde pek çok işlevi yerine getirebilir. Bununla ilgili “Yalnızca ritim için değil, tümce sonundaki sözcüğün anlamını pekiştirmek ve vurgulamak için de kullanılır” (Özünlü, 2001: 118) düşüncesi ileri sürülmektedir.

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde artyineleme örneklerine rastlanmaktadır. Fakat mısralarda dağınık şekilde kullanılmıştır. Şiirlerden alınan örnekler aşağıdaki gibidir.

Düniyö

“...Keleriñde **düniyö**,

Özöngö bütkön taldaysıñ.

Keteriñde **düniyö**,

Ölümdön beter aldaysıñ...” (Satılğanov, 1989a: 43).

Süyümkan

“...Ceti eşik aldı ceke tal
Cetalbadım, **Süyümkan.**
Cetkenderden bir salam
Aytalbadım, **Süyümkan...**” (Satılğanov, 1989a: 30).

Sanat

“...Calpı cıldız çoğulsa,
Carım şoola ayday **cok,**
Toguz ulak birikse,
Baası calgız tayday **cok.**
Karanday çaydı köp içseñ,
Bir kesim kazı mayday **cok...**” (Satılğanov, 1989a: 56).

Yukarıda belirtilen örnekler üç farklı şiiirden alınmıştır. Toktogul Satılğanov, tek kelimedden oluşan artyinelemeleri dağınık olarak kullanmıştır.

Satılğanov’un iki, üç, dört ya da ek + bir veya birden fazla kelimedden oluşan farklı yinelemeleri de vardır. Aşağıdaki örneklerde farklı türden artyinelemeler gösterilmiştir.

Güldöp Al adlı şiiirin

“Kara kürmö şay kiyip,
Boylogula kızdar ay,
Kadır, köñül bar çakta
Oynogula, kızdar ay...” (Satılğanov, 1989a: 40).

dizelerinde ‘ek + iki kelime’ şeklinde bir artyineleme vardır.

Beş Kaman adlı şiiirde

“...Cetim, cesir alsızga
Karabadıñ, beş kaman,
Cetilsin dep cardını
Sanabadıñ, beş kaman.
Cep-içkenden başkanı
Kaalabadıñ, beş kaman...” (Satılğanov, 1989a: 37).

‘ek + ek + iki kelime’den oluşan artyinelemeleri görmek mümkündür.

Bolobu? adlı şiirin

“Caykalgan calı **bolboso**,

Attın körkü bolobu?

Cakşı sözü **bolboso**,

Karttın körkü bolobu?...” (Satılganov, 1989a: 22).

dizelerinde hem tek kelimedenden hem de ‘ek + iki kelime’ den oluşan bir artyineleme söz konusudur.

Akkan Suu adlı şiirin

“Kırk miñ cıl cerdin aldınan

Karıp **çıkkan akkan suu**.

Tolgon ayday carkırap,

Carık **çıkkan akkan suu**” (Satılganov, 1989a: 49).

dizelerinde üç kelimedenden oluşan bir artyineleme yapılmıştır.

Tutkundan Kelgende adlı şiirin

“Eneden **calgız bala elem**,

...

Atadan **calgız bala elem**,

...

Kargaday **calgız bala elem...**” (Satılganov, 1989a: 157 – 158).

mısralarında üç kelimedenden oluşan artyineleme söz konusudur.

Külüypa, Külcar Aşık Kız adlı şiirin

“Kerege taştan el köçöt,

Keñ **aral dayra suu keçet**.

Külüypa, Külcar aşık kız,

Keyisem dartım kimge ötöt?

Üygön taştan el köçöt,

Üç **aral dayra suu keçet**.

Külüypa, Külcar aşık kız,

Üşkürsöm dartım kimge ötöt?..” (Satılganov: 1989a: 16).

dizelerinde dört kelimededen oluşan arytineleme yapılmıştır. Bunların bazıları aynı zamanda mısra düzeyindedir.

Şiirlerde, önyineleme ve arytineleme örneklerine değişik türlerde ve dönemlerde sıkça rastlamak mümkündür.

Satılğanov'un, şiirleri söylerken ses oyunlarına başvurduğu seçilen örneklerde oldukça belirgindir. Şiirlerdeki önyineleme ve arytineleme kullanımlarına bakıldığında şairin sanat kalitesi ortadadır. Bu tür tekrarlar, şairin kendine has bir özellik olması bakımından incelenmeye değer unsurlardandır.

3.3.3. Asonans (Ünlü Yinelemesi)

Asonans, seslerle ilgili yapılan tekrarlardandır. Mısralarda ve metinlerde ünlülerin tekrar etmesiyle oluşur.

Asonans “Bir şiirin dizelerinde aynı ünlülerin tekrarıyla ahenk meydana getirmek...” (Karataş, 2001: 47) olarak açıklanır. Birden fazla dizelerde bu tür tekrarları yapmak mümkündür.

Asonansın şiirlerde kullanılmasının çeşitli amaçları vardır. Bu sebeple “Benzer ünlü seslerin tekrarından oluşan özel, hoş bir ahenk etkisi elde etmek için...” (Çetin, 2013: 240) kullanılmaktadır. Aynı zamanda şiirde ünlülerin hem yan yana hem de alt alta tekrar etmesiyle şiirsel melodi sağlanır.

Asonans, Kırgızca Lengüistik Terimler Sözlüğü'nde “Dikey veya yatay durumda şiir içerisinde aynı ünlülerin tekrarlanması, düz yazıda ise metnin bölümlerinde aynı ünlülerin telaffuz edilmesi ile ses özelliklerinin aynı ünlülerden oluşmasıdır” (Omorov ve Osmonova, 2004: 32) şeklinde açıklanır.

Toktosun Aşirbayev, *Kırgız Tilinin Stilistikası* adlı ikinci kitabında asonansı “toluk asonans,(tam asonans) toluk emes asonans (yarım asonans), vertikallık ce sırtkı asonans (dış asonans), gorizontaldık ce içki asonans (iç asonans), attama asonans (atlamalı asonans), cuptaş asonans (ikili çift asonans)” (Aşirbayev, 2000b: 31 – 37) şeklinde altı maddede sınıflandırmıştır. Toktogul Satılğanov'un şiirlerindeki asonanslar, Aşirbayev'in değindiği bu sınıflandırma temelinde ele alınmıştır.

Asonans, Toktogul Satılganov'un en sık kullandığı tekrarlarıdır. Aşağıdaki tabloda şairin seçilen elli şiirinin ilk on sesinin sıklık ve yüzdeleri gösterilmiştir.

Tablo 3.20: Toktogul Satılganov'un İncelenen Elli Şiirin İlk On Sesi

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	8.123	13,31
2	k	4.883	8,00
3	n	3.842	6,29
4	e	3.703	6,07
5	ı	3.577	5,86
6	l	3.173	5,20
7	r	3.110	5,09
8	t	3.049	4,99
9	d	2.573	4,21
10	u	2.323	3,80

Satılganov'un şiirlerinde "a", "e", "ı" ve "u" sesleri en çok tekrar eden ünlüler olarak ilk on seste yer almaktadır. Burada "a", "ı" ve "u" sesleri kalın ünlü "e" sesi ince ünlü olması bakımından göze çarpmaktadır. Şair, şiirlerinde kalın ünlülere daha çok yer vermiştir.

Nasıyat adlı şiirin bir bölümünde

“...**A**nday sıykır şumdayga

Azamattar baylanbayt,

Açık-ayrım azamat

Argımak attay şaydaydayt...” (Satılganov, 1989a: 53).

en çok “**a**” sesi bütün dizelerin başında kullanıldığı için tam asonanstır. Burada “a” sesi hem dış asonans hem iç asonans olarak kullanılmıştır.

Karılık adlı şiirin bir bölümünde

“...**E**skirip kettim, esiz baş,

Eñsesem, kelbes arman çaş,

El közünö ceñilttiñ

Elüü beşke bargan çaş....” (Satılganov, 1989b: 174).

“e” sesi hem dış asonans hem iç asonans olarak kullanılmıştır.

Sagındım Salam Bermekke adlı şiirin

“...Irisı boldu elimdin.

Iristuu eldin içinde

Irdagan sayın elirdim

...

Iristuu bolduk kırgız el

Intımak, birdik bak eelep...” (Satılğanov, 1989b: 124).

farklı bölümlerinde “ı” sesi asonans olarak kullanılmıştır.

Azattık Kündün Cogunan adlı şiirin bir bölümünde

“...Uluu-Ken, Kara-Sakalda,

Uktasañ kirbey kaparga.

Ulpaktay semiz cer catat

Uluk çok sırım açarga...” (Satılğanov, 1989b: 74).

“u” sesi dış asonans olarak kullanılmıştır.

Beş Kaman adlı şiirde

“...Uu tırmaktuu beş kankor,

Öltürsöñ da calınbaym,

Eki kelbeym caralıp,

Ölgön soñ kayta tabılbaym.” (Satılğanov, 1989a: 38).

“ö” sesi atlamalı asonans olarak kullanılmıştır.

Sanat adlı şiirin bir bölümünde

“...Ak barañdın kundagın,

Atalbasañ sunbagın,

Ermin deseñ duşmandan

Eki közüñ cumbagın.

Ötüp ketken iş için

Ökünüp balañ urbagın...” (Satılğanov, 1989a: 56).

“a”, “e” ve “ö” sesleri ikili / çift asonans olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde asonans türlerinin her şekli görülmektedir. Şair bu tür tekrarlarla sıklıkla başvurmuştur. Şiirlerin emekle ortaya

konulduğu görülmektedir. Toktogul Satılganov, tekrarları oyun haline getirerek sıradanlığı ortadan kaldırmıştır.

3.3.4. Aliterasyon (Ünsüz Yinelemesi)

Aliterasyon, ünsüzlerin birden fazla tekrarıyla ortaya çıkan bir durumdur. “Bir şiirin herhangi bir dizesinde veya düzyazının bir cümlesinde, aynı ünsüzlerin... tekrarlanması...” (Karataş, 2001: 28) olayıdır.

Aliterasyon, “... kelime başında bulunan konsonantların (sessiz) tekrar edilmesiyle meydana gelen tekrardır” (Akay, 1998: 32) şeklinde de açıklanır. Dolayısıyla seslerin kelime başında ve içinde kullanılması olarak da ifade edilebilir.

Kırgız Türkçesinde ‘alliteratsiya’ olarak adlandırılan aliterasyon, asonansta olduğu gibi “...sırtkı alliteratsiya (dış aliterasyon), içki alliteratsiya (iç aliterasyon), toluk içki alliteratsiya (tam aliterasyon)...” (Aşırbayev, 2000b: 34 – 35) şeklinde sınıflandırılır. Aliterasyon, Toktogul Satılganov’un şiirlerinde sıkça yer almaktadır. Bu kullanım, mısraların başında kullanılması dolayısıyla dikkat çeken fonostilistik bir görünüştür.

Satılganov’un şiirlerinde aliterasyon sınıflandırmasının her türünü görmek mümkündür. Tamamı alınan *Baktıkız* adlı şiire bakıldığında

Kalempir monçok taktıñız,
Kazanat candın barında,
Kaş kagıp oyno, Baktıkız!
Kazanat canıñ ötkön soñ,
Katkırık külkü, köp oyun
Kayrılıp kaydan taptıñız?
Küdümcan monçok taktıñız,
Külgün caştın barında
Külüp oyno, Baktıkız!
Külgün caşıñ ötkön soñ,
Katkırık külkü, köp oyun
Kayrılıp kaydan taptıñız?! (Satılganov, 1989a: 20).

toplam on iki dize vardır ve bu dizeler, “k” ünsüzü ile başlamaktadır. Bunun yanında “k” ünsüzünden sonra gelen seslerin de tekrar ettiği dikkat çekmektedir. Bütün dizelerin aynı seste başlaması tam aliterasyon yapıldığını göstermektedir.

“Şiirlerde her bir mısranın aynı ünsüzle başlaması... bir taraftan tekrar sıklığı gibi görülebilir... söz konusu tekrarın şiirin bütününde yapılması kolay bir iş değildir. Ancak usta şairlerin başvurabileceği bir sanat olarak görmek daha doğru olacaktır” (Arıcan, 2013a: 63). Şairin şiirleri oluştururken kelimeleri seçmesindeki özen, söz konusu tekrarların tespit edilmesiyle anlaşılmaktadır.

“k” sesi dışında başka seslerle de yapılmış tam aliterasyon örneklerine de rastlanmıştır. Aşağıda *Tutkun İrı* adlı şiirin

“...
...

Boluştan keldim kesilip,
Bozorup cüröm ezilip,
Bozdotup urat baspasam,
Bütkön boy terge teşilip,
Boşonor künüm bar beken
Boştonduk küngö kezigip?

...

Cayıtın caysız bolgondur,
Calgızım dep zırkırıp,
Cayılp caşın dırkırıp,
Koynuñdu kaptap tolgondur

...

Muñduu bolduk biz cüdöp,
Musapırlar bir tilek,
Mendey karıp tutkundar
Milliondon köp cüröt

...

Tirüü bolsom barganım,
Tügönör bolso armanım.
Tüñüldü go acırıp
Tirüülöy cesir kalganım...” (Satılğanov, 1989a: 92 - 93).

bölümlerinde her dize başladığı sesle devam etmiştir. Bu şekilde aynı seslerin özellikle mısra başlarında tekrar edilmesi şiirde armoniyi oluşturmaktadır. Akılda kalıcılık bakımından şairlerin tercih ettiği bir kullanımdır.

Toktogul Satılğanov'un incelenen şiirlerinin bazılarında aynı dörtlükte hem dış aliterasyon hem de ikili / çift aliterasyon kullanımı görülmektedir. *Ekinçi Aydalğanda* adlı şiirde

“**T**op-top çıkkan kara kurt,
Toktogon cerim Balıkurt.
Kaygırıp ıylap turasın,
Kagılam kırgız kalın curt...”(Satılğanov, 1989b: 7).

“t” ilk iki dizede, “k” ise üçüncü ve dördüncü dizelerde dış aliterasyon olarak kullanılmıştır. Bu seslerin aynı zamanda ikili / çift aliterasyon şeklinde kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Toktogul Satılğanov'un tam asonans ve tam aliterasyonun birlikte kullandığı şiirlerine de rastlanmıştır. *Karılık* adlı şiire bakıldığında

“...**E**sil kayran, Toktogul,
Erkin çaştı cektogun,
Esil ömür güldöy çaş
Eki kelbes okşoduñ.

Kayrıp çertçi, Toktogul
Kayran can, kayrılıp kelbeyt okşoduñ.
Kartayıp belim бүкçүydү,
Kalkımdan keter okşodum.

Aytıp çertçi, Toktogul,
Altınday çaştı cektogun.
Asıl ömür, güldöy çaş
Aylanıp kelbes okşoduñ.

Burup çertçi, Toktogul,
Bulbul çaş, burulup kelbeyt okşodun.
Buurul bolsom meyliçi,
Buralgan çaştı cektodum”(Satılğanov, 1989b: 182).

ünlü ile başlayan dizelerin devamındaki dizeler aynı ünlüyle, ünsüz ile başlayan dizelerin devamındaki dizeler ise aynı ünsüzle devam etmektedir. Bu durumu şair, bilinçli bir şekilde yaparak hem tam asonans hemde tam aliterasyonu başarılı bir şekilde şiirde kullanmıştır denilebilir.

Toktogul Satılğanov’un incelenen şiirlerinin bazılarında, hem dış asonans hem de dış aliterasyonun birlikte kullanıldığı bölümler söz konusudur. Aşağıdaki üç farklı şiirde bu durumun örneklerini görmek mümkündür.

Emne Kızık

“**K**ürböñ-kürböñ cügürtüp,
Külüktü minseñ bir kızık.
Ay dalıñdı kubantıp,
Asıldı kiyseñ al kızık...” (Satılğanov, 1989a: 39).

Nasıyat

“...**T**ürünüp iştep, er cigit,
Tişiñ barda taş çayna.
İreetiñdi tüzötüp,
İştebesen aş kayda?...” (Satılğanov, 1989a: 51).

Nuskaluu Irlar

“**E**rdin eri maytarat
Eriş buzgan coo mizin.
Kayratı demin kaytarat
Kara özgöylüü doo mizin...” (Satılğanov, 1989a: 64).

Yukarıda *Emne Kızık* adlı şiirde “k” – “k” / “a” – “a”, *Nasıyat* adlı şiirde “t” – “t” / “i” – “i”, *Nuskaluu Irlar* adlı şiirde “e” – “e” / “k” – “k” sesleri dış asonans ve dış aliterasyon şeklinde kullanılmıştır.

Şiirlerde kullanılan sesler, farklı açılardan da incelenebilir. Bu nedenle "... sesler sadece ses özellikleriyle değil anlam ve bütünlük açısından da şiire tesir etmekte, söz ustalığının ortaya çıkarılmasında kelimeler içerisinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir" (Arıcan, 2016a: 64). Toktogul Satılganov'un *Basmaçılara Karşı İrdaganı* adlı şiirinin ses istatistiğine bakıldığında sesleri ustalıkla kullandığı görülür. Şair, sesleri kullanırken ses – anlam ilişkisini de bağdaştırmıştır. Şiirin bir bölümü aşağıdaki gibidir.

“Baatırsanıp turarsıñ
Bargandan olco cıyarsıñ.-
Barçın kuştay çamınıp,
Bol’şevik cakın barganda
Başındı tartuu kılarsıñ.
Keñ kökürök cayık töş,
Kök cooluk menen bubarsıñ.
Közünü tappay oolugup,
Körüngön eldi kubarsıñ.
Bol’şevik menen komsomol
Körünüp koyso közüñö
Köçüñdü tartuu kılarsıñ.
Altı pul çaka körgöñdö

Ayanbay atıñ urarsıñ
Adamdı körsöñ kubarsıñ
Aldıñan çıksa bol’şevik
Atıñdı tartuu kılarsıñ.

Bizdın keñeş ökmöt
Celdegen ceyren minmekke
Celpingen coogo tiymekke.
Kılıçı bolot, özü kurç
Kıldangan coogo tiymekke
Kıyalı, buzuk duşmandar
Kıyabına kelgende
Kıykırat çetke sürmökkö....” (Satılganov, 1989b: 131 – 132).

Şiirde, Satılğanov'un en çok kullandığı ilk on sesin sıklığı şöyledir:

Tablo 3.21: “Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı” Adlı Şiirin İlk On Sesi

Sıra	Ses	Sıklık	%
1	a	167	12,84
2	k	116	8,92
3	ı	88	6,76
4	e	86	6,61
5	r	76	5,84
6	n	66	5,07
7	o	66	5,07
8	l	64	4,92
9	t	60	4,61
10	η	51	3,92

Şiirde “a” sesinin sıklığı oldukça fazladır. Bununla birlikte ilk on seste çoğunlukla kalın ünlüler yer almaktadır. İnce ünlü olarak sadece “e” sesi kullanılmıştır. Şiirdeki seslerin kalınlık – incelik istatistiği dikkate değer niteliktedir.

Tablo 3.22: “Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı” Adlı Şiirin Kalın / İnce Ünlü Sıklığı

Ünlüler	Sayı	%
Kalın ünlüler	360	66,67
İnce ünlüler	180	33,33
Ünlüler toplamı	540	100

Kalın ünlüler ince ünlülerin iki katı bir kullanıma sahiptir. Toktogul Satılğanov'un hayatının sıkıntılı şekilde geçmesi, sürekli ailesine, memleketine özlem çekmesi onu ister istemez şikayet ve yakınma içerikli şiirler söylemeye yöneltmiştir. Bu yüzden şairin diğer şiirlerine de bakıldığında, dilin kendi zorunlu gerçekliğinin yanında kalın ünlülerin tercih edilmesi sonucunu da yöneltmektedir.

Sonuç olarak bu bölümde, Toktogul Satılğanov'un “Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989)” adlı iki ciltlik eserinden 50 şiir seçilmiştir. Bu şiirler üzerinden seslerden yola çıkılarak sese dayalı üslup araştırmasının bir alt konusu olan fonostilistik inceleme yapılmıştır.

Ses bilimi konusuna değinilerek gerekli tanımlara yer verilmiştir. Kırgız dil biliminde fonostilistik konusunun yapısalcılıkla ilgili olduğu görülmüştür. Burada bir bütün içinde anlam kazanan parçalar, yine bütün içerisinde işlevselliğini ortaya

koymaktadır. Yani parça – bütün ilişkisinin metnin tamamına yayıldığı söylenebilir.

Şairin çocukluk yıllarını anlattığı *Cürgönüm Kabak Cer Boldu (Gezdiğim Kabak Yöresidir)*, Sibiry'a'da oluşturduğu *Bizge Keler Beken Keñ Zaman (Bize de Gelir mi Ferah Zaman?)* ve sürgünden döndüğünde *Niyazalığa Taarınıç Aytuu (Niyazalıya Serzeniş)* olmak üzere üç şiir seçilmiştir. Bunların ses sıklıkları ve yüzdellikleri gösterilmiştir. Ünlü – ünsüz, kalın – ince ünlü, sedalı – sedasız ünsüz şeklinde üsluba veri oluşturabilecek istatistikler ortaya konmuştur.

Seslerin birbirleriyle uyum oluşturup oluşturmadığı ve yoğun olarak kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Seçilen tüm şiirlerdeki ses sıklığıyla örneklem olarak incelenen üç şiirin en sık kullanılan üç sesi arasında ortaklık söz konusudur.

Satılganov, 50 şiirde toplam 61003 ses kullanmıştır. Bunlar arasında “a” ünlüsü en çok tekrar etmesi bakımından göze çarpmaktadır. “a”nın toplam sıklığı 8123’tür. Bu sesin tüm seslere oranı ise % 13. 31’dir. “a” sesinden sonra sıklığı en çok olan ses “k” sesidir. Sıklık derecesi 4883’tür. Tüm seslere oranı % 8.00’dir. k + a oranı %21 yani bütün seslerin beşte birini oluşturmaktadır.

Bu bölümde edebî üslubun temellerini oluşturan fonostilistik özelliklere değinilmiştir. Önyinelemeler (anaphora), artyinelemeler (epistrophe), asonans (ünlü yinelemesi) ve aliterasyon (ünsüz yinelemesi) şiirlerden örneklerle ortaya konmuştur.

Satılganov’un şiirlerinde söz konusu önyinelemelerin genelde bilinçli olarak yapıldığı sonucuna varılabilir. Şair, vurgulanmak istediği kelimeleri öne çıkarır ve tekrarlar. *Ak, kara, eki el, til, külgün çaş, asıl can...* gibi kelimeler bunlara örnek sayılabilir.

Şair, şiirlerinde önyineleme ve artyinelemenin farklı türlerini ustalıkla kullanmıştır.

Toktosun Aşirbayev’in “Kırgız Tilinin Stilistikası II” adlı kitabındaki asonans ve aliterasyon sınıflandırması esas alınarak onların türleri belirtilmiştir.

Tam asonans, yarım asonans, dış asonans, iç asonans, atlama asonans, ikili / çift asonans şeklinde aynı maddelerin aliterasyon şekli de incelemeye dahil edilmiştir.

Şair, sesleri kullanırken ses – anlam ilişkisini de ortaya çıkarmıştır. *Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı* adlı şiirde kalın ünlüleri çok fazla kullanmıştır. Toktogul Satılganov'un hayatının sıkıntılı şekilde geçmesi, sürekli ailesine, memleketine özlem çekmesi onu ister istemez şikayet ve yakınma içerikli şiirler söylemeye yöneltmiştir. Bu yüzden şairin diğer şiirlerine de bakıldığında, dilin kendi zorunlu gerçekliğinin yanında kalın ünlülerin tercih edilmesi sonucunu da yöneltmektedir.

Şairin şiirlerinde hem göze hem kulağa hitap eden estetik bir yapının olduğu, bu fonostilistik inceleme metotlarıyla ortaya konmuştur.

4. LEKSİKOSTİLİSTİK

Kelimeler, edebî eserin eksiksiz bir şekilde oluşmasını sağlayan ve onu anlamlı kılan önemli vasıtalarındandır. Eserler kullanılan kelimelerle meydana gelir ve daha canlı bir yapıda olur. Aynı zamanda kelimeler, bir dilin sahip olduğu büyük bir servettir. Çünkü dil içerisinde kelimeleri farklı şekillerde anlamlandırmak, kullanılış yerlerine göre onlara değişik boyutlar kazandırmak mümkündür.

Kelimelerin ortaya koyduğu anlamlar ve kazandığı boyutlar, üslup araştırmalarının içeriğinden biridir. Üslup bilimi genel olarak "... şairin / yazarın dünyasını oluşturan kelimelerin birbirleriyle kurduğu ilişkileri ortaya çıkarmadır. Bununla birlikte kuruluş ve işlevsellik açısından kelimelerin üstlendiği rolü ve en önemlisi anlamı ortaya çıkaran birden fazla yönü bulunan edebiyat, dil ve dilbilim temelli bir alandır" (Arıcan, 2013a: 74) şeklinde açıklanır.

Üslubun oluşmasında birtakım vasıtalar öne çıkar. Bunların başında leksikoloji gelmektedir. Leksikoloji "... dilin kelime hazinesinin sistemini araştırır" (Şerali ve Tolgonay, 2013: 10). Çünkü şairin / yazarın "... duygu, düşünce ve ruh dünyası, tercih edilen kelimelerle yakından ilgilidir" (Özbay, 1994: 178). Bu sebeple leksikoloji araştırmalarında, kelimelerin biçim ve anlam bakımından gelişme seyri incelenebilir.

Şair veya yazarlar kelimeleri pek çok şey ifade etmede kullanabilir. Onlara göre kelimeler, "... sadece açık ve tek anlam taşıyan bir işaret değildir. O hem kendi başına bir değer taşıyan, hem de bunun ötesinde başka şeyleri temsil etme kabiliyeti olan bir semboldür" (Akay, 1998: 416). Dolayısıyla kelimeler, leksikolojinin temel malzemesidir denilebilir. Leksikoloji, söz varlığı, kelime hazinesi, kelime dünyası gibi terimlerle de anılmaktadır.

Edebî eserlerde kullanılan kelimelerin temeline inmek, onların gelişmelerini ortaya koymak önemlidir. Özellikle şiirler için seçilen leksikoloji incelemelerinde "... köken olarak 19. yüzyıla dayanmakla birlikte, asıl kullanışlılığını 20. yüzyılda kazanır. Bilgisayar desteği ile elde edilen, matematiksel veriler, üsluptan hareketle sanatçıya ulaşmaya yardımcı olur. Nitekim kullanılan sözcük ve bu sözcüklerin frekans değerleri şairin, hem üslubunun, hem sanatının tarifi olabilecek

niteliktedir” (Kanter ve Günel, 2016: 63) görüşü öne çıkar. Dolayısıyla istatistik verilerle şairin üslubunu belirlemek mümkündür.

Şiirler, kelimelerle anlam kazanan edebî eserlerdendir. Şiirlerde kullanılan kelimelerin sırası, düzeni ve onların ifade ettiği anlam, üslubun inceleme alanına girmektedir. Bu tür incelemeler, leksikoloji açısından önemlidir. Çünkü şairler, “... anlatmak istediği şeyin kalitesini ve niteliğini ortaya koyan kelimeleri kullanışıyla değerlendirilir. Şiirin kelimeleri veya şiire ait kelimeler, şiirin bütününe mutlaka bir fikir, bir his, anlamı daha kuvvetli hâle getiren ve telkin eden bir şeyler, şiire gerekli olan birtakım ayrıntılar ilave ederler” (Akay, 1998: 415). Yani leksikoloji, ifade edilmek istenen anlamın ortaya konulması bakımından da ele alınmaktadır.

Stilistikte leksikoloji iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlar “Denotativ” denen kavramsal esas anlamın belirlenmesi ve “konnotativ” denen emosyonel yan anlamlar. Kelimelerin denotativ anlamı aşağı yukarı belli ise de konnotativ anlam çoğunlukla subjektiftir ve ancak kelimenin metin içi kullanılışıyla ortaya çıkar...” (Aytaç, 2009: 96) şeklinde ifade edilir. Bunun sonucunda da anlama ve kullanım sıklığına bakılarak kelimenin kullanım amacı belirlenmiş olur.

Şairler, hayata bakış açılarını, yaşadığı dönemin şartlarını şiirlerine taşır. Kullanılan kelimeler, onların düşünce dünyasını anlamak için okuyucuya fikir sunmaktadır. Bu sebeple her sanatçıda olduğu gibi Kırgız şairi Toktogul Satılganov’un da hayat görüşleri ve düşünceleri, kullandığı kelimelerle anlaşılabilir.

Satılganov’un seçilen 50 şiirinde yer alan toplam kelime sayısı 10.522’dir. Bu kelimeler içerisinde tekrarsız kelime sayısı 2174’tür. Toplam kelime sayısı içerisinde tekrarsız (farklı) olan kelimelerin kullanım sıklığı 4,83’tür. Bu oran, incelemeye alınan şiirlerde bir kelimenin yaklaşık 5 kez kullanıldığını göstermektedir.

Şairlerin kullandığı kelimeler bire ne kadar yakınsa kelime hazinesinin o kadar geniş olduğu söylenebilir. Onların kelime dünyasını belirlemek için yapılan pek çok çalışma vardır. Bu doğrultuda Toktogul Satılganov’un kelime kullanım

oranının diğer şairlerle karşılaştırılması yapılabilir. Aşağıdaki tabloda şairlerin kelime kullanım oranlarının tespit edildiği çalışmalara değinilmiştir.

Tablo 4.1: Şairlerin Şiirlerinde Kelime Kullanım Oranı

Hazırlayan	Çalışmanın Türü	Çalışmanın Adı	Yıl	Kelime Kullanım Oranı
Osman Arıcan	Yüksek Lisans Tezi	Süyünbay Erاليyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2007	3,1
Gülsüm Saldere	Yüksek Lisans Tezi	Abdurrahim Karakoç'un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası	2001	3,4
Burcu Keskin	Yüksek Lisans Tezi	Ebubekir Eroğlu'nun Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2019	3,6
Funda Afşar	Yüksek Lisans Tezi	Ahmet Hâşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası	2004	4,4
Semanur Yener	Yüksek Lisans Tezi	Temirkul Ümötaliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2019	4,5

Satılğanov ile tablodaki şairlerin kelime kullanım oranlarına bakıldığında; Satılğanov'un kelime kullanım sıklığı buradakilere oranla daha fazladır. Bunun sebebi ise tekrarlardır. Şair, anlamı kuvvetlendirmek, genişletmek ve anlamı tamamlamak görevlerinde özel kelimeleri tercih etmiştir. Bunlar da tekrarlardan dolayı artmıştır. Tekrarlar da kendi içerisinde farklı işlevleri yerine getirmiştir. Yani bu durum, şairin kelime hazinesinin düşüklüğünden değil, tekrarların sıklığındandır. Aşağıda örneği alınan *Bolobu* adlı şiirin

“Caykalgan calı bolboso,
Attın körkü bolobu?
Cakşı sözü bolboso,
Karttın körkü bolobu?...” (Satılğanov, 1989a: 22).

dizelerinde tekrarların fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu şiirde olduğu gibi şairin incelemeye alınan pek çok şiirinde tekrarların sıklığına rastlanmaktadır.

Toktogul Satılğanov'un şiirlerde kullandığı kelimeleri isim ve fiil olarak ikiye ayırmak mümkündür. Şair toplam 10.522 kelime içerisinde 6.998 isim, 3.524 fiil kullanmıştır. Bu verilerin tabloda gösterilmiş hali aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.2: Satılğanov'un Seçilen Şiirlerinde İsim ve Fiil Sıklıkları

	Kelime Türleri	Sıklık
1	İsim	6.998
2	Fiil	3.524
Genel Toplam		10.522

Şairin şiirlerinde kullanılan kelimelerin çoğunluğu isimlerden oluşmaktadır. Örneğin bir fiil cümlesi ele alındığında o cümlede tek bir yargı ifade edilir. “Diğer taraftan bu cümlede özne, nesne, tümleçten en az birer tane bulunabilir. Sonuç olarak bir fiil varsa birden fazla isim unsurunun bulunması normaldir” (Arıcan, 2007: 71). Bu durum, şairin tercih ettiği bir şey değil, dil biliminin ortaya koyduğu bir durumdur.

Satılganov’un, şiirlerinde fiillerin sayısı 3.524’tür. Fiiller toplam kelime sayısının %33’ünü kapsamaktadır. Burada isim fiil, sıfat fiil, zarf fiil de köken itibarıyla fiiller içerisinde değerlendirilmiştir. Şairin isimlere oranla fiil kullanımı daha azdır. Gördüklerini ifade eden, tasvir edici, niteleyici üsluba sahip bir şairdir. *Eņsegen Elim, Amanbı?* adlı şiirin

“Eņsegen elim, amanbı?	<i>Özlediğim halkım, nasılsın?</i>
Eegimdegi sakalım	<i>Çenemdeki sakalım</i>
Elsizde cürüp agardı.	<i>Halksız gezmekten ağardı.</i>
Bulbuluņ elem sayragan,	<i>Şakıyan bülbulünüzdüm,</i>
Muņkanıp aytam salamdı....”	<i>Şimdi selamı hüzünle veriyorum...</i>

(Satılganov, 1989a: 142)

dizelerinde ikinci dize hariç diğerlerinde mutlaka bir fiil kullanılmıştır. Satılganov, şiirlerinde yer verdiği fiillerle bir şeyleri tasvir etmiş ve nitelemiştir.

4.1. Kelimelerin Sıklık Dereceleri ve Şiirlerde Kullanılan Kelimeler

Kelimelerin şiirlerdeki kullanım sıklığı şairin şiir dünyasını ortaya koymada önemli bir göstergedir. Kelimelerin sıklık derecelerinin tespit edilmesiyle, şairin kullandığı kelimelerin sıklığının tespiti ve hangi kelimeyi ne oranda kullandığı ortaya çıkar. Sıklık analizi, üslup açısından veri elde etmede başvurulan yöntemlerdendir.

Sıklık “... bir konuşmada, bir yazıda veya bir yazarın eserinde bazı kelimelerin öteki kelimelere oranla daha çok ya da daha az kullanılması durumu” (Korkmaz, 1992: 134) olarak ifade edilir. Bütün dillerde kullanım açısından ön plana çıkan kelimeler mevcuttur. Fakat “Dili kullanan bireylerin eğitim durumları, yaşları vs. birçok faktöre bağlı olarak kelimelerin kullanım oranları farklılık

göstermektedir. Kelime sıklığı, bir dilde kullanılan kelimelerin birbirlerine oranla kullanım sıklığını... ” (Ölker, 2011: 15) öne çıkarmaktadır.

Kelimeler, üslup niteliği açısından incelenmeye alındığında “... öncelikle biçimsel bakımdan değerlendirilir, mesela istatistiksel olarak belli kelimelerin kullanım sıklığı belirlenir” (Aytaç, 2009: 95) ifadesi öne çıkar. Bu bakımdan kelime sıklığı çalışmaları, “Stilistiğe malzeme sağlamak üzere leksikolojide takip edilen metodlar...” (Özbay, 1994: 178) arasındadır. Tüm bunlar dil bilimi olmak üzere pek çok alandaki çalışmalarda önemli veriler ortaya koyar.

Sıklık çalışmaları belirli amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır. Bu çalışmaların “... sözlük hazırlanırken kelimelerin anlamlandırılmasında hangi anlamın ön plana alınacağını ortaya koyar. Geniş tabanlı bir çalışmada en çok kullanılan kelimeler ortaya çıkar ki bu da temel söz varlığını oluşturur... Stilistik çalışmalarda ayrıntılı veri sağlanmasına yarar...”(Ölker, 2011: 16) vb. şeklinde faydaları vardır.

Sıklık çalışmaları art zamanlı ve eş zamanlı olarak da yapılmaktadır.

“Bunlardan birincisi olan art zamanlı sıklık çalışmaları daha çok Türkçe öğretiminin tarihini ilgilendirmekle birlikte, elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar eş zamanlı sıklık çalışmalarıyla karşılaştırmalar yapılmasına imkân sağlamaktadır. Eş zamanlı sıklık çalışmaları ise mevcut durumu tasvir etmekte, analiz edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar yardımıyla da birtakım teklif ve tavsiyelerde bulunulmaktadır” (Dolunay, 2012: 83).

Dil bilimi çalışmaları kapsamında eserlerde kullanılan kelimelerin farklı işlev ve anlamlarda farklı sıklıklarla kullanıldığı öne çıkar. Şair “... ya iradî ya da gayrı iradî olarak bazı kelimeleri diğerlerine oranla daha fazla kullanabilir. Çok kullanılan kelimelerle yazarın hayata ve şiire bakış açısı arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur” (Saldere, 2003: 36). Bu sebeple incelemeye dahil edilen kelimelerin kullanım sıklığı göz önünde bulundurularak şairin üslubuna ve karakterine ulaşılır.

Toktogul Çığarmalarının Eki Tomduk Cıynağı (Tom I - II) (1989) adlı eserlerden 50 şiir örnekleme olarak incelemeye dahil edilmiştir. Şiirlerdeki kelimeler, öncelik olarak kullanım sıklığı açısından ele alınmıştır. Şiirlerde en sık tekrarlanan ilk elli kelime çoktan aza doğru sıralanmıştır.

Tablo 4.3: Toktogul Satılganov'un Şiirlerinde En Sık Tekrar Eden Kelimeler

Sıra	Kelime	Sıklık
1	bol-	270
2	kel-	176
3	ket-	161
4	el	122
5	de-, kıl-	92
6	dünyö/düynö	90
7	al-	89
8	bir, çok	88
9	ele, kün, çaş	85
10	kör-	78
11	menen	77
12	cer, cür-	73
13	kal-	67
14	can, men	64
15	çık-	58
16	bar, cat-	57
17	kol	56
18	kevey	55
19	bay, öl-	54
20	bala, köz	53
21	baş	52
22	ber-, kara, zaman	50
23	tur-	49
24	bar	48
25	ak	47
26	ayt-	46
27	aman	45
28	manap, öt-, karı, cet-	39
29	Kırgız, kim	37
30	sen	36
31	eken	35
32	ata, kız, köp, Toktogul	34
33	calgız, kayran, tart-	33
34	col, tüş	30
35	altın, eki, ömür, sen	29
36	adam, bil, karma-, Lenin, tap-, suu	27
37	kalk, karıp, köñül, sal-, zalim	26
38	at, ay, bas-, er, kayrıl-, kerbez, kızıl, til	25
39	aylan-, tuugan	24
40	aydal-, bayla-, ene, öz	23
41	bak-, beken, ce-, cetim, kaç, sayra-, söz, tiy-, Tokoñ	22
42	Akkan suu, arman, koy, sura-	21
43	ayıl, caman, iç, küü	20
44	bul, kalıñ, üy	19
45	beş, bulbul, curt, ırda-, iş, kor, uk-	18
46	azap, da, eç, mal, tün	17
47	but, kep, kızık, okşo-, taş, türmö	16
48	cakşı, ayda-, boşo-, cıl, duşman, ıyla-, komuz, körün, küç, küy-, süylö-	15
49	bele, kaygı, oyno-, too, uç-, kül-, tuu-	14
50	al, altı, ar, biz, carat-, es, kök, kuş, oylo-, şumkar	13

Şiirlerde geçen sıklığı yüksek kelimeler, şairin üslubunun, düşüncelerini, bakış açısını vermede temel taşlardır. Bu kelimeler arasında en çok kullanılan

kelimeler *bol-*, *men*, *sen*, *Kırgız*, *kara-* ve *kör-*, *düniyö / düynö*, *ele - eken* kelimeleri öne çıkar. Şiirlerden örneklerle ele alınmıştır. Söz konusu kelimeler, şairin anlam dünyası ve poetikası göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Şairin şiirlerinde en sık yer verdiği ilk 20 kelime, Türkiye Türkçesinde de en sık kullanılan 20 kelime ile karşılaştırma yapıldığında ortaya çıkan kelimeler, somut bir veri elde etmede önem teşkil etmektedir. Aşağıdaki tabloda bu kelimeler gösterilmiştir.

Tablo 4.4: Satılğanov’un Şiirlerinde Sıklığı En Fazla Olan 20 Kelimenin Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğündeki Sıklıkları

Kelime	Satılğanov’un Seçme Şiirleri		Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (İlyas Göz)	
	Sıralama	Sıklık	Sıralama	Sıklık
bol- (ol-)	1.	270	3.	20844
kel- (gel-)	2.	176	17.	4033
ket- (git-)	3.	161	42.	2600
el (halk, memleket)	4.	122	-	-
de-	5.	92	8.	5419
kıl-	5.	92	10.	5189
düynö (dünya)	6.	90	65.	1761
al-	7.	89	14.	4422
bir	8.	88	1.	29286
cok (yok)	8.	88	48.	2130
kün (gün, güneş, hayat, zaman)	9.	85	gün (32.), güneş (389.), hayat (133.), zaman (41.)	gün (2633), güneş (315), hayat (1024), zaman (2395)
caş (yaş (yıl)), gözyaşı, gençlik)	9.	85	yaş (yıl) (157.), gözyaşı (157.), gençlik (960.)	yaş (522), gözyaşı (389), gençlik (156)
kör- (gör-)	10.	78	29.	2750
menen (ile)	11.	77	-	-
cer (yer)	12.	73	23.	3366
cür- (yürü-)	12.	73	348.	424
kal-	13.	67	50.	1947
men (ben)	14.	64	7.	5829
can	14.	64	379.	394
çık-	15.	58	30.	2777

Satılğanov’un şiirlerinde kullanılan ilk 20 kelime, Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü’nde olan kelimelerle karşılaştırılmıştır. Fakat burada ilk 10 kelimeye bakıldığında; *bol- (ol-)*, *de-*, *kıl-*, *bir* ve *men (ben)* şeklinde sözlükte en sık tekrar eden 5 kelime yer almaktadır. Yani bu kelimelerin, hem Satılğanov’un şiirlerinde hem de Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü’nde ilk 10’da olduğu görülmektedir.

Tabloda belirtilen kün ve çağ kelimeleri şairin şiirlerinde birden fazla anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla burada, Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü'ndeki diğer anlamların sıklığı ve sıralaması da yer almaktadır. Satılğanov'un şiirlerinde sıklık açısından ilk 20'ye giren el ve menen kelimelerinin de herhangi bir fonetik ve morfolojik değişim olmadığı için Türkiye Türkçesi'ndeki sıklığına değinilmemiştir.

Kırgızistan ile Türkiye arasında çok uzun bir mesafe olması dolayısıyla coğrafi bir bağlantı söz konusu değildir. Buna rağmen kullanılan kelimelerde % 50 oranda bir ortaklık vardır. Bu konuda aşağıda belirtilen diğer çalışmalara da bakıldığında söz konusu oranlar oldukça yüksektir.

Tablo 4.5: Kelimelerin Türkiye Türkçesindeki Ortaklık Oranı

Hazırlayan	Çalışmanın Adı	Yıl	Kelimelerin Türkiye Türkçesindeki Ortaklık Oranı
Osman Arıcan	Süyünbay Eraliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2007	% 95,4
Osman Arıcan	Sıklık Çalışmalarının Dil Öğretiminde Kullanılması: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Hazırlık Sınıfı Örneği	2011	% 80
Semanur Yener	Temirkul Ümötaliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2019	%40

Satılğanov ile tabloda belirtilen çalışmaları karşılaştırmak mümkündür. Burada ilk on kelimenin Türkiye Türkçesindeki ortaklık oranları verilmiştir. Süyünbay Eraliyev'in şiirlerde ve Kırgızistan'daki üniversite öğrencilerinin yazdığı yazılarda kullandığı kelimelerin oranı Toktogul Satılğanov'a göre daha fazladır. Temirkul Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen oran ise daha azdır. Fakat genel olarak bu ortaklık, Türk lehçelerinin ortak bir dil ailesine sahip olduğunu ifade etmektedir. Tespit edilen kelimeler, şairin üslubunun belirlenmesi açısından öne çıkmaktadır.

4.1.1. Bol- Kelimesi

Toktogul Satılğanov, bol- kelimesini şiirlerde 270 kez kullanmıştır. Bol-, en sık kullanılan kelime olarak ilk sıradadır. Şiirlerde geçen bol- kelimesi geniş bir anlam yelpazesi için kullanılır. Kırgız Türkçesi Sözlüğü'nde ve Türkçe Sözlük'te;

Bol- kelimesi, Kırgız Sözlüğü'nde;

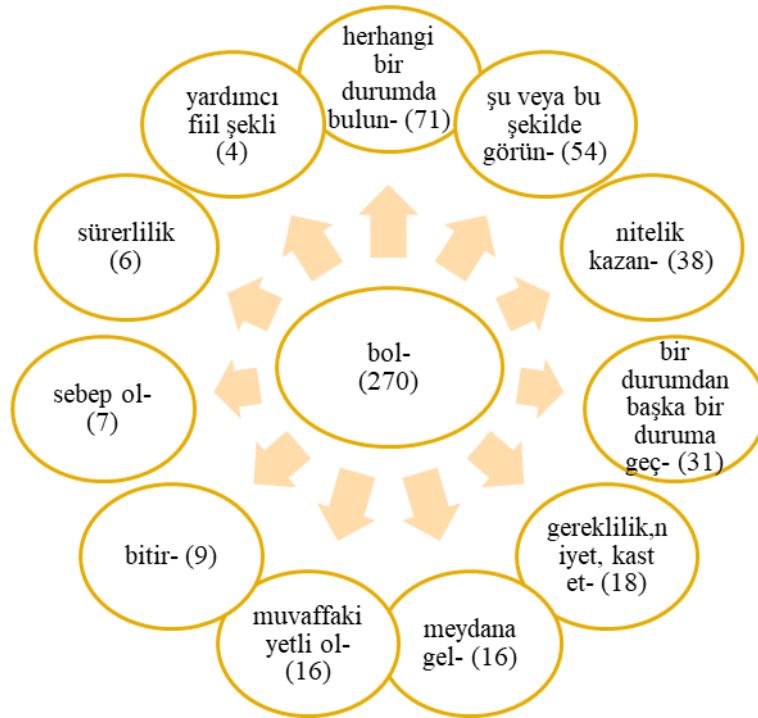
“1. olmak... 2. maksada uygun, kâfi olmak... 3. şu veya bu kılıkta, şekilde gözükmek... 4. bitirmek... 5. muvaffakiyetli olmak... 6. sebep olmak... 7. muvafakat etmek... 8. bol! çabuk, tez!... 9. bolo! (önde gelen mahrutî şekilde beraber)... 10. mak/mek ekleriyle bol- fiili lüzum – gereklilik yahut niyet, kast ifade eder... 11. uçu uçu ekleriyle ve üçüncü şahsın hal ve istikbal zamanlarıyla birlikte bol- fiili subjontif (iltizamî siyga) şekli yapar” (Yudahin, 2011: 126 – 127)

şeklinde. Türkiye Türkçesine ol- olarak aktarılır. Türkçe Sözlük’e bakıldığında ol-, 25 farklı anlamda kullanılmıştır.

“1. Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak... 2. Gerçekleşmek veya yapılmak. 3. Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak... 4. Bir şeyi elde etmek, edinmek... 5. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 6. Herhangi bir durumda bulunmak. 7. Uygun düşmek, yerinde görülmek... 8. Yetişmek, olgunlaşmak... 9. Hazırlanmak, hazır duruma gelmek... 10. Bulunmak... 11. Geçmek, tamamlanmak... 12. Sürdürmek, yürütmek... 13. Bir kuruluşla, örgütle ilgili bulunmak, mensup olmak... 14. Yaklaşmak, gelip çatmak... 15. Bir şey, birinin mülkiyetine geçmek... 16. Ek fiilin geniş zamanı olan –dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz... 17... Sarhoş olmak... 18. (-e) uymak, tam gelmek... 19. (-den) yitirmek, elinden kaçırmak... 20. (-den) Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak... 21. (-e) Bir olayla karşılaşmak, başına kötü bir şey gelmek... 22. (-e) yol açmak... 23. Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak... 24. (yar) Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur... 25. (yar) Hastalığa yakalanmak, tutulmak...” (TDK, 2011: 1798)

Bol- kelimesi, hem şiirlerde en çok kullanılan kelime olduğu hem de birden fazla anlam ifade ettiği için incelemeye gerek görülmüştür. Kırgız Sözlüğü’nde 11, Türkçe Sözlük’te ise 25 maddede ele alınmıştır.

Şekil 4.1: Satılganov’un Şiirlerinde Bol- Kelimesinin Kullanımı

Satılğanov'un incelenen şiirlerinde bol- kelimesinin kullanım durumları ve sıklığı belirtilmiştir. Herhangi bir durumda bulunmak 71, şu veya bu şekilde görünmek 54, nitelik kazanmak 38, bir durumdan başka bir duruma geçmek 31, niyet, kast 18, meydana gelmek 16, muvaffak olmak 16, bitirmek 9, sebep olmak 7, sürerlilik 6 olmak üzere on farklı anlamda kullanılmıştır.

Toplamda 270 kez kullanılan bol-, Şekil 4. 1'de gösterilmiştir. Şiirlerde bol-aşağıdaki gibidir.

Cerdi Körgöndö adlı şiirin

“...Butakka konup sayrasam,   ... *Dallara konup şarkı söylesem*
Bolçu elem ermek elime,   *Halkıma eğlence olurum*
Corgo bolup atalıp,   *Doru at diye adlandırılarak*
Colukkam ırdın kenine...”   *Karşılaşırım şiirlerin çoğuyla...*
(Satılğanov, 1989a: 140).

dizelerinde halka eğlence olmak ifadesiyle herhangi bir durumda bulunmaktan bahsedilmektedir. Şair, sürgün yolundan dönüşte memleketini gördüğünde kendini doru ata benzetir ve olumlu durumları dile getirir.

Toktoguldun Basmaçılara Karşı İrdaganı adlı şiirin

“...Cañarman baatır el mende,   ...*Ezici kahraman halk bende,*
«Alamın» — dep aldırıp   *‘Alacağım’ diyerek emredip*
Kalkoco, Aman basmaçı,   *Basmacı Kalkoco, Aman*
Elge *bolduñ* şermende,   *Halka rezil oldun,*
«Köñkügö kol salam» — dep,   *‘Hesapsızca saldıracağım’ diye*
Külkü *bolduñ* körgöngö...”   *Görenlerin gözünde gülünç duruma*
(Satılğanov, 1989b: 133).   *düştün...*

mısralarında bol- kelimesinin şu veya bu şekilde görünmek anlamını ifade eden kullanım vardır. Basmacılar hakkında, ‘Elge bolduñ şermende’ diyerek ‘halka rezil oldun / göründün’ denmektedir.

Cetimder Cönündö şiirinin

“...Bul eköö kimdin uulu boldu eken?   ...*Bu ikisi kimin oğlu?*
Karalaşıp bularga   *Bunlara kol kanat geren*
Kayrılar tuugan bar beken?   *Başka akrabaları var mı?*
Azamat *bolot* bul eköö   *Bu çocuklar babayiğit olur*
Aman cürüp cetilse...”   *Eğer sağ salim büyüyebilirlerse...*
(Satılğanov, 1989a: 242).

dizelerinde yetim çocuklara kol kanat gerildiğinde, destek olunduğunda onlar da büyüdülerinde babayiğit olur denmektedir. Bol-, nitelik kazanmak anlamında kullanılmıştır.

Sanat adlı şiirin

“...Kıştı kудay urarda   ...*Allah kışı bitireceği zaman,*
Kün cılımdap caz *bolot*,   *Güneş açar, bahar olur.*
Erdi kудay urarda   *Allah er kişiye ceza verecekse,*
Elüündö caş *bolot*...”   *Elli yaşına ulaştığında olur...*
(Satılğanov, 1989a: 55).

dizelerinde ‘güneş açar, bahar olur’ ifadesinde bol-, bir durumdan başka bir duruma geçmek anlamındadır. Kışın bitmesi, baharın gelmesi dile getirilir.

Tutkun İrı şiirinin

“...Kalkımı közdöy sızuuga,   ...*Halkıma doğru süzülerek gitmeye,*
Kanatım *bolso* uçuuga,   *Kanatlarım olsa uçmaya,*
Kara temir korgondu   *Kara demirli duvarları*
Karuum *bolso* buzuuga!...”   *Kuvvetim olsa yıkmaya...*
(Satılğanov, 1989a: 97).

dizelerinde şair, tutukluluğunda halkını düşünmüştür. Onların yanına gitmek için kanatlarının olmasını ve bir an evvel halkına kavuşmayı arzulamıştır. Burada bol-, niyet, kast anlamındadır.

Suu ıkısa Talaa Kulpunat adlı Şiirin

“...Suu ıkısa, talaa kulpunar
Manaska okşoş tulkunar.
Egin, öbünj mol *bolso*,
Cortok atıj tulpara
Coo közünö bulkunar...”
(Satılganov, 1989b: 152).

*...Sulanan tarla rengarenk olur
Manas'a benzer tamamen.
Ekini ve otu bol olursa,
Cılız olan at savaş atı gibi
Düşman üstüne yürür...*

dizelerinde bol-, meydana gelmek anlamındadır. Tarladaki ekinlerin fazlalığıyla atların da kuvvetleneceği ifade edilmiştir.

Kanatu Cazı, Booru Keş adlı Şiirin

“...Kemenger Lenin oŐj boldu
Kedeydin işi oŐj *boldu*.
Kekteşken düşman kor boldu.
Manaptın işi pas *boldu...*”
(Satılganov, 1989b: 135).

*...Akıllı Lenin başa geçti
Fakirin işi halloldu.
Kinle dolu düşman hor görüldü
Zenginlerin işi ters oldu...*

dizelerinde bol- kelimesiyle başarılı olmak kastedilmiŐtir. Lenin'in başa geçmesiyle, halkın hürriyetini ellerine vermesiyle manapların düzenleninin bozulduğu dile getirilmektedir.

Tutkun Irı adlı Şiirin

“...Tirüü bolsom barganım,
Tügönör *bolso* armanım.
Tünjüldü go acırap
Tirüülöy cesir kalganım...”
(Satılganov, 1989a: 96).

*...Canlı olsam gideceğim,
Dertlerim tükense.
Ayrılarak vazgeçti artık
Yaşarken dul kalanım...*

mısralarında Şair, dertlerinin bitmesini arzulamaktadır. Bol-, bitirmek anlamında kullanılmıştır.

Kanadı Cazi, Booru Keç adlı şiirin

“...Bardık işi bat boldu   ...Her iş çabucak oldu
Bay-manap elden cat boldu.   Beylerin halktan uzaklaşmasına sebep oldu
Kıraan şumkar öndönüp   Yırtıcı doğan kuşuna gibi
Kayratıj Lenin tap koydu...”   Öfkelenen Lenin el kaldırdı...
(Satılğanov, 1989b: 136).

dizelerinde, *Bay-manap elden cat boldu* ifadesinde bol-, sebep olmak anlamındadır. Lenin’in başa geçmesi zenginlerin halkın içinden uzaklaşmasına neden olmuştur ve halk, refaha kavuşmuştur.

Tutkundan Kelgende adlı şiirin

“...Argasız kılıp zalimder,   ... Çaresiz bıraktı zalimler,
Alıp ketken boluçu.   Alıp götürdüler.
Azaptuu kündü başıma   Eziyetli günleri başıma,
Salıp ketken boluçu.   Sarıp götürdüler.
Kıyamət tüşüp başıma,   Kıyamet geldi başıma,
Tokoñ, karıp ketken boluçu...”   Garip Toktogul’unuz ihtiyarladı...
(Satılğanov, 1989a: 157)

dizelerinde şair, alıp götürmek, sarıp götürmek, ihtiyarlama eylemi gibi ifadelerin sürekliliğinden bahsetmiştir. Bunları dile getirirken bol- kelimesini, sürerlilik bildiren –uçu eki ile kullanmıştır.

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde bol-, yukarıda belirtilen on farklı anlamda kullanılmıştır. Şiirlerde, sevinç, özlem gibi duygular, gelecekte olabilecek olaylar, mevsim geçişleri, sürerlilik bildirme gibi durumlar bu kelime ile ifade edilmiştir.

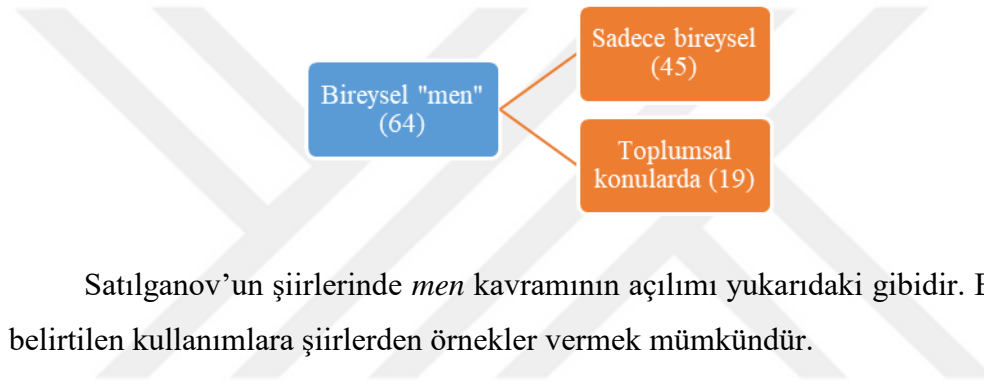
Şiirlerde tek bir kelimeyle bile farklı anlamların ifade edildiği söylenirse, Toktogul Satılğanov, şiirlerinde bu durumu bol- kelimesiyle ortaya koymuştur.

4.1.2. Men Kelimesi

Toktogul Satılganov, *men (ben)* kelimesini şiirlerde 64 kez kullanmıştır. *Men* en sık tekrar edilen ilk 15 kelime içerisinde yer almaktadır. Şair, şiirlerde genel olarak kendi düşüncelerini ifade etmek için *men* kelimesine yer vermiştir.

Satılganov *men* kelimesi ile ‘bireysel ben’i ifade etmektedir. Bu bireysellik içerisinde şairin kendi bireyselliğinin yanında toplumsal konuları ifade eden kullanımlarına da rastlanmıştır. Ayrıca incelenen şiirler içerisinde bu kelime ile aşkı, sevgiliyi ifade eden bir kullanım yoktur.

Şekil 4.2: Satılganov’un Şiirlerinde Bireysel “Men”in Açılımı

Satılganov’un şiirlerinde *men* kavramının açılımı yukarıdaki gibidir. Burada belirtilen kullanımlara şiirlerden örnekler vermek mümkündür.

Arzimatka adlı şiirin

“... Manaptan içken aşınja
Maktanıp cürgön ekensin,
Madıraygan sorgogum
Meni cakırsın dep kordoduñ.
Cakır da bolsom *men* özüm
Caandan çıkkın corgomun...”
(Satılganov, 1989a: 18).

... *Zenginde yediğın içtiğınle*
Övünüp duruyorsun,
Gözünü bana dikip obur,
Fakir diye beni küçümsersin
Fakir de olsam ben kendim
Bu cihana gelmiş doru bir atım...

dizelerinde şair Arzimat’a karşı kendini savunmuştur. *Fakir olsam da ben bu cihana gelmiş doru bir atım* diyerek kendini doru bir ata benzeter. “Kırgızlarda at sadece basit bir ulaşım ya da savaş aracı değil, aynı zamanda toplum içerisinde değerli, saygı gören bir hayvan olmuştur.” (Belek, 2015: 120). Toktogul Satılganov da satırlarında, kendisini toplum içinde küçümsenmemesi gereken değerli biri olarak görmektedir.

Bizge Keler Beken Keñ Zaman adlı şiirin

“...Aydaldım Şiber coluna   ... Sürüldüm Sibirya yoluna
Kişen tüşüp butuma,   Demir köstek takıldı ayaklarıma,
Aydalıp ketip baramın,   Sürgün edildim gidiyorum,
Kayrılıp keler kün barbı   Geri geleceğim günüm var mıdır?
Men kalıñ kırıgız curtuma?...”   Benim Kırgız halkıma?...

(Satılğanov, 1989a: 70).

dizelerinde sürgün edildiğinden yakınmaktadır. Halkına tekrar geri gelip gelemeyeceğini vurgular. ‘Benim Kırgız halkım’ diyerek şair kendini yani bireysel beni toplumundan ayrı görmez.

Biyik Kötör Tuuñdu adlı şiirin

“...Lenin seni teñ kıldı   ...Lenin seni eşit kıldı
Katardığı adamga.   Sıradan bir insanla.
Kubandıñ, kedey, men öñdüü   Sevindin, fakir, benimle birlikte
Erkiñdi kolgo alganga.   Hürriyetine kavuştuğun için
Bir azıraak kapamın   Ama biraz üzüliyorum
Bul kezde karıp kalganga”   Bu zamanda ihtiyarladığım için...

(Satılğanov, 1989b: 83).

dizelerinde men kelimesi ile fakir halka açıklama yapılmıştır. Şair, halkına ‘hürriyetine kavuştuğunda sen de benim gibi sevindin’ diyerek seslenmiştir.

Şiirlerde, men kelimesi, var olanı benimseme, kendini sevme... gibi anlamları ortaya koymak için kullanılmıştır. Şiirlerin geneline bakıldığında farklı duyguları görmek mümkündür. Aynı zamanda bireysellikten yola çıkılarak yani *men* kelimesi kullanılarak toplumsal konulara değinilmiştir. Bu durum, şairin hem bireysel olarak kendini ifade edebildiğinin hem de bireysellikten toplumsal bakış açılarını ortaya koyabildiğinin göstergesidir.

4.1.3. Sen Kelimesi

Satılğanov, *sen* kelimesini şiirlerde 36 kez kullanmıştır. Bu kelime ile bir kişiye, bir topluluğa seslenmektedir. ‘*Sen*’ in ifade ettiği kelimeler kullanım sıklıklarına göre aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4.6: Satılğanov’un Şiirlerinde Sen Kelimesinin Kullanımı

Belirtilen Anlam	Kullanım Sıklığı
Kırgız halkı	7
anne	4
bay – manap	3
fakir (kişi)	3
Kadıke	2
Topçubay	2
beş kaman	2
törö, bey	2
Arzımat	1
Toktobek menen Bölüktaş	1
Lenin	1
karı – koca	1
yetim çocuk	1
altmış yaş	1
basmacı	1
evi olan (kişi)	1
akraba	1
arkadaş	1
çalışan (kişi)	1
Toplam	36

Şiirlerde *sen* kelimesiyle belirtilen Kırgız halkı 7, anne 4, bay – manap, fakir (kişi) 3’er, Kadıke, Topçubay, beş kaman, törö 2’şer, Arzımat, Toktobek menen Bölükbaş, Lenin, karı – koca, yetim çocuk, altmış yaş, basmacı, evi olan (kişi), akraba, arkadaş, çalışan (kişi) 1’er kez kullanılmıştır.

Künürönö Küü Çaldım adlı şiirinin

“...Kalpalar kılğan cañcalda,
Kargaşa çıgıp ketti dep.
Kaygırğan elim *sen* eleñ
Nasibim buyrup tuz tartıp,
Kalkıma kelgen men elem....”

(Satılğanov, 1989a: 134)

... *Kalfaların yaptığı kavgada*
Kargaşa nasıl çıktı diyerek
Üzülen halkım sendin
Nasibimde tuz çekerek
Halkıma gelen bendim...

dizelerinde Kırgız halkına seslenilmektedir. Kendini halkla iç içe gören Toktogul, çıkan kavgalarda, atışmalarda halkın sarsıldığını, üzüldüğünü dile getirmektedir.

Apakem, Aman Barsıybı? şiirinin

“...Karıgança ömürün
Caşka cuulgan enem sen,
«Karaldım kayta bir kelse,
Körüp ölsöm» degen sen...”

... *Yaşlanana kadar*
Gözyaşıyla yıkandın annem sen
‘Yeniden gelse,
Bir kere görüp öyle ölsem’ dedin sen...

(Satılganov, 1989a: 149)

dizelerinde sen kelimesiyle annesine seslenmektedir. Annesinin çile içinde bir hayat geçirdiğini ifade eder. Kendisini özlediğini ve ölmeden önce son kez görmek istediğini belirtmektedir.

Kaçıp Kele Catkanda adlı şiirin

“...Kardım açıp kaygırdım,
Kubatımdan ayrıldım,
Adaldan aydap kor kıldıñ,
Bay-manap, *saga* ne kıldım?...”

... *Karnım acıktığında kaygılandım*
Güç kuvvetten düştüm
Suçsuzken sürüp hor gördün
Bay – manap ben sana ne yaptım?...

(Satılganov, 1989a: 110)

dizelerinde *saga* kelimesiyle bay – manaptan bahsedilmektedir. Satılganov, suçsuzken sürgüne gittiğinde güç ve kuvvetten düştüğünü, hor görüldüğünü dile getirir. Bay – manap olarak adlandırılan zenginler ve ileri gelenlere seslenmektedir.

Köçödö Ölçü Künümbü? adlı şiirin

“...Öz elime cete albay
Ölör künüm bugünü?
Kötörüp bakkan Topçubay
Köp estep ıylap cürgöndür,
Körömbü *senin* türüñdü?...”

...*Memleketime kavuşmadan*
Öleceğim gün bugün mü?
Dayan Topçubay’ım
Hep hatırlayarak ağlıyordur
*Görebilir miyim acaba *senin* yüzünü? ...*

(Satılganov, 1989a: 110)

dizelerinde sen kelimesiyle seslenilen kişi, şairin oğlu Topçubay'dır. Sürgünde iken memleketine dönebilmeyi ve oğlunu görebilmeyi arzulamaktadır.

Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu adlı şiirin

“...Kaygıda cürgön elime   ...Kaygı içinde yaşayan halkıma
Kayrat-kubat dem berdiñ.   Gayretli – güçlü nefes verdin
Uşunçalık cırgaldı   Bize bu kadar bolluğu
Urmattuu Lenin, sen berdiñ!...”   Hürmetli Lenin, sen verdin!...
(Satılğanov, 1989a: 78).

dizelerinde sen kelimesiyle Lenin'e olan minnet söz konusudur. Şairin yaşadığı dönemde kaygı, dert içinde yaşayan halkı hürriyete kavuşturan Lenin, Satılğanov açısından önemli ve saygıdeğerdir.

Toktogul Satılğanov'un sen kelimesiyle ifade ettiği kelimeler, Kırgız halkı, annesi, bay – manap, oğlu Topçubay ve Lenin'dir. Şair, şiirlerinde sen kelimesiyle bir kişiye, bir topluma veya aile bireylerine seslenmiştir.

4.1.4. Kırgız Kelimesi

Kırgızların adı hakkında bugüne kadar çeşitli fikirler öne sürülmüştür. “Çin tarihi kaynaklarında, “Gengün ve , Hia – Kia – Sseu” şeklinde kaydedilmiştir. Çince bu kelimenin karşılığı Kırgız olduğu...” (Dıykanbayeva, 2010: 205) ifade edilmektedir.

Kırgız adıyla ilgili bazı araştırmacılar, “...“kır” ve “kez” sözünden geldiğini ileri sürmektedir. “Kır” terimi, Kırgızcada, “dağ tepesi” anlamına gelmektedir. Bu halk da hep dağlarda gezerek, göçerek hayatlarını sürdürdükleri için, “kır gez” olarak adlandırılmıştır, demektedir” (Dıykanbayeva, 2010: 207).

Bilim adamları Kırgız kelimesinin kökenini aşağıdaki gibi incelemişlerdir.

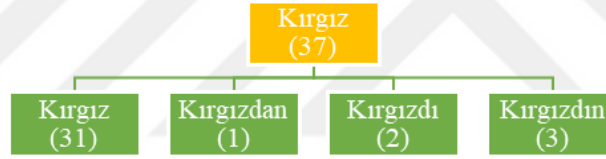
1. Kırk + yus, kırk jüs (Kırk yüz). V. Radlov
2. Kırk + er, (Kırk kişi). Ahmet Togan
3. Kırk + kız, (Siyah saçlı halk). D. Aytmuradov
4. Kırk + guu, (Kırklar). K. Petrov

5. Kırk + oğuz, (Kırk oğuzlar daha doğrusu güney veya batı oğuzlar). N. Baskakov
6. Kırgın – kırgıt – kırgız, (Açık yüzlü mavi gözlü halk). A. Kononov
7. Kırgız – kırıl kız, (Yenilmez istikrarlı). A. Omurkulov
8. Kırkuğuz, (Kırk uğuz, Uğuz hanın Torunları). Manas Destanının (Jaisan versiyonu)
9. Kırkgıc- Kırgız,(Savaşçı, akımcı). Akay Kine” (Osmonov, 2013: 150)

Kırgız kelimesi, daha çok Kırgızlar olarak değil, Kırgız şeklinde kullanılır. Bu kullanım, semantik tarafıyla ek kullanılmadan Kırgızlarca çokluk ifade eder. Bu yansıma Kırgız şair ve yazarların eserlerinde de aynı şekilde görülür. Toktogul Satılganov’un şiirlerinde de bu durum söz konusudur. Kırgız kelimesi şiirlerde 37 kez kullanılmıştır. *Kırgız, Kırgızdan, Kırgızdı, Kırgızdın* şeklindedir. Bu kullanımların hepsi şiirlerde Kırgız halkını belirtmede kullanılmıştır. Çokluk eki getirilmiş şekline yer verilmemiştir.

Şekil 4.3: Satılganov’un Şiirlerinde Kırgız Kelimesinin Kullanımı

Şiirlerde Kırgız kelimesi, Kırgız 31, Kırgızdan 1, Kırgızdı 2, Kırgızdın 3 şeklinde toplam 37 kez kullanılmıştır. Şiirlerden örnekleri aşağıdaki gibidir.

Künjürönö Kütü Çaldım adlı şiirinin

“...Öl degen menen ölömbü?	...Öl deyince ölebilir miyim?
Kel degen menen kelembi?	Gel deyince gelebilir miyim?
Aydoogo ketken kırgızdın	Sürgün yolundaki Kırgız’ın
Carmı öldü, carmı bar...”	Yarısı var, yarısı ise öldü...

(Satılganov, 1989a: 136).

dizelerinde Kırgız kelimesi çokluk eki almadan kullanılmıştır. Kırgız halkı ifade edilmiştir. Sürgün yolundaki Kırgız halkının yarısının öldüğü yarısının da mücadele ettiği dile getirilir.

Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu adlı şiirin

“...Tüpkü atabız — kırıgızdan,   ...Soyumuz Kırıgız 'dan
Zapkıni kördük turmuştan.   Baskı gördük bu hayattan.
Aytkanda sözüm capcarık   Söylediğimde sözlerim apaçık
Asmanda küygön cıldızdan...”   Gökte yanan yıldızdan...
(Satılğanov, 1989b: 75).

mısralarında Kırıgızdan şeklinde bir kullanım mevcuttur. Şair, atalarının Kırıgızlardan geldiğini ifade eder.

Mından Köönüm İşenbeyt adlı şiirin

“...Sanagan sayın kırıgızdı   ...Düşündükçe her bir Kırıgız'ı
Et cürögüm zırp etip,   Yüreğim çarpar,
Sanaaga cetpey Köytündö   Onlara ulaşamadan Köytün 'de
Ölöm go dedim tırp etip...”   Ölürsem diye çırpındım...
(Satılğanov, 1989a: 247).

dizelerinde şair, sürgünde iken Kırıgızları düşündüğünü, onlara ulaşamadan ölmekten korktuğunu söylemektedir.

Sagındım Salam Bermekke adlı şiirin

“...Kırıgızdın çañı borboru   ...Kırıgızların yeni başkentinin
Eski Pişpek bir atıñ.   Eski adlarından biri de Pişpek'ti.
Köçölörüñ çañ bolup,   Tozlu sokaklarda,
Kamıştuu kara tam bolup,   Kamışlı kara duvarlarda,
Cok ele senin ıraatıñ...”   Yoktu senin rahatın...
(Satılğanov, 1989b: 124).

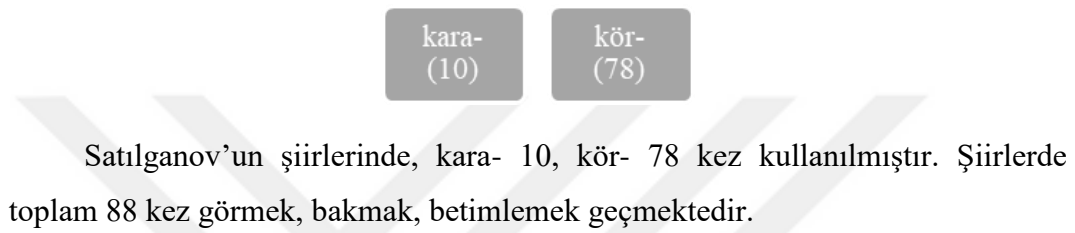
satırlarında yine Kırıgız halkının başkentinden bahsedilmektedir. Kırıgızdın şeklinde bir kullanım vardır.

Toktogul Satılğanov'un seçilen elli şiirinde söz konusu kelimenin çokluk eki getirilerek kullanımına rastlanılmaz. Çünkü Kırıgız denildiğinde mevcut Kırıgızlar arasında bir topluluk akla gelmektedir.

4.1.5. Kara- ve Kör- Kelimeleri

Satılğanov, şiirlerinde kara- (bak-) ve kör- (gör-) kelimelerine yer vermiştir. Türkçe Sözlük'te bak- "Bakışı bir şey üzerine çevirmek..." (Türkçe Sözlük, 2011: 240), gör- ise "1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. 2. Anlamak, kavramak, sezme..." (Türkçe Sözlük, 2011: 969) şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu iki kelimenin tam anlamıyla birbirinin yerine kullanıldığı söylenemez.

Şekil 4.4: Satılğanov'un Şiirlerinde Kara- ve Kör- Kelimelerinin Kullanımı

Cetimder Cönündö adlı şiirin

“...Üstündöğü kiyeni Üşürü çok samtırak Cetim okşoyt eköö teş, Ar kimdi karayt caldırıp Segizge çaşı tolgon beym?...”	... Üstündeki elbisesinin Dikişi yok, üstü başı perişan İkisi de yetime benziyor Kim gelse yalvararak bakıyorlar Sekiz yaşlarında olmalılar?...
---	---

(Satılğanov, 1989a: 242).

dizelerinde şair, yetim çocukları tasvir etmektedir. Yetimler hakkındaki bu şiirde, onların tutumlarını, yalvarmalarını, acizliklerini bak- fiiliyle ifade eder.

Cerdi Körgöndö adlı şiirin

“...Sagingan cerdi körgöndö, Közümdün çaşı tögüldü. Talastı közdöy men çıgıp, Sagingan elge ırdadım...”	...Özlediğim halkımı görünce, Gözümün yaşı döküldü. Talas'a doğru gidip, Özlediğim yurduma şiir okudum...
--	--

(Satılğanov, 1989a: 140)

dizelerinde, şair, sürgün hayatının dönüş yolunda yurdunu gördüğünde sevinç gözyaşlarına hâkim olamamıştır. Talas'a doğru yol alıp bir taraftan da sevinçten

yurduna şiir okumuştur. Satılğanov, memleketini seven, memleketi için her türlü zorlukla mücadele eden bir şairdir.

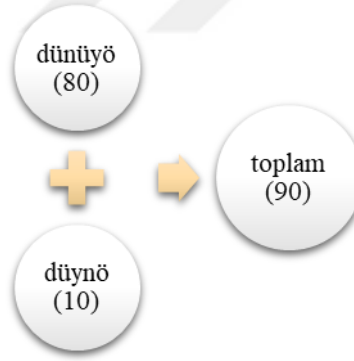
Şiirlerde kör- kelimesinin kara- kelimesine nazaran daha fazla kullanılması tesadüfi değildir. Çünkü Satılğanov, gördüğü, şahit olduğu her şeyi her zaman algılayan, kavrayan ve yorumlayan bir şairdir.

4.1.6. Dünüyö / Düynö Kelimeleri

Düynö kelimesinin Türkiye Türkçesi karşılığı dünya demektir. Kırgız Türkçesi Sözlüğü'nde "1. dünya (âlem) 2. servet... 3. define; hazne.." (Yudahin, 2011: 319) olarak açıklanmaktadır.

Dünüyö kelimesi de *düynö* ile aynı anlamdadır. Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü'nde *dünüyö* olarak geçmektedir. Bu sebeple iki kelime incelendiğinde anlam olarak aynıdır. Fakat kullanım açısından *düynö* standart dil özelliğine, *dünüyö* ise sözlü dil özelliğine sahiptir.

Şekil 4.5: Satılğanov'un Şiirlerinde Dünüyö / Düynö Kelimeleri

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde *düynö* 10, *dünüyö* 80 kez geçmektedir. "Bu durumla ilgili olarak Kırgız Türkçesinde tam bir standardın olmadığı..." (Arıcan, 2007: 78) ifade edilmektedir. Şairin şiirlerinde bu kelimeyi, standart dil dışı kullanım olarak değerlendirmek gerekir.

Dünüyö adlı şiirin

"...Bul *dünüyö* bekersen
Bir күнү өтүп кетерсиң,

...Bu dünya sen yalansın
Bir gün geçip gideceksin,

Oposu çok *düynönün*

Vefası olmayan dünyanın

Tübünö kim cetersin?...”

Sonuna kadar kim ulaşsın?...

(Satılğanov, 1989a: 43).

dizelerinde hem *düynö* hem de *dünüyö* kelimesi yer almaktadır. Şair burada standart dilde olan *düynöyü* kullansa da yaşadığı dönemde konuşulan sözlü dil geleneğine olan hassasiyetini sürdürmüştür. Çünkü şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere standart dil dışı kullanım söz konusudur. Bu sebeple şairin kendisinde bir standartlık yoktur. Bilinçli veya bilinç dışı şekilde standart dilde olmayan kelimeler kullanılmıştır.

4.1.7. Ele ve Eken

Kırgız Sözlüğü’nde ele “I, bir ektir ki cümlenin manasını tahdit etmek veya ona katiyet vermek için kullanılır... II, olmak manasına gelen yardımcı fiildir” (Yudahin, 2011: 325 - 326), eken ise “... geçen zaman gerundifidir” (Yudahin, 2011: 323) şeklinde açıklanmaktadır. Şiirlerde ele görülen geçmiş zamanı, eken duyulan geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılır.

Toktogul Satılğanov da pek çok Kırgız şairi gibi ele ve eken kullanımlarına yer vermiştir. Onun şiirlerinde ele 85, eken 35 kez geçmektedir. En fazla kullanılan *ele* ile ilgili şiirlerden bir örneğe bakıldığında;

Sagındım Salam Bermekke adlı şiirin

“...«Manapka karşı bolduñ» dep,

... “*Manapa karşı çıktın*” diyerek,

Padışa zalim *sürdü ele*.

Zalim yönetici sürdü beni

Kolumda çincir salınuu

Elimde zincir

Butumda kişen *cürdü ele...*”

Ayaklarımda demir köstek ile yürüttü...

(Satılğanov, 1989b: 123).

dizelerinde ele kullanımıyla, “*sürdü ele (sürdü), cürdü ele (yürüttü)*” ifade edilmiştir. Şair gördüğü, yaşadığı olayları dile getirmiştir.

Toktogul Satılğanov, şiirlerde bizzat şahit olduğu durumları, olayları yorumlamakta ve tasvir etmektedir. Ele ve eken temelde tek başına anlamı olmayan ancak isimlerle bir araya geldiğinde zaman ifade eden yapılardır. Buna

bağlı olarak, şiirlerde sıklık oranı fazla olmasından dolayı inceleme alanına alınmıştır.

Satılganov, çevresinde olan bitenleri şiirlerine taşımıştır. İnsanların tutum ve davranışlarını gözlemleyen bir şairdir. Onun, baktığı her şeyi fark eden, yorumlayan bir karakteri vardır.

Sonuç olarak, şiirlerde geçen kelimeler farklı şekilde anlamlar ifade edebilir. En çok kullanılan bol- kelimesinin kullanımıyla şairin özlem dolu düşüncelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte incelenen diğer kelimelerden de şairin men kelimesini kullanımıyla kendini önemseydiği, kör- kelimesini kullanımıyla ise hayatı tasvir ederek şiirlerini inşa ettiği söylenebilir.

Toktogul Satılganov'un şiirleri genel nitelikli kelimeler açısından incelenmeye değer görülmüştür. Burada konu ortaya koyulurken Arıcan'ın "Akbar Riskulov'un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi" adlı doktora tezindeki sınıflandırma esas alınmıştır.

4.2. Genel Nitelikli Kelimeler

Genel nitelikli kelimeler, şairlerin kendi dünyalarında oluşturdukları kelimelerin içinde değerlendirilmez. Bu grubun içine dahil olan kelimelere "... genel olarak kelime hazinesi, söz varlığı gibi adlarla anılan, en genel manada kelimelerin içine dahil olduğu daire olarak bakmak gerekir" (Arıcan, 2013a: 76). Bu bakımdan nesnellik içeren kelimeler bu grupta yer alabilir.

Üslup açısından bakıldığında, şairin edebî özelliğini meydana getiren özel alanla herhangi bir ilişkisi olmayan kelimeler, genel nitelik ifade eden kelimelerdir. "... bu kelimelerin metinlerde kullanılması, kelimenin yazılışı veya konuşma diline özgü biçimine rağmen, ona standart dil özelliği vermektedir" (Aşirbayev, 2000b: 95). Her şairde olduğu gibi Toktogul Satılganov da şiirlerde bu tür kelimelere yer vermiştir. Onun şiirlerini sözlü dile ve standart dile ait kelimeler olmak üzere iki başlık altında değerlendirmek mümkündür.

4.2.1. Sözlü Dile Ait Kelimeler

Dilde farklı özelliklere sahip kelimeler yer almaktadır. Dil, hem sözlü hem de yazılı dilde ifade edilen kelimelerin birlikte kullanılmasıyla iletişim aracı konumuna gelir. Şiirlerde sözlü dile ait kelimelere rastlamak da mümkündür. Kırgız şiirinde de bu türden kelimelere sıklıkla rastlanır.

Kırgızcada “... kelimelerin bir bölümü konuşma stiline içerisinde değerlendirilebilir” (Aşirbayev, 2000b: 106). Bu sebeple sözlü miras olan konuşma stillerinin ayrı bir önemi vardır.

Araştırmacılar tarafından konuşma stiliyle ilgili olarak “... konuşma stilini oluşturan kelimeler, standart dile nazaran daha çoktur” (Aşirbayev, 2000b: 106). Kırgız şairlerinin hemen hemen hepsinin şiirinde sözlü dil özelliğine sahip kelimeler mevcuttur. Toktogul Satılganov’un şiirlerinde de bu özelliğe sahip kelimeleri görmek mümkündür. Şiirlerde tespit edilen kelimelerin bir kısmı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.7: Satılganov’un Şiirlerinde Sözlü Dil Özelliğine Sahip Kelimeler

Sıra	Sözlü Dil Özelliğine Sahip Kelimeler	Kelimelerin Standart Dildeki Kullanımları	Kelimelerin Türkiye Türkçesindeki Karşılığı
1	açar	naçar	zayıf, kötü
2	again	aga ini	birader, kardeş
3	alal	adal	helal, temiz
4	aylampa	aylanpa	şaşkın
5	aylanayın	aylan	saygı göster-
6	balee	balaa	bela, kaza
7	barı	baarı	bütün, cümleten, hep
8	capıs	capız	alçak, kısa boylu
9	carkılda-	carkıra-	parla-
10	cetkisiz	cetkis	el ermez, yetişilmez
11	cıñaylak	cıñaylak	yalın ayak
12	coolo-	coola-	düşmanı kovala-
13	dayra	darıya	nehir, büyük ırmak
14	dünüyö	düynö	dünya
15	ıraaz	iraz	razı, hoşnut
16	karaldı	karaaldı	dayangaç, umut
17	kazat	kaza	alın yazısı, kader
18	Kadıke	Kadı – ake	özel isim
19	kazırkı	azırkı	şimdiki, çağdaş
20	kepinde-	keminde-	kefenle-
21	kiçi	kiçüü	küçücük
22	kurbal	kurbu	yaşıt, denk
23	kutman	kutmanduu	uğurlu
24	künökör	künökör	künahkâr
25	musapır	mussapır	gezgin, misafir
26	nasiyat	asaat	nasihat

27	namız	namıs	namus
28	opo	opaa	sadakat, vefa
29	oşol	oşo	öteki, şu
30	otur-	oltur-	otur-
31	paanala-	maanala-	sığın-
32	şarıyat	şaraat	şariat
33	şümsük	şumpay	alçak, namussuz
34	taacı	tacı	taç
35	tattı	tatuu	tatma
36	Tokom	Toktogul	özel isim
37	turpak	topurak	toprak
38	tününküsün	tünküsün	geceleyin, geceleri
39	ulpak	urpak	nesil
40	zalim	zalım	zalim

Satılğanov’un şiirlerinde sözlü dil özelliğini oluşturan 40 kelimeye değinilmiştir. Tabloda bunların standart dildeki kullanımları ve Türkiye Türkçesindeki aktarımları da yer almaktadır. Kelimelerin şiirlerdeki kullanımları aşağıda gösterilmiştir.

Güldöp Al

“...Kayran ömür **barında**,
Balalıktın çağında,
Gülkayırday güldöp al...” (Satılğanov, 1989a: 41).

Eñsegen Elim Amanbı?

“...Men **ıraazı** bolomun
El – curtumdu körgöngö!...” (Satılğanov, 1989a: 142).

“Barında” ve “ıraazı” kelimeleri sözlü dil özelliğine sahip kelimelerdir. Bu kelimeler aslında *baarında* ve *ıraz* şeklindedir. Şiirlerdeki kullanımlarında birinde “a” sesi düşerken diğerinde ise türeme olmuştur.

Cürgönüm Kabak Cer Boldu?

“...Kim **künökör**, kimder ak
Kuday keler beken agına!...” (Satılğanov, 1989a: 14).

Tutkun İrı

“...**Musapır** bolup bastım.

Kor kıldıñ, **zalim**, kanteyin?...” (Satılğanov, 1989a: 92).

“Künökör”, “musapır” ve “zalım” kelimeleri sözlü dil özelliğine sahip olan kelimelerdendir. Burada künökör kelimesinin asıl kullanımı *künöökör* şeklinde iken musapırın ise *mussapır* şeklindedir. Birinde ünlü türemesi söz konusuyken diğesinde ünsüz türemesi olmuştur.

Zamana

“...Kedeydi — **capıs**, baylardı

Biyik kılğan zamana...” (Satılğanov, 1989b: 81).

Küñgürönö Küü Çaldım

“...Kedeyge **namız** talaşkan.

Beşkempir uulu er Törö...” (Satılğanov, 1989a: 135).

“Capıs” ve “namız” kelimeleri sözlü dil özelliğine sahip kelimeler arasındadır. Standart dildeki kullanımları *capız* ve *namıs* şeklindedir. Bu kelimelerden birinde s / z değişimi olurken diğesinde z / s değişimi söz konusudur.

Toktogul Satılğanov, şiirlerinde, günlük konuşma dilinde kullanılan kelimelere yer vermiştir. Kelimelerdeki sesleri değiştirmeden, ağızdan çıkan şekliyle dile getirmiştir.

Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu?

“...Al kezekte men dagı

Aydoodo cürüp **ıylagam**...” (Satılğanov, 1989b: 76).

Mınday Köönüm İşenbeyt

“...«Kayrılıp eldi körsöm»—dep,

Carıktıktı **tilegem**...” (Satılğanov, 1989a: 248).

Şiirlerde kullanılan “ıylagam” ve “tilegem” kelimeleri, günlük konuşma şeklinin olduğu gibi şiire aktarıldığını göstermektedir.

Cerdi Körgöndö adlı şiirin

“...«Bulbul **Tokom** keldi»—dep,
Kubanştı **kurbalım**...” (Satılganov, 1989a: 140).

dizesinde şair, kendi adını kısa şekliyle kullanmıştır. **Tokom**, şairin günlük hayattaki konuşmalarında yer verdiği bir kullanımdır.

Toktogul Satılganov’un şiirlerinde, genel olarak sözlü dil özelliğine sahip kelimeler fazladır. Sözlü geleneğin etkisiyle oluşturulan eserlerde, bu türden kelimelerin fazla olması oldukça normal bir durumdur. Şairin canlı, yaşayan dili olduğu gibi kullanması, ifade etmek istediklerini halk arasında daha anlaşılır ve gerçekçi kılmıştır denebilir.

4.2.2. Standart Dile Ait Kelimeler

Standart dile ait kelimeler, kendi içerisinde bir bölüm olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple “Kırgız söz varlığının stilistik tabakaları içerisinde...” (Arıcan, 2013a: 84) yer alır. Belli sınırları ve kuralları vardır. “Bu gibi kelimelere siyasi – sosyal terimler, her türlü teknik adlandırmalar vb. girmektedir. Bunlar kendilerinin stil türlerinde kullanma çevresi doğrultusunda birbirinden ayrılmaktadır” (Aşirbayev, 2000b: 95).

Toktogul Satılganov’un seçilen 50 şiirinde standart dile ait kelimeler; hayvanlarla ilgili kelimeler, tabiatla ilgili kelimeler, siyasi, sosyal alan ile ilgili kelimeler, şiddet ile ilgili kelimeler, özel isim bildiren kelimeler (kişi isimleri, yer isimleri) olmak üzere beş maddede ele alınmıştır. Bunlar, şiirlerde öne çıkan kelimelerdir.

4.2.2.1. Hayvanlarla İlgili Kelimeler

İnsanlar, ulaşım, yük taşıma, etinden sütünden beslenme gibi pek çok sebeple hayvanların özelliklerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla toplumların hayatını her yönden etkileyen hayvanlar ve türleri dilde önemli bir yere sahiptir.

Bazı toplumlar geçimini hayvancılık yaparak sağlamaktadır. Böyle toplumlarda bu durumun önemi oldukça büyüktür. "... "hayvan totemi"; dinsel ve büyüsel bir ilişki çerçevesinde toplanmış, hayvanlar büyük bir önem kazanmış, sonunda kutsal niteliğe bürünmüştür. Yırtıcı hayvan, kanatlı ve alıcı kuşlar; insanlara göre olağanüstü kabul gören yetenek ve becerileri sonucu yaşamın paydası olmuş, saygı gören..." (Güngör, 2014: 335) canlılara dönüşmüşlerdir. Dolayısıyla bunlar, yıllarca değeri yaşatılmış ve kutsallaştırılmış canlılar konumunda olmuştur.

Hayvanlarla ilgili isimler, şairlerin eserlerinde kullanım amaçları doğrultusunda yer almaktadır. Şairler, şiirlerde hayvan isimlerine yer vererek onların tabiattaki konumlarına değinir, olumsuzlukları bildirir ve benzetmeler yapar. Toktogul Satılganov'un şiirlerinde de hayvan isimlerine sıklıkla rastlanılmıştır. Şiirlerde geçen hayvan isimleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.8: Satılganov'un Şiirlerinde Geçen Hayvanlarla İlgili Kelimeler

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Sıklık
1	at	at	25
2	bulbul	bülbül	18
3	mal	inek, sığır	17
4	kuş	kuş	13
5	şumkar	akdoğan	13
6	kükük	guguk kuşu	10
7	corgo	yorga at	8
8	karga	karga	7
9	tulpar	savaş atı	7
10	argımak	safkan at	6
11	tuygun	beyaz atmaca	6
12	bürküt	karakuş, kartal	5
13	koy	oğlak	5
14	ördök	ördek	5
15	ulak	oğlak	5
16	torgoy	tarla kuşu	4
17	tay	bir yaşında olan iri hayvan	4
18	balapan	kuş yavrusu	3
19	baykuş	çobanaltan kuşu	3
20	it	köpek	3
21	arkar	dişi dağ koyunu	3
22	çımın	kara sinek	3
23	kiyik	geyik	3
24	ögüz	öküz	3
25	tülkü	tilki	3
26	barçın	kartal yavrusu	3
27	kanattuu	kanatlı kuş	2
28	kaz	kaz	2
29	turna	turna kuşu	2
30	buurul	at	2

31	cılkı	yılkı at	2
32	cortok	cılız at	2
33	kantala	tahtakurusu	2
34	kazanat	koşu atı	2
35	kaymal	genç dişi deve	2
36	nar	tek hörgüçlü deve	2
37	karışkır	kurt, börü	2
38	kurt	solucan	2
39	cılan	yılan	2
40	balık	balık	2
41	turumtay	doğan	2
42	aksar	küçük baykuş	1
43	boto	deve yavrusu	1
44	buudan	yörük at	1
45	itelgi	doğan, şahin	1
46	kıraan	yırtıcı kuş	1
47	sagızgan	saksağan	1
48	topor	kötü at	1
49	döböt	büyümüş erkek köpek	1
50	töö	deve	1
51	lök	tek hörgüçlü binek devesi	1
52	koşok	boyunlarından birbirine bağlı koyun	1
53	toktu	henüz doğurmamış genç koyun	1
54	saygak	öküz sineği	1
55	köpölök	kelebek	1
56	kulan	yabanî eşek	1
57	tırmaktuu	pençeli, yırtıcı hayvan	1
58	arstan	aslan	1
59	şer	aslan	1
60	buka	damızlık öküz	1
61	acıdaar	ejderha / timsah	1
62	bugu	geyiğin erkeği	1
63	ceyren	ceylan	1
64	doñuz	domuz, hınzır	1
65	duldul	yorulmaz yarış at	1
66	koyon	tavşan	1
67	totu	papağan	1

Satılganov, şiirlerde yukarıda tespit edilen hayvan isimlerine yer vermiştir. Burada özellikle atların ve kuşların isimlerinin çeşitliliğine sıklıkla değinilmesi, şair için önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durumun onun yaşadığı coğrafya ile yakından ilgilidir.

4.2.2.2. Tabiatla İlgili Kelimeler

Tabiata ait unsurlar, şairlerin bakış açısını ve dünyasını şekillendiren etkenler arasındadır. Bu sebeple eserlerde önemli bir yere sahiptir. “Tabiat, şairlere özgün nitelik sağlayan bir unsur olarak onların eserlerine konu olmaktadır. Kırgız edebiyatının ortaya çıkmasında etkili olan sanatçılar, hayattan aldıkları kesitleri ve tabiat unsurlarını eserlerinde kullanmışlardır” (Arıcan ve

Turan, 2019: 372). Dolayısıyla eserlerde söz konusu kelimelere sıklıkla rastlamak mümkündür.

Tablo 4.9: Satılganov'un Şiirlerinde Geçen Tabiatla İlgili Kelimeler

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Sıklık
1	col	yol	30
2	suu	su	27
3	ay	ay	25
4	kün	güneş	20
5	taş	taş	16
6	too	dağ	14
7	dayra	nehir, büyük ırmak	11
8	asman	gökyüzü	8
9	ot	ateş	7
10	aska	kaya	6
11	köl	göl	5
12	karagay	çam	5
13	cıldız	yıldız	5
14	cel	yel	5
15	bulut	bulut	5
16	bak	bağ, bahçe	5
17	kır	kır, yayla	3
18	kar	kar	3
19	çöl	çöl	3
20	çınar	çınar	3
21	çım	çimen	3
22	adır	bayır	3
23	turpak	toprak	2
24	tör	yayla	2
25	töbö	tepe	2
26	döbö	tepe	2
27	korgol	tezek	2
28	aba	hava	1
29	darak	ağaç	1
30	dıñ	işlenmemiş toprak	1
31	möndür	dolu (yağış)	1
32	kolot	dar dağ vadisi	1
33	şamal	rüzgâr	1

Satılganov, yukarıda belirtilen tabiata ait kelimelerden yol, su, ay, güneş, taş, dağ, nehir kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. Bu kullanımların onun hayatıyla yakından ilgilidir. Aynı zamanda şairin hayatı sürgün yollarında aç, susuz geçtiğinden yol kelimesine fazlaca yer verilmiştir. Ay, güneş, yıldız, gökyüzü kelimeleri de şair için şiirlerde, aydınlık günlerin geleceğine dair umut ifade eden kelimelerdir.

4.2.2.3. Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler

Şairler, yaşadıkları dönemlerde ortaya çıkan olumsuzlukları, sıkıntılarını ifade etmek, dönemi betimlemek amacıyla şiirlerinde siyasi, sosyal alanlarla ilgili kelimeleri kullanmaktan kaçınmazlar. Çünkü "... içinden çıktığı toplumun dertleriyle dertlenen şairin mutlaka söyleyecek bir şeyleri vardır" (Yelok, 2008: 447). Satılğanov da, şiirlerinde yaşadığı devrin olaylarına karşı fikirlerini, dönemin manaplarına olan şikayetlerini çekinmeden dile getirmektedir.

Tablo 4.10: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Sıklık
1	el	halk, memleket	122
2	manap	bey	39
3	curt	halk	18
4	duşman	düşman	15
5	aydoo	sürgün	7
6	padişa	padişah	6
7	ökmöt	hükümet	5
8	basmaçı	düzen karşıtı	5
9	dos	dost	4
10	törö	bey, efendi	4
11	kılmış	cinayet	4
12	uruu	kabile	3
13	bek	bey	3
14	do	dava	3
15	döölöt	servet, mal	3
16	karşı	muhalif	3
17	door	devir	2
18	uruk	kabile, soy	2
19	kalpa	kalfa	2
20	ayaş	dost	1
21	esep	hesap	1
22	namıs	namus	1

Satılğanov'un şiirlerde kullandığı siyasi, sosyal alan ile ilgili kelimeler kullanım sıklığına göre en çoktan en aza olacak şekilde yukarıda belirtilmiştir. El, manap, duşman, aydoo... gibi kelimeler şairin şiirlerde en çok yer verdiği kelimelerdir. Bunlardan yola çıkıldığında, şairin, sıkıntılı bir dönemde yaşamış olduğu söylenebilir.

4.2.2.4. Şiddet İle İlgili Kelimeler

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde öğüt vermenin yanında kendi düşünce dünyasının ve kabul gördüklerinin dışında olan durumlar da söz konusudur. Şairin bu durumlara karşı ciddi bir şekilde yakındığı ve öfkeli olduğu hissedilmektedir.

Bu öfkesi, şikayetleri, yakınmaları şiirlerinde kullandığı şiddet ifade eden kelimelerle ortaya konulmaktadır.

Satılğanov'un şiirlerinde yer alan şiddet ifade eden kelimeler ve kullanım sıklıkları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.11: Satılğanov'un Şiirlerinde Şiddet İle İlgili Kelimeler

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Sıklık
1	ur-	vur-	12
2	ezil-	ezil-	8
3	cık-	yen-	6
4	kıynal-	azap çek-	6
5	kapta-	saldır-	6
6	aydat-	kovdur- sürdür-	4
7	buz-	tahrip et-	4
8	kaçır-	kaçır-	4
9	öldür-	öldür-	3
10	soy-	kes-, öldür-	3
11	köm-	göm-	3
12	alış-	boğuş-	3
13	cayla-	öldür-	3
14	canç-	vur-	2
15	saba-	döv-	2
16	sok-	döv-, çarp-	2
17	oodar-	devir-	2
18	kuykala-	yak-, kızdır-	2
19	açuulan-	kız-	1
20	buu-	boğ-	1
21	car-	yar-	1
22	kulat-	devir-	1
23	sabaş-	dövüş-	1
24	sındır-	yırt-	1
25	süyrö-	sürükle-	1
26	tomkor-	yık-	1
27	tütöt-	yak-	1

Satılğanov'un şiirlerinde vur-, ezil-, saldır-, azap çek- gibi kelimeler şiddet ifade eden kelimeler arasında en sık kullanılanlardır. Şair, bu kelimeleri kullanırken kendi hayatındaki huzursuzlukları ve yaşadığı dönemin usülsüzlüklerini yansıtmaktadır.

4.2.2.5. Özel İsimler

Şairler, yaşadıkları çevrede gördüklerini eserlerine taşırlar. Bunlar arasında özel isimlere de yer verirler. Özellikle kişi ve yer isimleri dikkat çekici niteliktedir. Satılğanov'un şiirlerinde yer alan özel isimler; kişi isimleri ve yer isimleri olmak üzere iki grupta ele alınmıştır.

4.2.2.5.1. Kişi İsimleri

Şairlerin şiirlerde en sık yer verdiği özel isimlerin başında kişi isimleri gelmektedir. Kişi isimlerinin kullanım sıklığı şairin tercihiyle bağlı bir durumdur. Satılğanov da yaşadığı ve etkilendiği kültürdeki çevrede geçen kişilerin isimlerine yer vermiştir. Şiirlerde kişilerin kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.12: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Kişi İsimleri

Sıra	İsim	Sıklık
1	Toktogul	34
2	Lenin	27
3	Eselbay	9
4	Kerimbay	7
5	Süyümkan	6
6	Dıykan	6
7	Kadıke	5
8	Akmat	4
9	Atakan	4
10	Mıñbay	2
11	Nikolay	2
12	Niyazalı	2
13	Baymambet	2
14	Canaalı	2
15	Cumanaalı	2
16	Toktobek	2
17	Topçubay	2
18	Şirgeli	2
19	Akbay	1
20	Estebey	1
21	Iriskulbekt	1
22	Kurmanbek	1
23	Baktıyar	1
24	Babırğa	1
25	Bekberdi	1
26	Egemberdi	1
27	Kadırkul	1
28	Kanakey	1
29	Seydimkan	1
30	Abdırazak	1
31	Akkanday	1
32	Kuldanbay	1
33	Mırzabek	1
34	Mırzakan	1
35	Rıskulbek	1
36	Sadır	1
37	Karabaş	1
38	Taaki	1

Satılğanov, şiirlerde 38 farklı kişinin ismine değinmiştir. Şair, kendine yakın gördüğü kişilerin yanında halka kötülük yapan kişilere de yer vermiştir. Kısacası kendinin ve halkın olumlu ve olumsuz etkilendiği kişilere şiirlerinde yer vermiştir.

Şair, şiirlerde en çok kendi ismini kullanmıştır. Kendini halkın Toktogul'u olarak betimler. Çocukluğu, sürgüne gitmesi, sürgünden dönmesi olmak üzere geçen bu zaman içerisinde şair çoğunlukla kendi hayatını yansıtmaktadır. Şiirlerde Toktogul adından sonra en çok Lenin adına değinilmiştir. Lenin'in fakir halkın da söz sahibi olmasını sağlaması, halkı huzura kavuşturması dolayısıyla şiirlerinde yer vermiştir.

4.2.2.5.2. Yer İsimleri

Yer isimleri, kişi isimleri gibi şairlerin eserlerinde sıklıkla yer verdiği isimlerdir. Şairlerde etki bırakan yerler olumlu ve olumsuz yönleriyle şiirlerde yer edinir. Toktogul Satılğanov'un da şiirlerinde yer ifade eden kelimeler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.13: Satılğanov'un Şiirlerinde Geçen Yer İsimleri

Sıra	İsim	Sıklık
1	Ketmen Töbö	7
2	Sibir	6
3	Talas	5
4	Narın	3
5	Şamşikal	2
6	Sarı – Bulak	2
7	Bölük – Taş	2
8	Kara – Sakal	2
9	Ala – Too	2
10	Şamşikal	2
11	Aksı	1
12	Balıkurt	1
13	Ak – Çiy	1
14	Kızıl – Beyit	1
15	İyri – Suu	1
16	Usta – Say	1
17	Alma – Say	1
18	Kara – Molo	1
19	Semiz – Bel	1
20	Fargana	1
21	Beş – Taş	1
22	Korgon – Ata	1
23	Calgız – Öruk	1

Satılğanov'un şiirlerinde kullanılan yer isimlerinde Sibirya dışındakiler Kırgızistan içerisinde yer almaktadır.

Yukarıdaki tabloda değinilen Sibirya dışındakiler Kırgızistan'ın şehirleri ve köylerinden oluşmaktadır. Satılğanov, bunlar arasında en çok Ketmen Töbö'yü kullanmıştır. Çünkü doğup büyüdüğü yer olması dolayısıyla Ketmen Töbö'nün şair için önemli bir yeri vardır.

Sonuç olarak, dördüncü bölümde kelimeler, leksikostilistik bakış açısıyla incelenmiştir. İlk olarak leksikoloji ve üslup bilimi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Toktogul Satılğanov'un seçilen elli şiirinde en çok kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin sıklıkları tespit edilmiştir. Bunların arasından *bol-*, *men*, *sen*, *Kırgız*, *kara-* ve *kör-*, *düniyö / düynö*, *ele - eken* kelimelerinin ifade ettiği anlamlar ortaya konmuş ve her kullanım için şiirlerden örnekler verilmiştir. Bu kelimeler, şairin anlam dünyası ve poetikası göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Toktogul Satılğanov, genel niteliklere sahip kelimelere şiirlerinde yer vermiştir. Bunlar, "Sözlü dile ait kelimeler" ve "Standart dile ait kelimeler" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Sözlü dile ait kelimelerin bir kısmı şiirlerden tespit edilerek tablo şeklinde gösterilmiştir.

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde, genel olarak sözlü dil özelliğine sahip kelimeler fazladır. Sözlü geleneğin etkisiyle oluşturulan eserlerde, bu türden kelimelerin fazla olması oldukça normaldir. Şairin canlı, yaşayan dili olduğu gibi kullanması, ifade etmek istediklerini halk arasında daha anlaşılır ve gerçekçi kılmıştır denebilir.

Standart dile ait kelimeler "Hayvanlarla İlgili Kelimeler", "Tabiatla İlgili Kelimeler", "Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler", "Şiddet İle İlgili Kelimeler", "Özel İsimler" şeklinde beş başlıkta incelenmiştir.

Sınıflandırma içerisinde Toktogul Satılğanov, şiirlerde en çok siyasi, sosyal alan ile ilgili olanları kullanmıştır. El, manap, duşman, aydoo... gibi kelimelerle şairin, yaşadığı dönemin sıkıntılarını, baskıcı rejimin zulümlerini dile getirdiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda memleketine, halkına olan sevgisini de şiirlerde sürekli ifade eden bir şair olduğu görülmüştür.

Satılganov'un şiirlerinde ur-, ezil-, saldır-, azap çek- gibi kelimeler şiddet ifade eden kelimeler öne çıkmaktadır. Şair, bu kelimeleri kullanırken kendi hayatındaki huzursuzlukları ve yaşadığı dönemin usülsüzlüklerini yansıtmıştır.

Şair, özel isim olarak şiirlerde en çok kendi ismini kullanmıştır. Bu noktada, kendini halkın Toktogul'u olarak betimlediği tespit edilmiştir. Şiirlerde Toktogul kendi adından sonra en çok Lenin'i kullanmıştır.

Şairin kelime temelinde üslubu araştırılmıştır. Kelimelerin sıklıkları belirlenmiş ve tablolarla somut hale getirilmiştir. Kelimeler, edebî estetik açıdan da değerlendirilmiştir.

5. SEMANTİK STİLİSTİK

Dil bilimi çalışmalarında anlam önemli bir yer tutar. Özellikle üslup sahasındaki anlam çalışmaları daha da önemlidir. Kelimelerin kuruluşlar içerisindeki yapısı, konumu semantik açıdan incelenebilir.

Kelimeler bir dilin en başta gelen yapı taşları olarak nitelendirilir. “Bu bakımdan önce onları ele almak, onların yarattığı anlatım olanakları üzerinde durmak gerekir” (Aksan, 2017: 34). Dildeki kelimelerin farklı anlamlara sahip olması pek çok nedene bağlanabilir. Bunlar arasında “Dildeki sözcükler, anlamlarını, toplumsal uzlaşımlar sonucu edinirler. Sözcüklerin anlamlarının doğrulanacağı kaynak, o dili anadili olarak konuşan yetkin kişilerdir; o dili anadili olarak konuşan kişiler anlam açısından temel kaynaktır” (Kılıç, 2009: 19) görüşü öne çıkmaktadır.

“17. yüzyılda **John Locke**, sözcüklerin anlamları üzerinde önemle duruyor, aynı çağda **Bacon**, 18. yüzyılda **Leibniz**, **Herder** ve daha sonraları (**Wilhelm von Humboldt** dilin düşünceyle ilgisine eğiliyorlardı” (Aksan, 2017: 23). Bu kişiler ile ilgili “**Humboldt**’un dilin niteliklerine ilişkin önemli gözlem ve saptamaları olduğunu, **Leibniz**’in ise dildeki öğelerin anlam açısından doğru çözümlenmesinin, zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey olduğunu savunduğunu biliyoruz” (Aksan, 2017: 23) der.

İnsanların birbirleriyle olan iletişimleri ve onları nasıl kurduklarını inceleyen bilim alanına anlam bilimi denir. Bu alan 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. “1826-27 yıllarında **Latin Dilbilimi Üzerine Dersler** adlı kitabını hazırlarken Alman dilcisi **K. Reisig** anlama ilişkin sorun ve konulara *Semasiologie* başlığı altında geniş yer vermiştir. Ancak... 70 yıl sonra, Fransa’da **M. Bréal Fr. sémantique** terimiyle dilbilimde...” (Aksan, 2017: 24) anlam bilimi tamamıyla ortaya çıkmıştır.

Anlam bilimi kendi içerisinde tümce anlam bilimi, sözcük anlam bilimi ve genel anlam bilimi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunlardan kelimeleri anlam açısından inceleyen sözcük anlam bilimi “... bir nesnenin, bir duygu, düşüncenin belli ses bileşimleriyle dile dönüştürülmesinde tutulan yol, bu bileşimlerin içerdikleri temel anlam ögesi, tasarımlar, duygu değerleri, yan anlamlar, sahne

oldukları çeşitli aktarmalar, eşanlamlılık, eşadlılık, tersanlamlılık gibi konuları...” (Aksan, 2017: 35) kapsamaktadır.

Bir kelimeye bakıldığında tek anlamı karşıladığı düşünülse de o kelime arka planında birden fazla anlam barındırmaktadır. Bu sebeple “Her dilde olduğu gibi Türkçede de kelimelerin büyük bir çoğunluğu çokanlamlıdır. Özellikle Türkçede yeni kökler yapmak mümkün olmadığından (kopyalama ve uydurma hariç) var olan kök hâlindeki kelimeler yeni anlam alanları kazanırlar” (Hirik, 2017: 55). Çok anlamlılık, “... sözcüklerin birden çok kavramı yansıtır duruma gelmesine... (Adalı, 2011: 98) denmektedir. Bu şekilde olan kelimeler de çok anlamlı kelime olarak kabul edilir.

Bir dilde çok anlamlı kelimelerin olması, o dilin anlam alanının geniş olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda çok anlamlılığın yanı sıra eş ve karşıt anlamlı kelimelerle ilgili “Dilin içerisinde eş anlamlı ve karşıt anlamlı kelimelerin bulunması genel anlamda o dilin işlevsel olarak kullanılıp kullanılmadığını da göstermektedir. Dil her bakımdan edebi eserlerde işlendikçe kapsama alanı genişler” (Arıcan, 2013: 109) denmektedir.

Edebî eserlerden olan şiir üzerine birçok yönden inceleme yapılır. Bu incelemeler arasına eş ve karşıt anlamlı kelimelerle ortaya çıkan kavramların tespit edilmesi de girmektedir. Tüm bunlar, şiire farklı açılardan bakıldığını ve kelimelerin kullanım durumuna göre şairin üslubunun belirlendiğini göstermektedir.

Şairlerin şiirlerde yer verdiği kelimeler anlam bakımından, birbirine uzaklık ve yakınlık bağlamında değerlendirilebilir. Şairler, şiirlerini oluştururken bazen eş veya karşıt anlamlı kelimelerden yararlanır. Dolayısıyla onlar, dilde kullanılan anlatım yollarından faydalanır. Her şairde olduğu gibi Toktogul Satılğanov da şiirlerinde eş ve karşıt anlamlı kelimelere yer vermiştir. Şairin şiirlerde kullandığı kelimeler bu bağlamda incelemeye gerek görülmüştür.

5.1. Eş Anlamlılık (Sinonim)

Kelimelerde anlamın aynı olduğunu belirtmek için eş anlamlılık terimi kullanılır. Eş anlamlılık, iki ya da daha fazla kelimenin aynı ya da birbirine yakın

anlam ifade etmesidir. “Eşanlamlılıkta... aynı gösterileni birden çok gösterilenin karşılaması söz konusudur” (Günay, 2007: 167). Bu nedenle edebî eserde eş anlamlı kelimeler, dikkat çekici dil özelliklerindedir. Ayrıca, bir dilde eş anlamlı kelimelerin kullanılması o dilin canlı ve zengin olduğunun göstergesidir.

Lingüistik Terimler Sözdüğü’nde eş anlamlılık “Bir kelime türüne giren, söylenişi, yazılışı farklı, fakat ortaya koyduğu anlam dolayısıyla birbirine yakın kelimelerdir” (Omorov, A. , Osmonova, N. , 2004: 158) şeklinde açıklanır. Burada “İki ya da daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, ayrı göstergelerin aynı gösterileni belirtme özelliği...” (Vardar, 2002: 94) vardır. “Örneğin siyah ve kara birçok bağlamda eş anlamlılık gösteren ögelerdir. Eş anlamlılık çoğu kez salt nitelikli olmaktan uzaktır, bu nedenle özdeşlikten çok, anlamca yakınlık belirtir” (Vardar, 2002: 94).

Dil bilimi açısından bakıldığında “... aslında anlamca birbirine tıpi tıpına denk düşen çok az kelime vardır. Eş anlamlı sözler, genellikle bazı kelimelerdeki kavram inceliklerinin çeşitli sosyal ve dil kesimlerinde zamanla gölgelenmeye uğrayarak anlamca birbirlerine yaklaşımlarından oluşmuştur” (Korkmaz, 1992: 55). Bundan dolayı, anlamları birbirine yakın veya aynı olan kelimeler eş anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Kırgız edebî dilinde “Eş anlamlı kelimeler, edebî metinlerde hem yazı türünün hem de konuşma türünün stilistik yapısını ortaya koyar ve onlarla gücünü, önemini göstermiş olur” (Aşirbayev, 2000b: 115). Ayrıca eş anlamlı kelimeler “Kırgız dilinin stilistik yapısında, eskiden beri korumakta olan dil hazinesi grubudur” (Aşirbayev, 2000b: 119). Eş anlamlılık, şairlerin ve yazarların sıkça yer verdiği kullanımlar arasındadır.

5.1.1. Üslup Açısından Eş Anlamlı Kelimelerin Şiirlerde Kullanımı

Bir edebî eserin incelenmesinde eş anlamlı kelimeler belirleyici bir konumdadır. Çünkü özellikle şiirlerin anlam açısından değerlendirilmesinde yardımcı unsurlara ihtiyaç duyulur. “Bu unsurların belirlenmesi ve incelenmesiyle hem şiir belli bir çerçeveye oturtulmuş olur hem de şairin poetikası hakkında ipuçları elde edilir. Şiirlerde eş anlamlı (sinonim) kelimelerin incelenmesi sözü edilen düşüncenin hayata geçmesi açısından önemlidir” (Arıcan, 2013: 109).

Şiirlerde, birden çok kelime kullanımıyla bir kavram veya gösterilen şiir yapısının uygunluğuna göre ifade edilebilir.

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde yer alan eş anlamlı kelimeler, şairin anlam dünyasını belirleme esasına dayanarak incelenmiştir. *El / curt / kalk, ayt- / de- / süylö-, azap / dert / kaygı / ubay, bar- / cet-, zaman / kez / ubak / door, kayran / kadir / kımbat / aziz, azattık / boşonduk / boşo- / erkindik* şeklinde ele alınan eş anlamlı kelimeler, şiirlerdeki kullanımlarından örneklerle açıklanmaktadır.

5.1.1.1. El, Curt ve Kalk Kelimeleri

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde *el, curt* ve *kalk* kelimeleri halk ve memleket anlamlarında kullanılmıştır. Şair, *eli* diğerlerine göre daha çok kullanmıştır. El ve curt kelimeleri memleket ve halk anlamında, kalk ise sadece halk anlamında kullanılmıştır.

Kırgız şairleri, Kırgızları adlandırırken millet terimini tercih etmezler. Çünkü Kırgız şairleri "...bu kullanımı, Kırgızlar'ın bir millet olmayıp, Türk milletinin bir parçası, boyu olduğu bilinciyle kullanmamışlardır. Şairlerin terim tercihi, SSCB döneminden gelen alışkanlıkla, o dönemde sistemin 'millet' yerine 'halk' kelimesini kullanmayı müsaade etmesiyle açıklanabilir" (Kallımcı, 2009: 150). Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde de millet yerine kullanılan halk kelimesinin yanında memleketi ifade eden kullanımlar görülmektedir.

Şekil 5.1: Satılğanov'un Şiirlerinde El, Curt ve Kalk Kullanımı

el (122)	curt (18)	kalk (26)
•halk (103) •memleket (19)	•halk (12) •memleket (6)	•halk (26)

Şiirlerde el 122, curt 18, kalk 26 kez kullanılmaktadır. Şair, memleket, halk şairi olduğundan şiirlerinde söz konusu kelimeleri kullanması olası bir durumdur. Yaşadığı devirde sürgüne gitmek zorunda olan şair, memleketinden dolayısıyla da halkından uzaklaşmıştır. Hayatı sürekli özlem, hasret içerisinde geçmiştir. Bu durumu şiirlerinde çokça dile getirmiştir.

Köçödö Ölçü Künümbü? adlı şiirin

“...Ar cerge barsam kondurbayt, ... Nereye gitsem beni almazlar
Açkadan ölçü künümbü? Açlıktan öldüğüm gün müdür?
Öz elime cete albay Memleketime kavuşamadan
Ölör künüm bugünübü?...” Öleceğim gün bugün müdür? ...
(Satılganov, 1989a: 112)

dizelerinde el, memleket anlamındadır. Satılganov, sürgün yolunda memleketine kavuşmayı istemektedir. Memleketine kavuşamadan ölmekten korkan bir şairdir.

Sagındım Selam Bermekke adlı şiirin

“...Kolumda çincir salınuu ... Elimde zincir takılı
Butumda kişen cürdü ele Ayağımda köstekle yürüyordum.
Kalın *curt*, senden tünjölüp, Cümle halkım senden ayrılıp
Kayırsız coodon sürülüp Düşmandan uzaklaşıp
Karıp can tentip ketti ele...” Garip can, başı boş bir şekilde gitti...
(Satılganov, 1989b: 123).

dizelerinde *curt*, halk anlamında kullanılmıştır. Şairin halkından ayrılması, ömrünün sürgün yollarında başı boş geçmesi dile getirilmektedir.

Karılık adlı şiirin

“...Kayırıp çertçi, Toktogul ...Nakarar çal, Toktogul
Kayran can, kayırılıp kelbeyt okşoduñ. Kıymetli can, dönüp gelmeye benzemez.
Kartayıp belim bükçüydü,, Yaşlanıp belim büküldü,,
Kalkımdan keter okşodum...” Halkımdan ayrılacak gibiyim...
(Satılganov, 1989b: 182).

mısralarında ‘kalkımdan ket-’ ifadesi ölmek anlamındadır. Gençliğin geri gelmesi bir yere gidip oradan dönmeye benzemez, gençlik geri gelmez. Yaşlılık da şair için halkından gitmek yani ölmek anlamındadır.

Rusların Kırgız topraklarını ele geçirdikleri dönemde zorluklarla yaşamını sürdüren Satılganov, her ne olursa olsun halkıyla birlikte olmak isteyen, daima kendinden çok halkını düşünen, halkına emek veren bir şairdir. Bir nevi halkın nabzını tutar. Memleketini ve halkın durumunu eserlerine taşır. *El*, *curt* ve *kalk*

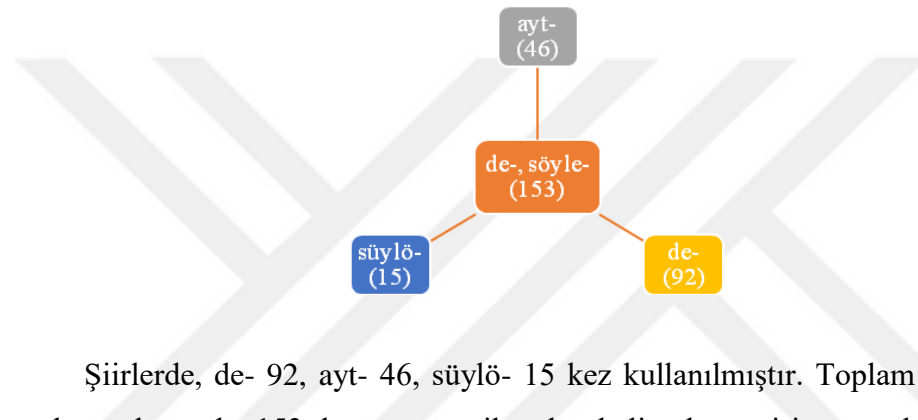

kelimeleriyle aynı şeyleri ifade etmiş; fakat bu kelimeleri şiirlerinin yapısına uygun olan yerlerde tercih etmiştir. Dönem sorunları, halkla iç içe olmak diğer Kırgız şairlerinde olduğu gibi Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde de belirgindir.

5.1.1.2. Ayt-, De-, Süylö- Kelimeleri

Toktogul Satılğanov, aynı anlama gelen ayt-, de- ve süylö- kelimelerini birlikte kullanmıştır. Bu kelimeler *de-*, *söyle-* anlamlarına gelmektedir.

Şekil 5.2: Satılğanov'un Şiirlerinde Ayt-, De-, Süylö- Kullanımları

Şiirlerde, de- 92, ayt- 46, süylö- 15 kez kullanılmıştır. Toplam olarak de-, söyle- anlamında 153 kez yer verilen bu kelimeler, şairin en sık kullandığı kelimeler arasında ilk beşe girmektedir. Aynı zamanda söz konusu kelimeler şairin düşüncelerini açıklama, anlatma yoluyla ortaya koyduğunun göstergesidir. Şair, karşılaştığı her şeyi hikâye ederek, yorumlayarak dile getirir.

Nasıyat adlı şiirin

“... Deniñ soodo erinbey, Bekerlikke berilbey, Erkiñ menen cumuş kıl «Erinçeeek, calkoo» dedirbey...”	... Sağlıklyken üşenme Başiboş olmaya heveslenme Hür bir şekilde çalış, emek ver «Üşengeç, tembel» dedirtme...
--	---

(Satılğanov, 1989a: 50)

dörtlüğünde *de-* kelimesi bir şeyi ifade etmek, söylemek anlamındadır. Boş durmamayı, çalışıp emek vererek bir hayat sürmeyi öğütler. İnsanlara karşı *üşengeç, tembel dedirtme* diyerek öyle bir insan olmamak gerektiğini nasihat etmektedir. Kendi düşüncelerini etraftaki insanları düşünceleri gibi dile getirmektedir.

Sanat adlı şiirin

“...Köñül kalar kep *aytpa*   ...Gönül kırıcı bir söz söyleme
Ooru menen kartaŋga,   *Hasta ile yaşlıya*
Canın satat kee adam   *Bazı insanlar canını verir*
Carım çöyçök talkanga...”   *Yarım tabak bulgura...*
(Satılğanov, 1989a: 59)

dizelerinde *ayt-* kelimesiyle konuşma eylemi söz konusudur. Hasta ve yaşlı kişilerin daha hassas olduğu, onlara kırıcı sözler söylenmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Güldöp Al adlı şiirin

“...Kızıl cibek türdö bar,   ...Kızıl ipek şeklinde
Kızıl tilim, *süylöp* al,   *Kızıl dilim sen söyle,*
Kılçayıp kelbeyt ömürün,   *Geri gelmiyor ömrün,*
Kız ekende güldöp al.   *Genç kızken güller açın.*
Kıyaldanıp kaçpagın,   *Hayal kurmaktan kaçmayın,*
Kız oynobos kördö bar...”   *Eğlenmeyen kız mezar olur...*
(Satılğanov, 1989a: 40)

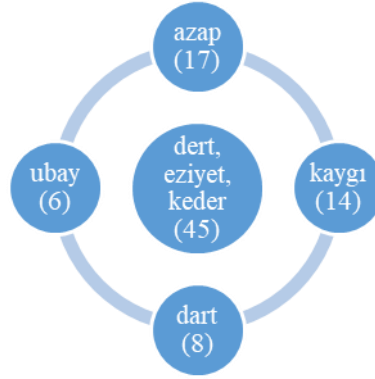
dizelerinde *süylö-*, kişinin konuşmasını belirtir. Ömrün geri gelmeyeceğini, genç kızken gülüp oynamak gerektiğini söylemiştir.

Satılğanov, yukarıda söz konusu kelimeleri şiirlerde kullanırken bazen bir konuşmayı başkasının dilinden aktarır gibidir. Bazen de kendi düşüncelerini, nasihat vermek istediği konuları bir şeye veya birine karşı söylüyor gibidir.

5.1.1.3. Azap, Dart, Kaygı, Ubay Kelimeleri

Satılğanov’un şiirlerinde dert, eziyet, keder anlamlarını ifade etmek için azap, dart, kaygı ve ubay kelimeleri kullanılmıştır. Şair tek bir kelimeyle değil, aynı anlama gelen birden çok kelimeyle şiirlerini oluşturmuştur.

Şekil 5.3: Satılğanov'un Şiirlerinde Azap, Dart, Kaygı, Ubay Kullanımları

Satılğanov'un şiirlerinde azap 17, kaygı 14, dart 8, ubay 6 kez kullanılmıştır. Bu kelimeler şiirlerde dert, eziyet, keder anlamlarında toplam 45 kez geçmektedir.

Eñsegen Elim Amanbı? adlı şiirin

“...Aydalıp cürüp tutkunda
Arbını ketti alımın.
Argımday cügürgön
Almaday bolgon kayran baş
Azaptı tartıp karıdım...”
(Satılğanov, 1989a: 145)

...Oradan oraya sürüldüğümde
Pek çoğu gitti kuvvetimin
Safkan at gibi koşan
Elma gibi kıymetli başımla
Eziyet çekerek yaşlandım...

dizelerinde şair, oradan oraya sürülmekle canlı, enerjili halinden eser kalmadığını, güçten kuvvetten düştüğünü belirtir. Azap kelimesiyle sürgün eziyeti / derdiyle yaşlandığını vurgulamaktadır.

Köñül Aytuu şiirin

“...Türmödön kelsem men dağı
Karaldım calgız bala çok.
Kaygırıp catıp calgızga,
Kadıke, men da ölbödüm,
Kaygısına ölümdün,
Kartaysam da könbödüm...”
(Satılğanov, 1989a: 246).

...Hapisten çıktığımda
Bir tek yavrum yoktu.
Hüzünlensem yalnızca ona,
Kadıke, ben de ölmedim.
Ölümün kederine
İhtiyarlasam da razı olamadım...

dizelerinde kaygı kelimesiyle ölüme olan üzüntü dile getirilmiştir. Şair hapisten çıktığında yaşanmış olsa da ölümün kaygısını, kederini kabullenememektedir.

Külüypa, Külcar Aşık Kız adlı şiirin

“...Kök döbödön el köçöt,   ...*Gök tepeden halk göçer,*
Köp aral dayra suu keçet.   *Çok adalı nehirlerden geçer.*
Köñülüm bilgen aşık kız,   *Gönlümü bilen âşık kız,*
Küygüzgön *dartıj* kimge ötöt...”   *Yaktığın dert kime geçer...*
(Satılğanov, 1989a: 16).

dizelerinde dart, sevgili için çekilen dert anlamındadır. Şair, gönlüne konan aşk derdini ifade etmektedir.

Köçödö Ölçü Künümbü? adlı şiirin

“...Ukpayt adam ünümdü,   ...*Dinlemiyor kimse sesimi,*
Uştap berip duşmanga   *Beni düşmana vererek*
Ubayım kıldı künümdü,   *Eziyetli kıldı günümü*
Ar cerge barsam kondurbayt,   *Nereye girsem davet etmiyor,*
Açkadadan ölçü künümbü?...”   *Açlıktan öleceğim günüm bugün mü?...*
(Satılğanov, 1989a: 16).

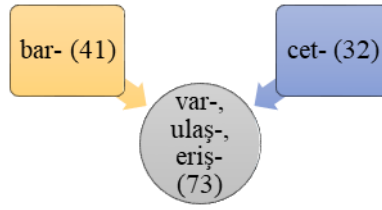
dizelerinde şair, sürgünden döndüğü yolda karşılaştığı zorlukları dile getirmiştir. Kimsenin yardım etmemesinden, günlerinin eziyet, dert içinde geçmesinden yakınmaktadır.

Toktogul Satılğanov’un çocukluğu, gençlik yılları, eziyet, dert, sıkıntı içerisinde geçmiştir. Karşılaştığı zorlukları, gördüğü, yaşadığı yerleri şiirine taşıyan bir şairdir. Bu sebeple şiirlerde üzüntü, keder, kaygı gibi duygular ön plandadır.

5.1.1.4. Bar-, Cet- Kelimeleri

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde öne çıkan bar- ve cet- kullanımları eş anlamlılık taşıyan kelimeler arasındadır. Şair bu iki kelimeyi, bir yerden bir yere varmak, gitmek, ulaşmak anlamında sıklıkla kullanmıştır.

Şekil 5.4: Satılğanov'un Şiirlerinde Bar-, Cet- Kullanımları

Satılğanov'un şiirlerinde *bar-* 41, *cet-* 32 kez geçmektedir. Şiirlerde varmak, ulaşmak, erişmek anlamlarında toplam 73 kez kullanılmıştır.

Cardam Kıldın, Kalın El adlı şiirin

“...Attuu *bardım*, cöö baspay, ...*Atla vardım*, yaya *gitmedim*,
Enem turgan ayılga. *Annemin yaşadığı köye.*
Cardam kıldın, kalın el, *Yardım ettin, cümle halk*
Mendey naçar şayırğa...” *Benim gibi aciz bir şaire...*
(Satılğanov, 1989a: 162).

mısralarında bir yerden bir yere varmanın atla gerçekleştiği ifade edilmektedir. Kırgızlarda at önemli bir ulaşım aracıdır. Şair, halkın kendisine yardım ettiğini annesinin yaşadığı yere varabildiğini vurgulamaktadır.

Dünüyö adlı şiirin

“...Keleriñde dünüyö, ... *Geldiğinde dünyaya*
Adırdan sokkon celdeysiñ. *Tepeden esen yel gibisin*
Keteriñde dünüyö, *Gittiğinde dünyadan*
Kol *cetpes* aska beldeysiñ...” *Elin erişemediği zirve gibisin...*
(Satılğanov, 1989a: 162).

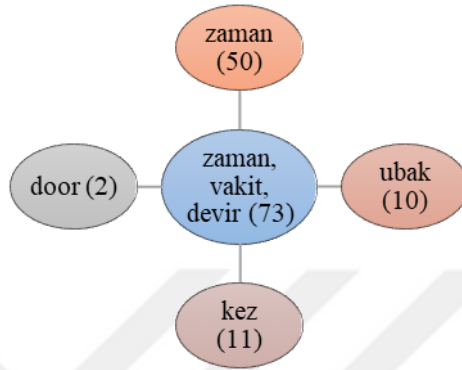
dizelerinde doğmak ve ölmekten bahsedilmektedir. Şair, dünyaya gelmeyi göklerden esen yele, dünyadan gitmeyi ise ulaşamayacak kadar uzakta olan zirveye benzetir.

Satılğanov, şiirlerde *bar-* ve *cet-* kelimelerine sıklıkla yer vermiştir. Bir şeye, bir yere ulaşacağı ve ulaştığı yerleri ifade etmiştir.

5.1.1.5. Zaman, Ubak, Kez ve Door Kelimeleri

Toktogul Satılğanov'un şiirlerinde eş anlamlılık ifade eden zaman, ubak, kez ve door kelimeleri vakit, devir anlamında kullanılmıştır.

Şekil 5.5: Satılğanov'un Şiirlerinde Zaman, Ubak, Kez ve Door Kullanımları

Satılğanov'un şiirlerinde zaman, devir anlamında gelen *zaman* 50, *kez* 11, *ubak* 10, *door* 2 olmak üzere toplam 73 defa kullanılmıştır. Şair için zaman kavramı, yaşadığı devri nitelemesi açısından önemlidir.

Zamana adlı şiirin

“...Böödö kaygı kedeyge Küyüt kılğan <i>zamana</i> . Kedeydi — capıs, baylardı Biyik kılğan <i>zamana</i> ...”	<i>...Boş dertlerle fakiri Ağlatırsın zamane Fakiri alçak, zengini Yücelirsin zamane...</i>
---	---

(Satılğanov, 1989b: 81).

dizelerinde Satılğanov, yaşadığı dönemden şikayetçidir. Şair, Kırgızların Rus hakimiyetinde olduğu ve zulüm gördüğü dönemde yaşamıştır. Bu dönemde zenginler ve ileri gelenler fakir milleti hor görmektedir. Bu sebeple şiirlerde bu türden yakınmaları görmek mümkündür.

Burada *zamana* kelimesi de *zaman* ile aynı anlama sahiptir. Kırgız Sözlüğü'nde “1. zamanlar, devir; 2. zor zamanlar” (Yudahin, 2011: 803) anlamlarındadır. Bununla birlikte *zamana* adı verilen bir akım da söz konusudur. “Bu akım Kırgız tökmö akımları tarafından XIX. asrın ortalarında başlatılarak günümüze kadar gelen... önemli bir ekoldür. Bu ekolün temsilcileri “*zamana*

akınlar” olarak değerlendirilmiştir (Arvas, 2012: 113). Bu akınlarla birlikte zamana kelimesi “Söz konusu “tökmö akınlar” genel itibariyle zamanın bozulduğu, kötülerin ve kötülüklerin çoğaldığı temasını konu edindikleri ve “zaman” kelimesini de şiirin her dizesinin sonunda tekrar ettiği için onların açtığı bu çığıra “zamana” denmiştir” (Arvas, 2012: 113) şeklinde açıklanmaktadır.

Külgün Caş Ötüp Eskiret adlı şiirinde geçen

“...Kırağa bütökön tal elek,   ...Bayırlarda büyüyen fidanlardık,
Bir *ubakta* biz dağı   Bir vakitler hepimiz
Kıl murut kızıl bala elek.   İnce bıyığı olan gençlerdik.
Kıl murutum ak boldu,   İnce bıyığım ağardı,
Kız-kelin menden cat boldu...”   Kızlar – gelinler benden uzak oldu...
(Satılğanov, 1989b: 171).

ubak kelimesiyle gençlik dönemi anılmaktadır. Şair, bir dönem genç olduğunu ifade etmektedir. Kendi dönemi yaşlılık olduğu için dünya tatlarından artık uzakta olduğunu dile getirir.

Biyik Kötör Tuuñdu adlı şiirin

“...Lenin seni teğ kıldı   ...Lenin seni eşit kıldı
Katardağı adamga.   Sıradan birine.
Kubandıñ, kedey, men öñdüü   Sevindin, fakir benim gibi
Erkiñdi kolgo alganga.   Hürriyeti eline aldığın için
Bir azıraak kapamın   Sadece biraz hüznülyüm
Bul kezde karıp kalganga...”   Bu devirde yaşlandığım için...
(Satılğanov, 1989b: 83).

mısralarında şair, fakir insanlarla konuşmaktadır. Lenin’in halkın zenginleriyle fakirlerini eşit duruma getirdiğini söylemektedir. Fakat hür yaşamayı halk çok geç eline almıştır. Bu durum, şairin yaşlandığı döneme denk geldiği için şiirde hüznünü belirtmektedir.

Sagındım Salam Bermekke adlı şiirde

“...Ala - Toonun koynunda ... *Ala – Too ’nun koynunda*
Caşagan kırıgız el elek. *Yaşayan Kırgız halkıydık.*
Caralgandan ber cakka *Doğduğumuzdan bu yana*
Cakşılık dooru kele elek. *Güzel bir devirle karşılaşmadık.*
Kıynagan bizdi padişa *Eziyet etti padişah bize*
Karañgı tündö tebelep...” *Karanlık gecelerde çiğneyerek...*
(Satılganov, 1989b: 124).

şair, dünyaya geldiğinden itibaren hayatı boyunca hep sıkıntı içerisinde yaşadığını ifade eder.

Toktogul Satılganov, yaşadığı dönemin özelliklerini şiirlerinde fazlasıyla ifade etmiştir. Zenginler ve ileri gelenlerin halka uyguladığı baskıları, eziyetleri hiç çekinmeden şiirine taşımıştır. Bu sebeple dönemi ifade ederken zaman, ubak, kez, door kelimelerini kullanarak birçok şekilde dönemde yapılan zulümleri anlatmıştır. O, bu sıkıntılı dönemde halkın hürriyete kavuştuğunu ancak bu dönemin kendi yaşlılığına denk geldiğini yakınlıkla dile getirir.

5.1.1.6. Kayran, Kadır, Kımbat ve Aziz Kelimeleri

Satılganov’un şiirlerinde kıymetli, değerli anlamlarına gelen birden fazla kelime kullanılmıştır. Kayran, kadır, kımbat ve aziz kelimeleri, şairin hayatında önemli ve kıymetli olan şeyleri ifade etmektedir.

Şekil 5.6: Satılganov’un Şiirlerinde Kayran, Kadır, Kımbat ve Aziz Kullanımları

kayran (33)	kadır (4)
kımbat (3)	aziz (1)
kıymetli, değerli (41)	

İncelenen şiirlerde kıymetli, değerli anlamlarına gelen kayran 33, kadır 4, kımbat 3, aziz 1 defa geçmektedir. Bu kelimelerin şiirlerde kullanımları aşağıdaki gibidir.

Toguz Kayırık adlı şiirin

“... *Kayran* küüm, kor bolbo, ... *Kıymetli ezgim, horlanma,*
Ceti kayırıp caylanıp, *Yedi kez vurulup yerleşerek,*
Cetigendey aylanıp, *Yedigen gibi dönerek*
Çar köpölök çimirik, *Kuzgun kelebek gibi hızlı*
Kılga barmak ilinip...” *Parmaklar tellere değince...*
(Satılganov, 1989a: 179).

mısralarında çalınan kopuzun ezgisinden bahsedilmektedir. Söylenilen ezgilerin her biri şair için kıymetlidir. Bu nedenle ezgilerin şair üzerinde önemli etkisi vardır.

Cürgönüm Kabak Cer Boldu? adlı şiirin

“... Toktogul toodo cüröbü? ...*Toktogul dağda gezer mi?*
Tomsorboy oynop külöbü? *Kaşlarını çatmadan oynayıp güler mi?*
Totuday caştın *kadırın* *Papağan gibi gençliğin kıymetini*
Tozoktuu kuday bilebi?...” *Cehennemi olan Allah bilir mi? ...*
(Satılganov, 1989a: 14).

dizelerinde gençliğin kıymeti dile getirilmiştir. Burada çocukluk ve gençlik dönemleri benzetmelerle şiirde yer edinmiştir.

Aylangan Toonun Bürkütü adlı şiirin

“... «Aylanayın, tiybe» — dep, ... *'Ne olur, dokunma' – diyerek,*
Aylasızdan calındım. *Çaresizlikten yalvardım.*
Kıstalgandan ölsöm deym, *Üzerime gelindikçe keşke ölsüm diyorum*
Kımbatın kıybaym canımdın... *Canımın kıymetini bilmiyorum...*
(Satılganov, 1989a: 80).

dizelerinde şair, sürgün zamanında karşılaştığı eziyeti dile getirmiştir. Sıkıntılar karşısında çaresiz kaldığını ve ölmek istediğini ifade eder. Dolayısıyla ölmek isteyerek canının kıymetini düşünmemektedir.

Tutkundan Kelgende adlı şiirin

“...Aylımdan ketken can elem, ...*Köyümden giden biriydim*
Ayl körüügö zar elem. *Köyümü görmek için ağlardım*

Aziz başım kor bolgon

Kıymetli başım hep horlandı

Atadan calgız bala elem....”

Babamın biricik oğluydum...

(Satılğanov, 1989b: 83).

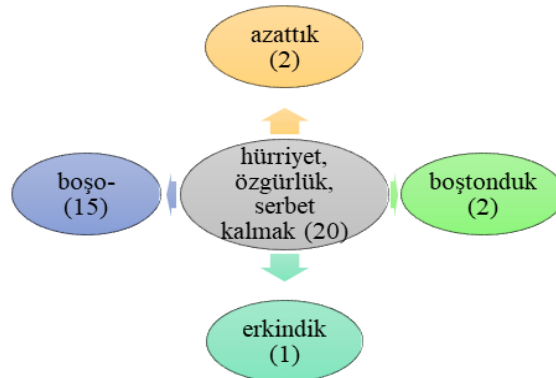
dizelerinde aziz, kıymetli, değerli anlamlarında kullanılmıştır. Şair, memleketini görebilmek için ağladığında sürekli hor görüldüğünü dile getirir.

İnsan hayatında kıymetli, değerli görülen durumlar vardır. Şair, şiirlerde gençliğin kıymetini bilmek gerektiğini vurgular. Bunun üzerine öğütler verir. Söylediği ezgiler, onun hayatını anlamlı kılan önemli unsurlardır. Bu nedenle şair için ezgiler oldukça değerlidir. Aynı zamanda şair, sonradan pişman olmamak için insanın canının değerini bilinmesi gerektiğini dile getirmiştir. Aslında incelenen şiirlerde, hayatın içinde olan ve herkes tarafından değeri bilinmesi gereken şeyler yer almaktadır.

5.1.1.7. Azattık, Boşonduk, Erkindik ve Boşo- Kelimeleri

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde özgürlük, hürriyet anlamlarını ifade eden birden fazla kelimeye yer verilmiştir. Şair için hür olmak, tutsaklıktan kurtulup vatanına dönmektir. Bu sebeple Satılğanov’un şiirlerinde hür olma arzusu görülmektedir.

Şekil 5. 7: Satılğanov’un Şiirlerinde Azattık, Boşonduk, Erkindik ve Boşo- Kullanımları

Satılğanov'un şiirlerinde hürriyet, özgürlük, serbet kalmak anlamlarında kullanılan boş- 15, azattık ve boştonduk 2'şer, erkindik 1 olmak üzere toplam 20 kez kullanılmıştır.

Biyik Kötör Tuuñdu adlı şiirin

“...Kuttuu bolsun, kedeyler	<i>...Kutlu olsun fakirler</i>
Cañı konuş turagıñ!	<i>Yeni yerleşkeniz!</i>
<i>Erkindik</i> körüp tolkundap	<i>Hürriyet görünce heyecanlanarak</i>
Uçuraşıp turamın.	<i>Onunla karşılaşıyorum.</i>
Tübünön beri çok kılğın	<i>Sonuna kadar bitirin</i>
Murunkunun suragın...”	<i>Eskinin sorgusunu...</i>

(Satılğanov, 1989b: 82).

dizelerinde şair, fakir halka seslenmektedir. Hür olduklarında eski sıkıntılarının biteceğini dile getirir.

Azattık Kündün Cogunan adlı şiirin

“...Başattay tunuk orgugan,	<i>...Pınar gibi duruluk fişkiran,</i>
Bakıttı cerdin koynunan,	<i>Bereketini toprağın koynundan,</i>
Alalbay alsız el cüröt	<i>Alamazsa el güçsüz kalır</i>
<i>Azattık</i> kündün cogunan...”	<i>Hür günlerin yokluğundan...</i>

(Satılğanov, 1989b: 74).

mıslaralarında, halkın güçsüz durumu dile getirilmiştir. Baskı altında olan, zulüm gören halk, hür olmadığı için memleketinde rahat değildir.

Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu? adlı şiirin

“...Nikolay nanın cegender	<i>... Nikolay'ın ekmeğini yiyenler</i>
Amalın tappay muundu.	<i>Onun hilelerinde boğuldu.</i>
Panarday canıp boştonduk	<i>Fener gibi yanarak hürriyet</i>
Baktıbizga tuuldu.	<i>Bahtımızda doğdu.</i>
Kanday ayal tuudu eken	<i>Hangi ana doğurmuş</i>
Lenindey uuldu!...”	<i>Lenin gibi oğlu!...</i>

(Satılğanov, 1989b: 75).

dizelerinde, Lenin'den övgü ile bahsedilmiştir. Lenin'in müdahaleleriyle halkın hür olması, refaha kavuşması dile getirilmektedir.

Tutkun İrı adlı şiirin

“...Atılıp ölüp ketüügö Kolgo berbeyt calgız ok. Karañğı tamda şorduular Boşonup keter ayla cok...”	...Kendini öldür diye Eline bir kurşun vermezler. Karanlık zindandaki zavallıların Hür olmaya çaresi yok...
--	--

(Satılğanov, 1989a: 95).

dizelerinde şair, zindandaki insanların hür olamayacağını dile getirir. Kendisi de sürgün hayatı yaşadığı için oranın durumunu şiirlerinde betimlemektedir. Ölmek, insanlar için bir kurtuluş olacağından, ölmeye izin verilmediği, zindanda zulüm çektiği vurgulanmaktadır.

Kırgız şairlerinde hür olmak düşüncesi, artık fikirlerin rahat bir şekilde ifade edilebilmesidir. Aynı zamanda Çarlık Rusyası'nın getirdiği katı kuralların sona ermesi, doğruların hüküm sürmesi demektir. İncelenen şiirlerde, eziyet gören halkın hür olmasını istemek ve Lenin sayesinde de hürriyete kavuşmak dile getirilmiştir.

Sonuç olarak Toktogul Satılğanov'un seçilen şiirlerinde yer alan eş anlamlı kelimeler, daha çok düşünceyi geliştirmek ve tekrara düşmemek için kullanılmıştır. İfade edilen kelimenin farklı kullanımlarını da belirtmek, vurgulamak, şiirselliği ön plana çıkarmak, anlamın derin yapısını dile getirmek v.b. amacıyla da eş anlamlılığa başvurulmuştur.

5.2. Karşıt Anlamlılık (Antonim)

Anlam bakımından iki farklı kelimenin birbirlerine karşıt anlam yansıtmasına karşıt anlamlılık denir. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde

“(Alm. Antonymie, Fr. antonymie, İng. antonymy) Anlam bakımından birbirinin karşıtı olan sözcüklerin özelliği. Karşıtanlamlılık, sözcüğün anlamsal yapısını kuran başlıca olgulardandır. Karşııt anlamlılık ve içerdiği türler, değişik yaklaşım çerçevelerinde ele alınmıştır. Genellikle ikili karşıtanlamlılık olgularıyla (örn. ölü / diri) çeşitli ara evreler içeren karşıtanlamlılık olguları birbirinden ayrılır (örn. sıcak / ılık / serin / soğuk). Bir başka ayırım da, bütünleyici (örn. evli / bekar), karşılıklılık içeren (örn. satmak / almak) ve yalnızca karşıtılık anlatan (örn. büyük / küçük)

karşıtanlamlılık olgularına ilişkindir. Karşıtanlamlılık ilişkisi içindeki öğeler, ortak bir anlam eksenini ve karşıt anlambirimcikler sunar” (Vardar, 2002: 130 – 131)

şeklinde ifade edilir.

Edebî metinlerde yer alan bir çok karşıtlık yeni anlamlar yansıması bakımından önemli olmaktadır. Konuyla ilgili bir yaklaşımda “1. Zıt anlamların gerçekte zemini yoktur, onlar kelimelerin anlamlarını yaşamaktadır. İnsan düşünebilen bir varlık olduğu için zıt anlamlardan yararlanmaktadır. 2. Nesnelerin karakterleri de kendi kendine zıt davranışta olamaz, insan düşünebildiği için onları birbirleriyle karşı karşıya getirir ve zıt yapar” (Usubaliyev, 2007: 85) denmektedir.

Karşıt anlamlılığın oluşmasında iki sebep söz konusudur. “Bunlardan ilki, kelimelerin zihinde zıt anlamları da çağrıştırmaları durumudur... İkinci farklı sebep de günlük dilde bir şeyin niteliğini daha iyi ve vurgulu bir şekilde anlatmak için o niteliği zıt anlamıyla anlatmaktır” (Güven, 2013: 93 – 94).

Kelimeler, bir dilin yapı taşları konumundadır. Bu sebeple kelimeleri doğru bir şekilde ele almak, eserlerin daha sağlıklı bir şekilde ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Çok anlamlılık içerisinde değerlendirilen karşıt anlamlılık, kendi içerisinde incelenmeye gerek görülen araştırmalar arasındadır.

5.2.1. Üslup Açısından Karşıt Anamlı Kelimelerin Şiirlerde Kullanımı

Şiirlerde karşıt anlam ifade eden kelimeler her şairin şiirinde yer alır. Şairler bu kelimeleri, kendilerine göre sebeplerden dolayı kullanır. Anlatılmak, vurgulanmak istenenler farklı yollarla ortaya konur. Toktogul Satılğanov’un ele alınan şiirlerinde bu tür karşıtlıklara sıklıkla rastlanır.

Karşıt anlamlı kelimeler, Toktogul Satılğanov’un şiirlerine yansıyan üslup hususiyetlerindedir. Bu kelimelerin ifade edilme şekillerinin sıklığı “... şairin sosyal ve siyasi gelişmeler karşısındaki tavrını gösterir. Sosyal hayat ve siyasi sahadaki mütenakız gelişmeleri ifade etmek için tezatlar...” (Özbay, 1994: 177) şairlerin sık yer verdiği vasıtalarıdır.

“Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı (Tom I - II) (1989)” adlı eser, Toktogul Satılğanov’un iki ciltlik eseridir. Buradan seçilen 50 şiirde en çok

yer verilen karşıt anlamlı kelimeler tespit edilip incelemeye gerek görülmüştür. Satılğanov'un şiirlerinde dikkat çeken *kel-* / *ket-*, *kedey* / *bay*, *kün* / *tün*, *ak* / *kara*, *al-* / *ber-*, *bar* / *cok*, *caş* / *karı*, *tuu-* / *öl-*, *az* / *köp*, *cakşı* / *caman* şeklinde on karşıtlık, şiirlerdeki kullanımlardan örneklerle incelemeye konu olmuştur. Bununla birlikte *ak*, *caş* ve *kün* kelimeleriyle ortaya çıkan kavramlara yer verilmiştir.

Tablo 5.1: Karşıtlıkların Şiirlerde Kullanım Sıklığı ve Sırası

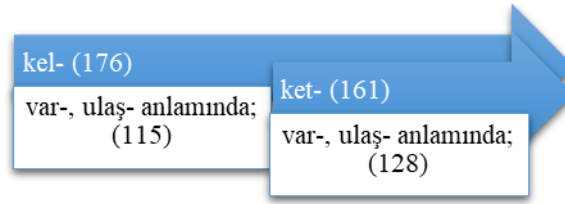
	Kelime	Sıklık	Kullanım Sırası
1	kel- (gelmek)	176	2.
2	ket- (gitmek)	161	3.
3	al- (almak)	89	7.
4	cok (yok)	88	8.
5	kün (güneş, gün, zaman, hayat)	85	9.
6	caş (gençlik, gözyaşı, yaş)	85	9.
7	kedey (fakir)	55	18.
8	bay (zengin)	54	19.
9	öl- (ölmek)	54	19.
10	kara (siyah, kötülük)	50	22.
11	ber- (vermek)	50	22.
12	bar (var)	48	24.
13	ak (beyaz)	47	25.
14	karı (yaşlı)	39	28.
15	köp (çok)	34	32.
16	caman (kötü)	20	43.
17	tün (gece)	17	46.
18	cakşı (iyi)	15	48.
19	tuu- (doğmak)	14	49.
20	az (az)	8	55.

Bunlar, şiirlerde en sık tekrarlanan ilk 60 kelime içerisinde yer almaktadır. Kelimelerin sıralaması, kullanım sırası ve sıklık derecesine göre yapılmıştır.

5.2.1.1. Kel- ve Ket- Karşıtlığı

Satılğanov'un şiirlerinde *kel-* ve *ket-*, en çok yer alan kelimeler arasında ikinci ve üçüncü sıradadır. *Kel-* ve *ket-* kelimelerini ikili karşıtlık olarak değerlendirmek mümkündür. Bu tür karşıtlıkların en önemli özelliği "... bir eylemi betimlerken o eylemin karşıtının kendisiyle ters bir karşıtlık içinde olmasıdır" (Kılıç, 2009: 51). Bu bakımdan ters karşıtlık olarak da nitelendirilmektedir.

Şekil 5.8: Satılğanov'un Şiirlerinde Kel- ve Ket- Karşılığı

Şiirlerde, kel- 176, ket- 161 kez kullanılmıştır. Burada, yalnızca var-, ulaş- anlamlarına gelen kelimelere yer verilmiştir. Kelimelerin diğer anlamlarına ise karşıtlıkla ilgili veri elde edilmediği için değinilmemiştir. Bu bakımdan şiirlerde var-, ulaş- anlamında *kel-* 115, *ket-* ise 128 kez kullanılmıştır.

Satılğanov'un *Tutkundan Kelgende* adlı şiirin

“...Azapka *kettim* karmalıp,   ... *Yakalanıp eziyete gittim,*
Aylımdı körböy sandalıp.   *Hesapta yokken köyümü görmedim.*
Azaptan boşop men *keldim,*   *Eziyetten kurtulup geldim,*
Ak şumkarday aylanıp....”   *Doğan kuşu gibi dolanıp...*
(Satılğanov, 1989a: 156).

dizelerinde yakalanıp sürgüne giden şair, suçu olmadığı halde eziyet gördüğünü dile getirir. Eziyetten kaçıp tekrar geri geldiğini söyler. Bu geliş, şiirde doğan kuşuna benzetilir.

Karılık adlı şiirin

“... Isıgı *ketti* koynumdun,   ...*Sıcağı gitti koynumun,*
Kızıgı *ketti* oyunumdun.   *Merakı bitti oyunumun.*
Altımış çaş, sen *kelip,*   *Altmış yaş, sen geldin,*
Asıl sözdü koydurduñ...”   *Asıl sözü söylettin...*
(Satılğanov, 1989b: 173)

dizelerinde şair, kendini ifade ettiği asıl şiirlerin altmış yaşına ulaştıktan sonra ortaya çıktığını söyler. Altmış yaş şair için olgunluk çağı olarak görülmektedir. Gençliğin son bulup yaşlılığın belirmesiyle şair de kendine gelir ve şiirlerine kendi hayatının izlerini yansıtır.

Kel- ve *ket-* fiili yukarıda sözü geçen anlamlarda kullanılmıştır. Burada gelme veya gitme durumu, *kel-* ya da *ket-* fiili ile ifade edilmiştir. Yani, bir hareketin adı, zorunluluğu, tamamlanması veya geri dönmesi dile getirilir.

5.2.1.2. Kedey – Bay Karşıtlığı

Kedey kelimesi şiirlerde fakir, yoksul anlamlarında kullanılmıştır. *Bay* ise mal sahibi, zengin, varlıklı anlamındadır.

Kedey – bay kullanımı, dereceli karşıtlık olarak belirtilmektedir. Bunların arasındaki ilişki, “...iki sözcük arasındaki karşıt anlam ilişkisidir. Bu tür sözcük çiftlerinde birisinin olumsuz anlamı ötekinin mutlaka olumlu anlamını sezdirmez” (Kılıç, 2009: 50). Toktogul Satılğanov’un yaşadığı çağda *zengin – fakir* diye yapılan sosyal ayrımlar oldukça fazladır. Bu sebeple *kedey* ve *bay*ın şiirlerde birlikte ele alınması olumlu anlamlar içermemektedir.

Şekil 5. 9: Satılğanov’un Şiirlerinde Kedey - Bay Karşıtlığı

İncelenen şiirlerde *kedey* 55, *bay* 54 kez kullanılmıştır.

Zamana adı verilen şiirin

“...Celmoguzday *baylarga*   ... *Gözü doymayan zenginlere*
Calmatkansın zamana   *Aç gözlülük yaptırırın zamane*
Kedeylerge şor bolup   *Fakirlere eziyet olup*
Carmaşkansıñ zamana ...”   *Takılıp kalırsın zamane...*
(Satılğanov, 1989b: 79)

dizelerinde şair, yaşadığı dönemdeki zenginlerin, rahat bir şekilde fakirlere eziyet etmesinden şikayetçidir. Onların yoksullara karşı aç gözlülük yapmaları şairi rahatsız etmektedir. Bu şiirde şairin yaşadığı zamanın sıkıntıları dile getirilmektedir.

Toktoguldun Törölörgö Irdaganı adlı şiirin

“... Uluk bolsoŋ, alıp ber Kedeyden baylar alğanın. Uluktun işin bilbesen, Baydın sözün süylösön, Sen da tartıp alıp ket Bukaranın kalğanın!...”	... Eğer büyük isen, geri al Fakirden zenginın aldığını Büyüklüğün işini bilmezsen Zenginın sözünü söylersen Sende al ve git Fakirin kalan malını...
---	---

(Satılğanov, 1989a: 65).

dizelerinde yönetimin başında olan zengin kişilerin fakirlerin bütün mallarına el koyduğu dile getirilir. Toktogul ve arkadaşlarını tutuklamaya gelen komutana, fakirin malına sahip çıkması gerektiği söylenir.

Satılğanov, çocukluğunda ve gençliğinde zenginlerin emirleri altında bir yaşam sürdürdüğu için onların tutum ve davranışlarından şikayetçidir. Şairin, şiirlerinde bu duruma olan tepkisi dikkat çekmektedir. Şair, düşüncelerini vurgulamak ve güçlendirmek için genellikle fakir ve zengin kelimelerini bir arada kullanmıştır. Bu sebeple kedey ve bayın kullanım sıklığı birbirine yakındır.

5.2.1.3. Kün – Tün Karşıtlığı

Satılğanov’un şiirlerinde *tün*, gece anlamını ifade ederken *kün* ise farklı anlamları belirtmede kullanılmıştır. Bundan dolayı, şiirlerde kün kelimesi tüne göre daha fazla yer alır.

Şekil 5. 10: Satılğanov’un Şiirlerinde Kün - Tün Karşıtlığı

Satılğanov’un şiirlerinde *kün* 85, *tün* 17 kez kullanılmıştır.

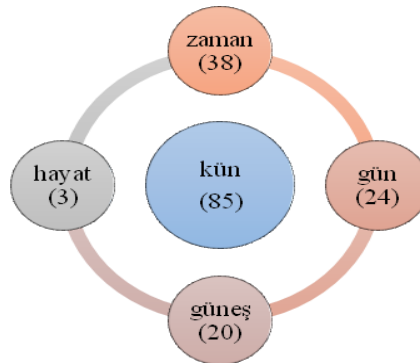
Kaçıp Kele Catkanda adlı şiirin

“...Tündö körböy uykunu   ...Gece uykusu görmeden
Cürüp kele catamın   Yürüyüp gidiyorum
Coldon çıkkan üy bolso,   Yolda bir ev olsa
Surap içip tamagın   Yemek istemek için
Kirip kele catamın...”   Giriyorum...
(Satılganov, 1989a: 108).

dizelerinde şair, tünü gece anlamında kullanmıştır. Sürgünden kaçtığı dönemde gece gündüz uyumadan yol almasından bahseder.

Şairler, birtakım kavramlara yer vererek bakış açılarını olumlu veya olumsuz biçimde şiirlerine yansıtırlar. Bu sebeple “... her dil birliği, kavramları kendi algılaması ve anlatımıyla değişik yollardan, değişik kavramlarla ilişki kurarak oluşturur” (Aksan, 2017: 53). Tün kelimesine göre daha fazla kullanılan kün kelimesi *Kırgız Sözlüğü*’nde “1. güneş... 2. gün... 3. zaman... 4. hava durumu... 5. hayat... (Yudahin, 2011: 537-538)” şeklinde maddeler halinde açıklanmaktadır. Bu kavramlardan yola çıkıldığında Satılganov’un şiirlerinde kün kelimesiyle değinilen anlamlar ve kullanım sıklıkları aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 5. 11: Toktogul Satılganov’un Şiirlerinde Kün Kelimesinin Ayrımı

Kün kelimesinin şiirlerde kullanımı *Kırgız Sözlüğü*’ne göre yukarıda belirtildiği gibidir. Zaman 38, gün 24, güneş 20, hayat 3 olmak üzere toplam 85 kez kullanılmıştır. Hava durumu anlamında bir kullanıma rastlanılmamıştır.

Külgün Caş Ötüp Eskiret adlı şiirin

“...*Kün* çıgıp, kaçan keç kiret? ... *Güneş doğar, ne zaman akşam olur?*
Külgün caş ötüp eskiret. *Gençlik çabuk eskiyor.*
«Külgün caş ötüp ketti» — dep, “*Gençlik çabuk eskiyor*” diye,
Küyüttüü kişi üşüröt...” *Kederli insan yakınıyor...*
(Satılganov, 1989b: 171).

dizelerinde *kün*, güneş anlamında kullanılmıştır. Şair, güneşin doğmasının ve batmasının hızlı şekilde olduğunu söyler. Bundan dolayı gençliğin de çabuk geçmesinden yakınmaktadır. Yaşlılığın ortaya çıkmasıyla hüzünlenir.

Gün anlamında kullanımı *Köçödö Ölçü Künümbü?* adlı şiirin

“...Bir *künü* catar cer tappay ... *Bir gün bile yatacak yerim yok*
Paanalap tamdın tübünö, *Damın dibine sığındım,*
Kardım açka, karuu cok, *Karnım aç gücüm yok,*
Kalabı canım tirüügö?...” *Canım diri kalır mı?...*
(Satılganov, 1989a: 110).

dizelerinde şair, sokaklarda acı çektiğini, sürekli dışlandığını dile getirir. Bir günlük bile yatacak yerinin olmamasından yakınıır.

Hayat anlamında kullanımı *Sanat* adlı şiirin

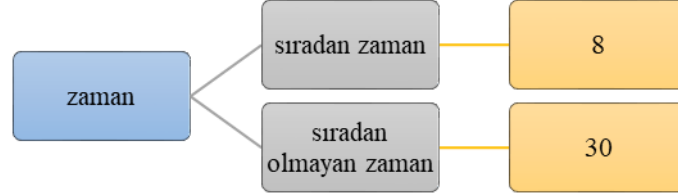
“...Bulut ketse asmandan, ... *Bulut gökyüzünden giderse,*
Kün açılıp cilt eter, *Güneş çıkar, ışık saçar,*
Acalıñ cetip, *kün bütsö,* *Ecelin gelip, hayat biterse,*
Kayran başıñ şıl k eter...” *Kıymetli başın yana yatar...*
(Satılganov, 1989a: 56).

dizelerinde *kün bütsö* diyerek hayatın bitişini vurgulamaktadır. Ölüm onun için korkunç değildir. Çektiği acılar, sıkıntılar dolayısıyla ölümü günün bitmesi olarak ifade eder.

Kün kelimesi, incelenen şiirlerde en fazla zaman anlamında kullanılmıştır. Şair için zaman kavramı önemlidir. Şiirlerde yaşadığı zorluklardan dolayı hayatında çeşitli zaman ayrımlarına yer vermiştir. Dolayısıyla sıradan zaman

(geçen vakit) ve sıradan olmayan zaman (özel zaman) olarak bir ayırım yapılma yoluna gidilmiştir. Bu ayırım aşağıdaki gibidir.

Şekil 5.12: Kün Kelimesinin Zaman Anlamındaki Kullanımı

Zaman anlamını ifade eden kün, sıradan zaman ve sıradan olmayan zaman olarak iki durumda ele alınmıştır. Sıradan olan zaman 8, sıradan olmayan zaman ise şiirlerde 30 kez kullanılmıştır.

Kamaktan Küygön Can Elem adlı şiirin

“...Adamga adam sebepker, ... İnsana insan sebeptir,
Andan ayla bolboso, Çare olmazsa eğer,
Aydalıp cürüp kün ötür. Sürgünde geçer zaman.
Mindan körö çaşabay, Öyle yaşam olmaktadır,
Ölüp kalgan cön eken....” Ölüp gitmek çok daha iyidir...
(Satılganov, 1989b: 10).

dizelerinde şair, sürgün yollarında geçen zamanı dile getirmiştir. Bütün zamanın o yolda geçtiğini, insanın insana azap olduğunu ifade eder. Şair, zamanın o şekilde geçmesinden ölüp kurtulmayı tercih eder. Ölümü kurtuluş yolu olarak görür.

Eñsegen Elim Amanbı? adlı şiirin

“...Kaynap küyüp çok boldum, ... Yanıp kora döndüm,
Kaygılıu küngö toktoldum. Dertli bir zamana yerleştim.
Kalıñ kırgız elime Cümle Kırgız halkıma
Kayrılıp kelgen okşodum...” Dönüp dolaşıp gelmiş gibiyim...
(Satılganov, 1989a: 144).

dizelerinde şair, yaşadığı zamanı dertli, kederli zaman olarak nitelendirmektedir. Şairin hayatını etkileyen zaman (sıradan olmayan zaman)dır.

Kün kelimesiyle şairin zihninde oluşan kavramlar, şiirlerde yer almaktadır. Şair, şiirlerinde yukarıda değinilen *zaman*, *güneş*, *gün* ve *hayat* kavramlarından doğrudan bahsetmeyip, kün kelimesiyle bu dört kavramı belirtmiştir. Bunların arasında zaman kavramı, diğerlerine göre daha çok kullanılmıştır. Zaman ayrımı yapıldığında da şair için sıradan olmayan, özel zaman öne çıkar.

Tablo 5.2: Sıradan Olmayan Zaman Listesi

	Sıradan Olmayan Zamanlar	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1	acılı zaman	Kapaluu kündö cürsöm da	Acılı zamanda yaşasam da
2	açlık zamanı	Açkadan ölçü künümbü?	Açlıktan öldüğüm zaman mı?
3	dertli zaman	Kaygıluu küngö toktoldum	Dertli zamana yerleştim
4	eziyetli zaman	Azaptuu kündö men kördüm	Eziyetli zamanda gördüm
5	gençlik zamanı	Abalkı caştık künümdü	Eski gençlik zamanımı
6	hürriyet zamanı	Azattık küngö kegizip	Hürriyet zamanında karşılaşım
7	kıyamet zamanı	Kıyamət kündö catçu elem	Kıyamet zamanında
8	ölüm zamanı	Ölör küngö bargança	Ecel zamanı gelene kadar

Satılğanov’un şiirlerinde söz konusu sıradan olmayan zamanlar, Kırgız Türkçesi kullanımları ve Türkiye Türkçesi aktarımlarıyla yukarıda gösterilmiştir.

Satılğanov’un edebî hayatı göz önünde bulundurulduğunda gençlik, sürgün ve sürgün sonrası olarak üç ayrı zaman ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple zaman kavramı şairin hayatında önemli bir yer tutar. Şair için özel olarak nitelendirilen zamanlar *acılı zaman*, *açlık zamanı*, *dertli zaman*, *eziyetli zaman*, *gençlik zamanı*, *hürriyet zamanı*, *kıyamet zamanı*, *ölüm zamanı* şeklinde şiirlerde ifade edilmektedir. Bu tür kullanımlar şairin aynı zamanda dünyaya bakış açısının ve poetikasının birer yansımasıdır.

Satılğanov, *kün – tün* karşıtlığında, *tüne* göre *künü* daha çok kullanmıştır. Kendi hayatının derin yapısını kün ile ortaya koymuştur.

5.2.1.4. Ak – Kara Karşıtlığı

Ak kelimesi, *Kırgız Sözlüğü*’nde, “1. beyaz... 2. temiz, namuslu... 3. masum, suçsuz... 4. süt, süt mahsulleri... 5. yumurta akı... 6. aktar, sis: aklar...” (Yudahin: 2011: 11), *kara* ise “1. siyah, karayağız, esmer... 2. karaltı... 3. halis (mahlut olmayan)... 4. dayangaç... 5. mec. yazı... 6. çirkin... gaddar... 7. yas... 8. mit. şerir ruh... 9. suçlu...vb.” (Yudahin, 2011: 402 – 403) şeklinde açıklanır.

Birbirinin karşıtı durumunda olan bu iki kavram, Toktogul Satılganov'un şiirlerinde sıklıkla geçmektedir.

Şekil 5.13: Satılganov'un Şiirlerinde Ak – Kara Karşıtlığı

Ak kelimesi, şiirlerde birden çok anlamı ifade etmektedir. 38 renk, 4 suçsuzluk, 3 helal, 2 temiz anlamında toplam 47 kez kullanılmıştır. Kara ise şiirlerde 50 kez geçmektedir. Bunlardan 25'i somut, diğer 25'i soyut anlamdadır. “Eğer kavram bir nesneye veya bir varlığa delâlet ediyorsa somuttur, insan, filozof, beyaz... gibi. Eğer kavram bir oluş tarzını ifade ediyorsa soyuttur, insanlık, beyazlık gibi” (Öner, 1974: 16). Kara kelimesinin kullanımında şiirlerde bu durum görülmektedir. Ak ve kara kelimelerinin incelenen şiirlerde ifade ettiği anlamlara bakıldığında;

Karılık adlı şiirinin

“...Eegimde sakal *ak* bolup. ... *Çenemde sakal ağardı.*
Esiz caştı cektodum. *Akılsız yaşı kaybetim*
İtelgi kuştay balalık, *Çocukluk doğan kuşu gibi*
Enşesem, kelbeyt okşoduñ...” *Özlesem bile gelmez geri...*
(Satılganov, 1989b: 174).

dizelerinde ak kelimesiyle, yaşlılık dile getirilir. Çocukluğun ne olursa olsun geri gelmeyeceği, deli dolu yaşların geride kaldığından bahsedilir. Ak, bu dizelerde, renk adı olarak gerçek anlamıyla kullanmıştır.

Tutkun İrı adlı şiirin

“...Armanıñdı çeç, ene, ...*Dertlerinden uzaklaş, ana*
Ak sütüñdü keç, ene. *Ak sütünü helal et, ana.*
«Ak kepindep, aruu cuup, *'Tertemiz bir şekilde, yıkayıp, kefenleyip,*
Ardagım kömsö» — deçü ele...” *Biricik çocuğum gömse' dedin ana...*
(Satılganov, 1989a: 97)

dizelerinde ak, temizlik anlamını ifade etmek için kullanılmıştır. Şair satırlarında, annesinin düşüncelerini dile getirmiştir.

Cürgönüm Kabak Cer Boldu adlı şiirin

“...Eş-Say menen Abıla,   ...*Eş Say ile Abıla,*
Çaşımda boldum dabıla   *Gençliğimde oldum ırgat*
Kim künökör, kimder *ak*   *Kim günahkâr, kim suçsuz*
Kuday keler beken agına!...”   *Allah gelir mi ki hakkından! ...*
(Satılğanov, 1989a: 14).

dizelerinde şair, suçlu ve suçsuzun ayırt edilmesini istemektedir. Gençliğinde ona sıkıntı çektirenlere karşı Allah’ın adaletine sığınmaktadır.

Nasıyat adlı şiirin

“...Egin aydap, çöbün çap,   ...*Ekini ek, sapını biç,*
Emgegin den payda tap.   *Emeğinin karşılığını gör.*
Azamat bolsoñ, *ak* iştep,   *Babayiğit isen, helal kazanç elde et,*
Azdır-köptür malıñ bak!...”   *Azsa da çoksa da malına bak...*
(Satılğanov, 1989a: 52).

dizelerinde ak kelimesi, helal, namuslu anlamlarındadır. Helal kazanç elde etmek ve az olsa da çok olsa da bu kazançla yetinmek gerektiği vurgulanmıştır.

Dünüyö adlı şiirin

“...Keleriñde dünüyö,   ...*Geldiğinde dünyaya*
Cıyırma beş çaştaysıñ.   *Yirmi beş yaşında gibisin.*
Keteriñde dünüyö,   *Giderken dünyadan*
Cıdıgan kara çaştaysıñ....”   *Dökülen kara saç gibisin...*
(Satılğanov, 1989a: 46)

dizelerinde kara kelimesi renk adı olarak somut anlamda kullanmıştır. Şair, dünyaya gelmeyi gençliğin baharı olan yirmi beş yaş zamanlarına, dünyadan gitmeyi ise kara saçların dökülmesine yani yaşlılığa benzetmektedir.

Tutkundan Kelgende adlı şiirin

“...Karuusu ketken tulparday   ... *Kuvveti biten yörük at gibi*
Arıp keldim, Toktogul,   *Güç bela geldim Toktogul,*
Kara col Sibir aydoogo   *Kötülüklerle dolu Sibiryaya sürgününe*
Barıp keldim, Toktogul...”   *Gidip geldim, Toktogul...*
(Satılganov, 1989a: 158).

dizelerinde kara kelimesi, *kötü yol, yani ölüme giden yol* anlamını ifade etmek için *kara col* şeklinde kullanılmıştır. Burada soyut anlamdadır. Sonu olmayan, ölüme giden yoldan bahsedilir. Şair, Sibiryaya yollarını, gördüğü kötü davranışlardan ve çektiği eziyetlerden dolayı kötü, dayanılmaz olarak nitelendirir. Kara kelimesiyle de tüm bunları ortaya koyar.

Ak – kara karşıtlığında, öncelikle ak kelimesinin renk, suçsuzluk, helal ve temiz anlamlarına rastlanılmıştır. Bunların kullanımları yukarıdaki örneklerde belirtildiği gibidir. Şair, temizlikten, helal ve namuslu kazançtan bahsederek öğütler vermektedir. Aynı zamanda suçsuz yere karşılaşılan eziyetlerden dolayı adaletin yerini bulmasını istemektedir. Ak kelimesi şiirlerde en çok renk anlamında kullanılmıştır. Sakallara ak düşmek gibi kullanımlarla yaşlılığı anımsatmaktadır.

Kara kelimesi, şiirlerde somut ve soyut anlamları ifade etmektedir. Somut anlamlı kullanım renk adını belirtmektedir. Soyut anlamda ise şair için kötü olan durumlar ifade edilmektedir. Çünkü Satılganov, gençlikte yaşadığı sıkıntıları, sürgün günlerindeki eziyetleri kara kelimesiyle anlatır. Şair, böyle kullanımlara yer vererek hayatını, yaşadığı dönemi şiirlerine taşımaktadır.

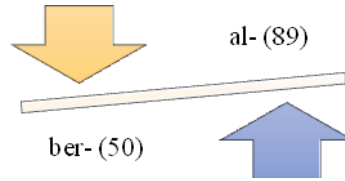
5.2.1.5. Al- – Ber- Karşıtlığı

Al- kelimesi *Kırgız Sözlüğü*'nde “1. almak... 2. tesellüm etmek... 3. satın almak... 4. (av kuşu hakkında) yakalamak... 5. Yardımcı fiil rolünde” (Yudahin, 2011: 17), *ber-* ise “1. vermek... 2. üzerine vermek... 3. baş fiilin geçen zaman gerondifi ile birlikte yardımcı fiil sifatiyle, işin başka bir şahsın tevkili ile yahut onun için yapıldığını ve iş neticesinin asıl iş gören şahsa değil de, diğer bir şahsa yöneltildiğini gösterir... 4. ... işin sanki ahval dışında yahut mükerreren

yapıldığını gösterir ” (Yudahin, 2011: 107) şeklindedir. Şairin yaşadığı dönem düşünüldüğünde, zenginlerin fakirlerin ellerinden her şeyi aldıkları, o insanlara hiçbir şey vermedikleri şiirlerde görülmektedir. Bundan dolayı almak, vermek kelimesine göre şiirlerde daha fazla yer almaktadır.

Şekil 5.14: Satılganov’un Şiirlerinde Al- – Ber- Karşılığı

Şiirlerde *al-* 89, *ber-* 50 kez kullanılmıştır.

Beş Kaman adlı şiirin

“...Balapanday uypalap Çıgım salıp el cediñ, Çırkıratıp cardıga, Eç bir teñdik berbediñ...”	... <i>Balaban gibi ezerek</i> <i>Vergi diyerek halkı yedin,</i> <i>Bağırıp çağırarak fakire,</i> <i>Hiçbir hak vermedin...</i>
--	--

(Satılganov, 1989a: 37).

dizelerinde şair, ‘Beş Hınzır’ diye anılan kişilere seslenmektedir. “Kırgız halkının içinden çıkıp halkı ezen bey ve zenginleri de sert bir dille eleştirerek halkının duygularına tercüman olur” (Kapağan, 2015a: 177). Vermek kelimesiyle fakir halka hiçbir hak verilmemesi ifade edilmektedir.

Nuskaluu Irlar adlı şiirin

“...Köröm deseñ urmatın, Uul üylöp, kız çıgar, Malıñdı cutka <i>aldır</i> bay, Kam köböytüp, kış çıgar...”	... <i>Hürmet görmek istersen,</i> <i>Oğul evlendir, kız gelin et,</i> <i>Malını başkası almadan,</i> <i>Kışı hazırlık yaparak geçir...</i>
---	--

(Satılganov, 1989a: 65).

dizelerinde şair, saygı, sevgi görmek için evliliklerin olmasını dile getirir. Sahip olunan malları zenginlerin almaması için halka öğüt vermektedir.

Satılganov’un şiirleri genellikle öğüt niteliğindedir. Al- ve ver- kelimelerini kullanarak, zenginlerin fakirlerin haklarına sahip olmasından yakınıır. Ceza

alacağını bile bile şiirlerinde sürekli ‘fakir halkın hakkını aldınız, onlara hiçbir hak vermediniz’ diyerek korkusuzca suçlamalar yapar.

Zenginler ve ileri gelenler şairin yaşadığı devirde daha baskındır. Onların aralarındaki bağlantıya, *al-* ve *ver-* kelimelerinin anlam alanıyla değinilmiştir.

5.2.1.6. Bar – Çok Karşıtlığı

Bar, *Kırgız Sözlüğü*’nde “1. varlık; nakit; mevcut olan... 2. ...malik olan; zengin” (Yudahin, 2011: 86), *cok* ise “1. yok... 2. kayıp, yitik... 3. ihtiyaç... 4. fukara, züğürt... 5. yahut, veya...” (Yudahin, 2011: 219) olarak açıklanmaktadır. Bar – çok ifadeleri bir düşüncenin, bir durumun karşıtını ortaya koyar.

Şekil 5.15: Satılğanov’un Şiirlerinde Bar – Çok Karşıtlığı

Toktogul Satılğanov, *barı* 48, *coku* 88 kez kullanmıştır.

Cardam Kıldır Kalır El adlı şiirin

“... Karmalgan katar biz menen
Mırzabek *bar* canımda.
Agayın cardam kılbasa,
Alıskı Ketmen-Töböğö
Alım *cok* ele baruuga...”
(Satılğanov, 1989a: 162).

... *Bizimle* yakalananlar
içerisinde
Mirzabek var yanımda.
Ağabeyin yardıma gelmese,
Uzaktaki Ketmen Töbö'ye
Hiç halim yoktu gitmeye...

dizelerinde *bar* ve *cok* gerçek manada kullanılmıştır. Bu kelimelerle gidememe, ulaşamama durumu ifade edilmiştir.

Zamana adlı şiirinde

“... Biröögö *cok*, biröögö
Bar kılğansıñ, zamana.
Baylarga keñ, kedeyge
Tar bolğonsuñ, zamana...”
(Satılğanov, 1989a: 79).

... *Birine yok, diğetine,*
Var zamane.
Zengine bol, yoksula
Dar zamane...

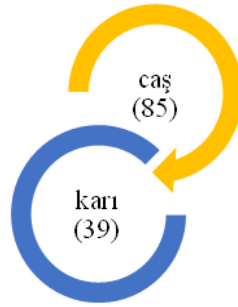
Satılğanov, çıkarımlarını var olmak ve olmamak üzerine yapmıştır. Şairin yaşadığı devrin sıkıntıları, zenginlerin varlıklı olduğu, fakirlerinse yoklukla sınıandığı var – yok kavramları kullanılarak dile getirilmiştir.

Şair için şiirlerde belirtilen yok kavramı, kendi hayatının yansımasıdır. Sahip olmak anlamında değerlendirilen var olmak ise, dönemin ileri gelenlerinin ve zenginlerin gerçekliğidir. Dolayısıyla *cok* kelimesinin *bar*'a göre daha fazla kullanılması şairin kendi gerçekliğinin göstergesidir.

5.2.1.7. Caş – Karı Karşıtlığı

Caş, *Kırgız Sözlüğü*'nde “... 1. genç... 2. ham (olmamış)... 3. yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı)... 4. ömür, hayat... gözyaşı...” (Yudahin, 2011: 185) anlamlarındadır. *Karı* ise incelenen şiirlerde yaşlılığı, ihtiyarlığı belirtmektedir.

Şekil 5.16: Satılğanov'un Şiirlerinde Caş – Karı Karşıtlığı

Yukarıdaki şekilde *caş* 85, *karı* 39 kez şiirlerde kullanılmıştır. Caş – karı karşıtlığının birlikte kullanıldığı *Ömür* adlı şiirin

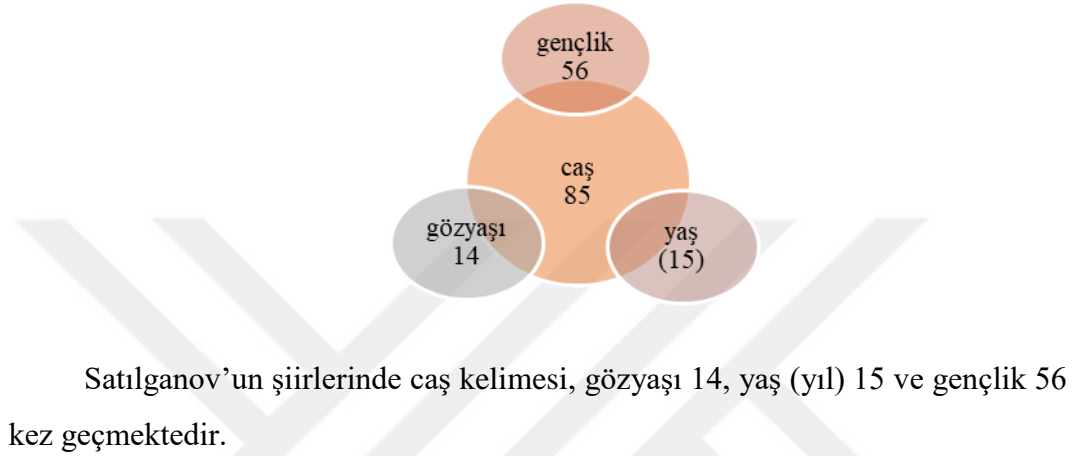
“...At arıbas bolsoçu,
Caş karıbas bolsoçu,
Caratkanı çin bolso
Caycayına koysoçu...”
(Satılğanov, 1989a: 40)

... *At yorulmaz olsaydı,*
Genç yaşlanmaz olsaydı
Yaratılanlar gerçek olsa
Hepsi yerinde kalsaydı...

dizelerinde *caş* ve *karı* kelimeleri birbirinin karşıtı olarak kullanılmaktadır. Gençlik ve yaşlılık anlamlarıdır.

Toktogul Satılganov'un şiirlerinde *caş* kelimesi, gençlik, yaş (yıl) ve gözyaşı olmak üzere üç anlam alanında kullanılmıştır.

Şekil 5.17: Satılganov'un Şiirlerinde Caş Kelimesinin Ayrımı

Karılık adlı şiirin

“...Esil *caştık* ötkönün
Estep keede kapamın
Eñ köp oygo batamın...”
(Satılganov, 1989b: 172).

...Zavallı gençliğin geçip gittiği
Bazen aklıma gelir hüznlenirim
Derin düşüncelere dalarım...

dizelerinde şair, gençliğin geçip gitmesini dile getirir. Gençlik aklıma geldikçe hüznlenip düşüncelere dalmaktadır.

Dünüyö adlı şiirin

“... Keleriñde dünüyö,
Cıyırma beş *çaştaysıñ*.
Keteriñde dünüyö,
Cıdıgan kara *çaştaysıñ*...”
(Satılganov, 1989a: 46).

... Gelirken dünya,
Yirmi beş yaşında gibisin.
Giderken dünyadan,
Tel tel dökülen kara saç gibisin ...

dizelerinde şair, yirmi beş yaş ifadesiyle anlam olarak yine gençliği çağrıştırmaktadır. Dünyanın genç yaşlarda daha yaşanabilir olduğunu ifade eder.

Apakem, Aman Barsıybı? adlı şiirin

“...Tuulgandan calgız tuyagım, ... *Doğduğumdan bu yana destekçim*
Küygüzöt içti kıyalıñ. *Yakıyor içimi hayalini.*
Közümdön akkan *caşımdı,* *Gözümünden akan yaşımı*
Küydürgüm, kantip tıyamın?...” *İçimin yangınını, nasıl yok edeyim?...*
(Satılğanov, 1989a: 148).

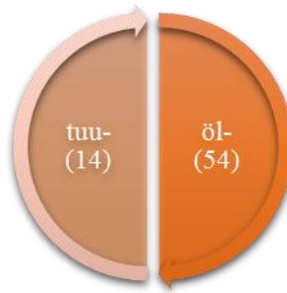
dizelerinde şairin ifade ettiği anlam annesine olan özlemdir. Bu nedenle caş kelimesinin ifade ettiği gözyaşı ile anne arasında bağ kurulmuştur.

Caş – karı karşıtlığında Satılğanov, dünyaya gelmeyi gençlik, dünyadan gitmeyi de yaşlılık ile özdeşleştirir. Caş kelimesiyle zihinde beliren kavramlar söz konusudur. Şair, şiirlerinde yukarıda belirtilen *gençlik, yaş (yıl), gözyaşı* kavramlarından direkt olarak bahsetmemiş, caş kelimesini kullanarak bu üç kavramı şiirine taşımıştır. Gençliğin diğerlerinden daha fazla kullanılması, Satılğanov’un gençliğe verdiği önemin ve genç kalma özleminin bir göstergesidir.

5.2.1.8. Tuu- ve Öl- Karşıtlığı

Tuu-, *Kırgız Sözlüğü*’nde “1. doğurmak, doğmak, türemek... 2. tulu etmek (doğmak) (güneş, ay hakkında)...” (Yudahin, 2011: 765) anlamlarındadır. *Öl-* ise şiirlerde gerçek anlamıyla dünyadan göçüp gitmeyi anlatmaktadır.

Şekil 5.18: Satılğanov’un Şiirlerinde Tuu- – Öl- Karşıtlığı

Satılğanov’un şiirlerinde *tuu-* 14, *öl-* 54 kez yer almaktadır.

Mından Köönüm İşenbeyt adlı şiirin

“...Altı atamdan ber cakka   ...*Altı soy dedemden bu zamana*
Arımda östüm *tuulup*,   *Arım 'da doğdum büyüdüm*,
Arañ cettim elime   *Güç bela ulaştım elime*
Aram terden cuulup...”   *Kirli terden arınıp...*
(Satılganov, 1989a: 248).

dizelerinde şair, doğup büyüdüğü yerden bahsetmektedir. Sürgünden kurtulup halka ulaşması şair için zorluklar içerisinde gerçekleşmiştir.

Apakem, Aman Barsıñbı? adlı şiirin

“... Ölüm menen ökümdün —   ...*Hem ölüme hem kadere*
Eköönö teñ çıdadıñ.   *İkisine de katlandın..*
«Öldü» degen Tokondu   *'Öldü' diye anılan Tokon'u*
Kayta *tuugan* ubağıñ...”   *Yeniden dünyaya getireceğın zamandır...*
(Satılganov, 1989a: 149).

dizelerinde, Satılganov'un annesiyle karşılaşması dile getirilmektedir. Şairin hapis dönemi on yıl sürmüştür. Bu süre içerisinde annesine olan özlemi hiç dinmemiştir. Annesine kavuşan şair, kendisinin yeniden doğduğunu ifade etmektedir. Bu kavuşmayı ikinci kez doğum günü olarak ilan eder.

Yeni bir hayatın başlangıcı olan doğmak, tertemiz duygularla dünyaya gelmeyi mümkün kılmaktadır. Ölüm ise bu durumun tam tersidir. Ölümün gerçekleşmesiyle keder, üzüntü, yıkım meydana gelir. Şair, yukarıda değinilen örneklerde doğmak ile memleketini ve annesini, ölmek ile de dayanılması zor olan durumları, dünyadan göçmeyi ifade etmiştir.

Şair, kendini yaşamaktan ziyade ölüme yakın hissettiğinden şiirlerde geçen *ölmek* kelimesi, *doğmaktan* daha fazla kullanılmaktadır.

5.2.1.9. Az – Köp Karşıtlığı

Az, *Kırgız Sözlüğü'nde* “az, az miktar, bir parça...” (Yudahin, 2011: 72), *köp* ise “1. çok, kalabalık... 2. (halk) kütlesi...” (Yudahin, 2011: 505) şeklindedir.

Şekil 5.19: Satılganov'un Şiirlerinde Az – Köp Karşıtlığı

köp (34)	az (8)
-------------	-----------

Satılganov'un şiirlerinde çoğu ifade etmek için *köp* 34, az miktarı belirtmek için ise *az* kelimesi 8 kez kullanılmıştır.

Nasıyat adlı şiirin

“...Az ömürdün içinde Amandaşkın künügö. Ölbögöngö tabılat Azdır-köptür dünüyö...” (Satılganov, 1989a: 54)	...Az hayatın içinde Sağlıklı günleri Ölmeyince bulacak Az veya çok dünyada...
--	---

dizelerinde sağlığın önemine değinilmektedir. Uzun sürmeyecek olan ömür içinde sağlıklı günlere az veya çok rastlanılacağını dile getirilmiştir.

Sanat adlı şiirin

“...Az düynönü «caman» dep, Köptü kaydan tabasıñ? Carma, çaydı «caman» dep, Etti kaydan tabasıñ? Akındardı «caman» dep, Kepti kaydan tabasıñ?...” (Satılganov, 1989a: 55)	... Az dünyalığa kötü dersin, Çoğu nasıl bulursun? Tahıla, çaya kötü dersin, Eti nasıl bulursun? Şairlere kötü dersin, Sözü nasıl bulursun?...
---	---

dizelerinde çoğa ulaşmanın kolay olmadığı, ancak aza kanaatle çoğa olabileceği dile getirilmektedir. İnsanın az olanla yetinmesi öğütlenir.

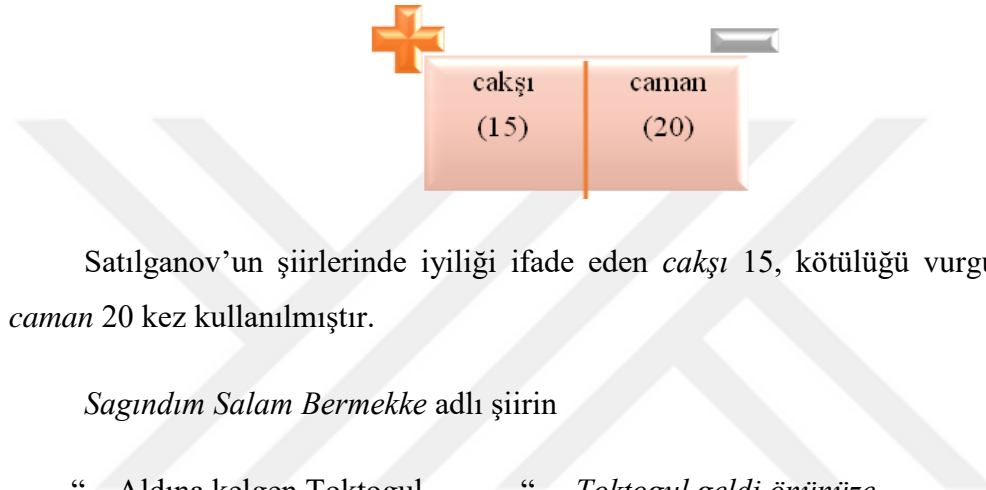
Satılganov, yukarıda örnekleri belirtilen şiirlerde, az ve köpü birlikte ele alarak öğüt vermeyi vurgulamaktadır. Şairin düşüncesi, çoğa ulaşmada aza katlanmak gerektiği yönündedir. Köp kelimesinin, şiirlerde, aza nazaran daha fazla geçtiği görülmektedir. Çünkü, incelenen 50 şiirde *köp adam* (çok insan), *köp cil* (çok yıl), *köp ömür* (çok ömür), *köp al-* (çok al-), *köp tart-* (çok çek-)... gibi

kullanımlar yer alır. Bu durum, şairin, birlik beraberliğe verdiği önemin göstergesidir.

5.2.1.10. Cakşı – Caman Karşıtlığı

Cakşı, *Kırgız Sözlüğü'nde* “1. iyi... 2. es. muteber...” (Yudahin, 2011: 164), *caman* ise “1. fena, kötü, berbat, bozuk... 2. tar. avamdan olan; fakir; 3. pek, gayet... 4. çocuk, evlât...” (Yudahin, 2011: 171) şeklinde açıklanmaktadır.

Şekil 5.20: Satılganov’un Şiirlerinde Cakşı – Caman Karşıtlığı

Satılganov’un şiirlerinde iyiliği ifade eden *cakşı* 15, kötülüğü vurgulayan *caman* 20 kez kullanılmıştır.

Sagındım Salam Bermekke adlı şiirin

“... Aldıña kelgen Toktogul
Amandaşa *camanbı*?
Ardaktap *cakşı* kütölük
Açılğan kündöy zamandı...”
(Satılganov, 1989b: 123)

“... *Toktogul geldi önünüze*
Salam verse kötü mü?
Saygıyla, iyilikle bekleyelim
Güneş gibi yeniden gelen zamanı...”

dizelerinde, selamlaşmanın kötü bir şey olmadığı dile getirilmektedir. Şair hür zamanların gelmesini ister ve halkına o zamanları güzel bir şekilde beklemeyi önerir.

Nasaat Söz adlı şiirin

“... Adamdın canı baarı birdey
Birde taza, birde kirdey.
Caman-cakşı cürösüñ
Ömürüñdün ötkönün bilbey...”
(Satılganov, 1989b: 140).

... *Hep aynıdır insanoğlunun canı*
Kimi temiz, kimi kirli.
İyi kötü yaşıyorsun
Hayatın nasıl geçtiğini anlamadan...

dizelerinde hayatın nasıl geçtiğinin anlaşılmadığı, iyi veya kötü devam ettiği ifade edilir. Şair, iyi ve kötü kelimelerini birbirinden ayırmadan kullanır.

İncelenen on karşıt kelime ile şiirlerin anlam dünyası tespit edilmiştir. Şair, fikrini karşıt anlamlı kelimeleri kullanarak güçlendirmiştir ve şiirlerdeki düşünceyi genellemeyi ve zıtlıkların anlamsal yapısını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak beşinci bölümde semantik (anlam) üzerinde durulup, eş anlamlılık (sinonim), üslup açısından eş anlamlı kelimelerin şiirlerde kullanımı, karşıt anlamlılık (antonim), üslup açısından karşıt anlamlı kelimelerin şiirlerde kullanımı şeklindeki başlıklara yer verilmiştir. Şiirlerden seçilen eş ve karşıt anlamlı kelimeler, şairin anlam dünyası ve poetikası göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Kelimelerden yola çıkılarak şiiri oluştururken şairin üslubunun izleri aranmıştır.

Şiirlerde yer alan eş anlamlı kelimeler; *el / curt / kalk, ayt- / de- / süylö-, azap / dert / kaygı / ubay, bar- / cet-, zaman / kez / ubak / door, kayran / kadir / kımbat / aziz, azattık / boşonduk / boşo- / erkindik* şeklindedir. Bunların, şiirlerdeki kullanımları örneklerle açıklanmıştır. Bu tür kullanımlarla anlam vurgulanmış ve şiirsellik ön plana çıkmıştır.

Şiirlerde yer alan karşıt anlamlı kelimeler; *kel- / ket-, kedey / bay, kün / tün, ak / kara, al- / ber-, bar / cok, caş / karı, tuu- / öl-, az / köp, cakşı / caman* şeklindedir. Şiirlerdeki kullanımları ortaya konulmuştur. Bununla birlikte ak, caş ve kün kelimeleriyle ortaya çıkan kavramlar açıklanmıştır. Şair, fikrini karşıt anlamlı kelimeleri kullanarak güçlendirmiştir.

SONUÇ

“Toktogul Satılganov’un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi” adlı bu yüksek lisans tezinde, Satılganov’un “Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynağı (Tom I - II) (1989)” adlı iki ciltlik eserinden 50 şiir seçilerek incelemeye alınmıştır.

Toktogul Satılganov’un hayatı, onun şiirlerinden örneklerle ortaya konmuştur. Satılganov, doğduğu, yaşadığı devri şiirlerine fazlasıyla yansıtan şair, Kırgız edebiyatının önemli isimlerindedir. Şair şiirlerinde, halkının yaşadığı sıkıntıları, kendi sürgün hayatını, beylere karşı yakınmaları şiirlerine konu edinmiştir.

Şair, hayatı boyunca olumsuzluklar yaşamıştır. Fakat buna rağmen kendi sıkıntılarını hiçe sayıp daima halkını düşündüğü tespit edilmiştir. Şiirlerinde ileri gelenler tarafından ezilen halkın yanında yer aldığını sürekli ifade etmiştir. Düşündüklerini çekinmeden, korkmadan söyleyen cesur yürekli bir şair olduğu görülmüştür.

Modern dil bilimi başlığı altında üslup kavramı ve üslup bilimi üzerinde durulmuştur. Üslup biliminin konusu, amaçları, edebî dil ve üslup şeklinde konulara yer verilmiştir.

Toktogul Satılganov’un şiirlerinde geçen toplam kelime sayısı ve sıklıkları tekrarlı ve tekrarsız olarak tespit edilmiştir.

Fonostilistik alanında, Kırgız dil biliminde fonostilistik konusunun işlevsellikle ilgili olduğu görülmüştür.

Satılganov’un seçilen 50 şiirinde fonostilistik inceleme yapılırken dikkat çeken durumlar olmuştur. Şairin çocukluk yıllarını anlattığı *Cürgönüm Kabak Cer Boldu (Gezdiğim Kabak Yöresidir)*, Sibiry’a da oluşturduğu *Bizge Keler Beken Keş Zaman (Bize de Gelir mi Ferah Zaman?)* ve sürgünden döndüğünde *Niyazalığa Taarınç Aytuu (Niyazalığa Serzeniş)* olmak üzere üç şiir seçilmiştir. Bunların ses sıklıkları ve yüzelikleri gösterilmiştir. Ünlü – ünsüz, kalın – ince

ünlü, sedalı – sedasız ünsüz şeklinde üsluba veri oluşturabilecek istatistikler ortaya konmuştur.

Seçilen tüm şiirlerdeki ses sıklığıyla örneklem olarak incelenen üç şiirin en sık kullanılan üç sesi arasında ortaklığın söz konusu olduğu görülmüştür. Bu seslerden ilk ikisi “k” ve “a” olarak belirlenmiştir. Satılğanov’un incelemeye alınan şiirlerinde “k” ve “a”nın istatistiğinin tüm seslere oranı %21 olduğu sonucuna varılmıştır. Üçüncü olarak da “n” sesinin geldiği, dolayısıyla “k” ve “a” sesinin tamamlayıcısının “n” sesi olduğu tespit edilmiştir.

Toktogul Satılğanov’un şiirlerinde hem kulağa hem de göze hitap eden nitelikler ön plandadır. Fonostilistik alanında şairin üslubu, önyinelemeler (anaphora), artyinelemeler (epistrophe), asonans (ünlü yinelemesi) ve aliterasyonlar (ünsüz yinelemesi) olmak üzere dört yönden incelenmiştir. Bunların farklı türleri şiirlerde tespit edilmiştir. Özellikle önyinelemelerin genelde bilinçli olarak yapıldığı sonucuna varılmıştır. Şair, vurgulanmak istediği kelimeleri öne çıkarmış ve tekrarlamıştır. Ak, kara, eki el, til, külgün çaş, asıl can... gibi kelimeler bu noktada örnek teşkil eder.

Şiirlerde, seslerin kullanımıyla ses – anlam ilişkisi de söz konusudur. *Toktoguldun Basmaçılara Karşı Irdaganı* adlı şiirde kalın ünlüler ince ünlülere göre daha fazla kullanılmıştır. Genel olarak, dilin kendi zorunlu gerçekliğinin yanında, şairin sıkıntılı geçen hayatı dolayısıyla kalın ünlüler tercih edilmiştir sonucuna varılabilir.

Leksikostilistik inceleme yapılırken, Toktogul Satılğanov’un seçilen elli şiirinde en çok kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin sıklık dereceleri tespit edilmiştir. Şiirlerde yer alan toplam kelime sayısı, tekrarsız kelime sayısı ve tekrarsız kelimelerin kullanım oranı gösterilmiştir. Bu oranın 4,83 olduğu görülmüştür. Söz konusu oran bire ne kadar yakınsa şairin kelime hazinesinin o kadar geniş olduğu söylenebilir.

En sık kullanılan kelimeler arasından *bol-, men, sen, Kırgız, kara- ve kör-, dünüyö / düynö, ele - eken* kelimelerinin ifade ettiği anlamlar ortaya konmuş ve her kullanım için şiirlerden örnekler verilmiştir. Bu kelimeler, şairin anlam dünyası ve poetikası göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Toktogul Satılganov genel niteliklere sahip kelimelere şiirlerinde yer vermiştir. Bunlar, “Sözlü dile ait kelimeler” ve “Standart dile ait kelimeler” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Sözlü dil özelliğine sahip kelimelerin fazla olduğu tespit edilmiştir. Burada şairin canlı, yaşayan dili olduğu gibi kullanması, ifade etmek istediklerini halk arasında daha anlaşılır, gerçekçi kılmıştır sonucuna ulaşılır.

Diğer bir başlık olan standart dile ait kelimeler ise beş başlık altında belirlenmiştir. “Hayvanlarla İlgili Kelimeler”, “Tabiatla İlgili Kelimeler”, “Siyasi, Sosyal Alan İle İlgili Kelimeler”, “Şiddet İle İlgili Kelimeler”, “Özel İsimler” şeklindedir.

Toktogul Satılganov, şiirlerde en çok siyasi, sosyal alan ile ilgili kelimeleri kullanmıştır. Bunlar arasında el, manap, düşman, aydoo... gibi kelimelerle, sıkıntıların ve baskıcı rejimin zulümlerinin dile getirildiği kanısına varılmıştır. Aynı zamanda şairin, memleketine, halkına olan sevgisini de şiirlerde sürekli ifade ettiği görülmüştür.

Şairin, şiirlerde en çok kendi ismine yer verdiği tespit edilmiştir. Kendini halkın Toktogul’u olarak betimlediği ve çocukluğu, sürgüne gitmesi, sürgünden dönmesi olmak üzere geçen zamanlarında çoğunlukla kendi hayatını yansıttığı tespit edilmiştir.

Beşinci bölümde, semantik (anlam) üzerinde durulup, eş anlamlılık (sinonim), üslup açısından eş anlamlı kelimelerin şiirlerde kullanımı, karşıt anlamlılık (antonim), üslup açısından karşıt anlamlı kelimelerin şiirlerde kullanımı şeklinde başlıklara yer verilmiştir. Şiirlerden seçilen eş ve karşıt anlamlı kelimeler, şairin anlam dünyası ve poetikası göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Kelimelerden şairin üslubu tespit edilmiştir.

Satılganov’un şiirlerinden ortaya konulan veriler, tablo ve şekiller kullanılarak ifade edilmiştir.

Çalışmanın dil bilimine, üslup çalışmalarına ve Toktogul Satılganov ile ilgili bilgilerin ulaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdıldayev, Muratalı (1990); *Muras (Kalıgıul, Arstanebek, Moldo Kılıç, Aldaş Moldo, Ceñicok, Toktogul)*, Kırgızistan Basması, Frunze.
- Açar, Rabia Berna (2013); “*Anar Rızayev’in Ak Liman Adlı Eserinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Adalı, Oya (2011); *Anlamak ve Anlatmak*, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Afşar, Funda (2004); “*Ahmet Haşim’in Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akalın, Şükrü Haluk (2010); “Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt XVIII, Sayı 698, s. 162-169.
- Akalın, Şükrü Halûk (yönetiminde) (2011); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akay, Hasan (1998); *Cenap Şahabeddin’in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir Araştırma*, Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arınalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek.
- Akmataliyev, Abdıldacan (2002); *Kırgız Adabiyatının Tarihi Kırgız El İrçıları*, Kırgız Respublikasının Uluttuk İlimder Akademiyası, Tom 5, Bişkek.
- Aksan, Doğan (1994); Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe, *A. Ü. TOMER Dil Dergisi*, Doğan Aksan Özel Sayısı, Sayı 16, Şubat, s. 118-124.
- Aksan, Doğan (2004); *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Aksan, Doğan (2011); *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2015a); *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Cilt 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2015b); *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Cilt 2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2015c); *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Cilt 3, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2016); *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2017); *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

- Aktaş, Şerif (2014); *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Alimov, Ulanbek (2003); “Kırgızistan’da Akınlar ve Akınlık Geleneği,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aman, Betül (2017); “Nurmurat Sarıhanov’un Şükür Bağşı Povesti Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Apaydın, Özden (2012); “Kemalettin Kamu’nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup,” *Turkish Studies*, Cilt 7, Sayı 1, s. 215-232.
- Arıcan, Osman (2007); “Süyünbay Eraliyev’in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Arıcan, Osman (2011); “Sıklık Çalışmalarının Dil Öğretiminde Kullanılması: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Hazırlık Sınıfı Örneği” 8. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 9-13 Haziran 2010, Celalabat-Kırgızistan, s. 961-968.
- Arıcan, Osman (2013a); “Akbar Rıskulov’un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Arıcan, Osman (2013b); “Çağdaş Kırgız Şiirinin Stilistik Hususiyetleri Üzerine,” *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 4, s. 193-199.
- Arıcan, Osman (2014); “Baydılda Sarnogoyev’in “Cılkıcı Bozoy” Şiirindeki Tekrarlar”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu* (18-21 Mart) Bildirileri Kitabı, Cilt 1, Ankara. s. 253-266.
- Arıcan, Osman (2015); “Üslup Bilimi Açısından Teke Yöresi Türküleri,” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Sayı 36, s. 47-57.
- Arıcan, Osman (2016a); “Fonostilistik Açısından Akbar Rıskulov’un Şiirleri,” *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 02-04 Haziran 2016, Kosova. s. 61-76.
- Arıcan, Osman (2016b); “Modern Kırgızcadaki “+LİK” Eki ve Kullanımı Üzerine,” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 39, s. 95-101.
- Arıcan, Osman (2018a); “15 Temmuz Sonrası Toplumsal ve Siyasi Uzlaşma Üslubu: 7 Ağustos 2016 Yenikapı Mitingi,” *Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu: Küresel Etkiler Medya ve Demokrasi*, Cilt 3, 26-28 Ekim 2017, Kocaeli, s. 531-548.

- Arıcan, Osman (2018b); “Dil ve Üslup Üzerine,” *Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar Kitabı: Sosyal Bilimler Dil ve Edebiyat*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, s. 1-12.
- Arıcan, Osman, Özlem Turan (2019); “Barpı Alıkulov’un “Bolboy” Şiiri Üzerine”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, Sayı 19, s. 357-375.
- Arıkoğlu, Ekrem (2000); “Tuva Tükçesinde Gırtlaksı Ünlüler,” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 10, s. 543-547.
- Arıkoğlu, Ekrem, Cıldız Alimova, Rahat Askarova ve Bilge Kağan Selçuk (2017); *Kırgızca – Türkçe Sözlük*, Cilt I-II, Kırgızistan – Türkiye “Manas” Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- Arısoy, Sinem (2010); “*Elçin’in Povestlerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, Tolga (2011); “*Gulam Sahi Vekilzade Andhoyi’nin Eserlerinde Kullandığı Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Artıkbayev, Kaçkınbay (2004); *XX. Kılımdağı Kırgız Adabiyatının Tarihi: Cogorku Okuu Caylarında “Filologiya” Adistigi Boyunça Okup Catkan Studentter Üçün Okuu Kitebi*, Tas Yayınları, Bişkek.
- Artun, Erman (2009); “Türk Dünyası Aşıklık Geleneğinin Geleceğe Taşınması,” *XVII. Uluslararası Kıbatek Edebiyat Şöleni (Balkanlar Türk Edebiyatı ve Kültürü)*, 13 – 18 Ağustos Eylül, Kosova.
- Artun, Erman (2014); “Şair Mahtumkulu’nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup,” *Prof. Dr. Nimetullah Hafız Armağanı*, Kosova, s. 1-10.
- Arvas, Abdulsalam (2012); “Bir Geleneğin Farklı Coğrafyalardan Yankısı: “Zamana” / “Zamane”,” *Gazi Türkiyat*, Güz 1. 11, s. 113-125.
- Aşırbayev, Toktosun (2000a); *Kırgız Tilinin Stilistikası 1*, Oş-Bişkek, <https://www.twirpx.com/file/2264806>, (Erişim Tarihi: 27.10.2018)
- Aşırbayev, Toktosun (2000b); *Kırgız Tilinin Stilistikası: Fonetikalık, Söz Casoo cana Leksikalık Stilistika 2*, Oş-Bişkek, <https://www.twirpx.com/file/2264812>, (Erişim Tarihi: 27.10.2018).
- Aydın, Mehmet (2007); *Dilbilim El Kitabı*, 3F Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, Gürsel (2009); *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Balcı, Mustafa (2004); “*Osman Türkay’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Baskakov, Nikolay Aleksandroviç (2006); *Türk Dillerinin Tarihi – Tipolojik Sesbilimi*, (Çev.: Dr. Kenan Koç – Dr. Oktay Selim Karaca), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Başkan, Özcan (2003); *Bildirişim İnsan – Dili ve Ötesi*. Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar, Nesrin (2006); *Dil Bilimi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Bayramova, Lala (2017); “*Mehmed Aslan’ın Eserlerinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayrav, Süheyla (1969); *Yapısal Dilbilim*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Bayrav, Süheyla (1975); *Filolojinin Oluşumu Çağdaş Dilbilim-Eleştiri Sorunları*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Belek, Kayrat (2015); “Eski Türklerde At ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği),” *Gazi Türkiyat*, Sayı 16, s. 111-128.
- Benveniste, Émile (1995); *Genel Dilbilim Sorunları*, Yapı Kredi Yayınları, (Çev.: E. Öztokat) İstanbul.
- Biçer, Derya (2018); “*Ece Ayhan’ın Şiirlerinde Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Bilgegil, Zöhre (1986); “*Halid Ziya Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu Romanında Üslup Çalışması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boynukara, Hasan (1993); *Modern Eleştiri Terimleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 8, Van.
- Boztaş, İsmail (1994); “Metindilbilim Açısından Şiir,” *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, s. 171-194.
- Buran, Ahmet, Ercan Alkaya (2007); *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Can, Sabahattin (2018); “*En-Nemir b. Tevleb’in Divanının Tema ve Üslup Açısından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Caparov, Şerali, Sıdıkova Tolgonay (2013); *Azırkı Kırgız Tilinin Leksikologiyası cana Leksikograsyası (Okuu Kitebi)*, Cilt 33, Teknik Yayınları, Bişkek.
- Cicioğlu, Muhammet Nurullah (2015); Kırgız Şiirinde “Geleneğin” Keşfi ve Egemberdi Ermatov, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt 8, Sayı 41 / Volume 8 Issue 41, s. 126-134.

- Comrie, Bernard (2005); *Dil Evrensellikleri ve Dilbilim Tipolojisi*, (Çev.: İsmail Ulutaş), Hece Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, Menderes (2010); “Üslup Çalışmaları Üzerine,” *Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler (Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V)*, Turkuaz Yayınları, İstanbul s. 72-83.
- Cumakunova, Gülzura (2005); *Türkçö-Kırgızça Sözdük*, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- Cumakunova, Gülzura (2014); *Toktogul (Şiirlerle Örülen, Nağmelere Dökülen Ömür)*, Akademik Kitaplar, 1. Baskı, İstanbul.
- Çalışkan, Adem (2014); “Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine – 1: İlk belirlemeler on style and stylistics-1: preliminary orientations,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt 7, Sayı 34, Volume 7, Issue 34, s. 29-52.
- Çalışkan, Adem (2015); “Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine – 3: Üslûp ve Üslûpbilim Teorileri,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt 8, Sayı 37, Volume 8, Issue 37, s. 55-75.
- Çankaya, Selahattin (2014); *Kırgız Sözlüğü*, Bilge Yayıncılık, İstanbul.
- Çengel, Hülya Kasapoğlu (1998); *Kırgız Türkleri Edebiyatı Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, Cilt 4, Ankara, s. 367-397.
- Çetin, Nurullah (2013); *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara.
- Çetişli, İsmail (1998); *Cahit Külebi ve Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çiftlikçi, Ramazan (1993); “*Yaşar Kemal: Yazar, Eser, Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çoban, Ahmet (2004); *Edebiyatta Üslûp Üzerine*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Dağıstan, Tuğba (2010); “*Metin Altıok ve Şiirlerinin Yapı, Tema ve Üslup Bakımından İncelenmesi*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Demir, Meryem. (2007); “*Türkçe Derslerinde Metin Çözümlemesine Üslup Bilim Açısından Yaklaşım (Üslûp Çözümlemesinin Okuma-Anlamaya Katkısı)*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, Kerim (2007); “*Türkçedeki Bazı Anlatım Bozukluklarına Dilbilimsel Bir Yaklaşım*”, 23 – 24 Ekim 2007, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Demirci, Kerim (2017), *Türkoloji İçin Dilbilim Konular Kavramlar Teoriler*, Anı Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.
- Demirci, Metin (2011); “*Rızaeddin Fahreddin’in Edebi Eserleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirci, Metin ve Merve Denduş (2017); “Son Beş Yılda Türkiye’de Yayımlanan Dil Bilim Çalışmaları,” *III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Tam Metin Kitabı*, 26 Ekim 2017, Asos Yayınevi, Kahramanmaraş.
- Demirci, Metin ve Mesut Gün (2012); “Rızaeddin Fahreddin’in Edebî Eserlerinde Üslup,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt 5, Sayı 8, s. 429-458.
- Deniz, Sunay (2014); “*Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2009); “*Kırgız Atalar Kültü ve Kırgız Atalar Kültünün Yaşayan Kültüre Etkileri*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2010); “Kırgız Adı Üzerine,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 43, s. 205-210.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2017); “Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4, s. 2256-2271.
- Dilaçar, Agop (1968); *Dil, Diller, Dilcilik*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Divlekçi, Celalettin (2007); “Tarihsel Süreç İçerisinde Üslûba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi (I)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 48, Sayı II, Ankara.
- Doğan, Nuh (2011); “Vezirköprü ve Havza Ağızlarında Yabancı Bitki Adları,” *Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, s. 7-13.
- Dolunay, Salih Kürşat (2012); Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri, *Gazi Türkiyat*, Sayı 10, s. 81-89.
- Duman, Mehmet Akif (2015); *Dilde Belirsizlik ve Eş Anlamlılık*, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Duran, Özge Sönmezler (2013); “*Adil Kutuy’un Eserlerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Düyşeyev, Cumakadır (2007); *Süylö Madaniyatı cana Stilistika II. Kitep*, KUU Basması, Bişkek.

- Eagleton, Terry (2014); *Edebiyat Kuramı Giriş*, (Çev.: T. Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Kemal (2010); “Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanının Anlam Bilgisi ve Üslup Bakımından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ergin, Muharrem (2013); *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım Yayınları, İstanbul.
- Erkman, Fatma (2008); *Dile Genel Bir Bakış*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Göz, İlyas (2003); *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer (1991); “Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Dil ve Üslup,” *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21-23 Kasım 1990, Adana, s. 74-87.
- Günay, Doğan (2007); *Sözcükbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Gündoğdu, Ayşe Eda (2012); Haldun Taner'in Konçinalar Adlı Öyküsünün Biçembilimsel Açısından İncelenmesi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 8, s. 40-50.
- Güney, Zerrin (2013); Üslup Özellikleri Açısından Berci Kristin Çöp Masalları, *Folklor /Edebiyat*, Cilt 19, Sayı 73, 23-48.
- Güngör, Ahmet (2014); “Kırgızlarda Kartallarla Avcılık Geleneği,” *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Sayı 51, s. 333 – 353.
- Güven, Şahin (2013); “Dil, Anlam ve Çokanlamlılık”, *bilimname*, Sayı 2, s. 69-100.
- Hirik, Erkan (2017b); “Türkiye Türkçesi Duyu Fiillerinde Anlam ve Kelime Sıklığı İlişkisi,” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 41, s. 53-74.
- İmer, Kâmile, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011); *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Kalkan, Nigar (2012); “Dinis Bülekov'un Kilmışak ve Ğümır Bir Gınâ Romanlarının Üslup ve Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kalkandelen, Hilal (2008); “Türkçemizde Kullanılan Kişi Adları,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, s. 57-76.

- Kallımcı, İsmail Turan (2002); “*Çağdaş Kırgız Şiiri ve Alıkul Osmonov'un Kırgız Şiirindeki Yeri*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kallımcı, İsmail Turan (2009); “*Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Millî Temalar*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kanter M. Fatih, Sezen Günel (2016); “Leksikoloji Analizi Yöntemi İle Necip Fazıl Şiirinde Öfke Ve Başkaldırı Aktarımının İncelenmesi,” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* “Prof. Dr. İbrahim Kavaz Özel Sayısı”, Sayı 24, s. 61-83.
- Kapağan, Enver (2015a); “Toktogul Satılganov’un Şiirlerinde Vatan ve Millet Sevgisi,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 37, s. 174-180.
- Kapağan, Enver (2015b); *Kırgız Şiirinde Ekim Devrimi Devrimi Hazırlayan ve Kabul Görmesini Sağlayan Sebepler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kapıcı, Funda (2013); “*Musa Celil’in Şiirlerinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaağaç, Günay (2013); *Anlam; Anlam Bilimi ve İletişim*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, Mustafa (2012); “Edebî Metinlerde Dil ve Üslûp İncelemeleri ve Edip Cansever’in Dil ve Üslûbunda Psikolojik Unsurlar,” *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 24-28 Eylül 2012, Ankara, s. 1-17.
- Karabulut, Mustafa (2016); “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerindeki Söz Varlığının Üslûpbilim Açısından İncelenmesi,” *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 13-14-15 Ekim 2016, Elazığ, s. 1693-1711.
- Karabulut, Mustafa (2017a); “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Üslûp Üzerine,” *IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 2-3-4 Kasım 2017, Malatya, s. 1-10.
- Karabulut, Mustafa (2017b); “Üslûp Tercihleri Bakımından Necip Fazıl Kısakürek Şiiri,” *IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 2-3-4 Kasım 2017, Malatya, s. 710-720.
- Karadaş, Nergis (2015); “Zaman Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar ve İnternet’te Şimdiki Zaman Olgusu,” *Folklor/Edebiyat*, Cilt 21, Sayı 83, s. 325-341.
- Karadüz, Ednan (2004); “Sözcük Sıklığı Çalışmalarının Önemi,” *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, Ankara, s. 1605-1613.
- Karahancı, İbrahim (2016); “Sözcük Birimlerin Üslup Oluşumuna Katkısı I” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, Cilt 5, Sayı 4, s. 1731-1747.

- Karakaya, Zeki (1996); “Üslûp ve Üslûpbilim Kuramları.” *Akademik Açı*, Sayı 2, Samsun, s. 117-133.
- Karataş, Turan (2001); “*Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*,” Perşembe Kitapları, İstanbul.
- Karakılıç Akı, Serap (2013); “*Aliasgar Kemal’in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karıyeva, Anarkül (2011); *Cazgıç Akındar cana Kırgız Tarihi (XIX. k. XX. k. Başı)*, Maxprint Yayınları, Bişkek.
- Keskin, Burcu (2019); “*Ebubekir Eroğlu’nun Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Khorshed, Mudhafar Ahmed (2017); “*Kerküklü Yazar Hamza Hamamcı’nın Romanlarında Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıdırbayeva R. Z. ve Asanalıyev K. (2004); *Kırgız Adabiy İliminin Terimler Sözdüğü*, OCOO Firma “BİLD”, Bişkek.
- Kılıcı, Nihal (2003); “*Cemil Meriç’in Bu Ülke Adlı Eseri Üzerine Üslup İncelemesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıran, Zeynel ve Ayşe Eziler Kıran (2013); *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Kırgız Respublikasının Uluttuk İlimler Akademiyası (2010); *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Kırkkılıç, Ahmet ve Abdülhak Halim Ulaş (2003); “Türkçe Öğretiminde Kelimeler Dünyası,” *TÜBAR*, Cilt XIII, s. 93-188.
- Kocabay, Hatice (2010); “*Ahmet Hâşim Şiirlerinde Zaman*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocaman, Ahmet (2006); *Dilbilim Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar*, Dil Derneği Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1992); *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Köse, Derya (2011); “*Gülzar Kandeyer’in On Eserinin Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Kuzan, Emrah (2016); “*Kırgız Şair Kasım Tınıstanov'un Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mammadova, Gülzar (2018); “*Rüstem Behrudi Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Mangan, Sevgi (2016); “*Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Seçme Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Memmedov, Yunus (2005); “Onomastik Birimlerle Lügat Birimleri Arasında Leksik-Semantik Alaka,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt V, Sayı 2, s. 401-406.
- Moran, Berna (1988); *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Mukambayev, Ceembay (2009); *Kırgız Tilinin Dialektolojikalık Sözdüğü*, Girne – Amerika Üniversitesi, Bişkek.
- Nalcıoğlu, Ahmet Uğur (2016); “Wolfgang Borchert’in Üç Öyküsünde Dil-Üslup İçerik İncelemesi,” *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 56, s. 1-11.
- Narmatova, Gülzada (2011); “*Molla Niyazın Eserlerinin İmla, Ses Bilgisi, Leksik Ve Semantik Analizi (Üç El Yaz I Kitabının Temelinde)*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Naskali, Emine Gürsoy (1994); “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt 1, Sayı 505, s. 25-33.
- Nerimanoğlu, Kamil Veli (2012); “Peyami Safa: Dil ve Üslup Üzerine,” *Erdem*, Sayı 62, s. 171-177.
- Omorov, A. ve Osmonova, N. (2004); *Lingvistikalık Terimderdin Sözdük-Spravoçnigi*, Ak Calalabat Basmakanası, Calalabat - Bişkek.
- Osmonov, O. C. (2013); “Eski Kırgızlar,” (Çev.: Vefa Kurban) *Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, s. 147-166.
- Ölker, Gökhan (2011); *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Kömen Yayınları, Konya.
- Önal, Mehmet (2008); “Edebî Dil ve Üslup”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, Erzurum, s. 23-47.
- Öner, Necati (1974); *Klasik Mantık*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

- Örnek, Nuray (2007); “İnci Aral’ın Romanlarının Tema, Yapı, Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özbyay, Hüseyin (1994); *Çolpan’ın Şiirleri (Metin-Aktarma-İnceleme)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Özünlü, Ünsal (2001); *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Özot, Gamze Somuncuoğlu (2017); “Yapısalcılık: Kuram ve Yöntembilimsel Sorunlar,” *Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 30, s. 735-748.
- Öztaş, Duygu Melekşah (2015); “Müge İplikçi’nin Eserlerinde Dil ve Üslup,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Öztokat, Erdim (1990); “Anlam Çözümlemesi: Temel Fransızca’da “Duygu” Sözlüksel Alanı,” *Dilbilim Dergisi*, Sayı 9, s. 155-176.
- Öztürk, Abdülkadir (2015); “Karay Leksikolojisi Üzerine,” *Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 1, Sayı 2, s. 127-132.
- Pilten, Şahru (2013); *Türk Dilinde İzdırap Söz Bilgisi: Bir Eş Anlamlılık İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Polat, Nazım H. (1984); “*Fecr-i Atî Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Rifat, Mehmet (2008); *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Saldere, Gülsüm (2003); “*Abdurrahim Karakoç’un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarıkaya, Muammer (2011); “Cubrân Halil Cubrân’ın Eserlerinde Dil ve Üslup”, *III. Uluslararası Doğu Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu*, 29 – 30 Kasım, s. 109 – 129. İstanbul.
- Satılğanov, Toktogul (1989a); *Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı Tom I*, Adabiyat Basması, Frunze.
- Satılğanov, Toktogul (1989b); *Toktogul Çıgarmalarının Eki Tomduk Cıynagı Tom II*, Adabiyat Basması, Frunze.
- Saussure, Ferdinand de (1998); *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.: Berke Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Sıdıkovala, Tolgonay (2005); *Barpı Alıkulovdun Çıkarmalarının Tili*, Teknik Basması, Bişkek-Narın.

- Şahin, Fırat (2017); “Sözcük Anlamına İlişkin Bir Bilişsel Anlambilim Analizi: Türkçede “Üzerinde, Üzerine, Üzerinden” İlgeçlerine İlişkin Görünümler,” *Anadolu Araştırma ve İnceleme Dergisi*, Sayı 1, s. 28-46.
- Tane, Vahit (1993); “*Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Taptap, Cansu (2018); “Turar Kocomberdivey'in “Kölçüktöğü Ay” Adlı Eserindeki Taklidî Kelime Dünyası Üzerine,” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11, s. 9-17.
- Taş, Songül (1993); “*Samim Kocagöz: Yazar, Eser, Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Toklu, Osman (2015); *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Toktonaliyev, K., T. Sadıkov ve T. Tokoyev (2010); *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Türken, Nezihat (2013); “*Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Türkhan, İbrahim (2014a); “Kırgızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılğanov'un Doğumunun 150. Yılı Anısına,” *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87.
- Türkhan, İbrahim (2014b); *Kırgız Halk Şairi “Dağ Bülbülü” Toktogul Satılğanov Seçme Eserleri*, TÜRKSOY Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, Ankara.
- Uçar, İlhan (2013a); ““Kavram-Çağırışım-Kelime” Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım,” *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 1, s. 2671-2683.
- Uçar, İlhan (2013b); “Türkiye Türkçesinde Hayvan Adlarından Türetilmiş Bitki Adları,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 1-19.
- User, Hatice Şirin (2009); *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*, Kömen Yayınları, Konya.
- Usubaliyev, Beyşenbey (2007); *Kırgız Filologiyası Cana Filologdoru*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Üçok, Necip (2004); *Genel Dilbilim*, Multilingual Yayınevi, İstanbul.
- Üst, Sibel (2014); “Dilbilimsel İnceleme Yöntemleri ve Klâsik Türk Edebiyatı,” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, s. 125-146.
- Üstünova, Kerime (2005); “Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi,” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 9, s. 187-201.

- Vardar, Berke (2002); *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Voloşinov, Valentin Nikolayeviç (2001); *Marksizm ve Dil Felsefesi*, (Çev.: M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Vural, Hanifi ve Tuncay Böler (2012); *Ses ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Yakar, Fatih (2018); “*Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelemesi (Metin-Aktarma-Eser İncelemesi)*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Yaman, Ertuğrul (2016); “Türkçenin Güncel Söz Varlığı,” *Millî Eğitim*, Sayı 210, s. 85-91.
- Yeke, Erkan (2010); “*Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Çözümlemesinde Hüseyin Nihal Atsız’ın Tarihi Romanlarına Üslup Bilim Açısından Yaklaşım*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yelok, Veli Savaş (2007); “*Erkin Vâhidov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yelok, Veli Savaş (2008); “*Erkin Vâhidov’un Kelime Dünyasına Bir Bakış*,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s. 442-470.
- Yener, Semanur (2019); “*Temirkul Ümötaliyev’in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Yıldırım, Nazlı (2015); “*Muhammedcan Raşidin’in Seçme Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, Hüseyin (2017); “*Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi*,” *Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 3, Sayı 1, s. 337-362.
- Yudahin, K.K. (2011); *Kırgız Sözlüğü*, (Çev.: A. Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yücel, Tahsin (2005); *Yapısalcılık*, Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- Yüçetürk, Gamze (2015); “*Endülüs Risâlelerinde İhyâniyyât: Dil, Üslup, İçerik*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yüzbaşıoğlu, Nil (2010); *Hasan Ali Toptaş'ın Romanlarının Stilistik İncelenmesi*. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Zal, Ünal (2007); “*Gurbannazar Ezizov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zariç, Mahfuz (2013); “Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde ve Öykülerinde İmgeler, Üslup ve Tematik İlgiler,” *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 5, Sayı 10, s. 22-39.

EKLER

Ek 1: Toktogul Satılganov'un Seçilen 50 Şiiri

	<u>Sayfa</u>
Cürgönüm Kabak Cer Boldu.....	159
Külüypa, Külcar Aşık Kız.....	161
Arzimatka	162
Baktıkız	163
Bolobu	163
Erke Sarı.....	164
Beş Kaman.....	165
Emne Kızık	167
Güldöp Al.....	168
Dünüyö.....	169
Akkan Suu	175
Nasıyat.....	177
Sanat.....	181
Nuskaluu Irlar.....	186
Toktoguldun Törölörgö Irdaganı	187
Bizge Keler Beken Keñ Zaman.....	189
Aylangan Toonun Bürkütü	190
Tutkun İrı	191
Kaçkandagı İr	196
Kaçıp Kele Catkanda.....	198
Köçödö Ölçü Künümbü?.....	198
Künjürönö Küü Çaldım	204
Cerdi Körgöndö	208
Eñsegen Elim Amanbı?	211
Apakem, Aman Barsıñbı?	216
Tutkundan Kelgende	218
Azıraak Çıktı Armanım	221
Cardam Kıldıñ Kalıñ El.....	223
Niyazalığa Taarınıç Aytuu	224
Toguz Kayrık.....	225
Kerbez	226

Cetimder Cönündö	228
Köñül Aytuu	231
Mından Köönüm İşenbeyt.....	233
Ekinçi Aydalğanda.....	235
Kamaktan Küygön Can Elem.....	236
Azattık Kündün Cogunan	238
Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu?.....	239
Zamana	243
Biyik Kötör Tuuñdu	245
Lenin Açtı Coluñdu	246
Sagındım Salam Bermekke	247
Toktoguldun Basmaçılara Karşı Irdaganı	250
Kanadı Cızı Booru Keñ	252
Nasaat Söz.....	254
Su Çıksa Talaa Kulpunat	254
Külgün Caş Ötüp Eskiret.....	255
Ömür	256
Karılık	257
Toktoguldun Ölüm Aldında Irdaganı.....	265

1. Жүргөнүм Кабак Жер Болду?

“Алчы болуп жалдырап,
Жүргөнүм Кабак жер болду.
Кара ташы калдырап,
Ашканым аска бел болду.

Кызыл-Бейит, Кулама,
Кыйналганды сураба,
Үмүт кылам айтар деп,
Бул күндү кийин улама.

Казанбак качан сыйлады?
Карып энем ыйлады...
Картайганда атакем
Кара жанын кыйнады.

Кедейде ырыс болбоду,
Кесирлүү кызыр конбоду.
Келе турган бакты жок
Казанбак бизди кордоду.

Карабады жашыма,
Капалык түшөт башыма.
Кабагын бүркөп ачапды,
Кызганып бышкан ашына.

Казанбактын пейли тар,
Өкүнүп кылам кимге зар?
Кара жер тартып өлбөсөм,
Көрө турган күнүм бар.

Токтогул тоодо жүрөбү?
Томсорбой ойноп күлөбү?
Тотудай жаштын кадырын
Тозоктуу кудай билеби?

1. Cürgönüm Kabak Cer Boldu?

*Alçı bolup caldırıp,
Cürgönüm Kabak cer boldu.
Kara taşı kaldırıp,
Aşkanım aska bel boldu.*

*Kızıl-Beyit, Kulama,
Kıynalgandı suraba,
Ümüt kılam aytar dep, emi
Bul күndü kiyin ulama.*

*Kazanbak kaçan sıyladı?
Karıp enem ıyladı...
Kartayganda atakem
Kara canın kıynadı.*

*Kedeyde ırıs bolbodu,
Kesirliüü kızır konbodu.
Kele turgan baktı çok
Kazanbak bizdi kordodu.*

*Karabadı caşıma,
Kapalık tüşöt başıma.
Kabagın бүркөп açpadı,
Kızganıp bışkan aşına.*

*Kazanbaktın peyli tar,
Ökünüp kılam kimge zar?
Kara cer tartıp ölbösöm,
Körö turgan күnüm bar.*

*Toktogul toodo cüröbü?
Tomsorboy oynop күlөbü?
Totuday caştın kadırın
Tozoktuu kудay bilebi?*

Эш-Сай менен Абыла,
Жашымда болдум дабыла
Ким күнөкөр, кимдер ак
Кудай келер бекен агына!

*Eş-Say menen Abıla,
Caşımда boldum dabıla
Kim күnökör, kimder ak
Kuday keler beken agına!*

Таманым ташка тилинди,
Тарлык заман билинди.
Денеңден кетсе ысык жан
Өлгөндөр кайдан тирилди?

*Tamanım taşka tilindi,
Tarlık zaman bilindi.
Deneңden ketse ыsık can
Ölgөndör kaydan tirildi?*

Жокчулукту байкадым,
Жоодурап көзүм жайнадың.
Колумда малым жогунан
Ичимден бышып кайнадым.

*Cokçuluktу baykadım,
Coodurap közüm caynadıң.
Kolumда malım cogunan
İçimden bışıp kaynadım.*

Атам байкуш алсырап,
Ичимен сызам канеырап,
Жабырды тартпай не кылам,
Кимге барам мал сурап?

*Atam baykuş alsırар,
İçimen sızam kansırар,
Cabırdı tartpay ne kılam,
Kimgе baram mal surар?*

Бутумда чокой чаначтан,
Кимдерге кимдер карашкан?
Түңүлдүм түндө байымдан
Казандан жарма талашкан.

*Butumда çokoy çanaçтан,
Kimderge kimder karaşkan?
Tüñüldüm tündө bayımdan
Kazandan carma talaşkan.*

Жакшыга жакшы жанашкан,
Мен мусапыр адашкан.
Байдын колун каратпай,
Болсо боло карашкан.

*Çakşıга çakşı canaşkan,
Men musapır adaşkan.
Baydın kolun karatpay,
Bolso bolo karaşkan.*

Муздаса бутум тарталбайм,
Муңумду ичтен арталбайм.
Мусапыр болуп жүрсөм да,
Бул сөзүмдү кайтарбайм.

*Muzdasa butum tartalbaym,
Muңumdu içten artalbaym.
Musapır bolup cürsөm da,
Bul sözümdü kaytarbaym.*

Абыла аска, Токтобек,
Казанбактан кетпейт кек.
Кыйналганда ойлоймун
«Аскадан учуп кетсем» — деп

*Abıla aska, Toktobek,
Kazanbaktan ketpeyt kek.
Kıynalganda oyloymun
«Askadan uçup ketsem» — dep*

Жүзүмдүү-Булак, Алма-Сай
Жүрүүгө жетет кандай шай?
Жүрөгүм муңга кысталды
Сырдашсаң боло, чыккан ай!”
(Satılganov, 1989a: 11).

*Cüzümdüü-Bulak, Alma-Say
Cürüügö cetet kandy şay?
Cürögüm muñga kıstaldı
Sırdaşsañ bolo, çıkkан ай!*

2. Күлүйпа, Күлжар Ашык Кыз

“Кереге таштан эл көчөт,
Кең арал дайра суу кечет.
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Кейисем дартым кимге өтөт?

2. Külüypa, Külcar Aşık Kız

*Kerege taştan el köçöt,
Keñ aral dayra suu keçet.
Külüypa, Külcar aşık kız,
Keyisem dartım kimgе ötöt?*

Үйгөн таштан эл көчөт,
Үч арал дайра суу кечет.
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Үшкүрсөм дартым кимге өтөт?

*Üygön taştan el köçöt,
Üç aral dayra suu keçet.
Külüypa, Külcar aşık kız,
Üşkürsöm dartım kimgе ötöt?*

Калкагар таштан эл көчөт,
Кара бир дайра суу кечет.
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Кайгырсам дартым кимге өтөт?

*Kalkagar taştan el köçöt,
Kara bir dayra suu keçet.
Külüypa, Külcar aşık kız,
Kaygırsam dartım kimgе ötöt?*

Ак дөбөдөн эл көчөт,
Алты арал дайра суу кечет.
Ак маңдай сулуу ашык кыз,
Азаптуу дартың кимге өтөт?

*Ak döbödön el köçöt,
Altı aral dayra suu keçet.
Ak mañday suluu aşık kız,
Azaptuu dartıñ kimgе ötöt?*

Көк дөбөдөн эл көчөт,
Көп арал дайра суу кечет.
Көнүлүм билген ашык кыз,

*Kök döbödön el köçöt,
Köp aral dayra suu keçet.
Köñülüm bilgen aşık kız,*

Күйгүзгөн дартың кимге өтөт?

Ботолуу нарча жетелеп,
Боз талаа менен өтөсүң.
Борумун башка экенсиң,
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Боздотуп кайда кетесиң?

Кара нарча жетелеп,
Как талаа менен өтөсүң.
Кадыркеч жандан экенсиң,
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Какшатип кайда кетесиң?

Сагызган учуп жеткисиз,
Сары ойго көчүп кетипсиз.
Сары чаң чаңдайт, шамал жок,
Күлүйпа, Күлжар ашык кыз,
Санаада турат, амал жок.”
(Satılganov, 1989a: 16).

3. Арзыматка

“Бекти көрсөң, мактайсың,
Бекер ичкен аш үчүн
Кошомат кылып бегиңе
Бечараны каптайсың.
Ханды көрсөң мактайсың,
Кардың тойгон жериңде
Кошомат кылып ханыңа
Карыпты көрсөң, каптайсың.
Хан Дыйканбай үйүндө
Жүргөнүңдү ырдадың.
Кошоматка кой союп
Күлгөнүңдү ырдадың.
Бий, болуштун астында
Сен да билгениңди ырдадың.

Küyüzgön dartıñ kimge ötöt?

*Botoluu narça cetelep,
Boz talaa menen ötösüñ.
Borumuñ başka ekensiñ,
Külüypa, Külcar aşık kız,
Bozdotup kayda ketesiñ?*

*Kara narça cetelep,
Kak talaa menen ötösüñ.
Kadırkeç candan ekensiñ,
Külüypa, Külcar aşık kız,
Kakşatıp kayda ketesiñ?*

*Sagızgan uçup cetkisiz,
Sarı oygo köçüp ketipsiz.
Sarı çañ çañdayt, şamal cok,
Külüypa, Külcar aşık kız,
Sanaada turat, amal cok.*

Arzımatka

*Bekti körsöñ, maktaysıñ,
Beker içken aş üçün
Koşomat kılıp begiñe
Beçaranı kaptaysıñ.
Handı körsöñ maktaysıñ,
Kardıñ toygon ceriñde
Koşomat kılıp haniña
Karıptı körsöñ, kaptaysıñ.
Han Dıykanbay üyüñdö
Cürgönüñdü ırdadıñ.
Koşomatka koy soyup
Külgönüñdü ırdadıñ.
Biy, boluştun astında
Sen da bilgeniñdi ırdadıñ.*

Казы менен картага
Тойгонунду ырдадың.
Хан Дыйканбай ырчысы
Болгонунду ырдадың.
Кара карга үндөнүп
Каркылдаган, урганым!...
Манаптан ичкен ашыңа
Мактанып жүргөн экенсиң,
Мадырайган соргогум
Мени жакырсың деп кордодуң.
Жакыр да болсом мен өзүм
Жаандан чыккан жоргомун.”
(Satılganov, 1989a: 18).

4. Бактыкыз

“Калемпир мончок тактыңыз,
Казанат жандын барында,
Каш кагып ойно, Бактыкыз!
Казанат жаның өткөн соң,
Каткырык күлкү, көп оюн
Кайрылып кайдан таптыңыз?
Күдүмжан мончок тактыңыз,
Күлгүн жаштын барында
Күлүп ойно, Бактыкыз!
Күлгүн жашың өткөн соң,
Каткырык күлкү, көп оюн
Кайрылып кайдан таптыңыз?!”
(Satılganov, 1989a: 20).

5. Болобу

“Жайкалган жалы болбосо,
Аттын көркү болобу?
Жакшы сөзү болбосо,
Карттын көркү болобу?
Буралып шибер чыкпаса,
Жердин көркү болобу?
Жайылып малы толбосо,

*Kazı menen kartaga
Toygonuñdu ırdadıñ.
Han Dıykanbay ırçısı
Bolgonuñdu ırdadıñ.
Kara karga üñdönüp
Karkıldagan, urganım!...
Manaptan içken aşıña
Maktanıp cürgön ekensinç,
Madıraygan sorgogum
Meni cakırsıñ dep kordoduñ.
Cakır da bolsom men özüm
Caandan çıkkan corgomun.*

4. Baktıkız

*Kalempir monçok taktıñız,
Kazanat candın barında,
Kaş kagıp oyno, Baktıkız!
Kazanat canıñ ötkön soñ,
Katkırık külkü, köp oyun
Kayrılıp kaydan taptıñız?
Küdümcan monçok taktıñız,
Külgün caştın barında
Külüp oyno, Baktıkız!
Külgün caşıñ ötkön soñ,
Katkırık külkü, köp oyun
Kayrılıp kaydan taptıñız?!*

5. Bolobu

*Çaykalgan calı bolboso,
Attın körkü bolobu?
Cakşı sözü bolboso,
Karttın körkü bolobu?
Buralıp şiber çıkpasa,
Cerdin körkü bolobu?
Çayılıp malı tolboso,*

Төрдүн көркү болобу?
Каз, өрдөгү болбосо,
Көлдүн көркү болобу?
Сайрабаса саратан,
Чөлдүн көркү болобу?

*Tördün körkü bolobu?
Kaz, ördöğü bolboso,
Köldün körkü bolobu?
Sayrabasa saratan,
Çöldün körkü bolobu?*

Бүрдөбөсө буралып,
Талдын көркү болобу?
Ээгинде сакал болбосо,
Чалдын көркү болобу?

*Bürdöbösö buralıp,
Taldın körkü bolobu?
Eeginde sakal bolboso,
Çaldın körkü bolobu?*

Буралып эгин чыкпаса,
Жердин көркү болобу?
Көгөргөн музу болбосо,
Белдин көркү болобу?
Зарсымы жортуп жүрбөсө,
Желдин көркү болобу?”
(Satılganov, 1989a: 22).

*Buralıp egin çıkpasa,
Cerdin körkü bolobu?
Kögörgön muzı bolboso,
Beldin körkü bolobu?
Zarsımı cortup cürböösö,
Celdin körkü bolobu?*

6. Эрке Сары

“Эрке сарым, элге дарым,
Күйкө сарым, күйдү жаным,
Сүйүмканым, сүйдү жаным.
Жогору жагың базаркан,
Төмөн жагың шааркан.
Жети эшик алды жеке тал
Жеталбадым, Сүйүмкан.
Жеткендерден бир салам
Айталбадым, Сүйүмкан.
Кара кырым каптал жол
Кайтмак элем, Сүйүмкан.
Каттагандан бир салам,
Айтмак элем, Сүйүмкан.
Алкымың жыттап, кубанып
Жатмак элем, Сүйүмкан.”
(Satılganov, 1989a: 30).

Erke Sarı

*Erke sarım, elge darım,
Küykö sarım, küydü canım,
Süyümkanım, süydü canım.
Cogoru cagıñ bazarkan,
Tömön cagıñ şaarkan.
Ceti eşik aldı ceke tal
Cetalbadım, Süyümkan.
Cetkenderden bir salam
Aytalbadım, Süyümkan.
Kara kırım kaptal col
Kaytmak elem, Süyümkan.
Kattagandan bir salam,
Aytmak elem, Süyümkan.
Alkımyñ cıttap, kubanıp
Catmak elem, Süyümkan.*

7. Беш Каман

“Акмат, Дыйкан — алдамчы,
Атакан, Миңбай — жалганчы
Эгемберди, Бактыяр —
Эл жегенге жардамчы.

Кол курады беш каман,
Мурункудай чапмакка.
Короодогу кой турмак,
Коргол бербейт жети ата!

Жети атанын таш бараң,
Таш бараңга батпаган,
Чаап, талап, жеп жүрүп
Букарадан айрылган —
Рыскулбектин беш жаман.

Керимбай менен Мырзакан,
Келсең, кардың жарылды,
Төрт миң үйлүү жети ата
Төкпөй койбойт каңынды.
Жедирмек тургай жети ата
Аралатпайт Арымды.

Балапандай уйпалап
Чыгым салып эл жедин,
Чыркыратып жардыга,
Эч бир теңдик бербедин.
Жалдыратып жардынын
Жалгыз атын сен жедин.

Жакын көрдүң байларды,
Жам букара бирикти,
Табалбассың айлаңды.

7. Beş Kaman

*Akmat, Dıykan — aldamçı,
Atakan, Miñbay — calgançı
Egemberdi, Baktıyar —
El cegenge cardamçı.*

*Kol kuradı beş kaman,
Muruñkuday çapmakka.
Koroodogu koy turmak,
Korgol berbeyt ceti ata!*

*Ceti atanın taş barañ,
Taş barañga batpagan,
Çaap, talap, cep cürüp
Bukaradan ayrılğan —
Rıskulbektin beş caman.*

*Kerimbay menen Mirzakan,
Kelseñ, kardıñ carıldı,
Tört miñ üylüü ceti ata
Tökpöy koyboyt kañındı.
Cedirmek turgay ceti ata
Aralatpayt Arımdı.*

*Balapanday uypalap
Çıgım salıp el cediñ,
Çırkıratıp cardıga,
Eç bir teñdik berbediñ.
Caldıratıp cardının
Calgız atın sen cediñ.*

*Çakın kördüñ baylardı,
Çam bukara birikti,
Tabalbassıñ aylañdı.*

Букаранын санаты
Кинегеңе чийилди.
Съезд кур деп жиберди
Болушуң менен бийинди.
Табалбассың беш каман,
Корголорго ийинди.

Жетим, жесир алсызга
Карабадың, беш каман,
Жетилсин деп жардыны
Санабадың, беш каман.
Жеп-ичкенден башканы
Каалабадың, беш каман.
Он асыйга бир жыктың
Орозаалы карыны.

Бүтүн элдин акысы —
Өмүрүңдүн жарымы.
Көралбайсың жардынын
Жакшы ат таап мингенин,
Акмат, Дыйкан, Атакан,
Көркөөлүгүң бул сенин.

Талап алып тентиттиң
Боромбайдын Сарысын.
Күндө жейсиң айыптап
Күлдү журттун баарысын,
Жыгып алдың, Атакан,
Тоялынын чалышын.
Токтотту далай бечара
Той менен ашка барышын.
Жетим менен жесирдин
Тыңдабадың арызын,
Тырмагың уу бүркүттөй,
Тукумуң кантип жарысын?..

Bukaranın sanatı
Kinegeñe çiyildi.
S'ezd kur dep ciberdi
Boluşuñ menen biyiñdi.
Tabalbassuñ beş kaman,
Korgolorgo iyindi.

Cetim, cesir alsızga
Karabadiñ, beş kaman,
Cetilsin dep cardını
Sanabadiñ, beş kaman.
Cep-içkenden başkanı
Kaalabadiñ, beş kaman.
On asıyga bir cıktıñ
Orozaalı karını.

Bütün eldin akısı —
Ömürüñdün carımı.
Köralbaysıñ cardının
Çakşı at taap mingenin,
Akmat, Dıykan, Atakan,
Körkooluğüñ bul senin.

Talap alıp tentittiñ
Borombaydın Sarısın.
Kündö ceysıñ ayıptap
Küldü curttun baarısın,
Cıgıp aldıñ, Atakan,
Toyalının çalışın.
Toktottu dalay beçara
Toy menen aşka barışın.
Cetim menen cesirdin
Tıñdabadiñ arızın,
Tırmagıñ uu бүркүттөй,
Tukumuñ kantip carısın?..

Өчөшсөң Минбай, Атакан,
Мени да жыгып аларсың,
Токтогул деп кекетсең,
Тогуз айып саларсың.
Адатыңды карматсаң
Үй оокатым таларсың.
Канкорлугуң кармаса,
Өлтүрүп каным жаларсың.

*Öçöşsöñ Minbay, Atakan,
Meni da cıgıp alarsıñ,
Toktogul dep keketsen,
Toguz ayıp salarsıñ.
Adatıñdı karmatsañ
Üy ookatım talarsıñ.
Kankorluguñ karmasa,
Öltürüp kanım calarsıñ.*

Уу тырмактуу беш канкор,
Өлтүрсөң да жалынбайм,
Эки келбейм жаралып,
Өлгөн соң кайта табылбайм...”
(Satılganov, 1989a: 36).

*Uu tırmaktuu beş kankor,
Öltürsöñ da calınbaym,
Eki kelbeym caralıp,
Ölgön soñ kayta tabılbaym...*

8. Эмне Кызык

“Күрбөң-күрбөң жүгүртүп,
Күлүктү минсең бир кызык.
Ай далыңды кубантып,
Асылды кийсең ал кызык.
Адырма адыр оттотуп
Айдап жүрсөң мал кызык.
Азамат эрге табылса,
Айнектеп сулуу жар кызык.

8. Emne Kızık

*Kürböh-kürböh cügürtüp,
Külüktü minseñ bir kızık.
Ay dalıñdı kubantıp,
Asıldı kiysesñ al kızık.
Adırma adır ottotup
Aydap cürsöñ mal kızık.
Azamat erge tabılsa,
Aynektey suluu car kızık.*

Жакшы ат минип кубанып,
Жалындуу жүрөк чыңалып,
Жарашыктуу кийинип,
Жагалданып сыланып,
Жашыл көйнөк, шай көйнөк
Жароокер сулуу кыз сүйсөң,
Жашчылыгың бир кызык.

*Çakşı at minip kubanıp,
Calınduu cürök çıñalıp,
Çaraşıktuu kiyinip,
Çagaldanıp sılanıp,
Çaşıl köynök, şay köynök
Çarooker suluu kız süysöñ,
Çaşçılığıñ bir kızık.*

Эмгек этип жашыңдан,
Элге жаксаң эң кызык.

*Emgek etip çaşıñdan,
Elge çaksañ eñ kızık.*

Эки курбу баш кошуп,
Эркелешсең сен кызык.
Эриккенче сүйлөшүп,
Элестешсең тең кызык.
Эл чогула келгенде
Элиришке мен кызык.

*Eki kurbu baş koşup,
Erkeleşseñ sen kızık.
Erikkençe süylöşüp,
Elesteşseñ teñ kızık.
El çogula kelgende
Elirişke men kızık.*

Келин-кызга жарашкан,
Керенелүү шай кызык.
Кары кемпир-чалдарга
Кант салган кара чай кызык.
Ойноо кезде балдарга
Ооз жарма тай кызык.

*Kelin-kızga caraşkan,
Kereneliüü şay kızık.
Karı kempir-çaldarga
Kant salgan kara çay kızık.
Oynoo kezde baldarga
Ooz carma tay kızık.*

Өмүрүндүн ичинде
Өлбөгөнгө миң кызык.
Алганың жакшы жар болуп,
Айкалышып уктасаң,
Ай жарыгы түн кызык.”
(Satılganov, 1989a: 39).

*Ömürüñdün içinde
Ölbögöngö miñ kızık.
Alganiñ cakşı car bolup,
Aykalışıp uktasañ,
Ay carıgı tün kızık.*

9. Гүлдөп Ал

“Кара күрмө шай кийип,
Бойлогула кыздар ай,
Кадыр, көңүл бар чакта
Ойногула, кыздар ай.
Кайрылып келбейт өмүрүң,
Ойлогула, кыздар ай,
Ойной албай, күлө албай,
Ойногонду биле албай,
Кайран жашты картайтып
Койбогула, кыздар ай!..

9. Güldöp Al

*Kara kürmö şay kiyip,
Boylogula kızdar ay,
Kadır, köñül bar çakta
Oynogula, kızdar ay.
Kayrılıp kelbeyt ömürüñ,
Oylogula, kızdar ay,
Oynoy albay, külö albay,
Oynogondu bile albay,
Kayran caştı kartayıp
Koybogula, kızdar ay!..*

Кызыл күрмө шай кийип,
Бойлогула, кыздар ай,
Кызуу көңүл бар чакта

*Kızıl kürmö şay kiyip,
Boylogula, kızdar ay,
Kızuu köñül bar çakta*

Ойногула, кыздар ай,
Кылчайып келбейт өмүрүң,
Ойлогула, кыздар ай.
Ойной албай, күлө албай,
Ойногонду биле албай,
Кызык күнүң өткөрүп,
Койбогула, кыздар ай!..

Кызыл жибек түрдө бар,
Кызыл тилим, сүйлөп ал,
Кылчайып келбейт өмүрүң,
Кыз экенде гүлдөп ал.
Кыялданып качпагын,
Кыз ойнобос көрдө бар.

Жашыл жибек түрдө бар,
Жаңсап, тилим, сүйлөп ал,
Жанып келбейт өмүрүң,
Жаш экенде гүлдөп ал,
Жалтанбагын, качпагын,
Жаш ойнобос көрдө бар.

Кайран өмүр барында,
Балалыктын чагында,
Гүлкайырдай гүлдөп ал
Күлгүн жаштын барында.
Карылык кууп жеткен соң,
Кайран өмүр өткөн соң,
Кара чым басып дененди
Каларсың жердин астында.”
(Satılganov, 1989a: 40).

10. Дүнүйө

“Бул дүнүйө бекерсиң
Бир күнү өтүп кетерсиң,
Опосу жок дүйнөнүн

*Oynogula, kızdar ay,
Kılçayıp kelbeyt ömürüñ,
Oylogula, kızdar ay.
Oynoy albay, külö albay,
Oynogondu bile albay,
Kızık küñüñ ötkörüp,
Koybogula, kızdar ay!..*

*Kızıl cibek türdö bar,
Kızıl tilim, süylöp al,
Kılçayıp kelbeyt ömürüñ,
Kız ekende güldöp al.
Kıyaldanıp kaçpağın,
Kız oynobos kördö bar.*

*Caşıl cibek türdö bar,
Cañsap, tilim, süylöp al,
Canıp kelbeyt ömürüñ,
Caş ekende güldöp al,
Caltanbağın, kaçpağın,
Caş oynobos kördö bar.*

*Kayran ömür barında,
Balalıktın çağında,
Gülkayırday güldöp al
Külgün caştın barında.
Karılık kuup cetken soñ,
Kayran ömür ötkön soñ,
Kara çım basıp denenđi
Kalarsıñ cerdin astında.*

10. Dünüyö

*Bul dünüyö bekersiñ
Bir küñü ötüp ketersiñ,
Oposu cok düynönün*

Түбүнө ким жетерсиң?

Tübünö kim cetersiñ?

Келериңде дүнүйө,
Толукшуп чыккан айдайсың,
Кетериңде дүнүйө,
Суу жүрбөгөн сайдайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Tolukşup çıkkан aydaysiñ,
Keteriñde dünüyö,
Suu cürböğön saydaysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Асмандагы күндөйсүң,
Кетериңде дүнүйө,
Кайгылуу көңүл кирдейсиң.

*Keleriñde dünüyö,
Asmandağı күndöysüñ,
Keteriñde dünüyö,
Kayğıлуу көñүл kirdeysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Өзөңгө бүткөн талдайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Өлүмдөн бетер алдайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Özöngö бүtkön taldaysiñ.
Keteriñde dünüyö,
Ölümdөн beteг aldaysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Мөмөлүү дарак шактайсың,
Кетериңде дүнүйө,
Суу жетпеген кактайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Mömölüü darak şaktaysiñ,
Keteriñde dünüyö,
Suu cetpegen kaktaysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Алмаç өркөч лөктөйсүң.
Кетериңде дүнүйө,
Тулпар минсең жетпейсиң.

*Keleriñde dünüyö,
Almaç örköç löktöysüñ.
Keteriñde dünüyö,
Tulpar minseñ cetpeysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Аргымак минип ойнойсуң.
Кетериңде дүнүйө,
Айланып учкан торгойсүң.

*Keleriñde dünüyö,
Argımak miniр oynoyсуñ.
Keteriñde dünüyö,
Aylanıp uçkan torğoyсуñ.*

Келериңде дүнүйө,
Адырдан соккон желдейсиң.
Кетериңде дүнүйө,

*Keleriñde dünüyö,
Adırdan sokkon celdeysiñ.
Keteriñde dünüyö,*

Кол жетпес аска белдейсиң.

Kol cetpes aska beldeysiñ.

Келериңде дүнүйө,
Ай менен күндөй жарыксың.
Кетериңде дүнүйө,
Таманы түшкөн чарыксың.

*Keleriñde dünüyö,
Ay menen күndöy çarıkсың.
Keteriñde dünüyö,
Tamanı tüşkön çarıkсың.*

Келериңде дүнүйө,
Кош тегирмен ноодойсуң.
Кетериңде дүнүйө,
Көз жетпес бийик зоодойсуң.
Келериңде дүнүйө,
Алтын жагоо куштайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Кышкы чилде муздайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Koş tegirmen noodoysuñ.
Keteriñde dünüyö,
Köz cetpes biyik zoodoysuñ.
Keleriñde dünüyö,
Altın çagoo kuştaysıñ.
Keteriñde dünüyö,
Kışkı çilde muzdaysıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Алтын така тулпарсың.
Кетериңде дүнүйө,
Артынан кууса жеткирбес,
Айланып учкан шумкарсың.

*Keleriñde dünüyö,
Altın taka tulparsıñ.
Keteriñde dünüyö,
Artınan kuusa çetkirbes,
Aylanıp uçkan şumkarsıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Урууда күлүк дулдулсуң.
Кетериңде дүнүйө,
Уясын бузган булбулсуң.

*Keleriñde dünüyö,
Uruuda күlük duldulsuñ.
Keteriñde dünüyö,
Uyasın buzgan bulbulsuñ.*

Келериңде дүнүйө,
Ташкын дайра селдейсиң.
Кетериңде дүнүйө,
Карматпас бороон желдейсиң.

*Keleriñde dünüyö,
Taşkın dayra seldeysiñ.
Keteriñde dünüyö,
Karmatpas boroon celdeysiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Алтын тутка түркүксүң.
Кетериңде дүнүйө,

*Keleriñde dünüyö,
Altın tutka түrküksüñ.
Keteriñde dünüyö,*

Туурдан учкан бүркүтсүң.

Tuurdan uçkan бүркүтсүң.

Келериңде дүнүйө,
Кебелбес эрдин мүлкүсүң.
Кетериңде дүнүйө,
Керүүдөн качкан түлкүсүң.

*Keleriңde дүнүйө,
Kebelbes erdin мүлкүсүң.
Keteriңde дүнүйө,
Kerүүдөн качкан түлкүсүң.*

Келериңде дүнүйө,
Байгеден чыккан аттайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Мөмөсү түшкөн шактайсың.

*Keleriңde дүнүйө,
Baygeden чыккан attaysың.
Keteriңde дүнүйө,
Mömösü түшкөн шактайсың.*

Келериндн дүнүйө,
Көңүлүң курсант болорсуң.
Кетериңде дүнүйө,
Көк шумкар алган коёнсуң.

*Keleriңde дүнүйө,
Kөңүлүң kursant болорсуң.
Keteriңde дүнүйө,
Kök шумкар алган koyonsуң.*

Келериңде дүнүйө,
Курбулуу тоодо уларсың.
Кетериңде дүнүйө,
Куйругун жанчкан жылансың.

*Keleriңde дүнүйө,
Kurbuluu toodo ularсың.
Keteriңde дүнүйө,
Kuyrugun cançkan cıлансың.*

Келериңде дүнүйө,
Көк болот шамшар-канжарсың.
Кетериңде дүнүйө,
Көксөө болгон чалдайсың.
Келериңде дүнүйө,
Жоо качырган эрдейсиң.
Кетериңде дүнүйө,
Кейиген менен келбейсиң.

*Keleriңde дүнүйө,
Kök bolot шамшар-kancарсың.
Keteriңde дүнүйө,
Köksөө болгон çaldaysың.
Keleriңde дүнүйө,
Coo качырган erdeysиң.
Keteriңde дүнүйө,
Keyigen menen kelbeysиң.*

Келериңде дүнүйө,
Кериде жайык конушсуң.
Кетериңде дүнүйө,
Капкагы сынган комузсуң.

*Keleriңde дүнүйө,
Keride cayыk конушсуң.
Keteriңde дүнүйө,
Kapkagy sыngan komuzсуң.*

Келериңде дүнүйө,
Чытырман калың токойсуң,
Кетериңде, дүнүйө,
Жыртылган тери чокойсуң.

*Keleriңde dünüyö,
Çıtırman kalıñ tokoysuñ,
Keteriңde, dünüyö,
Cırtulgan teri çokoysuñ.*

Келериңде дүнүйө,
Ак үйгө салган айнексиң.
Кетериңде дүнүйө,
Туткасы сынган чайнексиң.

*Keleriңde dünüyö,
Ak üygö salgan ayneksiñ.
Keteriңde dünüyö,
Tutkası sıngan çayneksiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Ала кар жаткан бийиксиң.
Кетериңде дүнүйө,
Мергенден качкан кийиксиң.

*Keleriңde dünüyö,
Ala kar catkan biyiksiñ.
Keteriңde dünüyö,
Mergenden kaçkan kiyiksiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Көкөлөп өскөн чынарысың.
Кетериңде дүнүйө,
Шамалдан качкан тумансың.

*Keleriңde dünüyö,
Kökölöp öskön çınarsıñ.
Keteriңde dünüyö,
Şamaldan kaçkan tumansıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Толкуган көлдө шардайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Томугу түшкөн тайдайсың.

*Keleriңde dünüyö,
Tolkugan köldö şardaysıñ.
Keteriңde dünüyö,
Tomugu tüşkön taydaysıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Жыйырма беш жаштайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Жыдыган кара чачтайсың.
Келериңде дүнүйө,
Караңгы тамда чыраксың.
Кетериңде дүнүйө,
Карышкыр жеген улаксың.

*Keleriңde dünüyö,
Çıyırma beş çaştaysıñ.
Keteriңde dünüyö,
Cıdıgan kara çaştaysıñ.
Keleriңde dünüyö,
Karañgı tamda çıraksıñ.
Keteriңde dünüyö,
Karışkır cegen ulaksıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Айчыгы алтын туудайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Соолгон кудук суудайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Ayçıgı altın tuudaysıñ.
Keteriñde dünüyö,
Soolgon kuduk suudaysıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Булутсуз тийген күндөйсүң.
Жанаша чыгып ыргалган
Жазгы талдай бүрдөйсүң.
Кетериңде дүнүйө,
Булут баскан түндөйсүң.
Карарып алса көңүлүң,
Кармаса колго кирбейсиң.

*Keleriñde dünüyö,
Bulutsuz tiygen күндөysüñ.
Canaşa çıgıp ırgalğan
Cazgı talday бүрдөysüñ.
Keteriñde dünüyö,
Bulut baskan түндөysüñ.
Kararıp alsa көңүлүң,
Karmasa kolgo kirbeysıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Түнкүсүн жарык айдайсың.
Адамдын көөнүн сергиткен
Жашыл гүлдүү жайдайсың.
Кетериңде дүнүйө,
Кайрылып карап койбогон
Кайыры жок байдайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Tүnkүsün carık aydaysıñ.
Adamdın көөнүн sergitken
Caşıl güldüü caydaysıñ.
Keteriñde dünüyö,
Kayrılıp karap koybogon
Kayırı cok baydaysıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Жайкалган ыраң чөптөйсүң.
Жашылданып буруксуп,
Туш-туш жакка көктөйсүң.
Кетериңде дүнүйө,
Эшиктен төргө өтпөйсүң,
Жардылыкка таянтып,
Жакыныңды өрттөйсүң.

*Keleriñde dünüyö,
Caykalğan ırañ çөптөysüñ.
Caşıldanıp buruksup,
Tuş-tuş cakka köktөysüñ.
Keteriñde dünüyö,
Eşikten törgө ötpөysüñ,
Cardılıkka tayantıp,
Cakınıñdı örttөysüñ.*

Келериңде дүнүйө,
Бир туугандан ынаксың.
Караңгыда жарк эткен,
Кавхар, жакут чыраксың.

*Keleriñde dünüyö,
Bir tuugandan ınaksıñ.
Karañgıda carк etken,
Kavhar, cakut çıraksıñ.*

Кетериңде дүнүйө,
Душманымдан ырааксың.

*Keteriñde dünüyö,
Duşmanımdan ıraaksıñ.*

Келериңде дүнүйө,
Жаз бүрдөгөн терексиң.
Жагалданып көнүлдү
Жаш, карыга керексиң.
Кетериңде дүнүйө,
Түбү түшкөн челексиң.

*Keleriñde dünüyö,
Caz bürdögön tereksiñ.
Cagaldantıp könüldü
Caş, karıga kereksiñ.
Keteriñde dünüyö,
Tübü tüşkön çeleksiñ.*

Келериңде дүнүйө,
Бүр алган кырчын талдайсың.
Таттылыгың тамшантып,
Шекер менен балдайсың,
Кетериңде дүнүйө,
Азыткыдай алдайсың.
Келериңде дүнүйө,
Жасалгалуу үйдөйсүң.
Кетериңде дүнүйө,
Жакыныңды сүйбөйсүң.

*Keleriñde dünüyö,
Bür alğan kırçın taldaysıñ.
Tattılıgıñ tamşantıp,
Şeker menen baldaysıñ,
Keteriñde dünüyö,
Azıtıkaday aldaysıñ.
Keleriñde dünüyö,
Casalgaluu üydöysüñ.
Keteriñde dünüyö,
Cakınıñdı süyböysüñ.*

Келериңде дүнүйө,
Ташып чыккан булаксың.
Кетериңде дүнүйө,
Желсиз өчкөн чыраксың.
Келериңде дүнүйө,
От жакпай оргуп кайнайсың.
Күн тийгендей жаркырап,
Күлө багып жайнайсың.

*Keleriñde dünüyö,
Taşıp çıkkан bulaksıñ.
Keteriñde dünüyö,
Celsiz öçkөн çıraksıñ.
Keleriñde dünüyö,
Ot cakpay orgup kaynaysıñ.
Kün tiygendey carkırap,
Külö bagıp caynaysıñ.*

Дүнүйө чиркин ушундай,
Колундан качкан кушундай”
(Satılganov, 1989a: 43).

*Dünüyö çirkin uşunday,
Koluñdan kaçқан kuşunday*

11. Аккан Суу

“Кырк миң жыл жердин алдынан

11. Akkan Suu

Kırk miñ cıl cerdin aldınan

Карып чыккан аккан суу.
Толгон айдай жаркырап,
Жарык чыккан аккан суу.
Булаң куйрук, жез канат
Балык чыккан аккан суу.
Курт-кумурска жандууну
Багып чыккан аккан суу.
Кара жердин алдынан
Жарып чыккан аккан суу.

Karıp çıkkan akkan suu.
Tolgon ayday carkırap,
Carık çıkkan akkan suu.
Bulañ kuyruk, cez kanat
Balık çıkkan akkan suu.
Kurt-kumurska canduunu
Bagıp çıkkan akkan suu.
Kara cerdin aldınan
Carıp çıkkan akkan suu.

Көз жетпеген кара кыр
Тоого чыккан аккан суу.
Кош тегирмен паралуу
Ноого чыккан аккан суу.
Жети кабат жер менен
Зорго чыккан аккан суу.

Köz cetpegen kara kır
Toogo çıkkan akkan suu.
Koş tegirmen paraluu
Noogo çıkkan akkan suu.
Ceti kabat cer menen
Zorgo çıkkan akkan suu.

Көз жетпеген ала кыр
Сайда болгон аккан суу.
Чаңкаганда адамга
Пайда болгон аккан суу.
Азган менен тозгонго
Айла болгон аккан суу.
Кызыл-тазыл жайнатып
Гүл жараткан аккан суу.

Köz cetpegen ala kır
Sayda bolgon akkan suu.
Çaңkaganda adamga
Payda bolgon akkan suu.
Azgan menen tozgongo
Ayla bolgon akkan suu.
Kızıl-tazıl caynatıp
Gül caratkan akkan suu.

Жер жүзүндө сонорго
Түр жараткан аккан суу.
Жашыл ала ыраң чөп,
Миң жараткан аккан суу.

Cer cüzündö sonorgo
Tür caratkan akkan suu.
Caşıl ala ırañ çöp,
Miñ caratkan akkan suu.

Баасы кымбат, эти алтын,
Мал жараткан аккан суу.
Башатына көгөртүп
Тал жараткан аккан суу.

Baası kımbat, eti altın,
Mal caratkan akkan suu.
Başatına kögörtüp
Tal caratkan akkan suu.

Карыптарга күч-кубат
Ал жараткан аккан суу.

*Karıptarga küç-kubat
Al caratkan akkan suu.*

Жадыратып жайыкка
Чөп жараткан аккан суу.
Жашыл майдан салкынга
Көк жараткан аккан суу.

*Cadıratıp cayıkka
Çöp caratkan akkan suu.
Caşıl maydan salkınga
Kök caratkan akkan suu.*

Агын дайра шар болуп
Толкуп турган аккан суу.
Ак тулпар кечип өтө албай
Коркуп турган аккан суу.”
(Satılganov, 1989a: 49).

*Ağın dayra şar bolup
Tolkup turgan akkan suu.
Ak tulpar keçip ötö albay
Korkup turgan akkan suu.*

12. Насыят

“Дениң соодо эринбей,
Бекерликке берилбей,
Эркиң менен жумуш кыл
«Эринчээк, жалкоо» дедирбей.

12. Nasıyat

*Deniñ soodo erinbey,
Bekerlikke berilbey,
Erkiñ menen cumuş kıl
«Erinçeeek, calkoo» dedirbey.*

Эрдин күчү — сом темир,
Эритүүгө эр керек.
Эч оокатың болбосо,
Эгин айдар жер керек.
Эр жигиттин белгиси —
Эпчил болот термелеп,
Өз колуңда болбосо,
«Өлдүм» десең, ким берет?
Күчүң барда иштеп көн,
Күлүп жайнап, эр жигит,
Күнүмдүктү ойлобой,
Кулак байлап жер жибит.

*Erdin kücü — som temir,
Eritüügö er kerek.
Eç ookatıñ bolboso,
Egin aydar cer kerek.
Er cigittin belgisi —
Eрçil bolot termelep,
Öz koluңda bolboso,
«Öldüm» deseñ, kim берет?
Küçüñ barda işteп kön,
Külüп caynap, er cigit,
Künümdüktü oyloboy,
Kulak baylap cer cibit.*

Жакшы азамат түрдөнүп,
Жалбырттаган жалындай,
Өзүн өзү асырайт,

*Cakşı azamat türdönüp,
Calbırttagan calınday,
Özün özü asırayt,*

Уурулукка малынбай,
Уятын ойлоп ар убак,
Ушак сөзгө чалынбай.

*Uurulukka malınbay,
Uyatın oylop ar ubak,
Uşak sözgö çalınbay.*

Түрүнүп иштеп, эр жигит,
Тишиң барда таш чайна.
Ирээтинди түзөтүп,
Иштебесең аш кайда?
Эгин айдап, чөбүң чап,

*Türünüp iştep, er cigit,
Tişin barda taş çayna.
İreetinđi tüzötüp,
İştebeseñ aş kayda?
Egin aydap, çöbün çap,*

Эмгегинден пайда тап.
Азамат болсоң, ак иштеп,
Аздыр-көптүр малың бак!

*Emgeginđen payda tap.
Azamat bolsoñ, ak iştep,
Azdır-köptür malın bak!*

Эр жигиттин белгиси —
Кайраттуу болот жалындап,
Өз колунда болбосо,
Оңойбу оокат табылмак?

*Er cigittin belgisi —
Kayrattuu bolot calındap,
Öz kolunda bolboso,
Oñoybu ookat tabılmak?*

Өлмөйүнчө кор болбойт,
Өксүгөн менен ниети ак.
Жамандыкка чалынбайт,
Өз башына өзү сак.

*Ölmöyünçö kor bolboyt,
Öksügön menen nieti ak.
Camandıkka çalınbayt,
Öz başına özü sak.*

Өлбөй тирүү калбайсың,
Жан аманат, ойлоп бак.
Ыркырашпа тирүүндө:
Ырыс алды — ынтымак...
Ачуулуу болуп, эр жигит,
Аксымдыкка бут малба,
Көпкөндүккө жеңдирип,
Көрүнгөнгө мактанба,
Алып калгын Токондун
Үлгүлүү сөзүн укканда.
Карыздар болбо эр жигит,

*Ölböy tirüü kalbaysın,
Can amanat, oylop bak.
İrkıraşpa tirüüñdö:
İris aldı — intımak...
Açuuluu bolup, er cigit,
Aksımdıkka but malba,
Köpköndükkö ceñdirip,
Körüngöngö maktanba,
Alıp kalgın Tokoñdun
Ülgülüü sözün ukkanda.
Karızdar bolbo er cigit,*

Көтөрмөгө бурулуп,
Абийириңди кетирип,
Аласа келет чубуруп.
Андан көрө эгин бак,
Алың барда жулунуп.
Кайда качат ырыскы?
Өзү эле келет курулуп.

*Kötörmögö burulup.
Abiyiriñdi ketirip,
Alasa kelet çuburup.
Andan körö egin bak,
Alıñ barda culunup.
Kayda kaçat ırıskı?
Özü ele kelet kurulup.*

Эсиң кетсе, эчки бак,
Эчки тууйт үч улак.
Айраныңды мол кылып,
Саан берет үч убак.
Эч болбосо экиден
Эгиз тууйт улагың,
Эшигинден эрмен жейт,
Эстебей тоонун тулаңын.

*Esiñ ketse, eçki bak,
Eçki tuuyt üç ulak.
Ayranıñdı mol kılıp,
Saan beret üç ubak.
Eç bolboso ekiden
Egiz tuuyt ulagıñ,
Eşigiñden ermen ceyt,
Estebey toonun tulañın.*

Эгин айдап, жакшы бак,
Жазында чыгат жалтылдай,
Кампадан ашып кап толот,
Баасы кызыл алтындай.
Жашыңда кылгын мээнетти,
Жалкоолонуп тартынбай.
Карды тойбойт адамдын
Кайрат менен иш кылбай.

*Egin aydap, cakşı bak,
Cazında çıgat caltılday,
Kampadan aşıp kap tolot,
Baası kızıl altınday.
Caşıñda kılgın meenetti,
Calkoolonup tartınbay.
Kardı toyboyt adamdın
Kayrat menen iş kılбай.*

Качкы болот кээ акмак
Кара чака табалбай,
Коё берет акыры
Катынын эптеп багалбай.
Иштеп жатса бир дыйкан,
Кыт-кыт күлүп табалайт.
Дыйкан кууп жолотпой
Айыл үйдөн талаалайт.

*Kaçkı bolot kee akmak
Kara çaka tabalбай,
Koyo beret akırı
Katının eptep bagalбай.
İştep catsa bir dıykan,
Kıt-kıt külip tabalayt.
Dıykan kuup colotpoy
Ayıl üydön talaalayt.*

Андай сыйкыр шумдарга
Азаматтар байланбайт,
Ачык-айрым азамат
Аргымак аттай шайдаңдайт.

*Anday sıykır şumdarga
Azamattar baylanbayt,
Açık-ayrım azamat
Argımak attay şaydañdayt.*

Карыздар болбо сүткорго,
Бардык малын сүт кылат;
Бир жылда эки туудуруп,

*Karızdar bolbo sütkorgo,
Bardık malın süt kılat;
Bir cılda eki tuudurup,*

Жарым сомун бүт кылат.
Убагында бербесең,
Бийге салат тыткылап.
Бий-болуштар башыңан,
Арылбаган жут кылат.

*Carım somun бүt kılat.
Ubagında berbesen,
Biyge salat tutkılap.
Biy-boluştar başıñan,
Arılbagan cut kılat.*

Кумарын жазат куш салган,
Кымылдайт ичи кыз алган.
Куюлтуп ырдап отурсам,
Сөзүмдө барбы бир жалган?

*Kumarın cazat kuş salgan,
Kımyldayt içi kız algan.
Kuyultup ırdap otursam,
Sözümdö barbı bir calgan?*

Күнү-түнү тынчы жок
Ашка-тойго ат чапкан.
Берекеси жок болот
Бекеринен мал тапкан.
Чынчыл жакшы көрбөдүм
Чыгым албай эл баккан.
Эки колун тынчытпайт
Эт башырып, от жаккан.
Мергендиктин белгиси —
Бугу, марал, теке аткан.
Үңкүйүп үйдө жатканча
Ит агытып, сал капкан.
Курсагың сылап тынч жаткан,
Тамак даяр болгондо,
Ал урган кирип келет бир жактан.

*Künü-tünü tınçı cok
Aşka-toygo at çapkan.
Berekesi cok bolot
Bekerinen mal tapkan.
Çınçıl cakşı körbödüm
Çıgım albay el bakkan.
Eki kolun tınçıtpayt
Et başırıp, ot cakkan.
Mergendiktin belgisi —
Bugu, maral, teke atkan.
Üñküyüp üydö catkança
İt agıtıp, sal kapkan.
Kursagiñ sılap tınç catkan,
Tamak dayar bolgondo,
Al urgan kirip kelet bir caktan.*

Жардылык, байлык кимде жок,
«Жардысын» деп демитпе,
Жамандашып, эр жигит,
Бириңди-бириң кемитпе!

*Cardılık, baylık kimde çok,
«Cardısıñ» dep demitpe,
Camandaşıp, er cigit,
Biriñdi-biriñ kemitpe!*

Аз өмүрдүн ичинде
Амандашкын күнүгө.
Өлбөгөнгө табылат
Аздыр-көптүр дүнүйө.

*Az ömürdün içinde
Amandaşkın күnügö.
Ölbögöngö tabılat
Azdır-köptür dünüyö.*

Алакөөдөн акмактар
Антташкан сөзгө туралбайт.
Айылына бата албай,
Акыр өзү бураңдайт.

*Alaköödön akmaktar
Anttaşkan sözgö turalbayt.
Ayılına bata albay,
Akır özü burañdayt.*

Как ошондой адамдын
Каадасы калбайт карганча,
Өткөн өөнү билинбейт
Өлөр күнгө барганча.

*Kak oşondoy adamdın
Kaadası kalbayt kargança,
Ötkön öönü bilinbeyt
Ölör күngö bargança.*

Ырыс алды ынтымак,
Өлмөйүнчө кол кармаш.
Билими бар азамат,
Бир-бириңе жардамдаш.
Билинбей жүрүп бир күнү
Мүдүрүлөт алтын баш...

*Iris aldı intımak,
Ölmöyünçö kol karmaş.
Bilimi bar azamat,
Bir-biriñe cardamdaş.
Bilinbey cürüp bir күnü
Müdürülöt altın baş...*

Өнөрүң болсо, өргө чап,
Кор кылбай, асыл жанды бак.
Эрдин көркү — эл менен,
Эмгегиң менен элге жак!”
(Satılganov, 1989a: 50).

*Önörüñ bolso, örgö çap,
Kor kılbay, asıl candı bak.
Erdin körkü — el menen,
Emgegiñ menen elge cak!*

13. Санат

“Аргымакты «жаман» деп,
Бууданды кайдан табасың?

13. Sanat

*Argımaktı «caman» dep,
Buudandı kaydan tabasıñ?*

Агайынды «жаман» деп,
Тууганды кайдан табасың?

Ак саманды «жаман» деп,
Чөптү кайдан табасың?
Аз дүйнөнү «жаман» деп,
Көптү кайдан табасың?
Жарма, чайды «жаман» деп,
Этти кайдан табасың?
Акындарды «жаман» деп,
Кепти кайдан табасың?

Агарган карда көп жүрсөң,
Көзүң бир күн карыгат,
Агайындан чет жүрсөң,
Көңүлүң бир күн тарыгат.
Тууганына батпаган,
Душманына жалынат.
Болбос жаман арамза
Болумсуз ишке малынат.
Кийинкисин ойлобой,
Кишинин көөнү калынат.
Жакынына жакпаган,
Жат кишини жамынат.
Ханды кудай уярда
Калкына жаман кас болот.
Байды кудай уярда
Дөөлөтүнө мас болот.
Кышты кудай уярда
Күн жылымдап жаз болот,
Эрди кудай уярда
Элүүндө жаш болот.

Жалпы жылдыз чогулса,
Жарым шоола айдай жок,

*Agayındı «caman» dep,
Tuugandı kaydan tabasıñ?*

*Ak samandı «caman» dep,
Çöptü kaydan tabasıñ?
Az dүйnөнү «caman» dep,
Kөptü kaydan tabasıñ?
Carma, çaydı «caman» dep,
Etti kaydan tabasıñ?
Akındardı «caman» dep,
Kepti kaydan tabasıñ?*

*Agargan karda көp cürsөң,
Közün bir күn karıgat,
Agayından чет cürsөң,
Kөңülün bir күn tarıgat.
Tuuganına batpagan,
Duşmanına calınat.
Bolbos caman aramza
Bolumsuz işke malınat.
Kiyinkisin oyloboy,
Kişinin көönü kalınat.
Cakınına cakpagan,
Cat kişini camınat.
Handı kудay urarda
Kalkına caman kas bolot.
Baydı kудay urarda
Dөөlötünө mas bolot.
Kıştı kудay urarda
Kүн cılımdap caz bolot,
Erdi kудay urarda
Elüüндө caş bolot.*

*Calpı cıldız çogulsa,
Carım şoola ayday cok,*

Тогуз улак бириксе,
Баасы жалгыз тайдай жок.
Карандай чайды көп ичсең,
Бир кесим казы майдай жок.

Өңкөй бөздүн сапаты.
Бир кийимдик шайдай жок.

Бычак берсең, кындап бер,
Кындап берсең, чындап бер,
Берекесиз байлардан
Бейил менен кун кетер.
Жумуш кылсаң, мудаа кыл,
Иштеп кетпе илдекер,
Кара санап бирди алсаң,
Колуңуздан миң кетер.

Чечилишип сырдашсаң,
Көкүрөктөн муң кетер.
Баарың болсоң бир ооздуу,
Душманың кантип былк этер?
Булут кетсе асmandан,
Күн ачылып жылт этер,
Ажалың жетип, күн бүтсө,
Кайран башың шылк этер.

Ак бараңдын кундагын,
Аталбасаң сунбагын,
Эрмин десең душмандан
Эки көзүң жумбагын.
Өтүп кеткен иш үчүн
Өкүнүп балаң урбагын.

Көпкөн жигит көп сүйлөйт,
Чечен жигит эп сүйлөйт,

*Toguz ulak birikse,
Baası calgız tayday cok.
Karanday çaydı köp içseñ,
Bir kesim kazı mayday cok.*

*Öñköy bözdün sapatı.
Bir kiyimdik şayday cok.*

*Bıçak berseñ, kındap ber,
Kındap berseñ, çındap ber,
Berekesiz baylardan
Beyil menen kun keter.
Cumuş kılsañ, mudaa kıl,
İştep ketpe ildeker,
Kara sanap birdi alsañ,
Koluñuzdan miñ keter.*

*Çeçilişip sırdaşsañ,
Köküröktön muñ keter.
Baarıñ bolsoñ bir oozduu,
Duşmanıñ kantip bılk eter?
Bulut ketse asmandan,
Kün açılıp cilt eter,
Acalıñ cetip, kün bütsö,
Kayran başıñ şilk eter.*

*Ak barañdın kundagın,
Atalbasañ sunbagın,
Ermin deseñ duşmandan
Eki közüñ cumbagın.
Ötüp ketken iş için
Öküniüp балаң urbagın.*

*Köpkön cigit köp süylöyt,
Çeçen cigit ep süylöyt,*

Билбестерге жыйында
Бир сүйлөөгө кеп тийбейт,
Жөн жүрбөгөн жигиттер
Көрүнгөндөн тепки жейт.
Ким көрүнгөн кекенип
«Ушунуку өттү» дейт,
Көз карашың бузулса,
Көргөн адам «көптү» дейт.

*Bilbesterge cıyında
Bir süylөөgө кep tiybeyt,
Cön cürbөгөн cigitter
Körüngөндөн тепki ceyt.
Kim körüngөн кekenip
«Uşunuku öttü» deyt,
Köz karaşın buzulsa,
Körgön adam «köptü» deyt.*

Сүт табакты жибитет,
Айран тамса иритет.
Пайдасы жок кеп айтып,
Маңыз сөздү чиритет.
Күлө сүйлөп үйүнө
Күндө кирген күл ичет.
Эки дүлөй кошулса,
Бир-бирине күлүшөт.

*Süt tabaktı cibitet,
Ayran tamsa iritet.
Paydası cок кep aytıp,
Maңыз sözdü çiritet.
Külө süylöp üyünө
Kündө kirgen kül içet.
Eki dülөy koşulsa,
Bir-birine күlüşөt.*

Жинди менен жоолошпо,
Суу куйбагын толбоско,
Акмак болуп кетесиң,
Ачууланба болбоско.
Үгүт айтып чарчаба,
Айткан акыл конбоско.
Жолдош болсоң куу менен,
Өмүр өтөр доо менен.
Жыкмайынча качпагын,
Беттешип калсаң, жоо менен.

*Cindi menen cooloşpo,
Suu kuybagın tolbosko,
Akmak bolup ketesiñ,
Açuulanba bolbosko.
Ügüt aytıp çarçaba,
Aytkan akıl konbosko.
Coldoş bolsoñ kuu menen,
Ömür ötөр doo menen.
Çıkmayınça kaçpagın,
Betteşip kalsañ, соо менен.*

Суктанбагын сулууга,
Уят айтпа улууга.
Тамаша айтсаң билбеске,
Тар жерде катуу сындырат,
Жамандардын адаты —
Жалган сөздү чын кылат.

*Suktanbagın suluuga,
Uyat aytpa uluuga.
Tamaşa aytсаñ bilbeske,
Tar cerde катуu sındırat,
Camandardın adatı —
Calgan sözdü çın kılát.*

Көптү көргөн адамдар
Көнүлүндү тындырат.
Бекерчиден беже кач,
Ушакчыдан көчө кач!
Кызыктырып кыйыкты,
Кыйын жерге жибербе,
Билбестерди коркутуп,
Алдоо менен имербе,
Жаңшап турган Токоңдун —
Насияты силерге.
Жаның менен акыл айт
Жакшы айтканың билерге.
Колундан келбес жумушту
Оюң менен бүтүрбө,
Алыстан келер коноктун
Кабарын укпай күтүңбө.

Айталбаган сөз үчүн
Оозуңду бекер ачпагын,
Мактаганга март болуп,
Оокатыңды чачпагын.
Колдон келер иш болсо,
Коркуп бекер качпагын,
Мурунку жаман ишинди
Кийинки жерде таштагын.

Жолдош болбо коркокко,
Жүк артпагын торпокко,
Иш кылдырба чоркокко.
Күлүк минсең күүлөнүп,
Эки жагың каранба, —
Көйрөң атка коносуң
Көрүп калган адамга.

Сурап ичкен тамагың —

*Köptü körgön adamdar
Könülündü tındırat.
Bekerçiden beze kaç,
Uşakçıdan köçö kaç!
Kızıktırıp kıyıktı,
Kıyın cerge ciberbe,
Bilbesterdi korkutup,
Aldoo menen imerbe,
Cañşap turgan Tokoңdun —
Nasiyatı silerge.
Canıñ menen akıl ayt
Cakşı aytkanıñ bilerge.
Koluңdan kelbes cumuştı
Oyuñ menen бүtүrbө,
Alıstan keler konoktun
Kabarın ukpay күtүñbö.*

*Aytabagan söz üçün
Oozuңdu beker açpagın,
Maktaganga mart bolup,
Ookatıñdı çaçpagın.
Koldon keler iş bolso,
Korkup beker kaçpagın,
Murunku caman işiңdi
Kiyinki cerde taştagin.*

*Coldoş bolbo korkokko,
Cük artpagin torpokko,
İş kıldırba çorkokko.
Külük minseñ küülönüp,
Eki cagıñ каранба, —
Köyröñ atka konosuñ
Körüp kalgan adamga.*

Surap içken tamagıñ—

Суу ичкен менен барабар,
«Сук» атанып айлында
Суук болбо, жаш балдар!

*Suu içken menen barabar,
«Suk» atanıp ayılında
Suuk bolbo, caş baldar!*

Күлүк менен жарышпа.
Билимдүү менен алышпа.
Кейбир кылат өзүндү
Кеп салбагын маңызга.

*Külük menen carışpa.
Bilimdüü menen alışpa.
Keybir kılat özüñdü
Kep salbagın mañızga.*

Көңүл калар кеп айтпа
Оору менен картаңга,
Жанын сатат кээ адам
Жарым чөйчөк талканга.

*Köñül kalar kep aytpa
Ooru menen kartañga,
Canın satat kee adam
Carım çöyçök talkanga.*

Бузук менен мундашпа,
Уятсыз менен ымдашпа,
Болбос ишке кийликпе,
Момундук жөнү бир башка...
Алың менен күч керек
Азык оокат тындашка.
Акылсызга сөз айтып,
Акмак менен сырдашпа.
Аялыңды жек көрүп,
Жамандыкты ыргатпа.”
(Satılganov, 1989a: 55).

*Buzuk menen mundaşpa,
Uyatsız menen imdaşpa,
Bolbos işke kiylikpe,
Momunduk cönü bir başka...
Alıñ menen küç kerek
Azık ookat tınđaşka.
Akılsızga söz aytıp,
Akmak menen sırdaşpa.
Ayalıñdı cek körüp,
Camandıktı ırbatpa.*

14. Нускалуу Ырлар

“Эрдин эри майтарат
Эриш бузган жоо мизин.
Кайраты демин кайтарат
Кара өзгөйлүү доо мизин.

14. Nuskaluu Irlar

*Erdin eri maytarat
Eriş buzgan coo mizin.
Kayratı demin kaytarat
Kara özgöylüü doo mizin.*

Эр эшиги сом темир,
Эритмекке эр керек,
Тескерини түзөткөн,
Эрге дөөлөт бир келет.

*Er eşiği som temir,
Eritmekke er kerek,
Teskerini tüzötkön,
Erge döölöt bir kelet.*

Көрөм десең урматын,
Уул үйлөп, кыз чыгар,
Малыңды жутка алдырбай,
Кам көбөйтүп, кыш чыгар.

*Köröm deseñ urmatın,
Uul üylöp, kız çıgar,
Malıñdı cutka aldırбай,
Kam köböytüp, kış çıgar.*

Эндик, упа, каркыра,
Кыз балага жарашар,
Бетке сыйпап албыртып,
Беш көкүлүн тарашар,
Бейжай болсо энеси,
Беш убак тиер жемеси.

*Endik, upa, karkıra,
Kız balaga caraşar,
Betke sıypap albırtıp,
Beş kökülün taraşar,
Beycay bolso enesi,
Beş ubak tiyer cemesi.*

Тарпты жесе жарашат,
Карга, кузгун капыры,
Арга барбы таланса,
Бей-бечара бакыры.
Кузгундардын колунан,
Эзилди элдин жакыры...”
(Satılganov, 1989a: 64).

*Tarptı cese caraşat,
Karga, kuzgun kapırı,
Arga barbı talansa,
Bey-beçara bakırı.
Kuzgundardın kolunan,
Ezildi eldin cakırı...*

15. Токтогулдун Төрөлөргө Ырдаганы

(Токтогулдарды кармоо үчүн келген
жазалоочу отряддын офицерине карай
Токтогулдун ырдаганы)

“Калаадан келген чоңдорум
Билесиң иштин болжолун,
Кай жумушта турушат
Силердин кылар ойлоруң?
Кантип көрбөйт көзүңөр,
Эшен, калпа, бай-манап
Элдин канын соргонун.

Керимбайга келишкен
Калаадан чыгып солдаттар,
Анык балаа бай-манап,

15. Toktoguldun Törölörgö Irdaganı

*(Toktoguldardı karmoo üçün kelgen
cazalooçu otryaddın ofitserine karay
Toktoguldun ırdaganı)*

*Kalaadan kelgen çoñdorum
Bilesiñ iştin bolcolun,
Kay cumuşta turuşat
Silerdin kılar oyloruñ?
Kantip körböyt közüñör,
Eşen, kalpa, bay-manap
Eldin kanın sorgonun.*

*Kerimbayga kelişken
Kalaadan çığıp soldattar,
Anık balaa bay-manap,*

Адамзатка жармашкан,
Эшен, калпа дагы бар
Бай-манапты жандашкан,
Букаранын оокатын
Үшүрү деп алдашкан.

*Adamzatka carmaşkan,
Eşen, kalpa dagı bar
Bay-manaptı candaşkan,
Bukaranın ookatın
Üşürü dep aldaşkan.*

Улук болсоң, сыначы,
Ишенбесең өзүмө,
Башкалардан сурачы!
Калаадан келген күнадыр,
Кулак салып угуптур
Токтогулдун ырларын,
Адилет болсоң, текшерчи
Кедейди байлар урганын,
Дүн букара көрбөдү
Дүнүйөнүн жыргалын.

*Uluk bolsoñ, sınaçı,
İşenbeseñ özümö,
Başkalardan suraçı!
Kalaadan kelgen künadır,
Kulak salıp uguptur
Toktoguldun ırların,
Adilet bolsoñ, tekşerçi
Kedeydi baylar urganın,
Dün bukara körbödü
Dünüyönün cırgalın.*

Күнадыр, келдиң айылга,
Күн тийбес тоого жайында,
Улук болсоң көз салчы
Жарды-жалчы — жабырга.

*Künadır, keldiñ ayılga,
Kün tiybes toogo cayında,
Uluk bolsoñ köz salçı
Cardı-calçı — cabırğa.*

Көрүнөө айткан сөзүмдү,
Күнадыр, уксун кулагың,
Бекеринче «чыгым» деп,
Байлап алат бий, болуш
Кедейдин жалгыз улагын,
Сен билбесең, ким билет
Зарлаган элдин убалын?
Көйнөгү жок кедейди
Балапанча басып жеп
Керимбай көрдү убайын.

*Körünöö aytkan sözümdü,
Künadır, uksun kulagiñ,
Bekeriñçe «çıgım» dep,
Baylap alat biy, boluş
Kedeydin calgız ulagin,
Sen bilbeseñ, kim билет
Zarlagan eldin ubalın?
Köynöğü cok kedeydi
Balapança basıp cep
Kerimbay kördü ubayın.*

Жарды-жалчы, кедейлер
Жаралганбы кем болуп?

*Cardı-calçı, kedeyler
Caralğanbı кем болуп?*

Күн-түнү түшпөйт үстүнөн
Куур тону тер болуп,
Куураган кедей жүрөгү
Кайгы басып чер болуп,
Жүдөп жүрөт букара
Кузгундарга жем болуп,
Жүрө албады шордуулар
Бай-манапка тең болуп.

*Kün-tünü түшпөйт үстүнөн
Kuur tonu ter bolup,
Kuuragan kedey cürögü
Kaygı basıp çer bolup,
Cüdöp cüröt bucara
Kuzgundarga cem bolup,
Cürö albadı şorduular
Bay-manapka teñ bolup.*

«Чыгым» деп алат малдарын,
Айрансыз коёт балдарын,
Алсыз кедей амал жок,
Көтөрөт байдын салганын.
Улук болсоң, алып бер
Кедейден байлар алганын.
Улуктун ишин билбесең,
Байдын сөзүн сүйлөсөң,
Сен да тартып алып кет
Букаранын калганын!..”
(Satılganov, 1989a: 65).

*«Çıgım» dep alat maldarın,
Ayransız koyot baldarın,
Alsız kedey amal çok,
Kötöröt baydın salganın.
Uluk bolsoñ, alıp ber
Kedeyden baylar alganın.
Uluktun işin bilbeseñ,
Baydın sözün süylösöñ,
Sen da tartıp alıp ket
Bukaranın kalganın!..*

16. Бизге Келер Бекен Кең Заман

“Айдалып кеттим ишим ак,
Алым — карып, күнүм чак,
Ага-ини, туугандар,
Менин актыгымды ойлоп бак!

16. Bizge Keler Beken Keñ Zaman

*Aydalıp kettim işim ak,
Alım — karıp, küniim çak,
Aga-ini, tuugandar,
Menin aktıgımdı oyloп bak!*

Жайкалып жүргөн Токтогул,
Чынжыр түшүп колума
Азап түшүп башыма,
Айдалдым Шибер жолуна
Кишен түшүп бутума,
Айдалып кетип барамын,
Кайрылып келер күн барбы
Мен калың кыргыз журтума?

*Çaykalıp cürgön Toktogul,
Çıncır түşüp koluma
Azap түşüp başıma,
Aydaldım Şiber coluna
Kişen түşüp butuma,
Aydalıp ketip baramın,
Kayrılıp keler күn barbı
Men kalıñ kırıgız curtuma?*

Өзбек, кыргыз — калың журт,
Өскөн элим, аман бол!
Өмүрүмдү жыргатып,
Өткөн элим, аман бол!
Киндик кесип, кир жууган,
Турган жерим, аман бол!
Кичинемден бирге өскөн
Тууган элим, аман бол!
Токоңдо айтар тил барбы?
Торгойдой сайрап Токтогул
Толгонуп келер күн барбы?
Айдалып кеткен Токтогул
Айланып келер күн барбы?
Ырыскулбектин беш каман,
Пейли бузук беш жаман,
Кеттим Шибер айдалып,
Бизге келер бекен кең заман?!
Залимдин түштүм торуна,
Айдалдым Шибер жолуна,
Элебей жүргөн кезимде
Эшен чыкты шорума.”
(Satılganov, 1989a: 70).

17. Айланган Тоонун Бүркүтү

“Күн тийбес тамда жатамын,
Күч кетип, эс ооп, алсырап,
Алдымдан нымдуу сыз өтөт,
Айласыз жатам жалдырап,
Козгolor менде дарман жок,
Кол, бутта кишен шалдырап,
Тим жатсам дале сабашат,
Тил билбей солдат балдырап,
Арачалар адам жок,
Аябай эстен тандырат.

Айланган тоонун бүркүтү

*Özbek, kirgız — kalıñ curt,
Öskön elim, aman bol!
Ömürümdü cırgatıp,
Ötkön elim, aman bol!
Kindik kesip, kir cuugan,
Turgan cerim, aman bol!
Kiçinemden birge öskön
Tuugan elim, aman bol!
Tokonđo aytar til barbı?
Torgoydoy sayrap Toktogul
Tolgonup keler kün barbı?
Aydalıp ketken Toktogul
Aylanıp keler kün barbı?
Iriskulbektin beş kaman,
Peyli buzuk beş caman,
Kettim Şiber aydalıp,
Bizge keler beken keñ zaman?!
Zalimdin tüştüm toruna,
Aydaldım Şiber coluna,
Elebey cürgön kezimde
Eşen çıktı şoruma.*

17. Aylangan Toonun Bürkütü

*Kün tiybes tamda catamın,
Küç ketip, es oop, alsırap,
Aldımdan nimduu sız ötöt,
Aylasız catam caldırıp,
Kozgolor mende darman cok,
Kol, butta kişen şaldırıp,
Tim catsam dale sabaşat,
Til bilbey soldat baldırıp,
Araçalar adam cok,
Ayabay esten tandırat.*

Aylangan toonun bürkütü

Ак жерден торго чалындым.
Комузду күүгө келтирген
Колума кишен салындым.
Ойлонуп түшкө кирбеген
Көркөөлорго багындым.
«Айланайын, тийбе» — деп,
Айласыздан жалындым.
Кысталгандан өлсөм дейм,
Кымбатын кыйбайм жанымдын.
Күү чертип, эркин сайраган
Күкүк элем, наалыдым,
Күжүрмөн тынбай чуркаган
Күлүк элем, талыдым.
Кор болбой турган алтын баш
Күйүттө жүрүп карыдым.
Көз жашын эстеп, ич күйөт
Сүйүшүп алган жарымдын.
Он жашар жалгыз баламды
Ойлонуп күндө сагындым,
Зарлантип койгон күнөөсүз
Заманага таарындым.”
(Satılganov, 1989a: 78).

18. Туткун Ыры

“Жаралдым беле насипсиз?
Кармалып келдим жазыксыз.
Жорго элем жолдон жаңылбас,
Жорток болдум басыксыз.

Туулдум беле насипсиз?
Тутулуп келдим жазыксыз,
Дубанды бузган жорго элем,
Топор болдум басыксыз.

Манаптар сага не жаздым?
Басынып элден адаштым.

*Ak cerden torgo çalındım.
Komuzdu küügö keltirgen
Koluma kişen salındım.
Oylonup tüşkö kirbegen
Körkөөlorgo bagındım.
«Aylanayın, tiybe» — dep,
Ayłasızdan calındım.
Kıstalgandan ölsöm deym,
Kımbatın kıybaym canımdın.
Küü çertip, erkin sayragan
Kükük elem, naalídım,
Kücürmön tinbay çurkagan
Külük elem, talıdım.
Kor bolboy turgan altın baş
Küyüttö cürüp karıdım.
Köz caşın estep, iç küyöt
Süyüşüp algan carımdın.
On caşar calgız balamdı
Oylonup күndө sagındım,
Zarlantıp koygon күnөөsüz
Zamanaga taarındım.*

18. Tutkun Iri

*Caraldım bele nasipsiz?
Karmalıp keldim cazıksız.
Corgo elem coldon cañılbas,
Cortok boldum basıksız.*

*Tuuldum bele nasipsiz?
Tutulup keldim cazıksız,
Dubandı buzgan corgo elem,
Topor boldum basıksız.*

*Manaptar saga ne cazdıм?
Basınıp elden adaştım.*

Бутумда кишен шалдырап,
Мусапыр болуп бастым.
Кор кылдың, залим, кантейин?
Кошогумдан адаштым.
Капаска түртүп ийгендей
Кайсыныңды талаштым?

*Butumda kişen şaldırap,
Musapır bolup bastım.
Kor kıldın, zalim, kanteyin?
Koşogumdan adaşтым.
Kapaska türtüp iygendeу
Kaysınıңdı talaşтым?*

Жыйырма беш жылга кесилип,
Чынжырга бутум тешилип,
Жыгыламын басалбай
Жыңайлак таман эзилип,
Аман кетер бекемин
Азаттык күнгө кезигип?

*Çıyırma beş yılga kesilip,
Çıncırğa butum teşilip,
Çıgılamın basalбай
Çıңaylak taman ezilip,
Aman keter bekemin
Azattık küngө kezigip?*

Болуштан келдим кесилип,
Бозоруп жүрөм эзилип,
Боздотуп урат баспасам,
Бүткөн бой терге тешилип,
Бошонор күнүм бар бекен
Боштондук күнгө кезигип?

*Boluştan keldim kesilip,
Bozorup cürөm ezilip,
Bozdotup urat baspasam,
Bütкөн boy terge teşilip,
Boşonor күnüm bar beken
Boştонduk küngө kezigip?*

Укпадым элдин кабарын,
Күмөндөр тирүү табарым,
Айдалып жүрүп мен өлсөм,
Көмүлбөй жолдо каламын.

*Ukpadım eldin kabarın,
Kümөндөр tirüü tabarım,
Aydalıp cürüp men ölsөm,
Kөmүlbөу coldo kalamın.*

Күйүткө салдың, залимдер,
Көрүндү беле залалым?
Көзүн көрөр бекенмин
Күкүктөй жалгыз баламын?

*Kүйүtkө saldın, zalimder,
Köründü bele zalalım?
Közün көrөр bekenmin
Küküktөу calgız balamın?*

Карыган энем шордуу экен,
Кантип жүрөт болду экен?
Ага-тууган кайрылса,
Ал-абалың мол бекен?

*Karıgan enem şorduu eken,
Kantip cüröt boldu eken?
Aga-tuugan kayrılsa,
Al-abalıң mol beken?*

Жайытын жайсыз болгондур,
Жалгызым деп зыркырап,
Жайылып жашың дыркырап,
Койнуңду каптап толгондур.

*Çayıñı caysız bolgondur,
Calgızım dep zırkırıp,
Çayılp caşıñ dırkırıp,
Koynuñdu kaptap tolgondur.*

Кырк миң солдат, мен жалгыз,
Кыжылдайт тилин билбедим.
Кыргыз калкым барындай
Кыялданып күлбөдүм.

*Kırk miñ soldat, men calgız,
Kıçıldayt tilin bilbedim.
Kırğız kalkım barınday
Kıyaldanıp külbödüm.*

Отуз миң солдат, мен жалгыз,
Он ооз тилин билбедим.
Омбудагы түрмөнүн
Ортосунда зилдедим.

*Otuz miñ soldat, men calgız,
On ooz tilin bilbedim.
Ombudagı türmönün
Ortosunda zildedim.*

Мурутум, чачым алынбай,
Мусапыр болдум мамындай.
Муңайып жүрөм Сибирде
Бошонор күнүм табылбай.

*Murutum, çaçım alınbay,
Musapır boldum mamınday.
Muñayıp çüröm Sibirde
Boşonor künüm tabılbay.*

Башыма түштү карыптык
Кара нан жеп, суу ичип,
Кайран жан тартты арыктык.
Көрөр күнүм бар бекен
Шор арылып, жарыктык?

*Başıma tüştü karıptık
Kara nan cep, suu içip,
Kayran can tarttı arıktık.
Körör künüm bar beken
Şor arılıp, çarıktık?*

Айдалып элден адашып,
Ал кетип этим көк жашык.
Караңгы тамга камалып,
Каным калды бир кашык.

*Aydalıp elden adaşıp,
Al ketip etim kök çaşık.
Karañgı tamga kamalıp,
Kanım kaldı bir kaşıq.*

Карыптык тартып кардым ач,
Агарды сакал, кара чач.
Арылар күнү бар бекен

*Karıptık tartıp kardım aç,
Agardı sakal, kara çaç.
Arılar künü bar beken*

Армандуу көздөн аккан жаш.

Armanduu közdön akkan caş.

Зар ыйлаткан күнөөсүз,
Залимдердин боору таш,
Кармалып жүрүп мен өлсөм,
Кай жерде калат алтын баш?

*Zar ıylatkan күnөөsüz,
Zalimderdin booru taş,
Karmalıp cürüp men ölsöm,
Kay cerde kalat altın baş?*

Кишен салган атка окшоп,
Чынжыр менен жөө басып,
Кыдыртып айдап күнүгө
Кыйналдым кызыл өң азып.

*Kişen salgan atka okşop,
Çincır menen cöö basıp,
Kıdırtıp aydap күnügө
Kıynaldım kızıl öң azıp.*

Чымындай жаным кыйналды
Чым оодарып, жер казып,
Эзилип кайгы шор тарттым,
Эл-журтумдан адашып.

*Çımınday canım kıynaldı
Çım oodarıp, cer kazıp,
Ezilip kaygı şor tarttım,
El-curtumdan adaşıp.*

Түрмөдөн аман кутулуп,
Туугандан татсам туз-насип...
Аман-эсен бар бекен
Аркамда калган бир казык?

*Türmödön aman kutulup,
Tuugandan tatsam tuz-nasip...
Aman-esen bar beken
Arkamda kalgan bir kazık?*

Күндүзүндө иштетип,
Күүгүмдөн камайт далдага,
Түнүнкүсүн уктатпай,
Түгөттү канды кантала.

*Kündüzündө іştetip,
Küügümdön kamayt daldaga,
Tününküsün uktatpay,
Tügöttü kandı kantala.*

Түрмөдө жатып шордуулар,
Түнүлбөй тарттык көп санаа.
Аман бекен аркамда
Тирүүлөй жетим бир бала?

*Türmödө catıp şorduular,
Tünülböy tarttık köp sanaa.
Aman beken arkamda
Tirүүлöy cetim bir bala?*

Мусапыр менен муңдуудан
Миллион жатат түрмөдө,
Бүткөн боюн талатып

*Musapır menen muңduudan
Million catat türmödө,
Bütкөн boyun talatıp*

Кантала менен бүргөгө.

Kantala menen bürgögö.

Атылып өлүп кетүүгө

Atılıp ölüp ketüügö

Колго бербейт жалгыз ок.

Kolgo berbeyt calgız ok.

Караңгы тамда шордуулар

Karaңgı tamda şorduular

Бошонуп кетер айла жок.

Boşonup keter ayla cok.

Колго түшүп күнөөсүз,

Kolgo tüşüp күnөөsüz,

Кубардың кандуу кызыл жүз.

Kubardıң kanduu kızıl cüz.

Ташка тийип кетилди

Taşka tiyip ketildi

Далай болот, өткүр миз.

Dalay bolot, ötkür miz.

Карып болдуң, кайран баш

Karıp bolduң, kayran baş

Качан токтойт аккан жаш?

Kaçan toktoyt akkan caş?

Кайраты бар жан элем

Kayratı bar can elem

Кабыландан жалтанбас.

Kabilandan caltanbas.

Муңдуу болдук биз жүдөп,

Muңduu bolduk biz cüdöp,

Мусапырлар бир тилек,

Musapırlar bir tilek,

Мендей карып туткундар

Mendey karıp tutkundar

Миллиондон көп жүрөт.

Milliondon көp cüröt.

Полицей келет балдырап,

Politsey kelet baldırap,

Басалбайм муунум дабдырап,

Basalbaym muunum dabdırap,

Байлоодо жүрөм күнөөсүз

Bayloodo cüröm күnөөsüz

Панардай көзүм жалдырап.

Panarday көzüм caldırap.

Жамандыгын ырдайм деп,

Camandıgын ırdaym dep,

Жазыктуу болдум манапка,

Cazıktuu boldum manapka,

Жазыгы жок эченди

Cazıgı cok eçendi

Манаптар чапты канатка.

Manaptar çaptı kanatka.

Армандуу энем жүргөндүр

Armanduu enem cürgөndür

«Ардагым!» — деп жол кауап,

«Ardagım!» — dep col karap,

Жалдыратам көзүмдү

Caldıratam көzümdü

Жатсам-турсам көп санап.

Catsam-tursam көп санар.

Каршылаштык манапка
Өң букара бир тарап,
Айдатып ийди залымдер
Ажалга бизди чын каалап.

*Karşılaştık manapka
Öñ bukara bir tarap,
Aydatıp iydi zalimder
Acalga bizdi çın kaalap.*

Тирүү болсом барганым,
Түгөнөр болсо арманым.
Түңүлдү го ажырап
Тирүүлөй жесир калганым.

*Tirüü bolsom barganım,
Tügönör bolso armanım.
Tüñüldü go acırap
Tirüülöy cesir kalganım.*

Арманыңды чеч, эне,
Ак сүтүңдү кеч, эне.
«Ак кепиндеп, аруу жууп,
Ардагым көмсө» — дечү эле.

*Armanıңdı çeç, ene,
Ak sütüñdү keç, ene.
«Ak kepindep, aruu cuup,
Ardagım kömsö» — deçü ele.*

Калкымдан аздым көрүнбөй,
Кайгы көп ичтен бөлүнбөй,
Карыган энем сен турмак,
Калармын мен да көмүлбөй.

*Kalkımdan azdım körünböy,
Kaygı көp içten bölünböy,
Karıgan enem sen turmak,
Kalarmın men da көmүlbөy.*

Калкыма булбул болгондо,
Каруум жетип толгондо,
Камалып жатам алсырап
Кара темир коргондо.

*Kalkıma bulbul bolgondo,
Karuum cetip tolgondo,
Kamalıp catam alsırap
Kara temir korgondo.*

Калкымы көздөй сызууга,
Канатым болсо учууга,
Кара темир коргонду
Каруум болсо бузууга!”
(Satılganov, 1989a: 92).

*Kalkımı közdöy sızuuga,
Kanatım bolso uçuuga,
Kara temir korgondu
Karuum bolso buzuuga!*

19. Качкандагы Ыр

“Ашуусу бийик көрүнбөс
Белим алыс калды эле,

19. Kaçkandagı Ir

*Aşuusu biyik körünböс
Belim alıs kaldı ele,*

Атагы чыккан Фаргана
Жерим алыс калды эле.
Сарттар, багыш, көп саяк
Элим алыс калды эле.
Атаны арман күн болду,
Ал-кубатым кеткенде,
Абалым сурап ким болду?

Өзүм жалгыз талаада,
Өлсөм кайда каламын?
Күүгүм кирип, күн батса,
Кайдан жолду табамын?
Алыстан бошоп туткундан
Адашып кетип барамын.

Өлүп калсам, Токтогул,
Кол-бутумдан сүйрөшүп,
Колотко таштап коёт бейм.
Көөмп коёр адам жок,
Карга-кузгун чокушуп,
Кара көзүм оёт бейм.

Айлымды көздөй жол тарттым,
Ак шумкар куштай кагынып,
Алты аркар жылдыз батканча
Алты айланып эмизген,
Айланайын апакем,
Ак сүтүндү сагындым!...
Кетмен-Төбө жериме
Барып өлсөм арман жок,
Керимбайдан кегимди
Алып өлсөм арман жок.
Агайын-тууган, элимди
Көрүп өлсөм арман жок
Амандык сурап колумду,

*Atağı çıkkan Fargana
Cerim alıs kaldı ele.
Sarttar, bağış, köp sayak
Elim alıs kaldı ele.
Atanı arman kün boldu,
Al-kubatım ketkende,
Abalım surar kim boldu?*

*Özüm calgız talaada,
Ölsöm kayda kalamın?
Küügüm kirip, kün batsa,
Kaydan coldu tabamın?
Alıstan boşop tutkundan
Adaşıp ketip baramın.*

*Ölöp kalsam, Toktogul,
Kol-butumdan süyröşüp,
Kolotko taştap koyot beym.
Köömp koyor adam cok,
Karga-kuzgun çokuşup,
Kara közüm oyot beym.*

*Aylımdı közdöy col tarttım,
Ak şumkar kuştay kağınyıp,
Altı arkar cıldız batkança
Altı aylanıp emizgen,
Aylanayın apakem,
Ak sütündü sağındım!...
Ketmen-Töbö cerime
Barıp ölsöm arman cok,
Kerimbaydan keğımdi
Alıp ölsöm arman cok.
Ağayın-tuugan, elimdi
Körüp ölsöm arman cok
Amandık surap kolumdu,*

Берип өлсөм арман жок”
(Satılganov, 1989a: 107).

20. Качып Келе Жатканда

“Түндө көрбөй уйкуну
Жүрүп келе жатамын
Жолдон чыккан үй болсо,
Сурап ичип тамагын
Кирип келе жатамын,
Элге жетип калгансып
Көтөрүлүп жүрөгүм
Күлүп келе жатамын.

Комузумдун кулагын
Бурап келе жатамын.
Ар намысты ойлобой,
Эл кыдырып, кайырды
Сурап келе жатамын.

Балта менен сомдогон
Комузум оор карагай,
Ал карагай комузум,
Оокатыма жарады ай.

Айыл болсо, келемин,
Аябай чертип беремин.
Кыз-келиндер чогулса,
Кызыган менин өнөрүм.

Кабагым ачып көңүлүм
Каткырып Токоң күлөмбү?
Аркама калган баламды
Алдыма алып өбөмбү?
Кардым ачып кайгырдым,
Кубатымдан айрылдым,
Адалдан айдап кор кылдың,

Berip ölsöm arman cok

20. Kaçıp Kele Catkanda

*Tündö körböy uykunu
Cürüp kele catamın
Coldon çıkkın üy bolso,
Surap içip tamagın
Kirip kele catamın,
Elge cetip kalgansıp
Kötörülüp cürögüm
Külüp kele catamın.*

*Komuzumdun kulagın
Burap kele catamın.
Ar namıstı oyloboy,
El kıldırıp, kayırdı
Surap kele catamın.*

*Balta menen somdogon
Komuzum oor karagay,
Al karagay komuzum,
Ookatıma caradı ay.*

*Ayıl bolso, kelemin,
Ayabay çertip beremin.
Kız-kelinder çoğulsa,
Kızıgan menin önörüm.*

*Kabagım açıp köñülüm
Katkırıp Tokoñ külömbü?
Arkamda kalgan balamdı
Aldıma alıp öbömbü?
Kardım açıp kaygırdım,
Kubatımdan ayrıldım,
Adaldan aydap kor kıldın,*

Бай-манап, сага не кылдым?
Аркамда калган баламды
Айдоодо жүрүп сагындым.”
(Satılganov, 1989a: 108).

21. Көчөдө Өлчү Күнүмбү?

(Сибирден жөө качып келе жатып,
курсагы ачып, бир үйдүн терезесинин
түбүнө туруп ырдаганы.)

“Калаанын баарын кыдырдым,
Кондурбайт эч ким үйүнө,
Канчалык сайрап турсам да,
Түшүнбөйт айткан тилиме.
Туулган карып экемин
Кайгылуу күндүн түнүндө.
Бир күнү жатар жер таппай
Пааналап тамдын түбүнө,
Кардым ачка, каруу жок,
Калабы жаным тирүүгө?
Кармап берген залимдин
Жамандык кылдым кимине?
«Жакшылап бизди айтпайт»-деп,
Жазгамын кызыл тилиме.
Алымды сурап жан барбы
Айнектүү тамга кирүүгө?
Кор болбой элге жетүүгө
Колумда жок дүнүйө,
Кайыр сурап, жан сактап,
Келе жатам күнүгө.

Бир күнү жатып кетейин
Айнектүү сенин тамыңа,
Сооп болор кондурсаң
Бир чымындай жаныңа.
Же кишини тааныбайм,
Жолотпойт эч ким жанына,

*Bay-manap, saga ne kıldım?
Arkamda kalgan balamdı
Aydoodo cürüp sagındım.*

21. Kөçödө Öлçü Kүнүmbü?

*(Sibirden cöo kaçıp kele çatıp, kursağı
açıp, bir üydün terезesinin түbünö turup
ırdaganı.)*

*Kalaanın baarın kıldırdım,
Kondurbayt eç kim üyünö,
Kaңçalık sayrap tursam da,
Tüşünböyt aytkan tilime.
Tuulgan karıp ekemin
Kaygıluu күndün түnүндө.
Bir күnü catar cer tappay
Paanalap tamdın түbünö,
Kardım açka, karuu cok,
Kalabı canım tirüügö?
Karmap bergen zalimdin
Camandık kıldım kimine?
«Cakşılap bizdi aytpayt»-dep,
Cazgamın kızıl tilime.
Alımdı surar can barbı
Aynektüü tamga kirüügö?
Kor bolboy elge cetüügö
Kolumda cok dünüyö,
Kayır surap, can saktap,
Kele catam күnügө.*

*Bir күnü catıp keteyin
Aynektüü senin тамыңа,
Soop болор kondурсаң
Bir çımınday canıңа.
Ce kişini taanıбайм,
Colotpoyt eç kim canına,*

Мен бир жүргөн мусапыр,
Кетип турат алым да...

*Men bir cürgön musapır,
Ketip turat alım da...*

Айткан сөзүм уксаңчы,
Угуп үйдөн чыксаңчы,
Бир эле түн жатамын,
Мага ырайым кылсаңчы.

*Aytkan sözüм uksaңçı,
Ugup üydön çıksaңçı,
Bir ele tün catamın,
Maga ırayım kılсаңçı.*

Курсагым ач, каруу жок,
Турамын айнек түбүндө
Тил билбеген жан экен,
Олтурат жылуу үйүндө.

*Kursagım aç, karuu çok,
Turamın aynek түbündö
Til bilbegen can eken,
Olturat ciluu üyündö.*

Көтөрүм болгон жылкыдай
Ырдап турам калтырап,
Курган жаным кейиди
Курсагым ач алсырап.
Айдоодон аман барамбы?
Айлымды барып табамбы?
Көркөмдүү булбул жан элем,
Көчөдө өлүп каламбы?
Элге жетип кур десе,
Айталбастан саламды?
Уруксат кылсаң бир күнчө
Улагаңа жатайын,
Кейишке башым түштү эле,
Келип турам атайын.

*Kötörüm bolgon cilkıday
Irdap turam kaltırap,
Kurgan canım keyidi
Kursagım aç alsırap.
Aydoodon aman barambı?
Aylımdı barıp tabambı?
Körkömdüü bulbul can elem,
Köçödö ölüp kalambı?
Elge cetip kur dese,
Aytalbastan salamdı?
Uruksat kılсаñ bir күnçö
Uлагаña catayın,
Keyişke başım түştü ele,
Kelip turam atayın.*

Өнөрүм бар колумда
Бешенеме жаралган,
Эр өлтүрүп, кун тартпай,
Айдалып келдим алалдан.
Ачкалыктан ар жерде
Көз тунарып карарган...
«Баркымды кошуп айтпайт»-деп,

*Önörüm bar kolumda
Beşeneme caralğan,
Er öltürüp, kun tartpay,
Aydalıp keldim alaldan.
Açkalıktan ar cerde
Köz tunarıp karargan...
«Barkımdı koşup aytpayt»-dep,*

Бай-манап мага кадалган.
Ат жетпеген алысты
Эки жыл басып жол кылдым,
Ардактуу алтын сөзүмдү
Ал жерге айтып кор кылдым.
Карагай менин комузум,
Күүгө келбейт колдурап .
Кардым ачка, каруу жок,
Кантсем мени кондурап?

*Bay-manap maga kadalgan.
At cetpegen alıstı
Eki cıl basıp col kıldım,
Ardaktuu altın sözümdü
Al cerge aytıp kor kıldım.
Karagay menin komuzum,
Küügö kelbeyt koldurap .
Kardım açka, karuu cok,
Kantsem meni kondurat?*

Улар элем сайраган,
Укпайт адам үнүмдү,
Уштап берип душманга
Убайым кылды күнүмдү,
Ар жерге барсам кондурбайт,
Ачкадан өлчү күнүмбү?
Өз элиме жете албай
Өлөр күнүм бүгүнбү?
Көтөрүп баккан Топчубай
Көп эстеп ыйлап жүргөндүр,
Көрөмбү сенин түрүңдү?
Көк чынарда сайраган,
Көрүнөө булбул жан элем,
Көчөдө өлчү күнүмбү?

*Ular elem sayragan,
Ukpayt adam ünümdü,
Uştap berip duşmanga
Ubayım kıldı күнүмдү,
Ar cerge barsam kondurbayt,
Açkadan ölçü күнүмбү?
Öz elime cete albay
Ölör күнүм бүгүнбү?
Kötörüp bakkan Topçubay
Köp estep ıylap cürgөндүр,
Körömbü senin түрүңдү?
Kök çınarda sayragan,
Körünöө bulbul can elem,
Köçödö ölçü күнүмбү?*

Жалаа кылып бай-манап,
Жазалуу кылдың башымды.
Көзүмдөн агат мөндүрдөй,
Ким шыпырат жашымды?
«Кеткин» деп кыштак кондурбайт,
Ким билет курсак ачымды?
Ачкадан өлсөм көчөдө,
Ала карга чокуйбу
Алтындай болгон башымды?
Азапка салып сенделтти

*Calaa kılıp bay-manap,
Cazaluu kıldıñ başımdı.
Közümdөн agat möndүрдөй,
Kim şıpyrat çaşımdı?
«Ketkin» dep kıştak kondurbayt,
Kim bilet kursak açımdı?
Açkadan ölsөm köçödө,
Ala karga çokuybu
Altınday bolgon başımdı?
Azapka salıp sendeltti*

Анык булбул асылды...
Ыйлап жүрүп өткөрдүм
Ышкылуу өмүр жашымды..

*Anık bulbul asıldı...
Iylap cürüp ötkördüm
Işkiluu ömür çaşımdı..*

Кардым ачка каруу жок
Каршы кылдың өлүмдү,
Кайта көрбөйт экенмин
Кадыркеч, курдаш теңимди?
Кайгы менен өткөрдүм
Кайран жаштык өмүрдү.
Кашаты ак кар тоосу бар
Калың кыргыз элимди.
Каргадай болгон Топчубай,
Кайрылып көрбөйт экенмин,
Карегим, сенин өңүндү?
Кайрылар тууган менде жок,
Кармап берген залимден
Кантип алам кегимди?
Кара көздөн аккан жаш
Кара суундай төгүлдү.
Жан күйөт, издер тууган жок,
Жалгыздыгым билинди,
Жаралуу аркар кийиктей
Жалдыраган күнүмбү?

*Kardım açka karuu cok
Karşı kıldın ölümdü,
Kayta körböyt ekenmin
Kadırkeç, kurdaş teñimdi?
Kaygı menen ötkördüm
Kayran çaştık ömürdü.
Kaşatı ak kar toosu bar
Kalın kırgız elimdi.
Kargaday bolgon Topçubay,
Kayrılıp körböyt ekenmin,
Karegim, senin öñüñdü?
Kayrılar tuugan mende cok,
Karmap bergen zalimden
Kantip alam kegimdi?
Kara közdön akkan caş
Kara suunday tögüldü.
Can küyöt, izder tuugan cok,
Calgızdıgım bilindi,
Caraluu arkar kiyiktey
Caldıragan күнүмбү?*

Адаштым акыл, жоргомдон,
Аягым түлөп, чор болду,
Адамдын көөнүн эриткен
Акын Токон кор болду,
Аралап издеп таппадым
Бир күнү жатар коргонду.
Алым жетпейт, кантемин
Айткан залим зорлорду
Азаптуу күндө мен көрдүм
Алты айлык Сибирь жолдорду,

*Adaştım akıl, corgomdon,
Ayagım tülöp, çor boldu,
Adamdın köönün eritken
Akın Tokoñ kor boldu,
Aralap izdep tappadım
Bir күнү catar korgondu.
Alım cetpeyt, kantemin
Aytkan zalim zorlordu
Azaptuu күндө men kördüm
Altı aylık Sibir' coldordu,*

Ар жерге барсам кондурбайт,
Ачкадан өлчү болжолбу?
Келерге издеп бала жаш,
Кетпеген мээнет шор болду,
Аман көрөр бекемин
Аскалуу жайлоо, тоолорду?
Күкүк элем сайраган,
Күлүк элем талбаган.
Күлпөтү болуп дубандын
Гүлү элем элдин жайнаган.
Күлдү залим бузуктар
Күнөөсүз кармап айдаган,
Күү чертчү кайран эки кол
Күндө бекем байланган,
Күнөөсүз жаттым түрмөдө,
Күн көрбөй көзүм жайнаган.
Кайгырып ыйлап жүргөндүр
Каргадай балам-чырагым.
Калаага келсем кондурбайт,
Кардым ачка, кубат жок,
Кайгырып ыйлап турамын,
Калкты эриткен кайран тил,
Уруусу башка калаадан
Уялбай кайыр сурадым.
Айдаткан залим оңбосун,
Айласын кандай кыламын?

Жылаңайлак жол басып
Жарылды менин таманым,
Күнгө күйүп эзилди
Күзгүдөй тунук жамалым.
Убайым тарткан энеме
Угулду бекен кабарым?
Ачкалыктын зарпынан
Ар жерде кыштак үйлөрдү

*Ar cerge barsam kondurbayt,
Açkadan ölçü bolcolbu?
Kelerge izdep bala caş,
Ketpegen meenet şor boldu,
Aman körör bekemin
Askaluu cayloo, toolordu?
Kükük elem sayragan,
Külük elem talbagan.
Külpötü bolup dubandin
Gülü elem eldin caynagan.
Küldü zalim buzuktar
Künöösüz karmap aydagan,
Küü çertçü kayran eki kol
Kündö bekem baylangan,
Künöösüz cattım türmödö,
Kün körböy közüm caynagan.
Kaygırıp ıylap cürgöndür
Kargaday balam-çıragım.
Kalaaga kelsem kondurbayt,
Kardım açka, kubat cok,
Kaygırıp ıylap turamın,
Kalktı eritken kayran til,
Uruusu başka kalaadan
Uyalbay kayır suradım.
Aydatkan zalim oñbosun,
Aylasın kanday kılamın?*

*Cılañaylak col basıp
Carıldı menin tamanım,
Küngö küyüp ezildi
Küzgüdöy tunuk camalım.
Ubayım tartkan eneme
Uguldu beken kabarım?
Açkalıktın zarpınan
Ar cerde kıştak üylördü*

Бирин койбой санадым.
Убайын көрбөй каламбы
Урматын жалгыз баламдын?
Азабын тартып нечен жыл
Бай-манап кылган жалаанын,
Калаалык келсем кондурбайт,
Кай жерде өлүп каламын?

Айланып өрдөк учпаган
Көлгө бардым, кайран жан,
Атам тууп көрбөгөн
Жерге бардым, кайран жан.
Ак куулар учуп жетпеген
Чөлгө бардым, кайран жан,
Айыбы жок, каптаган
Селге бардым, кайран жан.
Кайрылып өрдөк учпаган
Көлгө бардым, кайран жан,
Кабарын угуп көрбөгөн
Жерге бардым кайран жан.
Канаттуу куштар жете албас
Чөлгө бардым, кайран жан...”
(Satılganov, 1989a: 110).

22. Күнгүрөнө Күү Чалдым

“Күнгүрөнө күү чалдым,
Күсөгөн калкым уксун деп,
Айдоодон башы бошогон
Акыным Током экен деп,
Арзыган үнүм уксун деп
Кылмышы жок эч кандай
Кандай балээ жетти деп
Калпалар кылган жаңжалда,
Каргаша чыгып кетти деп.
Кайгырган элим сен элең

*Birin koyboy sanadım.
Ubayın körböy kalambı
Urmatın calgız balamdın?
Azabın tartıp neçen cıl
Bay-manap kılğan calaanın,
Kalaalık kelsem kondurbayt,
Kay cerde ölüp kalamın?*

*Aylanıp ördök uçpağan
Kölgö bardım, kayran can,
Atam tuup körböğön
Cerge bardım, kayran can.
Ak kuular uçup cetpegen
Çölgö bardım, kayran can,
Ayıbı cok, kaptagan
Selge bardım, kayran can.
Kayrılıp ördök uçpağan
Kölgö bardım, kayran can,
Kabarın ugup körböğön
Cerge bardım kayran can.
Kanattuu kuştar cete albas
Çölgö bardım, kayran can...*

22. Küngürönö Kүү Çaldım

*Küngürönö kүү çaldım,
Küsögön kalkım uksun dep,
Aydoodon başı boşogon
Akınım Tokom eken dep,
Arzıgan ünüm uksun dep
Kılmışı cok eç kandaı
Kandaı balee cetti dep
Kalpalar kılğan cañcalda,
Kargaşa çıgıp ketti dep.
Kaygırgan elim sen eleñ*

Насибим буйруп туз тартып,
Калкыма келген мен элем.
Аш менен тойдо турганда
Атагын айтса түгөнбөс,
Алты сан кыргыз эл элең.
Алышып душман жетпеген,
Айлампа тунук көл элең.
Өмүргө шерик өскөн эл
Көңүлдөн кетпейт дээр элем.
Көмүскө кетип жок болгон,
Кош көмөкөй жез таңдай
Күкүгүң Токоң мен элем.
Карагер миндим семиз деп
Кыл торко кийдим тегиздеп.
Кадырлаш тууган калды деп,
Кайрылып келдим сени издеп.
Туткун болуп кармалып,
Тууганым кайгы жеди эле.
Түрмөдөн колу бошонуп,
Тууруна Токоң келди эле.
Кулданбай, Таакы аралаш
Садырдын уулу Карабаш,
Кедейге намыз талашкан.
Бешкемпир уулу эр Төрө
Бул дүйнөдөн өтөрдө,
Каркыра тартып жол баштап,
Караңгы сапар кетерде
Kurmanbek менен Akkanday
Сени менен Şirgeli,
Кыяматтык дос эле.
Barsaŋ oşol doŋuzga
Салам дуба деди эле.
Атабыз кыргыз калкынан
Атантай, Coomart, Törödön
Айрылдык өлүм зарпынан.

*Nasibim buyrup tuz tartıp,
Kalkıma kelgen men elem.
Aş menen toydo turganda
Atağın aytsa tügönbös,
Altı san kirgız el eleŋ.
Alışıp duşman cetpegen,
Aylampa tunuk köl eleŋ.
Ömürgö şerik öskön el
Köñüldön ketpeyt deer elem.
Kömüskö ketip cok bolgon,
Koş kömököy cez taŋday
Kükügüŋ Tokoŋ men elem.
Karager mindim semiz dep
Kıl torko kiydim tegizdep.
Kadırlaş tuugan kaldı dep,
Kayrılıp keldim seni izdep.
Tutkun bolup karmalıp,
Tuuganıм kaygı cedi ele.
Türmödön kolu boşonup,
Tuuruna Tokoŋ keldi ele.
Kuldanbay, Taakı aralaş
Sadırdın uulu Karabaş,
Kedeyge namız talaşkan.
Beşkempir uulu er Törö
Bul düynödön ötördö,
Karkıra tartıp col baştap,
Karaŋgı sapar keterde
Kurmanbek menen Akkanday
Seni menen Şirgeli,
Kıyamattık dos ele.
Barsaŋ oşol doŋuzga
Salam duba dedi ele.
Atabız kirgız kalkınan
Atantay, Coomart, Törödön
Ayrıldık ölüm zarpınan.*

Ажалы жетип, күн бүтүп,
Аракет жайга жөнөттүк,
Айыкпаган дартынан.
Туурунан чоочутуп
Туйгун эрди качырдык,
Тутам боосу үзүлүп,
Туура белди ашырдык.
Турпагы бийик мүрзөгө
Туйгунунду жашырдык.
Агаин, тууган турган эл
Дубасын айттым асылдын,
Ак коюң союп жатканда
Ак тузуң татыга, эт жедим,
Аманы го башымдын.
Түрмөдө жатып көз жумган,
Дубасын айтып асылдың.
Курдаш элең, Ширгели,
Кутулдум бекен карзынан.
Көрөмбү деген өзүңдү
Курбуң эле арзыган.
Өл деген менен өлөмбү?
Кел деген менен келемби?
Айдоого кеткен кыргыздын
Жармы өлдү, жармы бар.
Уругу кыргыз баласын
Бир көрүшкө ынтызар.
Туурунун үстүнөн
Туйгунум боосу чечилди,
Өлгөнүнөн калганы
Жыйырма жылдан кесилип,
Түрмөдө калды шекилди.
Калайлуу туур үстүнөн,
Карчыгам боосу чечилди.
Калпалар кылган жаңжалда,
Жазыксыз көп эл кесилип,

*Acalı cetip, kün bütüp,
Araket cayga cönöttük,
Ayıkpagan dartınan.
Tuurunan çooçutup
Tuygun erdi kaçırdık,
Tutam boosu üzülüp,
Tuura beldi aşırdık.
Turpagı biyik mürzögö
Tuygununıdu caşırdık.
Again, tuugan turgan el
Dubasın aytım asıldın,
Ak koyuñ soyup catkanda
Ak tuzuñ tatıp, et cedim,
Amanı go başımdın.
Türmödü catıp köz cumgan,
Dubasın aytıp asıldıñ.
Kurdaş eleñ, Şirgeli,
Kutuldum beken karzıñan.
Körömbü degen özünđü
Kurbuñ ele arzıgan.
Öl degen menen ölömbü?
Kel degen menen kelembi?
Aydoogo ketken kırıgızdın
Carmı öldü, carmı bar.
Urugu kırıgız balasın
Bir körüşkö intızar.
Tuurunun üstünön
Tuygunum boosu çeçildi,
Ölgönünön kalganı
Cıyırma cıldan kesilip,
Türmödü kaldı şekildi.
Kalayluu tuur üstünön,
Karçıgam boosu çeçildi.
Kalpalar kılğan cañcalda,
Cazıksız köp el kesilip,*

Камакта жатат шекилди.
Алакчын, саруу тобунда,
Сологойдун оңунда,
Кайрадан сайрап отурам,
Комузум алып колума,
Кайрылып келип эл таптым,
Таластын узак жолунда
Муунумду муң баскан,
Көңүлүмдү кир баскан,
Акын элем бир чакта,
Палицей жүрүп артымда
Бош койбогон бир паска.
Караны кийсем, бойдо жок,
Калың кыргыз элиме
Кайрылам деген ойдо жок.
Кызылды кийсем, бойдо жок,
Кыямат күндө жатчу элем,
Кылчаям деген ойдо жок.
Айылдан кеткен адашты,
Абактан оокат талашты.
Ак туйгун куштай чеңгелдеп,
Ак тузум таткын, бер кел деп,
Ата журтум Шамшыкал
Алып келди карачы.
Байланып колу жүрбөсүн,
Бечаранын баласы.
Букадай булчуң эт кетти,
Панардай кара көз кетти,
Акыл качты, эс кетти,
Ушу жакка жөнөрдө
Баймамбетти аксылык
Карышкыр талап жеп кетти,
Таластын өзөн суунда,
Курбу-курдаш турсуң да,
Барыңарга Баймамбет

*Kamakta catat şekildi.
Alakçın, saruu tobunda,
Sologoydun oңunda,
Kayradan sayrap oturam,
Komuzum alıp koluma,
Kayrılıp kelip el taptım,
Talastın uzak colunda
Muunumdu muñ baskan,
Köñülümdü kir baskan,
Akın elem bir çakta,
Palitsey cürüp artımda
Boş koybogon bir paska.
Kararı kiysesem, boydo çok,
Kalıñ kirgız elime
Kayrılām degen oydo çok.
Kızıldı kiysesem, boydo çok,
Kıyamāt kündö catçu elem,
Kılçayām degen oydo çok.
Ayıldan ketken adaştı,
Abaktan ookat talaştı.
Ak tuygun kuştay çeңgeldep,
Ak tuzum tatkın, ber kel dep,
Ata curtum Şamşıkāl
Alıp keldi karaçı.
Baylanıp kolu cürbösün,
Beçaranın balası.
Bukaday bulçuñ et ketti,
Panarday kara köz ketti,
Akıl kaçtı, es ketti,
Uşu cakka cönördö
Baymambetti aksılık
Karışkır talap cep ketti,
Talastın özön suunda,
Kurbu-kurdaş tursuñ da,
Barıñarga Baymambet*

Салам дуба деди эле.
Кандай күндө жатат деп
Баарыңдан кайгы жеди эле.
Кутулдум элдин карзынан,
Сөз уктун мундуу жарчыдан,
Айткан сөзүм орунбу?
Тели-теңтуш калган эл
Бек кармайын колунду!
Кадырлаш калган дос болсоң,
Бир жыттайын мойнунду.
Сандаган кыргыз калың эл
Сайраган Током күүсү деп,
Сагынгандыр ойнумду.”
(Satilganov, 1989a: 134).

23. Жерди Көргөндө

“Көмүскө кеткен пенде элем,
Көргөздү кыргыз элимди.
Көгөрүп турган көк жайлоо,
Көңүлүм сага берилди.
Амандашып көрүштүм
Көөнүмдө-турган кебимди,
Туурумдун башынан
Туйгунум боосу бошонду.
Эшендер кылган жаңжалдан,
Туткун болуп кармалып,
Түрмөдө жаттым ошондо,
Калайлуу туур башынан
Карчыга боосу бошонду,
Калпалар калбаа кылганда,
Кара жол Сибирь айдалып,
Караңгы тамдын түбүндө
Камакта болгом ошондо.

Каткырып ырдап тартынбай,
Калкымда жүрдүм биезде.

*Salam duba dedi ele.
Kanday күндө catat деп
Baarıңdan kaygı cedi ele.
Kutuldum eldin karzınan,
Söz uktuñ muñduu carçıdan,
Aytkan söziim орунбу?
Teli-teñtuş kalgan el
Bek karmayın kolunду!
Kadırlaş kalgan dos bolsoñ,
Bir cıttayın мойнунду.
Sandagan kыргыз kalıñ el
Sayragan Tokom küüsü деп,
Sagingandır oynumду.*

23. Cerdi Körgöndö

*Kömüskö ketken pende элем,
Körgözdü kыргыз elimди.
Kөгөрүп турган көк cayloo,
Kөңүлүм saga berildi.
Amandaşıp көрүштүм
Kөөнүмдө-turgan kebidди,
Tuurumdun başınan
Tuygunum boosu boşонду.
Eşender kılган cañcaldan,
Tutkun bolup karmalıп,
Türmөdө cattım oşондо,
Kalayloo tuur başınan
Karçıga boosu boşонду,
Kalpalar kalbaa kılганда,
Kara col Sibir aydalıп,
Karañгы tamdın түbündө
Kamakta bolgom oşондо.*

*Katkırıp ırdap tartınбай,
Kalkımda cürdüм bierде.*

Кабыргам тилип туз салып,
Карыш эркин баса албай,
Кайгыда жаттым тиерде.
Акыры, бактым бар экен,
Ага-тууган калган эл,
Кайрылып келдим силерге,
Зоолу салды мойнума,
Айыбы жок кез келдим
Ак падыша торуна.
Так он жылы өткөндө,
Олтурдум конуш ордума,
Кара-Моло, Ййри-Суу,
Кааладым эле жеримди,
Саргарып тамдын түбүндө
Сагындым эле элимди,
Сагынган элим, силерге
Сайрайын алтын кебимди.
Алмалуу тескей, Шар булак,
Уста-Сай менен Сары-Булак,
Кайгылуу болгом тиерде.
Каршылык кылган ит кыйнап
«Айылыма жетсем»—деп,
Эңсеп кетип барамын,
Кетмен-Төбө жеримди
Беттеп кетип барамын.
Керимбайдын кылганын
Кектеп кетип барамын.
Жетим, жесир калганды
Эстеп кетип барамын.
«Элге барып өлсөм»— деп,
Тилеп кетип барамын.
Кызыл тилим сайратып,
Бүлөп кетип барамын.
Өңчөй карып элдерге
Түнөп кетип барамын.

*Kabırgam tilip tuz salıp,
Karış erkin basa albay,
Kaygıda cattım tiyerde.
Akırı, baktım bar eken,
Aga-tuugan kalgan el,
Kayrılıp keldim silerge,
Zoolu saldı moynuma,
Ayıbı cok kez keldim
Ak padişa toruna.
Tak on cılı ötköndö,
Olturdum konuş orduma,
Kara-Molo, İyri-Suu,
Kaaladım ele cerimdi,
Sargarıp tamdın tübündö
Sagındım ele elimdi,
Sagingan elim, silerge
Sayrayın altın kebidim.
Almaluu teskey, Şar bulak,
Usta-Say menen Sarı-Bulak,
Kaygıluu bolgom tiyerde.
Karşılık kılğan it kıynap
«Ayılıma cetsem»—dep,
Eñsep ketip baramın,
Ketmen-Töbö cerimdi
Bettep ketip baramın.
Kerimbaydın kılğanın
Kektep ketip baramın.
Cetim, cesir kalgandı
Estep ketip baramın.
«Elge barıp ölsöm»— dep,
Tilep ketip baramın.
Kızıl tilim sayratıp,
Bülöp ketip baramın.
Öñçöy karıp elderge
Tünöp ketip baramın.*

Алып учуп денемди
Сүрөп кетип барамын.

*Alıp uçup denemdi
Süröp ketip baramın.*

Кетмен-Төбө кенен сай,
Эңсеген жерим көрүндү.
Токтото албай боюмду,
Көңүлүм нечен бөлүндү.
Сагынган жерди көргөндө,
Көзүмдүн жашы төгүлдү.
Таласты көздөй мен чыгып,
Сагынган элге ырдадым.
«Булбул Током келди»—деп,
Кубанышты курбалым.

*Ketmen-Töbö kenen say,
Eñsegen cerim köründü.
Toktoto albay boyumdu,
Köñülüm neçen bölündü.
Sagingan cerdi körgöndö,
Közümdün caşı tögüldü.
Talastı közdöy men çıгып,
Sagingan elge irdadım.
«Bulbul Tokom keldi»—dep,
Kubanıştı kurbalım.*

«Элиме эрте жетсем»—деп,
Бир жерге бир күн турбадым.
Эңсеп жүргөн эсимде
Элимдин көрсөм жыргалын.
Беш-Таштан ашып жөнөдүм
Кетмен-Төбө жериме.
Бутакка конуп сайрасам,
Болчу элем эрмек элиме,
Жорго болуп аталып,
Жолуккам ырдын кенине.

*«Elime erte cetsem»—dep,
Bir cerge bir kün turbadım.
Eñsep cürgön esimde
Elimdin körsöm cırgalın.
Beş-Taştan aşıп cönödüm
Ketmen-Töbö cerime.
Butakka konup sayrasam,
Bolçu elem ermek elime,
Corgo bolup atalıп,
Colukkam ırdın kenine.*

Түнөрүңкү көрүнгөн —
Тууган жерим карааны,
«Эркетип өпсөм»— дейм,
Эрмегим жалгыз баланы.
Узун Акмат — улуу суу,
Улуу жер ээлеп туруучу,
Убайымдуу Токондун
Келген кези мына ушу.

*Tünörünkü körüngön —
Tuugan cerim karaanı,
«Erkeletip öpsöm»— deym,
Ermegim calgız balanı.
Uzun Akmat — uluu suu,
Uluu cer eelep turuuçu,
Ubayımduu Tokonđun
Kelgen kezi mına uşu.*

Сары-Булак, Айыктык,

Sarı-Bulak, Ayıktık,

Ичи мөмө жарыктык.
Эл-журтумду көргөндө,
Эсиме түштү карыптык.

*İçi mömө carıktık.
El-curtumdu körgöndö,
Esime tüştü karıptık.*

Кош Ийри-Суу — биздин жер,
Кой семиртчү Семиз-Бел,
Жаткан экен аркамда
Аманым тилеп калың эл.

*Koş İyri-Suu — bizdin cer,
Koy semirtçü Semiz-Bel,
Catkan eken arkamda
Amanım tilep kalıñ el.*

Аркасы Талас, кең Арым,
Ар жуманын түнүндө
Күйүп турган панарым.
Коргон-Ата, Мазарың,
Колдон чыккан жан элем,
Көрдүм Ак-Чий базарын.
Көйтүндө жүрүп Токтогул,
Көп тарттым залил азабын.

*Arkası Talas, keñ Arım,
Ar cumanın tünündö
Küyüp turgan panarım.
Korgon-Ata, Mazarıñ,
Koldon çıkkан can elem,
Kördüm Ak-Çiy bazarın.
Köytündö cürüp Toktogul,
Köp tarttıм zalil azabın.*

Астында аккан балы бар,
Үстүндө салган тамы бар,
Күндүзгүдөй түнүндө
Күйүп турган шамы бар.
Алты миң төөгө жүктөсө,
Аяктай жери оюлбас,
Оодарма тунук салы бар.
Келип турам өзүңө
Кенен жерим, Шамшыкал.”
(Satılganov, 1989a: 138).

*Astında akkan balı bar,
Üstündö salgan tamı bar,
Kündüzgüdöy tünündö
Küyüp turgan şamı bar.
Altı miñ töögө cüktösө,
Ayaktay ceri oyulbas,
Oodarma tunuk salı bar.
Kelip turam özüñө
Kenen cerim, Şamşıkal.*

24. Эңсеген Элим Аманбы?

“Эңсеген элим, аманбы?
Ээгимдеги сакалым
Элсизде жүрүп агарды.
Булбулуң элем сайраган,
Муңканып айтам саламды.

24. Eñsegen Elim Amanbı?

*Eñsegen elim, amanbı?
Eegimdegi sakalım
Elsizde cürüp agardı.
Bulbuluñ elem sayragan,
Muñkanıp aytam salamdı.*

Жеңе-желпи, карындаш
Жергеси менен келишти,
Жер сагынган Токоңо,
Жетине албай сүйүнүп,
Кучакташып көрүштү.

*Ceңe-celpi, karındaş
Cergesi menen kelişti,
Cer sagıngan Tokoңo,
Cetine albay süyünüp,
Kuçaktaşıp körüştü.*

Азабын тарттым баланын,
Көрбөдүм алтын жамалын.
Башкага тийип кетиптир
Башында сүйүп алганым.
Азапта башым кор болуп
Арылбады арманым.

*Azabın tarttım balanın,
Körbödüm altın camalın.
Başkaga tiyip ketiptir
Başında süyüp alғанım.
Azapta başım kor bolup
Arılbadı armanım.*

Кайгылуу жүрөк чер болуп,
Көзүмдөн аккан кара жаш
Токтолбоду сел болуп,
Жаралган экем жалганда
Күйүттүү булбул мен болуп,
Кейибеймин кеткенге,
Өкүнбөймүн өткөнгө,
Мен ыраазы боломун
Эл-журтумду көргөнгө!

*Kaygıluu cürök çer bolup,
Közümdөн akkan kara çaş
Toktolbodu sel bolup,
Caralğan ekem calganda
Küyüttüü bulbul men bolup,
Keyibeymin ketkenge,
Ökünböymün ötkөngө,
Men ıraazı bolomun
El-curtumdu körgөngө!*

Келбей турган болгон соң,
Кейиген менен келеби?
Айнектей болгон баламды
Алган кудай береби?
Арзып жүргөн ажырап,
Элим, аман барсыңбы?
Ээрчишип өскөн жашымдан,
Теңим, аман барсыңбы?

*Kelbey turğan bolgon soң,
Keyigen menen kelebi?
Aynektey bolgon balamdı
Alğan kудай berebi?
Arzıp cürgөн acırap,
Elim, aman barsıңbı?
Eerçişip öskөн çaşımdan,
Teңim, aman barsıңbı?*

Кызыл кыргак тагынган,
Келин, аман барсыңбы?

*Kızıl kırgak tagıngan,
Kelin, aman barsıңbı?*

Мен кеткенде аркамдан
Чыккан аман барсыңбы?
Кулак салып, ырымды
Уккан аман барсыңбы?

*Men ketkende arkamdan
Çıkkан aman barsıñbı?
Kulak salıp, ırımdı
Ukkan aman barsıñbı?*

Канча жылы көрбөгөн,
Калкым, аман барсыңбы?
«Токтогул» деп кыйкырган
Жалпың аман барсыңбы?

*Kança cılı körbögön,
Kalkım, aman barsıñbı?
«Toktogul» dep kыykkırgan
Calpıñ aman barsıñbı?*

Малай болуп жалданып,
Бйлагандар аманбы?
Көр оокатка жандарын
Кыйнагандар аманбы?

*Malay bolup caldanıp,
Iylagandar amanbı?
Kör ookatka candarın
Kıynagandar amanbı?*

Жан тынымын дүйнөдө
Кылбагандар аманбы?
Көк келтекке жыгылыц,
Кыйрагандар аманбы?

*Can tınımın düynödö
Kılbagandar amanbı?
Kök keltekke cıgılıp,
Kıyragandar amanbı?*

Коюн багып байлардын,
Кул болгондор аманбы?
Бир жыл акы — бир көйнөк,
Пул болгондор аманбы?
Жайы-кышы жаанга
Суу болгондор аманбы?

*Koyun bagıp baylardın,
Kul bolgondor amanbı?
Bir cıl akı — bir köynök,
Pul bolgondor amanbı?
Cayı-kışı caanga
Suu bolgondor amanbı?*

Күч-кубатын байларга
Сордургандар аманбы?
Каны качып алсырап,
Болдургандар аманбы?
Жылаңайлак тоо-ташты
Жол кылгандар аманбы?

*Küç-kubatın baylarga
Sordurgandar amanbı?
Kanı kaçıp alsırıp,
Boldurgandar amanbı?
Cılañaylak too-taştı
Col kылgandar amanbı?*

Сар самандай саргайып

Sar samanday sargayıp

Зарлагандар аманбы?
Жыйын-топту аралап
Барбагандар аманбы?

*Zarlagandar amanbı?
Cıyın-toptu aralap
Barbagandar amanbı?*

Каршылык менен кармалып,
Калкымдан кеттим айдалып,
Калың кыргыз элиме
Кайтадан келдим айланып.
Душманга кеттим байланып,
Тууганым көрбөй зарланып.
Тушоолу тулпар өңдөнүп
Жүргөмүн анда саргайып.

*Karşılık menen karmalıp,
Kalkımdan kettim aydalıp,
Kalıñ kırıgız elime
Kaytadan keldim aylanıp.
Duşmanga kettim baylanıp,
Tuuganıñ körböy zarlanıp.
Tuşoolu tulpar öñdönüp
Cürgömün anda sargayıp.*

Күйүп-күйүп чок болдум,
Күйүттүү күнгө токтолдум,
Күкүктөй сайрап жүргөн жер
Гүлүмө кайттым окшодум.

*Küyüp-küyüp çok boldum,
Küyüttüü küngö toktoldum,
Küküktöy sayrap cürgön cer
Gülümö kayttım okşodum.*

Кайнап күйүп чок болдум,
Кайгылуу күнгө токтолдум.
Калың кыргыз элиме
Кайрылып келген окшодум.

*Kaynap küyüp çok boldum,
Kaygıluu küngö toktoldum.
Kalıñ kırıgız elime
Kayrılıp kelgen okşodum.*

Каргашалуу заманды,
Кайгырып көрдүм амалды,
Кайрылып келип турамын,
Кадырман журтум, аманбы?

*Kargaşaluu zamandı,
Kaygırıp kördüm amaldı,
Kayrılıp kelip turamın,
Kadıрман curtum, amanbı?*

Манаптар мага кас болуп,
Пашаанын түштүм торуна.
Байкуштук тартып алтын баш,
Байландым азап жолуна.
Жандарма, төрө, залимдер
Жаралган менин шорума.

*Manaptar maga kas bolup,
Paşaanın tüştüm toruna.
Baykuştuk tartıp altın baş,
Baylandım azap coluna.
Candarma, törö, zalimder
Caralğan menin şoruma.*

Канаты түшкөн шумкардай
Уча албадым Токтогул,
Каргашалуу душмандан
Өч албадым Токтогул.

*Kanatu tüşkön ŧumkarday
Uça albadım Toktogul,
Kargaŧaluu duŧmandan
Öç albadım Toktogul.*

Залимден кармап кегимди
Ала албадым Токтогул.
Зар заманда жайчылык
Таба албадым Токтогул.

*Zalimden karmap kegidimdi
Ala albadım Toktogul.
Zar zamanda cayçılık
Taba albadım Toktogul.*

Айдалып жүрүп туткунда
Арбыны кетти алымын.
Аргымактай жүгүргөн
Алмадай болгон кайран баш
Азапты тартып карыдым.
Аскасы бийик дабандын,
Азабын тарттым замандын,
Айнектей көзүн көрбөдүм
Аркамда жалгыз баламдын.

*Aydalıp cürüp tutkunda
Arbını ketti alımın.
Argımaktay cügürgön
Almaday bolgon kayran baş
Azaptı tartıp karıdım.
Askası biyik dabandın,
Azabın tarttım zamandın,
Aynektey közün körbödüm
Arkamda calgız balamdın.*

Күңгөйү бийик дабандын,
Күйүтүн тарттым замандын.
Күмүштөй жүзүн көрбөдүм
Күкүктөй жалгыз баламдын.

*Küñgöyü biyik dabandın,
Küyütün tarttım zamandın.
Kümüştöy cüzün körbödüm
Küküktöy calgız balamdın.*

Ак шумкар алтын мүрүмдү,
Айланып көрдүм элимди,
Арман менен өткөрдүм
Абалкы жаштык күнүмдү.
Айлымдан келип таппадым
Аркамда жалгыз инимди.

*Ak ŧumkar altın mürümdü,
Aylanıp kördüm elimdi,
Arman menen ötkördüm
Abalkı caŧtık künümdü.
Aylımdan kelip tappadım
Arkamda calgız inimdi.*

Басайын десем, муунум жок,
Отурар алтын туурум жок,
Оюмдан кетпес бул кордук,

*Basayın desem, muunum çok,
Oturar altın tuurum çok,
Oyumdan ketpes bul korduk,*

Ойнотом десем, уулум жок.”
(Satılganov, 1989a: 142).

25. Апакем, Аман Барсыңбы?

“Сексенде энем сен элең,
Сенделип кеткен мен элем,
Ак сүтүң менен чоңойткон
Агын дайра кен элең.

Алты аркар жылдыз батканча,
Алты айланып эмизген,
«Анык акын Токтогул
Кимдин уулу?» дегизген.

Жетиген жылдыз батканча,
Жети айланып эмизген,
«Жергелүү журтта сайраган
Кимдин уулу?» дегизген.

Ардактап мени төрөгөн,
Алдейлеп сүйүп бөлөгөн.
Айланайын энекем,
Айдоодон аман келдим мен.
Ардагым жалгыз канекен?

Эсендигим сураган,
Эмгегимден сылаган,
Кагылайын энекем,
Кайрылып келдим туткундан,
Каралдым жалгыз канекен?

Туулгандан жалгыз туягым,
Күйгүзөт ичти кыялың.
Көзүмдөн аккан жашымды,
Күйдүргүм, кантип тыямын?

Oynotom desem, uulum cok.

25. Apakem, Aman Barsıñbı?

*Seksende enem sen eleñ,
Sendelip ketken men elem,
Ak sütiñ menen çoñoytkon
Ağın dayra ken eleñ.*

*Altı arkar yıldız batkança,
Altı aylanıp emizgen,
«Anık akın Toktogul
Kimdin uulu?» degizgen.*

*Cetigen yıldız batkança,
Ceti aylanıp emizgen,
«Cergelüü curtta sayragan
Kimdin uulu?» degizgen.*

*Ardaktap meni törögön,
Aldeylep süyüp bölögön.
Aylanayın enekem,
Aydoodon aman keldim men.
Ardagım calgız kaneken?*

*Esendigim suragan,
Emgegimden sılagan,
Kagılayın enekem,
Kayrılıp keldim tutkundan,
Karaldım calgız kaneken?*

*Tuulgandan calgız tuyagım,
Küygüzöt içti kıyalıñ.
Közümdön akkan çaşımdı,
Küydürgüm, kantip tıyamın?*

Жашыңда кеттиң чырагым,
Жаз куураган чырпыктай.
Жан чыгарда болгондур
Жагалмай алган чымчыктай.

*Caşynda kettiñ çıragım,
Caz kuuragan çırpıktay.
Can çıgarda bolgondur
Çagalмай алган çımçыkтай.*

Жаның чиркин кеткенде,
Жаш булбул калдың үн чыкпай.
Жаңгактай көрдүн түбүнө.
Жалгызым, кантип жаттың тумчукпай?

*Canıñ çirkin ketkende,
Caş bulbul kaldıñ ün çыkпай.
Çaңgактай көrdün түbүнө.
Çalgızım, kантиp cattiñ tumçыkпай?*

Күлгүнүңдө кетипсиң,
Күз куураган чырпыктай.
Тыбырадың өлөрдө
Турумтай алган чымчыктай.
Күзгүдөн көзүн жумулуп,
Күкүктөй тилиң буулуп,
Күйдүргүм, калдың дем чыкпай.

*Külgünüñdө ketipsiñ,
Küz kuuragan çırpıktay.
Tıbyradıñ ölördө
Turumтай алган çımçыkтай.
Küzgüdөн көzүн cumулуп,
Küküktөy tiliñ buулуп,
Küydürgüm, kaldıñ dem çыkпай.*

Азуусу бычак залимден
Айдалып атаң тарп болгон.
Кыжылдаган солдаттан
Кыйналып жүрөк дарт болгон.

*Azuusu bıçak zalimden
Aydalıp атаñ tarp болгон.
Kıçıldаган soldattan
Kıynalıp cürök dart болгон.*

Кылчайып келсем үйдө жок,
Кыргыйым качкан оң колдон.
Арылбадың, алтын баш,
Ботосу өлгөн каймалдай
Бошотпо, эне, муунумду,
Өмүрүңдүн жарымын
Муң-кайгыга жуудуңбу?
Көрдүң, эне, кайрат кыл,
Көз көргүс кеткен уулуңду.

*Kılçayıp kelsem üydө cok,
Kırgıyım kaçkan oñ koldon.
Arılbadıñ, altın baş,
Botosu ölgөн kaymalday
Boşotпо, ene, muunumdu,
Ömürüñdün carımın
Muñ-kaygıga cuuduñbu?
Kөrdüñ, ene, kayrat kıl,
Kөz көrgüs ketken uuluñdu.*

Тайлагы өлгөн каймалдай
Талытпа, эне, муунуңду.

*Taylagı ölgөн kaymalday
Talıtпа, ene, muunuñdu.*

Таза жүрөк каныңды
Санаа-дартка жуудуңбу?
Саламат көрдүң шүгүр де,
Забайкал кеткен уулунду.

*Taza cürök kanıñdı
Sanaa-dartka cuuduñbu?
Salamat kördüñ şügür de,
Zabaykal ketken uuluñdu.*

Карыганча өмүрүң
Жашка жуулган энем сен,
«Каралдым кайта бир келсе,
Көрүп өлсөм» деген сен.
Кайгы-шорум күбүлүп,
Кайрылып аман келдим мен.

*Karıgança ömürüñ
Caşka cuulgan enem sen,
«Karaldım kayta bir kelse,
Körüp ölsöm» degen sen.
Kaygı-şorum kübülüp,
Kayrılıp aman keldim men.*

Соолгон экен ым калбай,
Ташыган татты булагың.
Өчкөн экен жел тийип
Өмүрү кыска чырагың.

*Soolgon eken ım kalbay,
Taşıgan tattı bulagıñ.
Öçkөн eken cel tiyip
Ömürü kıska çıragıñ.*

Өлүм менен өкүмдүн —
Экөөнө тең чыдадың.
«Өлдү» деген Токонду
Кайта тууган убагың.

*Ölüm menen ökümdün —
Ekөөnө teñ çıdadıñ.
«Öldü» degen Tokoñdu
Kayta tuugan ubagıñ.*

Кой, энекем, ыйлаба,
Кадырыңды сурадым.
Торго түшкөн Токтогул
Толгонуп келип турамын.

*Koy, enekem, ıylaba,
Kadıryñdı suradım.
Torgo tüşkөн Toktogul
Tolgonup kelip turamın.*

Айланып келдим алыстан,
Актоого ак сүт карзыңды,
Алдейлеп мени чоңойткон,
Апакем, аман барсыңбы?”
(Satılganov, 1989a: 146).

*Aylanıp keldim alıstan,
Aktoogo ak süт karzıñdı,
Aldeylep meni çoñoytkon,
Apakem, aman barsıñbı?”*

26. Туткундан Келгенде
“Жети кез коргон пайдубал
Чарбагың кошуп ырдайын,

26. Tutkundan Kelgende
*Ceti kez korgon paydubal
Çarbagıñ koşup ırdayın,*

Жеримден айдап Сибирге —
Алганын кошуп ырдайын.
Жеңе-желпим чуркурап
Калганын кошуп ырдайын.
Алтымыш киши айдалган
Арманын кошуп ырдайын,
Күндө коога, күндө уруш
Көрбөдүм жандын жыргалын.

Туткунга кеттим кармалып,
Тууганым көрбөй зарланып,
Түрмөдөн бошоп мен келдим,
Турумтай куштай айланып.

Азапка кеттим кармалып,
Айлымды көрбөй сандалып.
Азаптан бошоп мен келдим,
Ак шумкардай айланып.

Күнөөсү жок, соту жок,
Айдап кеткен болучу,
Күкүктөй көзүм жалдырап
Жайнап кеткен болучу.
Гувурнатор-генерал
Кармап кеткен болучу.

Аргасыз кылып залимдер,
Алып кеткен болучу.
Азаптуу күндү башыма
Салып кеткен болучу.
Кыямат түшүп башыма,
Токоң, карып кеткен болучу.

Элимден кеткен жан элем,
Эл көрүүгө зар элем.

*Cerimden aydap Sibirge —
Alganın koşup ırdayın.
Ceñe-celpim çurkurap
Kalganın koşup ırdayın.
Altımuş kişi aydalğan
Armanın koşup ırdayın,
Kündö kooga, күндө уруş
Körbödüм candın cırgalın.*

*Tutkunga kettim karmalıp,
Tuuganın körböy zarlanıp,
Türmödön boşop men keldim,
Turumtay kuştay aylanıp.*

*Azapka kettim karmalıp,
Aylımdı körböy sandalıp.
Azaptan boşop men keldim,
Ak şumkarday aylanıp.*

*Künöösü cok, sotu cok,
Aydap ketken boluçı,
Küküktöy közüм caldırıp
Caynap ketken boluçı.
Guvurnator-general
Karmap ketken boluçı.*

*Argasız kılıp zalimder,
Alıp ketken boluçı.
Azaptuu күндү başıma
Salıp ketken boluçı.
Kıyamат түşүp başıma,
Tokоң, karıp ketken boluçı.*

*Elimden ketken can elem,
El көrүүgө zar elem.*

Эсил башым кор болгон
Энеден жалгыз бала элем.

*Esil başım kor bolgon
Eneden calgız bala elem.*

Айлымдан кеткен жан элем,
Айыл көрүүгө зар элем.
Азиз башым кор болгон
Атадан жалгыз бала элем.

*Aylımdan ketken can elem,
Ayıl körüügö zar elem.
Aziz başım kor bolgon
Atadan calgız bala elem.*

Калкымдан кеткен жан элем,
Калк көрүүгө зар элем,
Кайран башым кор болгон
Каргадай жалгыз бала элем.

*Kalkımdan ketken can elem,
Kalk körüügö zar elem,
Kayran başım kor bolgon
Kargaday calgız bala elem.*

Айланып келип шумкардай,
Айлымды таап турамын,
Ак калпактуу көп кыргыз,
Амандыгың сурадым.

*Aylanıp kelip şumkarday,
Aylımdı taap turamın,
Ak kalpaktuu көp kыргыз,
Amandıgıñ suradım.*

Элирип келип шумкардай,
Элимди таап турамын.
Эзелки тууган агаин,
Эсендигиң сурадым.

*Elirip kelip şumkarday,
Elimdi taap turamın.
Ezelki tuugan again,
Esendigıñ suradım.*

Каруусу кеткен тулпардай
Арып келдим, Токтогул,
Кара жол Сибирь айдоого
Барып келдим, Токтогул,
Кайран жашты жоготуп
Карып келдим, Токтогул.
Азаптуу күндүн зордугун
Көрүп келдим, Токтогул,
Ар кыл кыйноо турмушка
Көнүп келдим, Токтогул.
Элимдин жүзүн көрүүгө
Көксөп келдим, Токтогул,

*Karuusu ketken tulparday
Arıp keldim, Toktogul,
Kara col Sibir aydoogo
Barıp keldim, Toktogul,
Kayran caştı cogotup
Karıp keldim, Toktogul.
Azaptuu күndün zordugun
Körüp keldim, Toktogul,
Ar kıl kыnoo turmuška
Könüp keldim, Toktogul.
Elimdin cüzün körüügö
Köksöp keldim, Toktogul,*

Эчен шумдук кордукту
Тепсеп келдим, Токтогул.”
(Satılganov, 1989a: 156).

27. Азыраак Чыкты Арманым

“Түрмөдөн чыктым, оолуктум,
Туш келтирди бу насип
Тууганым, сага жолуктум.
Абактан чыктым, оолуктум,
Азаптан колум бошонуп,
Ага-ини элге жолуктум.
Ак шумкар куштун уясы
Айлампа кара зододур,
Эсенбай жаман болгону
Таба эместир, тоободур.
Эсенбай, Жолдош, Жолборсту
Ак падыша улукка,
Каршылык кылып, кармарда
Агып өлдү деп уктук
Ак дайра Нарын чулукка.
Көк кагазга жазылып,
Эсенбай, Жолдош өлдү деп,
Дайын болду төмөнкү
Гувурнатор улукка.
Суу түбүнө чөкчүдөй
Коргошун бекен, таш бекен?
Дайрадан калкып учкудай
Өрдөк бекен, каз бекен?
Адырга коюн бактырган
Эсенбайдын айтканын
Аким, найып жактырган.
Ак жерден торго чалынтып,
Багыш, саяк уруудан
Алтымыш адам сап кылган.
Күнгөйгө коюн бактырган,
«Эсенбай айтты, болду» — деп,

Eçen şumduk korduğu
Tepsep keldim, Toktogul.

27. Azıraak Çıktı Armanım

Türmödön çıktım, ooluktum,
Tuş keltirdi bu nasip
Tuuganım, saga coluktum.
Abaktan çıktım, ooluktum,
Azaptan kolum boşonup,
Aga-ini elge coluktum.
Ak şumkar kuştun uyası
Aylampa kara zoodudur,
Esenbay caman bolgonu
Taba emestir, toobodur.
Esenbay, Coldoş, Colborstu
Ak padişha ulukka,
Karşılık kılıp, karmarda
Agıp öldü dep uktuk
Ak dayra Narın çulukka.
Kök kagazga cazılıp,
Esenbay, Coldoş öldü dep,
Dayın boldu tömönkü
Guvurnator ulukka.
Suu tübünö çökçüdöy
Korgoşun beken, taş beken?
Dayradan kalkıp uçkuday
Ördök beken, kaz beken?
Adırğa koyun baktırgan
Esenbaydın aytkanın
Akim, nayıp caktırgan.
Ak cerden torgo çalıntıp,
Bagış, sayak uruudan
Altımış adam sap kılğan.
Küngöygö koyun baktırgan,
«Esenbay ayttı, boldu» — dep,

Гувурнатор жактырган.
Көңүлүң арам, кызталак,
Көп адамды сап кылган
Кериге коюн бактырган.
Кетте акимдер жактырган.
Кеткен элдин баарысын
Кейиштүү күнгө сап кылган.
Анда тилмечтин көөнү ток экен,
Кетмен-Төбө, Нарында
Тил билер киши жок экен.
Көп адамды кууратып,
Кыз-келинин ыйлатып,
Эсенбай залим шок экен.
Алдаймын деп орусту
Күнөөсү түшүп мойнуна,
Өзүнө тийген ок экен.
Эски кегим алам деп,
Эсимден чыкпай келди эле,
Эсенбай элде жок экен —
Кара сакал Жанаалы
Найыптар менен сүйлөшүл,
Сакалын күнгө жайкаган,
Өлөр сайга келгенде,
Эсенбай кепти байкаган,
Эсенбай сууга түшөрдө
Бирин-бири кармашып,
Агын сууга батпаган.
Кошо кетти дайрага
Жолдош — жолдоштугун актаган.
Ажалдан калган Жолборстун
Жонун отко кактаган.
Жесир калды алганы,
Жетим калды балдары.
Бака, балык жем кылып,
Нарындан экен ажалы.

*Guvurnator caktırgan.
Köñülüñ aram, kıztalak,
Köp adamdı sap kılğan
Kerige koyun baktırgan.
Kette akimder caktırgan.
Ketken eldin baarisın
Keyiştüü küngö sap kılğan.
Anda tilmeçtin köönü tok eken,
Ketmen-Töbö, Narında
Til biler kişi cok eken.
Köp adamdı kuuratıp,
Kız-kelinin ıylatıp,
Esenbay zalim şok eken.
Aldaymın dep orustu
Künöösü tüşüp moynuna,
Özünö tiygen ok eken.
Eski keğim alam dep,
Esimden çıkpay keldi ele,
Esenbay elde cok eken —
Kara sakal Canaalı
Nayıptar menen süylöşül,
Sakalın küngö caykagan,
Ölör sayga kelgende,
Esenbay kepti baykagan,
Esenbay suuga tüşördö
Birin-biri karmaşıp,
Ağın suuga batpagan.
Koşo ketti dayraga
Coldoş — coldoştugun aktagan.
Acaldan kalğan Colborstun
Conun otko kaktagan.
Cesir kaldı alğanı,
Cetim kaldı baldarı.
Baka, balık cem kılıp,
Narından eken acalı.*

Алдаймын деп орусту
Обу жок жаман иш кылып,
Ичинде кетти арманы.
Кармашканды жок кылып,
Калкында жүрөт көкөлөп,
Кара сакал Жанаалы.
Азыраак чыкты көрүнөт
Көкүрөктө көк түтүн
Токтогулдун арманы.”

(Satılganov, 1989a: 159).

28. Жардам Кылдың Калың Эл

“Каардуу залим колунан,
Качып чыктың камалдан,
Кайгырып жүрүп карыдым
Акыйкатсыз замандан.
Ала албадым кегимди
Ач тырмак зулум тажаалдан.
Ажыратты ак жерден
Аял менен баламдан.
Азапка жакын киши экем,
Ошондой күндө жаралган.
Ак сүтүн берген энемди
Чыгарбай жүрдүм санаамдан.
Карагай кесип, тал кыркып,
Капалуу күндө жүрсөм да,
Калтырдым жанды ажалдан.
Кечээ мен качып келе жатканда,
Кайрылдым Акбай, Бабырга.
Кармалган катар биз менен
Мырзабек бар жанымда.
Агайын жардам кылбаса,
Алыскы Кетмен-Төбөгө
Алым жок эле барууга.
Ат-тондуу болуп баргамын,
Туулуп өскөн Арымга.

*Aldaymın dep orustu
Obu çok caman iş kılıp,
İçinde ketti armanı.
Karmaşkandı çok kılıp,
Kalkında cüröt kökölöp,
Kara sakal Canaalı.
Azıraak çıktı görünöt
Köküröktö kök tütün
Toktoguldun armanı.*

28. Cardam Kıldıñ Kalıñ El

*Kaarduu zalim kolunan,
Kaçıp çıktıñ kamaldan,
Kaygırıp cürüp karıdım
Akıykatsız zamandan.
Ala albadım keğimdi
Aç tırmak zulum tacaaldan.
Acıratı ak cerden
Ayal menen balamdan.
Azapka cakın kişi ekem,
Oşondoy kündö caralğan.
Ak sütün bergen enemdi
Çıgarbay cürdüim sanaamdan.
Karagay kesip, tal kırkıp,
Kapaluu kündö cürsöm da,
Kaltırdım candı acaldan.
Keçee men kaçıp kele catkanda,
Kayrıldım Akbay, Babırğa.
Karmalğan katar biz menen
Mirzabek bar canımда.
Agayın cardam kılбasa,
Alıskı Ketmen-Töböğö
Alım çok ele baruuga.
At-tonduu bolup bargamın,
Tuulup öskön Arımга.*

Тууганым — кедей-кембагал,
Душман элем залымга.
Аттуу бардым, жөө баспай,
Энем турган айылга.
Жардам кылдың, калың эл,
Мендей начар шайырга.”
(Satılganov, 1989a: 161).

29. Ниязалыга Таарыныч Айтуу

“Суудан аккан дөңгөлөк
Ниязалы жөргөлөк,
Кысталышка келгенде
Мунун айтар сөзү ар бөлөк.
Ниязалы жөргөлөк
«Күлбү кан» деп күү айткан,
Күлдү журтту муңайткан,
«Сары барпы» күү айткан,
Сан миң элди муңайткан,
Сары алтын Аксы жерденсиң,
Сан урук саруу элденсиң,
Саргалдак Майлыбайды Таласта
Санат күү менен жеңгенсиң.
Болгон тоо, Бозбу арасы,
Борош чалдын баласы,
Болор болбос доо кылып,
Мындан болуштун кетпейт жалаасы.
Кетмен-Төбө кең жерге
Мен Сибирден келгенде
Канакей издеп барганың?
Жаш кезимден бул күнгө
Эки колум байланып,
Эч кылмышым жок туруп
Үркүткө бардым айдалып,
Катын-бала, ага-ини
Калкымда калды зарланып,
Нияттешиң чын болсо,

*Tuuganım — kedey-kembagal,
Duşman elem zalımga.
Attuu bardım, cöö baspay,
Enem turgan ayılga.
Cardam kıldıñ, kalıñ el,
Mendey naçar şayırga.*

29. Niyazalığa Taarınıç Aytuu

*Suudan akkan döngölök
Niyazalı cörgölök,
Kıstalışka kelgende
Munun aytar sözü ar bölök.
Niyazalı cörgölök
«Külbü kan» dep küü aytkan,
Küldü curttu muñaytkan,
«Sarı barpı» küü aytkan,
San miñ eldi muñaytkan,
Sarı altın Aksı cerdensiñ,
San uruk saruu eldensiñ,
Sargaldak Maylıbaydı Talasta
Sanat küü menen ceñgensiñ.
Bolgon too, Bozbu arası,
Boroş çaldın balası,
Bolor bolbos doo kılıp,
Mindan boluştun ketpeyt calaası.
Ketmen-Töbö keñ cerge
Men Sibirden kelgende
Kanakey izdep barganıñ?
Caş kezimden bul küngö
Eki kolum baylanıp,
Eç kılmişım cok turup
Ürkütkö bardım aydalıp,
Katın-bala, aga-ini
Kalkımда kaldı zarlanıp,
Nietteşiñ çın bolso,*

Барбайт белең айланып?
Ач кадырын билеби
Айылыңда карды ток?
Досун сурап не кылат
Дилинде мүшкүл кайгы жок?
Күкүктөй таңшыйт комузун,
Көңүлдүү чыгат добушун,
Курдашың сага не керек
Күлпөттүү болсо конушуң?
Торгойдой сайрайт комузун,
Токудуң жылкы торусун.
Торой чалып жыкты бейм
Токоң таап туруп оңутун!”
(Satilganov, 1989a: 176).

30. Тогуз Кайрык

(Комуз күүсүнүн ыры)
“Тогуз толгоп кайырсам,
Торгой болот комузум,
Миң кубулган күү менен,
Кошо кетет добушум.
Дуу-дуу бир кайрык,
Тырпа-тырпа бир кайрык,
Тепкисине жакындап,
Кайра минтип мен кайрып,
Бир, эки удаа үч кайрып,
Үшкүргөндө күч кайрык,
Ушуну менен төрт кайрык,
Мындан ары көп кайрык,
Черте түш, черте түш,
Беш кайрыкка кечке түш,
Безеленип черте түш.
Эл зериксе эрте түш,
Алты кайрып, бир толго,
Мына, эми түш чоң жолго.
Калайык бар, кыргыз бар,

*Barbayt beleñ aylanıp?
Aç kadirin bilebi
Ayılıñda kardı tok?
Dosun surap ne kılát
Dilinde müşkül kaygı cok?
Küküktöy tañşıyt komuzun,
Köñüldüü çıgat dobuşun,
Kurdaşın saga ne kerek
Külpöttüü bolso konuşun?
Torgoydoy sayrayt komuzun,
Tokuduñ cılkı torusun.
Toroy çalıp cıktı beym
Tokon taap turup oñutun!*

30. Toguz Kayırık

*(Komuz küüsünün ırı)
Toguz tolgop kayırsam,
Torgoy bolot komuzum,
Miñ kubulgan küü menen,
Koşo ketet dobuşum.
Duu-duu bir kayırık,
Tırpa-tırpa bir kayırık,
Tepkisine cakındap,
Kayra mintip men kayırıp,
Bir, eki udaa üç kayırıp,
Üşkürgöndö küç kayırık,
Uşunu menen tört kayırık,
Mindan arı köp kayırık,
Çerte tüş, çerte tüş,
Beş kayırıkka keçke tüş,
Bezelenip çerte tüş.
El zerikse erte tüş,
Altı kayırıp, bir tolgo,
Mına, emi tüş çoñ colgo.
Kalayık bar, kыргыз bar,*

Кайран күүм, кор болбо,
Жети кайрып жайланып,
Жетигендей айланып,
Чар көпөлөк чимирик,
Кылга бармак илинип.
Сегиз кайрып жеткенде,
Тогуз толгоп черткенде,
Токтунун эти бышкан күү,
Токтогул тордон чыккан күү.
Он эки кайрып, он чалса,
Айкалышып сызган күү.
Айдалып жүрүп Токтогул,
Айды карай учкан күү.
Тогуз кайрып, бир чертип,
Түрмөдөн Токон чыккан күү.
Комузчудан комузчу,
Уялуу кыргыз уккан күү.
Тобуна келип чертилген —
Токтогулга кутман күү!”
(Satılganov, 1989a: 178).

31. Кербез

“Толгоп тарткан кыл аркан
Тор кашка аттын кермеси,
Топ жыйында сайраган
Токтогулдун кербези.
Толкун жашың өткөн соң,
Толгонуп кайтып келбеси!
Тобуңдан кетсем, аман бол,
Толгон кыргыз жергеси.

Эки кабат кыл аркан
Элик сурдун кермеси,
Эл ичинде сайраткан
Эсил Токон кербези.
Эсил жашың өткөн соң,

*Kayran küüm, kor bolbo,
Ceti kayırıp caylanıp,
Cetigendey aylanıp,
Çar köpölök çimirik,
Kılga barmak ilinip.
Segiz kayırıp cetkende,
Toguz tolgop çertkende,
Toktunun eti bışkan küü,
Toktogul tordon çıkkan küü.
On eki kayırıp, on çalsa,
Aykalışıp sızgan küü.
Aydalıp cürüp Toktogul,
Aydı karay uçkan küü.
Toguz kayırıp, bir çertip,
Türmödön Tokoñ çıkkan küü.
Komuzçudan komuzçu,
Uyaluu kırgız ukkan küü.
Tobuna kelip çertilgen —
Toktogulga kutman küü!*

31. Kerbez

*Tolgop tartkan kıl arkan
Tor kaşka attın kermesi,
Top cıyında sayragan
Toktoguldun kerbezi.
Tolkun caşıñ ötkön soñ,
Tolgonup kaytıp kelbespi!
Tobuñdan ketsem, aman bol,
Tolgon kırgız cergesi.*

*Eki kabat kıl arkan
Elik surdun kermesi,
El içinde sayratkan
Esil Tokoñ kerbezi.
Esil caşıñ ötkön soñ,*

Эстесең кайтып келбеспи!

Esteseñ kaytıp kelbespi!

Бура тарткан кыл аркан
Буурул аттын кермеси,
Мукам-мукам сайраган
Булбул Токоң кербези.
Бул дүйнөдөн өткөн соң,
Бурулуп кайтып келбеспи!

*Bura tartkan kıl arkan
Buurul attın kermesi,
Mukam-mukam sayragan
Bulbul Tokoñ kerbezi.
Bul düynödön ötkön soñ,
Burulup kaytıp kelbespi!*

Айыпсыз кармап сот кылып,
Айдаганда кербезим,
Айнектей кезүм чачырап,
Жайнаганда кербезим.
Артыма колум чынжырлап,
Байлаганда кербезим.
Аман бол кыргыз элим» — деп,
Сайраганда кербезим.
Катын, балам чыркырап,
Калгандагы кербезим.
Кан залим башка капаны
Салгандагы кербезим.
Каптаган селге кайран баш
Баргандагы кербезим.

*Ayıpsız karmap sot kılıp,
Aydaganda kerbezim,
Aynektey közüм çacırap,
Caynaganda kerbezim.
Artıma kolum çıncırlap,
Baylaganda kerbezim.
Aman bol kırgız elim» — dep,
Sayraganda kerbezim.
Katın, balam çırkırap,
Kalgandagı kerbezim.
Kan zalim başka kapanı
Salgandagı kerbezim.
Kaptagan selge kayran baş
Bargandagı kerbezim.*

Алыска айдап элимден
Бөлгөндөгү кербезим.
Алмадай башым азапты
Көргөндөгү кербезим.
Ажалым жок өлбөстөн,
Алты сан кыргыз көп журтка
Келгендеги кербезим.

*Alıska aydap elimden
Bölgöndögü kerbezim.
Almaday başım azaptı
Körgöndögü kerbezim.
Acalım çok ölböstön,
Altı san kırgız köp curтка
Kelgendegi kerbezim.*

Жүрөгүм күйүп кыйноодо
Жүргөндөгү кербезим.
Туткунга түшүп зарлаган

*Cürögüm küyüp kıynoodo
Cürgöndögü kerbezim.
Tutkunga tüşüp zarlagan*

Түрмөдөгү кербезим.

Türmödöğü kerbezim.

Жылаңаяк, жылаң баш
Баскандагы кербезим,
Акыл-эстен ажырап,
Шашкандагы кербезим.

*Cılañayak, cılañ baş
Baskandagı kerbezim,
Akıl-esten acırap,
Şaşkandagı kerbezim.*

Көзүмдөн жашын бурчактай
Чачкандагы кербезим.
Калың кыргыз элди эстеп
Качкандагы кербезим.

*Közümdön caşın burçaktay
Çaçkandagı kerbezim.
Kalıñ kırıgız eldi estep
Kaçkandagı kerbezim.*

Карагай комуз балталап,
Чапкандагы кербезим,
Комузума темир зым
Таккандагы кербезим.

*Karagay komuz baltalap,
Çapkandagı kerbezim,
Komuzuma temir zım
Takkandagı kerbezim.*

Боздоп ыйлап түрмөдө
Жаткандагы кербезим
Боз тоголок бүргөлөр
Чаккандагы кербезим.

*Bozdop ıylap türmödö
Catkandagı kerbezim
Boz togolok bürgölör
Çakkandagı kerbezim.*

Кол-бутум байлоо кордукта.
Жаткандагы кербезим.
Жергелүү кыргыз калкымды
Тапкандагы кербезим.”
(Satılganov, 1989a: 180).

*Kol-butum bayloo kordukta.
Catkandagı kerbezim.
Cergelüü kırgız kalkımdı
Tapkandagı kerbezim.*

32. Жетимдер Жөнүндө

“Жээрде жорго мингизип,
Топойтуп кийим кийгизип,
Айырмасын сындаган,
Артынан жүрүп ырчылар
Аны мактап ырдаган,
Тогуз жашар бул бала,
Кимдин уулу болду экен?

32. Cetimder Cönündö

*Ceerde corgo mingizip,
Topoytup kiyim kiygizip,
Ayırmasın sındagan,
Artınan cürüp ırçılar
Anı maktap ırdagan,
Toguz caşar bul bala,
Kimdin uulu boldu eken?*

Кемегенин башында
Кемирип шыйрак куйкалап,
Бир курсактын айы үчүн
Бышырып отко ар нерсе
Жеп отурган уйпалап,
Үстүндөгү кийгени
Үшүрү жок самтырак
Жетим окшойт экөө тең,
Ар кимди карайт жалдырап
Сегизге жашы толгон бейм?
Атадан жетим болгон бейм?
Эгиз бала көрүнөт,
Жетим болсо, кор экен,
Бул экөө кимдин уулу болду экен?
Каралашып буларга
Кайрылар тууган бар бекен?
Азамат болот бул экөө
Аман жүрүп жетилсе.
Каралашпайт эч бир жан
Атасы жок жетимге.

Каргашалуу заман ай,
Атасы болсо бул экөө,
Минбейт беле күлүк тай.
Карашар тууган болбосо,
Каргаша өлүм ушундай.
Ананайын балдардын
Карагат көзү жалдырап,
Кайрылар тууган жогунан
Үстү-башы салбырап,
Үзүндү болуп самтырап,
Кемегенин башында
Үшүп турат калтырап.
Ырчылар ырдап мактаган
Бай баласын карачы:

*Kemegenin başında
Kemirip şıyrak kuykalap,
Bir kursaktın ayı için
Bışıryp otko ar nerse
Cep oturgan uypalap,
Üstündöğü kiygeni
Üşürü çok samtırak
Cetim okşoyt eköo teñ,
Ar kimdi karayt caldırıp
Segizge caşı tolgon beym?
Atadan cetim bolgon beym?
Egiz bala körünöt,
Cetim bolso, kor eken,
Bul eköo kimdin uulu boldu eken?
Karalaşyp bularga
Kayrılar tuugan bar beken?
Azamat bolot bul eköo
Aman cürüp cetilse.
Karalaşpayt eç bir can
Atası çok cetimge.*

*Kargaşaluu zaman ay,
Atası bolso bul eköo,
Minbeyt bele külük tay.
Karaşar tuugan bolboso,
Kargaşa ölüm uşunday.
Ananayın baldardın
Karagat közü caldırıp,
Kayrılar tuugan cogunan
Üstü-başı salbırıp,
Üzündü bolup samtırıp,
Kemegenin başında
Üşüp turat kaltırıp.
Irçılar ırdap maktagan
Bay balasın karaçı:*

Бай уулу менен жетимдин
Асман жердей арасы.
Эмнеси артык жетимден?
Баары — адамдын баласы.
Теңдеши жок куу турмуш,
Теңирдин ишин карачы,
Адил болсо замана,
Ата-энесиз жетимге
Болбойт беле арачы.
Ата жөнүн сурачы,
Эгиз жетим окшошкон
Бул экөө кимдин баласы?
Бар болду бекен булардын
Аталаш тууган агасы?
Ашы болот четиндин,
Арманы болот жетимдин,
Бүчүрү болот четиндин,
Муңу болот жетимдин.
Аталаш тууган карашпайт,
Аман жүрүп жетилсин.
Алы-жөнүн ким сурайт
Атасы жок- жетимдин?
Жетимдиги көрүнүп,
Ата, энеси жогунан,
Олтурбайбы окшошуп,
Эч нерсе келбей колунан.
Элден башка бөлүнүп,
Шыйбылчак, шыйрак куйкалап,
Устукан берген эч ким жок,
Көңүл коюп, бир карап,
Жүдөп кеткен турбайбы
Көрүнгөнү жемелеп.
Сурай албайт бирөөдөн
«Кардым ачка, бергин» деп.
Сурап койбойт эч бир жан:

*Bay uulu menen cetimdin
Asman cerdey arası.
Emnesi artık cetimden?
Baarı — adamın balası.
Teñdeşi çok kuu turmuş,
Teñirdin işin karaçı,
Adil bolso zamana,
Ata-enesiz cetimge
Bolboyt bele araçı.
Ata cönün suraçı,
Egiz cetim okşoşkon
Bul eköo kimdin balası?
Bar boldu beken bulardın
Atalaş tuugan agası?
Aşı bolot çetindin,
Armanı bolot cetimdin,
Büçürü bolot çetindin,
Muңu bolot cetimdin.
Atalaş tuugan karaşpayt,
Aman cürüp cetilsin.
Alı-cönün kim surayt
Atası çok- cetimdin?
Cetimdigi körünüp,
Ata, enesi cogunan,
Olturbaybı okşoşup,
Eç nerse kelbey kolunan.
Elden başka bölünüp,
Şıybılçak, şıyrak kuykalap,
Ustukan bergen eç kim çok,
Köñül koyup, bir karap,
Cüdöp ketken turbaybı
Körüngönü cemelep.
Suray albayt biröödön
«Kardım açka, bergin» dep.
Surap koyboyt eç bir can:*

«Бечара жетим, сен ким?»—деп
Кендин кескен жетимдин
Колу, буту кесилип,
Бүткөн бой кычы, карачы,
Терге бою жешилип.
Аталуу балдар, карачы,
Ат минип жүрөт эсирип.
Карашпайт байлар карыпка,
Тамак бербейт арыкка,
Жардам бербейт жетимге.
Эмеле адам болбойбу,
Бул экөө өсүп жетилсе.
Бай-манап куну кетпесе,
Элиндеги бей-бечара жесирге
Кайрылышып койбойбу?
Кузгундай болгон молдолор,
Куркулдаган соргоктор
Зекет алса тойбойбу?
Анык сооп издесе,
Жесир менен жетимге
Ондон бирин зекеттин
Кайрылышып койбойбу?
Куркулдаган залымдер
Алган сайын жутунуп,
Адам өлсө, көз артып,
Күндөн күнгө тойбоду.
Кайрылышпайт карыпка,
Карап койбойт арыкка.
Адилетсиз турмуш-ай,
Өз колунда жок болсо,
Бечаралык ушундай.”
(Satılganov, 1989a: 242).

33. Көңүл Айтуу

“Кадыркул досум, аманбы?
Кайгыра бербе өлүмгө,

«Beçara cetim, sen kim?»—dep
Kendirin kesken cetimdin
Kolu, butu kesilip,
Bütkün boy kıçı, karaçı,
Terge boyu çeşilip.
Ataluu baldar, karaçı,
At minip cüröt esirip.
Karaşpayt baylar karıpka,
Tamak berbeyt arıkka,
Cardam berbeyt cetimge.
Emele adam bolboybu,
Bul eköo ösüp cetilse.
Bay-manap kunu ketpese,
Elindegi bey-beçara cesirge
Kayrılışıp koyboybu?
Kuzgunday bolgon moldolor,
Kurkuldagan sorgoktor
Zeket alsa toyboybu?
Anık soop izdese,
Cesir menen cetimge
Ondon birin zekettin
Kayrılışıp koyboybu?
Kurkuldagan zalimder
Algan sayın cutunup,
Adam ölsö, köz artıp,
Kündön küngö toybodu.
Kayrılışpayt karıpka,
Karap koyboyt arıkka.
Adiletsiz turmuş-ay,
Öz kolunda çok bolso,
Beçaralık uşunday.

33. Köñül Aytuu

Kadırkul dosum, amanbı?
Kaygıra berbe ölümgö,

Адамзат жерге батабы,
Ажалы жетип өлбөсө?
Кыз да болсо бала да,
Кыйналат ата балага.
Жабышат тура куу өлүм,
Ушинтип, жалгыз балага.
Капа болбо, Кадыке,
Кайрылбайт эми ал сага.
Аяшым Анар, ыйлаба.
Ыйлаган менен не пайда
Ыйдан болбойт эч айла.
Колдон жасап алгыдай
Колдон келбейт эч арга.
Адам эмес, карачы,
Айбандар сүйөт баласын.
Жакын кылып бараткан
Ата-бала арасын.
Өлгөн менен кошо өлбөйт,
Өкүргөн менен тирилбейт.
Кайрат кылгын, Кадыке,
Артын берсин дагы эле,
Жайлоого чыккан кызыл гүл,
Жерге жаят сонун түр.
Куураткан өлүм келгенде
Буулат го кызыл тил.
Кыйкырса жетпейт эч бир үн,
Алыс жүрсө, астында
Ат чарчабас болсочу ай,
Адилет болсо жараткан,
Жалгызды тирүү койсочу ай,
Асмандап учкан ак шумкар
Албай өрдөк коёбу?
Чын ажалы жеткенде
Өлбөс адам болобу?
Жалгыз келип жериңе,

*Adamzat cerge batabí,
Acalı cetip ölbösö?
Kız da bolso bala da,
Kıynalat ata balaga.
Cabişat tura kuu ölüm,
Uşintip, calgız balaga.
Kapa bolbo, Kadıke,
Kayrılbayt emi al saga.
Ayaşım Anar, ıylaba.
Iylagan menen ne payda
Iydan bolboyt eç ayla.
Koldon casap algıday
Koldon kelbeyt eç arga.
Adam emes, karaçı,
Aybandar süyöt balasın.
Cakın kılıp baratkan
Ata-bala arasın.
Ölgön menen koşo ölböyt,
Ökürgön menen tirilbeyt.
Kayrat kılgın, Kadıke,
Artın bersin dağı ele,
Cayloogo çıkkan kızıl gül,
Cerge cayat sonun tür.
Kuuratkan ölüm kelgende
Buulat go kızıl til.
Kıykırsa cetpeyt eç bir ün,
Alıs cürsö, astında
At çarçabas bolsoçu ay,
Adilet bolso caratkan,
Calgızdı tirüü koysoçu ay,
Asmandap uçkan ak şumkar
Albay ördök koyobu?
Çın acalı cetkende
Ölbös adam bolobu?
Calgız kelip ceriñe,*

Учураштым элиңе.
Аттандым эле, Кадыке,
Атайын сени көрүүгө.
Үйдөн чыны чыккамын
Учурашып келүүгө.
Кайгырып, Каке, турупсуң,
Каргашалуу өлүмгө.
Каткырып күлгөн үнүң жок,
Тамашалап сүйлөгөн
Балдан ширин тилиң жок.
Кайрат кылгын, Кадыке,
Кайраттан башка даба жок,
Түрмөдөн келсем мен дагы
Каралдым жалгыз бала жок.
Кайгырып жатып жалгызга,
Кадыке, мен да өлбөдүм,
Кайгысына өлүмдүн,
Картайсам да көнбөдүм.”
(Satılganov, 1989a: 245).

34. Мындан Көөнүм Ишенбейт

“Иттин үнү угулса,
Эшикке чыга жүгүрөм,
«Илгерки жорук келет»— деп,
Ичи бузук бир душман
Имерип кармап берет деп,
Эсил жандан түңүлөм.

Адашкан булбул мен элем,
Ак калпак кыргыз көп журтум,
Айдалып жүргөн жериме
Айланып жетсем деп жүрдүм.
Көнүлүмдөн кетпедиң,
Көчмөндүү кыргыз көп журтум,
Көңкү кыргыз элимди
Көрө албайм го деп жүрдүм.

*Uçuraştım eliñe.
Attandım ele, Kadıke,
Atayın seni körüügö.
Üydön çını çıkkamın
Uçuraşıp kelüügö.
Kaygırıp, Kake, turupsuñ,
Kargaşaluu ölümgö.
Katkırıp külgön ünüñ cok,
Tamaşalap süylögön
Baldan şirin tiliñ cok.
Kayrat kılğın, Kadıke,
Kayrattan başka daba cok,
Türmödön kelsem men dagı
Karaldım calgız bala cok.
Kaygırıp catıp calgızga,
Kadıke, men da ölbödüm,
Kaygısına ölümdün,
Kartaysam da könbödüm.*

34. Mından Köönüm İşenbeyt

*İttin ünü ugulsa,
Eşikke çıga cügüröm,
«İlgerki coruk kelet»— dep,
İçi buzuk bir duşman
İmerip karmap beret dep,
Esil candan tünülöm.*

*Adaşkan bulbul men elem,
Ak kalpak kırgız köp curtum,
Aydalıp cürgön cerime
Aylanıp cetsem dep cürdüm.
Könülümdön ketpediñ,
Köçmөndüü kırgız köp curtum,
Kөңkü kırgız elimdi
Kөрө albaym go dep cürdüm.*

Санаган сайын кыргызды
Эт жүрөгүм зырп этип,
Санаага жетпей Көйтүндө
Өлөм го дедим тырп этип.

*Sanagan sayın kргызdı
Et cürögüm zırp etip,
Sanaaga cetpey Köytündö
Ölöm go dedim tırp etip.*

Жаным тирүү, баш эсен,
Жалындап жүрөк дегдетип,
Жаркырады көңүлүм
Тилегиме мен жетип.

*Canım tirüü, baş esen,
Calındap cürök degdetip,
Carkıradı köñülüm
Tilegime men cetip.*

Атыр жыттуу абасы
Коңур-Өгүз, Коштуулук,
Кусамат болуп залымдан,
Айдалдым эле мен куулуп,
Азап тартып көп жылы
Аман келдим бурулуп.

*Atır cıttuu abası
Koñur-Ögüz, Koştuuluk,
Kusamat bolup zalımdan,
Aydaldım ele men kuulup,
Azap tartıp köp cılı
Aman keldim burulup.*

Алты атамдан бер жакка
Арымда өстүм туулуп,
Араң жеттим элиме
Арам терден жуулуп.

*Altı atamdan ber cakka
Arımda östüm tuulup,
Arañ cettim elime
Aram terden cuulup.*

Сары оору жүрөк чечилди,
Саламат көрдүм четинди.
Калың журт, сени тапканда,
Кайнаган күнөөм кечилди.

*Sarı ooru cürök çeçildi,
Salamat kördüm çetinđi.
Kalıñ curt, seni tapkanda,
Kaynagan күnөөm keçildi.*

Кутулуп келдим күнөөдөн,
Колго түшүп жүдөгөн,
Кордуктуунун бири мен,
Караңгы тамда жатканда
«Кайрылып элди көрсөм»—деп,
Жарыктыкты тилегем.

*Kutulup keldim күnөөdөн,
Kolgo түşүp cüdögөн,
Korduktuunun biri мен,
Karaңгы tamda catkanda
«Kayrılıp eldi körsөm»—dep,
Carıktıktı tilegem.*

Бай курусун битирейт
Малайдын акын бүт бербейт,
Манап алкы бузулду,
Мал ордуна киши жейт.
Манап менен байларга,
Мындан көөнүм ишенбейт.
Букарадан тың чыкса,
Буту, колун кишендейт.”
(Satılganov, 1989a: 247).

35. Экинчи Айдалганда

“Топ-топ чыккан кара курт,
Токтогон жерим Балыкурт.
Кайгырып ыйлап турасың,
Кагылам кыргыз калың журт.

«Жалгыз-Өрүк, Бөлөк-Таш,
Жалгаган жерим калды»,— деп,
Жашып агат көздөн жаш.
Ат башы менен эр башы
Каерде калбайт алтын баш.

Токтобек менен Бөлөк-Таш,
Токтогон жерим сен калдың.
Токтобой агат көздөн жаш.
Эч кылмышы жок туруп,
Тозокко кетти алтын баш.

Эки колум байлатып,
Эки көзүм жайнатып.
Кыямат салдың башыма,
Кылмышы жок айдатып.

Кармалып кетип барамын,
Калың эл ыйлап буркурап.
Кадимки жаштык жүргөн жер.

*Bay kurusun bitireyt
Malaydın akın büt berbeyt,
Manap alkı buzuldu,
Mal orduna kişi ceyt.
Manap menen baylarga,
Mindan köönüm işenbeyt.
Bukaradan tıñ çıksa,
Butu, kolun kişendeyt.*

35. Ekinçi Aydalганда

*Top-top çıkkан kara курт,
Toktogon cerim Balıkurt.
Kaygırıp ıylap turasıñ,
Kagılam kыргыз kalıñ курт.*

*«Calgız-Örük, Bölök-Taş,
Calgagan cerim kaldı»,— dep,
Caşıp agat közdön caş.
At başı menen er başı
Kayerde kalbayt altın baş.*

*Toktobek menen Bölök-Taş,
Toktogon cerim sen kaldıñ.
Toktoboy agat közdön caş.
Eç kılması çok turup,
Tozokko ketti altın baş.*

*Eki kolum baylatıp,
Eki közüм caynatıp.
Kıyamат saldıñ başıma,
Kılması çok aydatıp.*

*Karmalıp ketip baramın,
Kalıñ el ıylap burkurap.
Kadimki caştık cürgön cer.*

Кан жайлоо менен Кыркырак.
Антташканым Сейдимкан
Аркамда калды чыркырап.”
(Satilganov, 1989b: 7).

36. Камактан Күйгөн Жан Элем

“Кармалып кеткен бала элем,
Камактан күйгөн жан элем.
Калкымда тынчып жатканда
Капилет түндө кармадың,
Каршылык жайым бар беле?
Айдалып кеткен бала элем,
Азаптан күйгөн жан элем.
Эч жазыксыз кармадың,
Атаңдын акы бар беле?
Мен элимден кеткен бала элем
Эртеги зулум кылгандан
Эсим чыккан жан элем,
Эсебин таппай кармадың.
Энеңдин акы бар беле?
Жазуумду көрөрмүн,
Ажалым жетсе өлөрмүн.
Айланып келип эл тапсам.
Аласаң болсо берермин.
Көңүлүмдө шегим бар,
Көңкү, Багыш, көп Сарттар
Көлдөп бир жаткан элим бар.
Көрүшөр дүйнө бар болсо,
Көңүлдө жаткан кегим бар.

Боздоп калды алганым.
Улуу-кичүү, кары-жаш
Учурашып калбадым,
Ушул менин арманым.
Урматтуу атам Сатылган,
Укту бекен арбагың?

*Kan cayloo menen Kırkırak.
Anttaşkanım Seydimkan
Arkamda kaldı çırkırıp.*

36. Kamaktan Küygön Can Elem

*Karmalıp ketken bala elem,
Kamaktan küygön can elem.
Kalkımda tınçıp catkanda
Kapilet tündö karmadıñ,
Karşılık cayım bar bele?
Aydalıp ketken bala elem,
Azaptan küygön can elem.
Eç cazıksız karmadıñ,
Atañdın akı bar bele?
Men elimden ketken bala elem
Ertegi zulum kılğandan
Esim çıkkан can elem,
Esebin tappay karmadıñ.
Eneñdin akı bar bele?
Cazuumdu körörmün,
Acalım cetse ölörmün.
Aylanıp kelip el tapsam.
Alasañ bolso berermin.
Köñülümdö şegim bar,
Köñkü, Bağış, көp Sarttar
Köldöp bir catkan elim bar.
Körüşör düynö bar bolso,
Köñüldö catkan keğim bar.*

*Bozdop kaldı alғанım.
Uluu-kiçüü, karı-caş
Uçuraşıp kalbadım,
Uşul menin armanım.
Urmattuu atam Satılган,
Uktu beken arbağıñ?*

Кек калып ичте албаган
Кетип турат дарманым.
Атадан калган жер менен
Ага-ини, тууган, эл менен
Амандашып калбадым.
Атаңдын куну бар болсо,
Айылдан сурап текшерип,
Аныгына жеткирип,
Анан кийин албадың.
Канаты сынган аксардай
Саргаяр үйдө калганым,
Сары оору болор алганым.
Айдалып кетип баратам,
Кароосуз калды чарбагым
Кагаяр бекен суу ичпей,
Көлөкө майда талдарым.
Көп санаа тартат алганым.
Айланайын атакем,
Кылычтын кырккар мизинен,
Душмандын заар тишинен
Сактар бекен арбагың?
Тиер бекен жардамың?
Эки колду байлатып,
Дал кырк кишиге айдатып,
Абдыразак, Бекберди
Экөөнө карматып,
Тынчтыкта жаткан Токонду
Күнөөсүз жерден сабатып,
Жуманаалы баратат,

Не табат мени каматып?
Таалай жолум тар беле?
Албаган акың бар беле?
Бечарага себепкер,
Мен өңдөнгөн карыптын

*Kek kalıp içte albagan
Ketip turat darmanım.
Atadan kalgan cer menen
Aga-ini, tuugan, el menen
Amandaşıp kalbadım.
Ataңdın kunu bar bolso,
Ayıldan surap tekşerip,
Anıgına cetkirip,
Anan kiyin albağın.
Kanatı sıngan aksarday
Sargayar üydö kalganım,
Sarı ooru bolor alganım.
Aydalıp ketip baratam,
Karoosuz kaldı çarbagım
Kagayar beken suu içpey,
Kölökö mayda taldarım.
Köp sanaa tartat alganım.
Aylanayın atakem,
Kılıçtın kırkar mizinen,
Duşmandın zaar tişinen
Saktar beken arbağıñ?
Tiyer beken cardamıñ?
Eki koldu baylatıp,
Dal kırk kişige aydatıp,
Abdırazak, Bekberdi
Eköönö karmatıp,
Tınçtıкта catkan Tokoңdu
Künöösüz cerden sabatıp,
Cumanaalı baratat,*

*Ne tabat meni kamatıp?
Taalay colum tar bele?
Albagan akıñ bar bele?
Beçaraga sebepker,
Men öñdöngön karıptın*

Ишин алга жөнөтөр
Калыс улук бар бекен?
Адамга адам себепкер,
Андан айла болбосо,
Айдалып жүрүп күн өтөр.
Мындан көрө жашабай,
Өлүп калган жөн экен.
Куп курчандым белимди,
Кубат кылдым элимди,
Кудай тиксе кастарын
Кимге айтамын кебимди.
Айыптын чоңун тапкансып,
Атасын жыга чапкансып
Жуманаалы жулунду.
Кыл чылбыр кыркты колумду.
Каршылык кылдың жолума
Туз насибим бар болсо,
Мен келер бекем ордума,
Атаңдын куну бар окшоп,
Каяктан келдиң шорума?
Чымындай жанга тынччылык
Берсең боло азыраак.
Көңүлдө жок иш эле
Кармалдым кайра кишенге.
Байлоого түштү кайран баш,
Болсомчу бир аз жашыраак.
Түн караңгы, ай жарык
Качмак белем сандалып,
Чечсеңер боло кол-бутту
Кыл чылбыр кыркып оорутту.”
(Satilganov, 1989b: 8).

37. Азаттык Күндүн Жогунан

“Улуу-Кен, Кара-Сакалда,
Уктасаң кирбей капарга.
Улпактай семиз жер жатат

*İşin alga cönötör
Kalıs uluk bar beken?
Adamga adam sebepker,
Andan ayla bolboso,
Aydalıp cürüp kün ötör.
Mindan körö çaşabay,
Ölüp kalgan cön eken.
Kup kurçandım belimdi,
Kubat kıldım elimdi,
Kuday tikse kastarın
Kimgе aytamın kebidі.
Ayıptın çoңun tapkansıp,
Atasın cıga çapkansıp
Cumanaalı culundu.
Kıl çılbır kırktı kolumdu.
Karşılık kıldıñ columa
Tuz nasibim bar bolso,
Men keler bekem orduma,
Ataңdın kunu bar okşop,
Kayaktan keldiñ şoruma?
Çımunday canga tınççılık
Berseñ bolo azıraak.
Köñüldö cok iş ele
Karmaldım kayra kişenge.
Bayloogo tüştü kayran baş,
Bolsomçu bir az çaşıraak.
Tün karaңgı, ay carık
Kaçmak belem sandalıp,
Çeçseñer bolo kol-buttu
Kıl çılbır kırkıp ooruttu.*

37. Azattık Kündün Cogunan

*Uluu-Ken, Kara-Sakalda,
Uktasañ kirbey kaparga.
Ulpaktay semiz cer catat*

Улук жок сырын ачарга.

Uluk cok sirin açarga.

Узун-Акмат, Чычканда,
Удургуп мөңкүп кыш-жайда.
Уншуган улуу сел жатат
Пайдасы тийбей эч жанга.

*Uzun-Akmat, Çiçkanda,
Udurgup möñküп kış-cayda.
Uñşugan uluu sel catat
Paydası tiybey eç canga.*

Ак мөңгүлүү тоолордун,
Аркайган аска зоолордун
Арасы сайын кен жатат,
Ал кендерди ким казат?

*Ak möñgülüü toolordun,
Arkaygan aska zoolordun
Arası sayın ken catat,
Al kenderdi kim kazat?*

Башаттай тунук оргуган,
Бакытты жердин койнунан,
Алалбай алсыз эл жүрөт
Азаттык күндүн жогунан.”
(Satılganov, 1989b: 74).

*Başattay tunuk orgugan,
Bakıttı cerdin koynunan,
Alalbay alsız el cüröt
Azattık kündün cogunan.*

38. Кандай Аял Тууду Экен Лениндей Уулду?

38. Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu?

“Түпкү атабыз — кыргыздан,
Запкыны көрдүк турмуштан.
Айтканда сөзүм жапжарык
Асманда күйгөн жылдыздан.
Он жетинчи жылында
Николай тактан жылбышкан
Кеңешти куруп Ленин
Кедейге устун тургузган.

*Tüpkü atabız — kыргыздан,
Zapkıny kördük turmuştan.
Aytkanda sözüм capcarık
Asmanda küygön cıldızdan.
On cetinçi cılında
Nikolay taktan cılıbışkan
Keñeşti kurup Lenin
Kedeyge ustun turguzgan.*

Басып жеген калкымды
Бай-манаптар куулду.
Аты кедей балдары,
Артыңдан шоруң жуулду.
Николай нанын жегендер
Амалын таппай муунду.
Панардай жанып боштондук

*Basıp cegen kalkımdı
Bay-manaptar kuuldu.
Atı kedey baldarı,
Artıñdan şoruñ cuuldu.
Nikolay nanın cegender
Amalın tappay muundu.
Panarday canıp boştондук*

Бактыбызга туулду.
Кандай аял тууду экен
Лениндей уулду!

*Baktıbizga tuuldu.
Kanday ayal tuudu eken
Lenindey uuldu!*

Он жетинчи жылында
Өктөбүрдүн таңы атты.
Жаркылдаган большевик
Жакшы заман жаратты.
Мусапырды кубантып
Муңдууларга жол ачты.
Көп жылдар аккан тыйылбай
Көздүн жашын кургатты.
Жетигиң Ленин куткарды.
Жезиттин жаккан отунан.
Жетилип кедей кутулдун
Желмогуздан оозунан
Желпинтип тууну көтөрдүн
Жергелүү кыргыз тоосунан.

*On cetinçi cılında
Öktöbürdiin tañı attı.
Carkıldagan bol'şevik
Cakşı zaman carattı.
Musapırdı kubantıp
Muñduularga col açtı.
Köp cıldar akkan tıyılбай
Közdiin caşın kurgattı.
Cetigiñ Lenin kutkardı.
Cezittin cakkan otunan.
Cetilip kedey kutulduñ
Celmoguzdan oozunan
Celpintip tuunu kötördüñ
Cergelüü kırıgız toosunan.*

Баягыда чайналдың
Бай-манаптын тишинде.
Кантээр айла табалбай
Кан жуткансың ичинде,
Мындай заман болорун
Көрдүң беле түшүндө?
Ачылды бактың букара,
Аргымактай күжүлдө!

*Bayagıda çaynaldıñ
Bay-manaptın tişinde.
Kanteer ayla tabalбай
Kan cutkansıñ içiñde,
Minday zaman bolorun
Kördüñ bele tüşüñdö?
Açıldı baktıñ bukara,
Argımaktay kücıldö!*

Ал кезекте мен дагы
Айдоодо жүрүп ыйлагам.
Алсырап жатып туткунда
Айлымды самап ырдагам.
Кыйноону тартып алтын баш
Кырк кабыргам кыйраган.
Ырыска бүткөн Ленин

*Al kezekte men dagı
Aydoodo cürüp ıylagam.
Alsırap catıp tutkunda
Aylımdı samap ırdagam.
Kıynoону tartıp altın baş
Kırk kabırgam kıyragan.
Iriska бүtkön Lenin*

Ыйыңды басты кыйладан...

Өмүрүнүн бардыгын
Кедей үчүн зарп кылган,
Эзилген калың кедейди
Эркелетип барк кылган,
Паанайын элдин ачууга
Жашынан Ленин ант кылган.
Көзүм барда айтайын
Көргөнүмдү калкыма
Сайратайын тилимди
Самап жүргөн жалпыңа
Кубанамын булбулуң
Ала-Тоо кыргыз даңкыңа!

Термеден айттым кебимди
Кубантып, балдар көңүлдү.
Салпактап учкан кулалы
Таптаган куштан жеңилди.
Ноктодон башын куткарды,
Тозокто жаткан элимди.
Куп ыракмат айтабыз
Куттуктап асыл Ленинди!..

Көзүмдүн жашы төгүлгөн
Көп жылы тартып азапты
Көйкүттө жатып телмиргем
Көңкү кыргыз көп калкым
Көрдүнөр жыргал Ленинден!

Кечинен бер деп тилеймин
Кейиген жанга өлүмдү.
Өбөктөп ыйлап түрмөдө
Өткөргөм жаштык өмүрдү.
Кедейлер, алып бердиңер

Iyıñdı bastı kıyladan...

*Ömürünün bardıgın
Kedey üçün zarp kılğan,
Ezilgen kalıñ kedeydi
Erkeletip bark kılğan,
Paanayın eldin açuuga
Caşınan Lenin ant kılğan.
Közüm barda aytayın
Körgönümdü kalkıma
Sayratayın tilimdi
Samap cürgön calpıña
Kubanamın bulbuluñ
Ala-Too kırıgız dañkıña!*

*Termeden aytım kebidimdi
Kubantıp, baldar köñüldü.
Salpaktap uçkan kulalı
Taptagan kuştan ceñildi.
Noktodon başın kutkardı,
Tozokto catkan elimdi.
Kup irakmat aytabız
Kuttuktap asıl Lenindi!..*

*Közümdün caşı tögülgön
Köp cılı tartıp azaptı
Köyküttö catıp telmirgem
Köñkü kırıgız köp kalkım
Kördünör cırgal Leninden!*

*Keçinen ber dep tileymin
Keyigen canga ölümdü.
Öböktöp ıylap türmödö
Ötkörgöm caştık ömürdü.
Kedeyler, alıp berdiñer*

Керимбайдан кегимди.
Ушунчалык жыргаткан
Урматтайбыз Ленинди!
Кеңчилик доор чыкканда
Териме батпай семирдим.
Тушалган темир чидерден
Бошоткон бутун элимдин
Атаңдай баккан алдейдеп
Аманын тиле Лениндин!

*Kerimbaydan kegidmi.
Uşunçalık cırgatkan
Urmattaybız Lenindi!
Keñçilik door çıkkanda
Terime batpay semirdim.
Tuşalğan temir çiderden
Boşotkon bütün elimdin
Ataңday bakkan aldeydep
Amanın tile Lenindir!*

Кесири тийген кузгундар
Келбес жайга көмүлдү.
Эзүүчү залим байлардан,
Эсиңе алсаң, жаш балдар
Эми жигиң бөлүндү.
Карып менен бакырга
Калтырбай чачтың ырысты
Кантип айтпайт бул Токон
Казыркы жыргал турмушту?
Караңгы жаткан эл элек,
Катарга кошту кыргызды.
Кетпес дөөлөт, кең заман
Кеңеш өкмөт тургузду.

*Kesiri tiygen kuzgundar
Kelbes cayga kömüldü.
Ezüüçü zalim baylardan,
Esiñe alsaң, caş baldar
Emi cigiñ bölüñdü.
Karıp menen bakırğa
Kaltırbay çaçtıñ ırıstı
Kantıp aytpayt bul Tokoң
Kazırkı cırgal turmuştı?
Karaңgı catkan el elek,
Katarga koştı kırgızdı.
Ketpes döölöt, keñ zaman
Keñeş ökmöt turguzdu.*

Жетим менен жесирге
Жемишин бөлүп таратты.
Зарыккан элдин багына
Ленинди жаратты.
Талыкпас калып тактыңыз
Шумкарга алтын канатты.

*Cetim menen cesirge
Cemişin bölüp tarattı.
Zarıkkan eldin bağına
Lenindi carattı.
Talıkpas kalıp taktıñız
Şumkarga altın kanattı.*

Ак калпак кыргыз элиме
Алтын, күмүш кен бердиң,
Эзилип жүргөн кедейге
Энчисин бөлүп жер бердиң.

*Ak kalpak kırgız elime
Altın, kümüş ken berdiñ,
Ezilip cürgön kedeyge
Eñçisin bölüp cer berdiñ.*

Кайгыда жүргөн элиме
Кайрат-кубат дем бердиң.
Ушунчалык жыргалды
Урматтуу Ленин, сен бердиң!”
(Satılganov, 1989b: 75).

39. Замана

“Далайларды кор кылып,
Зарланткансыз, замана,
Кедейлерди байларга
Карматкансың, замана
Ажыдаардай залимге
Арбаткансың замана
Желмогуздай байларга

Жалматкансың замана
Кедейлерге шор болуп
Жармашкансың замана.
Ач бүркүткө түлкүдөй
Алдырткансың замана.
Уу тырмакты кедейге
Малдыргансың, замана.
Ажыратып акылдан
Маң кылгансың, замана.
— Атаганат, дүйнө! — деп,
Таң кылгансың, замана.
Чарчы бөзгө жеткирбей
Зар кылгансың, замана.
Бирөөгө жок, бирөөгө
Бар кылгансың, замана.
Байларга кең, кедейге
Тар болгонсуң, замана.
Кедейге кымбат, байга арзан
Мал болгонсуң, замана.
Кара жарма кедейге
Бал болгонсуң, замана.

*Kaygıda cürgön elime
Kayrat-kubat dem berdiñ.
Uşunçalık cırgaldı
Urmattuu Lenin, sen berdiñ!*

39. Zamana

*Dalaylardı kor kılıp,
Zarlantkansız, zamana,
Kedeylerdi baylarga
Karmatkansıñ, zamana
Acıdaarday zalimge
Arbatkansıñ zamana
Celmoguzday baylarga*

*Calmatkansıñ zamana
Kedeylerge şor bolup
Carmaşkansıñ zamana.
Aç bürkütkö tülküdüy
Aldırtkansıñ zamana.
Uu tırmaktı kedeyge
Maldırgansıñ, zamana.
Acıratıp akıldan
Mañ kılğansıñ, zamana.
— Ataganat, düynö! — dep,
Tañ kılğansıñ, zamana.
Çarçı bözgö cetkirbey
Zar kılğansıñ, zamana.
Biröögö cök, biröögö
Bar kılğansıñ, zamana.
Baylarga keñ, kedeyge
Tar bolğonsuñ, zamana.
Kedeyge kımbat, bayga arzan
Mal bolğonsuñ, zamana.
Kara carma kedeyge
Bal bolğonsuñ, zamana.*

Байга буудай, кедейге
Чар болгонсуң, замана.
Кедейге — туюк, байларга
Шар болгонсуң, замана.

*Bayga buuday, kedeyge
Çar bolgonsuñ, zamana.
Kedeyge — tuyuk, baylarga
Şar bolgonsuñ, zamana.*

Байың сүйлөп, кедейди
Тумчуктурган замана.
Кедейге байды кыйкырттып
Унчуктурган, замана.
Бий, старчын, болушун
Курчуттурган, замана.
Кедейди — түлкү, байларды
Бүркүт кылган замана.
Байды — чынар, кедейди
Чырпык кылган замана.
Байды — жаңы, кедейди
Жыртык кылган замана.

*Bayıñ süylöp, kedeydi
Tumçukturgan zamana.
Kedeyge baydı kiykırtıp
Unçukturgan, zamana.
Biy, starçın, boluşun
Kurçutturgan, zamana.
Kedeydi — tülkü, baylardı
Bürküt kılğan zamana.
Baydı — çınar, kedeydi
Çırpık kılğan zamana.
Baydı — cañı, kedeydi
Cırtık kılğan zamana.*

Байды — бөрү, кедейди
Кой кылгансың, замана.
Жок кылмакка кедейди
Ой кылгансың замана.
Бир-бирине байларды
Той кылгансың, замана.

*Baydı — börü, kedeydi
Koy kılğansıñ, zamana.
Cok kılmaкка kedeydi
Oy kılğansıñ zamana.
Bir-birine baylardı
Toy kılğansıñ, zamana.*

Жалгыз малын кедейдин
Сойдургансың замана.
Кара жерди кедейге
Ойдургансың, замана.
Кедейлердин үйүнөн
Жибин алган замана,
Табалбаган кедейдин
Үйүн алган замана.
Канча малга чуу түшүп,
Күйүп калган замана.

*Calgız malın kedeydin
Soydurgansıñ zamana.
Kara cerdi kedeyge
Oydurgansıñ, zamana.
Kedeylerdin üyünön
Cibin alğan zamana,
Tabalbagan kedeydin
Üyün alğan zamana.
Kañça malga çuu tüşüp,
Küyüp kalğan zamana.*

Бөөдө кайгы кедейге
Күйүт кылган замана.
Кедейди — жапыс, байларды
Бийик кылган замана.

*Böödö kaygı kedeyge
Küyüt kılğan zamana.
Kedeydi — capıs, baylardı
Biyik kılğan zamana.*

Байды мерген, кедейди
Кийик кылган замана.
Талбаган булбул мен элем,
Сайрайын тынбай калкыма
Заманың келди айланып
Жаркылда, кедей, жаркылда!”
(Satılganov, 1989b: 79).

*Baydı mergen, kedeydi
Kiyik kılğan zamana.
Talbagan bulbul men elem,
Sayrayın tinbay kalkıma
Zamanıñ keldi aylanıp
Carkılda, kedey, carkılda!*

40. Бийик Көтөр Туунду

“Бай-манаптын тушунда
Айдалып жүрүп куурадым,
Баш кесерлер жоголуп
Кубанып жүргөн убагым.
Куттуу болсун, кедейлер
Жаңы конуш турагың!
Эркиндик көрүп толкундап
Учурашып турамын.
Түбүнөн бери жок кылгын
Мурункунун сурагын.
Жатып жешкен көркоолор,
Кедейлер, сенин акыңды.
Багыңды ачып, малайлар
Ленин тапты акылды.
Эл жегичти жоготуп
Күлүн көккө сапырды.
Түбөлүк шордон кутулуп
Кедейлер, багың ачылды.
Бечара карып, кедейге
Ушул заман туулду.
Байларды айдап араңдан
Бийик көтөр туунду!

40. Biyik Kötör Tuundu

*Bay-manaptın tuşunda
Aydalıp cürüp kuuradım,
Baş keserler cogolup
Kubanıp cürgön ubagım.
Kuttuu bolsun, kedeyler
Cañı konuş turagıñ!
Erkindik körüp tolkundap
Uçuraşıp turamın.
Tübünön beri çok kılgın
Murunkunun suragın.
Catıp ceşken körkoolor,
Kedeyler, senin akıñdı.
Bagıñdı açıp, malaylar
Lenin taptı akıldı.
El cegiçti cogotup
Külün kökkö sapırdı.
Tübölük şordon kutulup
Kedeyler, bagıñ açıldı.
Beçara karıp, kedeyge
Uşul zaman tuuldu.
Baylardı aydap arañdan
Biyik kötör tuundu!*

Кечээ каралап мени айдаган,
Капаска башым байлаган,
Керимбай өңдүү манаптар
Эл ичинен куулду.
Ниети бузук залимдер
Бечара, сени талашкан.
Каяша кылсаң азыраак,
Байлап алып сабашкан,
Чыгымдан башың бошобой
Ар ким келип жадаткан.
Ошолордун айынан
Мен дагы нечен жыл элден адашкан.
Айдалып жүрүп ар жерде,
Качып чыккам камактан.
Кутулдук го түбөлүк
Бай-манап чапкан балактан.
Адил заман тушунда
Өчүмдү алдым манаптан.

*Keçee karalap meni aydagan,
Kapaska başım baylagan,
Kerimbay öñdүү manaptar
El içinen kuuldu.
Nieti buzuk zalimder
Beçara, seni talaşkan.
Kayaşa kılsañ azıraak,
Baylap alıp sabaşkan,
Çıgımdan başıñ boşoboy
Ar kim kelip cadatkan.
Oşolordun ayınan
Men dağı neçen cıl elden adaşkam.
Aydalıp cürüp ar cerde,
Kaçıp çıkkam kamaktan.
Kutulduk go tübölük
Bay-manap çapkan balaktan.
Adil zaman tuşunda
Öçümdü aldım manaptan.*

Ленин сени тең кылды
Катардагы адамга.
Кубандың, кедей, мен өңдүү
Эркинди колго алганга.
Бир азыраак капамын
Бул кезде карып калганга.”
(Satılganov, 1989b: 82).

*Lenin seni teñ kıldı
Katardagı adamga.
Kubandıñ, kedey, men öñdүү
Erkiñdi kolgo alganga.
Bir azıraak kapamın
Bul kezde karıp kalganga.*

41. Ленин Ачты Жолунду

“Ата-Бабам жердеген,
Конур-Өгүз, Кайыңды.
Арпасын айдап көп алчу
Алтын күрөк жайынды.
Бай-манап ээлеп бербестен
Арпаканга бастырып
Кетирген экен шайыңды.

41. Lenin Açtı Coluñdu

*Ata-Babam cerdegen,
Koñur-Ögüz, Kayıñdı.
Arpasın aydap көp alçu
Altın kürök çayındı.
Bay-manap eelep berbesten
Arpakanga bastırıp
Ketirgen eken şayıñdı.*

Бүгүн бизге күн тийди.
Күн тийгенин эл билди.
Жарды-жалчы биригип,
Эгин айдап, мал баккан
Кууп чыгып бай-бийди.
Өрүшү кенен малга жай
Өрөөнү пахта, данга бай
Коңур-Өгүз, Кайыңды
Бай-манаптан бошотуп
Кедейим, алгын жайыңды.

*Bügün bizge kün tiydi.
Kün tiygenin el bildi.
Cardı-calçı birigip,
Egin aydap, mal bakkan
Kuup çıgıp bay-biydi.
Örüşü kenen malga cay
Öröönü pahta, danga bay
Koñur-Ögüz, Kayıñdı
Bay-manaptan boşotup
Kedeyim, algın cayıñdı.*

Ленин ачты жолунду
Аткарып ичте оюнду.
Жолунан чыкпай кеңештин
Иште, жерге чечип сал
Үстүндөн жыртык тонунду!”
(Satılganov, 1989b: 84).

*Lenin açtı coluñdu
Atkarıp içte oyunđu.
Colunan çıkpay keñeştin
İşte, cerge çeçip sal
Üstüñdön cırtık tonunđu!*

42. Сагындым Салам Бермекке

“Сагындым, салам бермекке,
Сайрайын бир аз эрмекке.
Сайраган кызыл тилдүүдөн
Жаралган жокмун мен жеке.
Ак калпактуу кыргыздын
Асылдары, аманбы?
Алдыңа келген Токтогул
Амандашса жаманбы?
Ардактап жакшы күтөлүк
Ачылган күндөй заманды.
«Манапка каршы болдун» деп,
Падыша залим сүрдү эле.
Колумда чынжыр салынуу
Бутумда кишен жүрдү эле
Калың журт, сенден түңүлүп,
Кайырсыз жоодон сүрүлүп
Карып жан тентип кетти эле.

42. Sagındım Salam Bermekke

*Sagındım, salam bermekke,
Sayrayın bir az ermekke.
Sayragan kızıl tildüüdön
Caralğan cokmun men ceke.
Ak kalpaktuu kırıgızdın
Asıldarı, amanbı?
Aldıña kelgen Toktogul
Amandaşsa camanbı?
Ardaktap cakşı kütölük
Açılğan күndöy zamandı.
«Manapka karşı boldun» dep,
Padişa zalim sürdü ele.
Kolumda çincır salınuu
Butumda kişen cürdü ele
Kalıñ curt, senden tüñülüp,
Kayırsız coodon sürülüp
Karıp can tentip ketti ele.*

Кара ниет залим манаптын
Бу кылары эп беле?
Көмөлөндү падыша
Көптүн зары жетти эле.
Тукуму соолду залимдин,
Туйгунум Ленин серпти эле.
Талкаланды калганы,
Туш-туштан шумкар тепти эле
Керенелүү кызыл туу
Келди колго буландай.
Жайылып чыктык жарыкка
Мергенсиз жаткан куландай.
Чиновник төрө, бай-манап
Жоюлду ичте тура албай.
Каруусу кетип калган көз

Белге чапкан жыландай.
Улуу жолу Лениндин
Ырысы болду элимдин.
Ырыстуу элдин ичинде
Ырдаган сайын элирдим.
Калкымдан кеткен кара түн
Как жарылып тийген күн.
Душмандар угуп солкулдайт
Өскөн элдин дүбүртүн.
Желгенден корккон тулпарлар
Жер теңселте жүгүрсүн.
Падыша, байды кулатып,
Малайдын күчүн улантып
Багын ачкан Ленин.
Бардык жарды-жалчынын
Оюн тапкан Ленин.
Өмүрү өчпөс эмгектин
Шамын жаккан Ленин.
Кеңеш өкмөт элине

Kara niet zalim manaptın
Bu kıları ep bele?
Kömölöndü padişa
Köptün zarı cetti ele.
Tukumu sooldu zalimdin,
Tuygunum Lenin serpti ele.
Talkalandı kalganı,
Tuş-tuştan şumkar tepti ele
Kereneliüü kızıl tuu
Keldi kolgo bulandıay.
Çayılp çıktık carıkka
Mergensiz catkan kulandıay.
Çinovnik törö, bay-manap
Çoyuldu içte tura albay.
Karuusu ketip kalgan köz

Belge çapkan cılandıay.
Uluu colu Lenindin
İrisı boldu elimdin.
İristuu eldin içinde
İrdagan sayın elirdim.
Kalkımdan ketken kara tün
Kak carılıp tiygen kün.
Duşmandar ugup solkuldayt
Öskön eldin dübürtün.
Celgenden korkkon tulparlar
Cer teñselte cügürsün.
Padışa, baydı kulatıp,
Malaydın küçün ulantıp
Bagın açkan Lenin.
Bardık cardı-calçının
Oyun tapkan Lenin.
Ömürü öçpös emgektin
Şamın cakkan Lenin.
Keñeş ökmöt eline

Нурун чачкан Ленин.
Эчен карып шордуунун
Муңун ачкан Ленин.
Ала-Тоонун койнунда
Жашаган кыргыз эл элек.
Жаралгандан бер жакка
Жакшылык доору келе элек.
Кыйнаган бизди падыша
Караңгы түндө тебелеп.
Ырыстуу болдук кыргыз эл
Ынтымак, бирдик бак ээлеп.
Кыргыздын жаңы борбору
Эски Пишпек бир атың.
Көчөлөрүң чаң болуп,
Камыштуу кара там болуп,
Жок эле сенин ыраатың.

Үйлөрүң кооз тунуке
Үч кабаттан салынган
Эски Пишпек аты өчүп
Боронзо болуп жаңырган.
Толкун суудай болыневик
Тоодой күчүн тургузган
Булуту жок, күн ачык,
Күлүндөгөн жер асман,
Өктөбүрдүн кызыл туу,
Эмгекчи, сага жарашкан.
Ырыс берип большевик
Иреттеди башкарып.
Өсүп келе жатабыз
Өнөр десе качпадык.
Жакынына жан тартып
Жаат курап бузулба
Кеңешке кара санасаң.
Жолугасың кусурга.

*Nurun çaçkan Lenin.
Eçen karıp şorduunun
Muñun açkan Lenin.
Ala-Toonun koynunda
Caşagan kргыз el elek.
Caralgandan ber cakka
Cakşılık dooru kele elek.
Kıynagan bizdi padişa
Karaңгы tündö tebelep.
Iristuu bolduk kргыз el
Intimak, birdik bak eelep.
Kыргызdın caңı borboru
Eski Pişpek bir atıñ.
Kөçölөрүң çaң bolup,
Kamıştuu kara tam bolup,
Cok ele senin iraatıñ.*

*Üylөрүң kooz tunuke
Üç kabattan salınган
Eski Pişpek atı öçүp
Boronzо bolup caңırgan.
Tolkun suuday bol'şevik
Toodoy күçün turguzган
Bulutu cok, күn açık,
Kүlүндөгөн cer asman,
Öktөbürdün kızıl tuu,
Emgekçi, saga caraşkan.
Iris berip bol'şevik
İrettedi başkarıp.
Ösүp kele catabız
Önör dese kaçpadık.
Cakınıña can tartıp
Caat kurap buzulba
Keñeşke kara sanasañ.
Colugasıñ kusurга.*

Көчмөндүү кыргыз көп журтум,
Өрчүгүлө жалындап.
Байыртан калган ылакап:
«Ырыс алды — ынтымак»,
Ырыскы берип тараткан,
Жаңы дүйнө жараткан
Большевик бар бизге бак!”
(Satılganov, 1989b: 123).

43. Токтогулдун Басмачыларга Каршы Ырдаганы

“Баатырсанып турарсың
Баргандан олжо жыярысың.-
Барчын куштай чамынып,
Большевик жакын барганда
Башыңды тартуу кыларсың.
Кең көкүрөк жайык төш,
Көк жоолук менен бубарсың.
Көзүңү таппай оолугуп,
Көрүнгөн элди кубарсың.
Большиевик менен комсомол
Көрүнүп койсо көзүңө
Көчүңдү тартуу кыларсың.
Алты пул чака көргөндө

Аянбай атың урарсың
Адамды көрсөң кубарсың
Алдыңан чыкса большевик
Атыңды тартуу кыларсың.

Биздин кеңеш өкмөт
Желдеген жейрен минмекке
Желпинген жоого тиймекке.
Кылычы болот, өзү курч
Кылданган жоого тиймекке
Кыялы, бузук душмандар

*Köçmөndüü kыргыз көp curtum,
Örçügülö calındap.
Bayırtan kalgan ыlakap:
«Iris aldı — ыntımak»,
Iriskı berip taratkan,
Caңı düynö caratkan
Bol 'şevik bar bizge bak!*

43. Toktoguldun Basmaçılarga Karşı Irdaganı

*Baatırsanıп turarsıң
Bargandan olco cıyarsıң.-
Barçın kuştay çamınıп,
Bol 'şevik cakın barganda
Başıңdı tartuu kılarsıң.
Keң kökürök cayık төш,
Kök cooluk menen bubarsıң.
Közüñü tappay oolugup,
Körüñgөн eldi kubarsıң.
Bol 'şevik menen komsomol
Körünüp koyso közüñө
Köçüñdü tartuu kılarsıң.
Altı pul çaka körgөndө*

*Ayanbay atıң urarsıң
Adamdı körsөң kubarsıң
Aldıңan çıksa bol 'şevik
Atıңdı tartuu kılarsıң.*

*Bızdın keñeş ökmöt
Celdegen ceyren mınmекке
Celpingen coogo tiymekke.
Kılıçı bolot, özü kurç
Kıldangan coogo tiymekke
Kıyalı, buzuk duşmandar*

Кыябына келгенде
Кыйкырат четке сүрмөккө.

*Kıyabına kelgende
Kıykırat çetke sürmökkö.*

Айылга келсе токтолуп,
Аялды көрсө октолуп,
Шарыятын кор кылат,
Жебегени жок болуп,
Сендей басмачынын шоруна
Баары жолборс, баары шер
Большевик чыккан козголуп.
Айланды таппай турарсың
Балдарың таппай кууарарсың
Очогун менен жок болуп.

*Ayılga kelse toktolup,
Ayaldı körsö oktolup,
Şarıyatın kor kılat,
Cebegeni çok bolup,
Sendey basmaçının şoruna
Baarı colbors, baarı şer
Bol'şevik çıkkan kozgolup.
Aylandı tappay turarsıñ
Baldarıñ tappay kuurarsıñ
Oçogunı menen çok bolup.*

Карманганың жалгыз ок.
Жоо жарагың түтөтмө.
Кээ биринде ал да жок
Кээ биринде шылк этме,
Эмнеңе көбөсүң?
Каарман балдар жолукса
Жатарыңа жай таппай
Турарыңа сай таппай,
Бир балааны көрөсүң.

*Karmanganıñ calgız ok.
Coo caragıñ tütötmö.
Kee birinde al da çok
Kee birinde şılk etme,
Emneñe köbösiñ?
Kaarman baldar coluksa
Catarıña cay tappay
Turarıña say tappay,
Bir balaanı körösiñ.*

Кара күчкө оолукпа,
Кай муратка жетесиң?
Беш тыйындык эсиң жок,
Кантип алга өтөсүң?
Кара чаар жолборстой
Качырып чыкса кызыл эр
Катының таштап кетесиң.

*Kara küçkö oolukpa,
Kay muratka cetesiñ?
Beş tıyndık esiñ çok,
Kantip alga ötösiñ?
Kara çaar colborstoy
Kaçırıp çıksa kızıl er
Katınıñ taştap ketesiñ.*

Эми эле, шерменде болуп каласың
Казынанда огуң жок.
Шерматыңа барарсың

*Emi ele, şermende bolup kalasıñ
Kazınanda oğun çok.
Şermatiña bararsıñ*

Шерматың кошо жок болот,
Өлгөн дөбөт өңдөнүп,
Кең-Төбөдө каларсың.

*Şermatıñ koşo cok bolot,
Ölgön döböt öñdönüp,
Keñ-Töbödö kalarsıñ.*

Жанчарман баатыр эл менде,
«Аламын» — деп алдырып
Калкожо, Аман басмачы,
Элге болдуң шерменде,
«Көңкүгө кол салам» — деп,
Күлкү болдуң көргөнгө.

*Cançarman baatır el mende,
«Alamın» — dep aldırıp
Kalkoco, Aman basmaçı,
Elge bolduñ şermende,
«Köñkügö kol salam» — dep,
Külkü bolduñ körgöngö.*

Кай муратка жетесиң?
Каарына алса өкмөт
Катын, балаң калтырып
Кашкарга качып кетерсиң
Эне-атасын кор кылган
Эси жоктон экенсиң.”
(Satılganov, 1989b: 131).

*Kay muratka cetesiñ?
Kaarına alsa ökmöt
Katın, balañ kaltırıp
Kaşkarga kaçıp ketersiñ
Ene-atasın kor kılğan
Esi cokton ekensin.*

44. Канаты Жазы, Боору Кең

“Басмачыны жайлады,
Бай, кулакты кармады.
Өрт болуп жанып келатат
Өксүгөн кедей балдары.
Асманда жүргөн барчынды
Алакан жайып кармайбы?
Алты огу жок басмачы
Ант ичкендей саргайды.
Сары алтын шаарды бузам деп,
Сакеңди кудай албады.
Ал акмактын кесери
Абыканды жайлады.
Өсүп толкуп баратат
Өкмөт Ленин балдары.
Кеменгер Ленин чоң болду
Кедейдин иши оң болду.

44. Kanatı Cazı, Booru Keñ

*Basmaçıını cayladı,
Bay, kulaktı karmadı.
Ört bolup canıp kelatat
Öksügön kedey baldarı.
Asmanda cürgön barçıındı
Alakan cayıp karmaybı?
Altı ogu cok basmaçı
Ant içkendey sargaydı.
Sarı altın şaardı buzam dep,
Sakeñdi kuday albadı.
Al akmaktın kesiri
Abıkandı cayladı.
Ösüp tolkup baratat
Ökmöt Lenin baldarı.
Kemenger Lenin çoñ boldu
Kedeydin işi oñ boldu.*

Кектешкен душман кор болду.
Манаптын иши пас болду,
Кулак болуп кулжундап
Ичерге суусу түгөнүп,
Көрөргө күнү аз болду.
Байкуш кедей батрак,
Акылман Ленин жол башчы

*Kekteşken duşman kor boldu.
Manaptın işi pas boldu,
Kulak bolup kulcuñdap
İçerge suusu tügönüp,
Körörgö küñü az boldu.
Baykuş kedey batrak,
Akılman Lenin col başçı*

Тар жолуңду кеңитти.
Касам урган басмачы
Качып бир жүргөн эликпи?
Минилбеген азоону
Жорго кылып жатыры.
Алышкан душман жете албас
Коргон куруп жатыры.
Асмандагы булуттан
Арбын экен акылы.
Кедейдин жолун кең чапты
Баркына жетип ойлонуп
Туу карматты элиме.
Эми бай-манап моюн толгойбу
Кедейдин айткан кебине?
Бардык иши бат болду
Бай-манап элден жат болду.
Кыраан шумкар өңдөнүп
Кайратың Ленин тап койду.
Калкымдын көөнү чак болду.
Аялга берди теңчилик
Укук тийди колуна.
Ушак айтчу бай-манап
Убайым кайгы жолунда.
Кедейлер чыгып байге алды.
Бай-манаптын шоруна
Манапсыган кулактын
Эми батрак минсин мойнуна.

*Tar coluñdu keñitti.
Kasam urgan basmaçı
Kaçıp bir cürgön elikpi?
Minilbegen azoonu
Corgo kılıp catırı.
Alışkan duşman cete albas
Korgon kurup catırı.
Asmandagı buluttan
Arbın eken akılı.
Kedeydin colun keñ çaptı
Barkına cetip oylonup
Tuu karmattı elime.
Emi bay-manap moyun tolgoynu
Kedeydin aytkan kebine?
Bardık işi bat boldu
Bay-manap elden cat boldu.
Kıraan şumkar öñdönüp
Kayratıñ Lenin tap koydu.
Kalkımdın köönü çak boldu.
Ayalga berdi teñçilik
Ukuk tiydi koluna.
Uşak aytçu bay-manap
Ubayım kaygı colunda.
Kedeyler çıgıp bayge aldı.
Bay-manaptın şoruna
Manapsıgan kulaktın
Emi batrak minsin moynuna.*

Каралдан башын куткарып,
Катарына жеткирди
Батракты окутуп,
Бай-манаптан өткөрдү.
Карыны каптай бай-манап,
Жүрбөйсүң эми чалкалап.
Кара таман кедейлер
Кашайтат сенин көзүңдү.

*Karaldan başın kutkarıp,
Katarına cetkirdi
Batraktı okutup,
Bay-manaptan ötkördü.
Karını kaptay bay-manap,
Cürböysüñ emi çalkalap.
Kara taman kedeyler
Kaşaytat senin közüñdü.*

Убара болбо жалбарып,
Укпайт айткан сөзүңдү.
Эзилген кедей-кембагал
Эски күнүң эсиңе ал
Бай-манаптын колунан
Куткарды Ленин өзүңдү.
Манаптын отун өчүрдү.
Бай күнү батып, кеч кирди.
Ала бер, кедей өчүңдү
Атаңар Ленин акылман
Төбөңдү көккө жеткирди.”
(Satılganov, 1989b: 135).

*Ubara bolbo calbarıp,
Ukpayt aytkan sözüñdü.
Ezilgen kedey-kembagal
Eski küñüñ esiñe al
Bay-manaptın kolunan
Kutkardı Lenin özüñdü.
Manaptın otun öçürdü.
Bay küñü batıp, keç kirdi.
Ala ber, kedey öçüñdü
Ataңar Lenin akılman
Töböñdü kökkö cetkirdi.*

45. Насаат Сөз

“Акынды мактаганың —
Элди жактаганың.
Эр эмессиң
Өз жаныңды сактаганың.
Жолдошуң чырда турса,
Куланар кырда турса,
Абийир эмес, калп айтып актаганың.
Адамдын жаны баары бирдей
Бирде таза, бирде кирдей.
Жаман-жакшы жүрөсүң
Өмүрүңдүн өткөнүн билбей.”
(Satılganov, 1989b: 140).

45. Nasaat Söz

*Akıñdı maktaganıñ —
Eldi caktaganıñ.
Er emessiñ
Öz canıñdı saktaganıñ.
Coldoşuñ çırda tursa,
Kulanar kırda tursa,
Abiyir emes, kalp aytıp aktaganıñ.
Adamdın canı baarı birdey
Birde taza, birde kirdey.
Caman-cakşı cürösüñ
Ömürüñdün ötkönün bilbey.*

46. Суу Чыкса Талаа Кулпунат

46. Suu Çıksa Talaa Kulpunat

“Казгыла, балдар, казгыла,
«Кара-Сакал» арыкты.
Боз шыбак баскан кур талаа
Суу тилеп канча зарыкты.

*Kazgıla, baldar, kazgıla,
«Kara-Sakal» arıktı.
Boz şıbak baskan kur talaa
Suu tilep kança zarıktı.*

Суу болбосо, жер карып,
Алалбай түшүм эл карып,
Эмгек-элге, суу-жерге
Сиңсе деп каалайм мен карып.

*Suu bolboso, cer karıp,
Alalbay tüşüm el karıp,
Emgek-elge, suu-gerge
Siñse dep kaalaym men karıp.*

Бай-манап жерди ээлешип,
Дыңдарын тандап тейлешип.
Танап жер бербей жардыга,
Кетирген алын жөөлөшүп.

*Bay-manap cerdi eeleşip,
Dıñdarın tandap teyleşip.
Tanap cer berbey cardıga,
Ketirgen alın cöölöşüp.*

Мол чыкса суунар жериңе
Түбөлүккө жыргарсың,
Түгөнбөгөн кениңе.
Адам тоону томкорот,
Байласа кайрат белине.

*Mol çıksa suunar ceriñe
Tübölökkö cırgarsıñ,
Tügönbögön keniñe.
Adam toonu tomkorot,
Baylasa kayrat beline.*

Суу чыкса, талаа кулпунар
Манаска окшош тулкунар.
Эгин, чөбүң мол болсо,
Жорток атың тулпарча
Жоо көзүнө булкунар.”
(Satılganov, 1989b: 151).

*Suu çıksa, talaa kulpunar
Manaska okşoş tulkunar.
Egin, çöbüñ mol bolso,
Cortok atıñ tulparça
Coo közünö bulkunar.*

47. Күлгүн Жаш Өтүп Эскирет

“Күн чыгып, качан кеч кирет?
Күлгүн жаш өтүп эскирет.
«Күлгүн жаш өтүп кетти» — деп,
Күйүттүү киши үшкүрөт.

47. Kүlgün Caş Ötüp Eskiret

*Kün çıgıp, kaçan keç kiret?
Kүlgün caş ötüp eskiret.
«Kүlgün caş ötüp ketti» — dep,
Kүйüttüü kişi üşkürot.*

Ай чыгып, качан кеч кирет?
Асыл жан өтүп эскирет.

*Ay çıgıp, kaçan keç kiret?
Asıl can ötüp eskiret.*

«Асыл жан өтүп кетти» — деп
Армандуу киши үшкүрөт.

*«Asıl can ötüp ketti» — dep
Armanduu kişi üşküröt.*

Кыраңга бүткөн тал элек,
Бир убакта биз дагы
Кыл мурут кызыл бала элек.
Кыл мурутум ак болду,
Кыз-келин менден жат болду.

*Kıraңga бүtkön tal elek,
Bir ubakta biz dagı
Kıl murut kızıl bala elek.
Kıl murutum ak boldu,
Kız-kelin menden cat boldu.*

Кериге бүткөн тал элек,
Бир убакта биз дагы
Кер мурут кызыл бала элек
Кер мурутум ак болду.
Келиндер менден жат болду.

*Kerige бүtkön tal elek,
Bir ubakta biz dagı
Ker murut kızıl bala elek
Ker murutum ak boldu.
Kelinder menden cat boldu.*

Кериге бүткөн тал болдум,
Келин түгүл кыз түгүл,
Эми кемпириме зар болдум.

*Kerige бүtkön tal boldum,
Kelin түgöl kız түgöl,
Emi kempirime zar boldum.*

Эсил жаштык өткөнүн
Эстеп кээде капамын
Эң көп ойго батамын.”
(Satılganov, 1989b: 171).

*Esil çaştık ötkönün
Estep keede kapamın
Eñ köp oygo batamın.*

48. Өмүр

“Ат арыбас болсочу,
Жаш карыбас болсочу,
Жаратканы чын болсо
Жайжайына койсочу.

48. Өмүр

*At arıbas bolsoçu,
Caş karıbas bolsoçu,
Caratkanı çın bolso
Cayçayına koysoçu.*

Кызыл оңбос болсочу,
Кыз буралбас болсочу.
Көгөргөнү чын болсо
Гүлдөр соолбос болсочу.

*Kızıl oңbös bolsoçu,
Kız buralbas bolsoçu.
Kögörgönü çın bolso
Güldör soolbos bolsoçu.*

Жибек оңбос болсочу,

Cibek oңbos bolsoçu,

Жигит өлбөс болсочу,
Жигит менен кыз өлсө,
Жерге көмбөс болсочу.

*Cigit ölbös bolsoçu.
Cigit menen kız ölsö,
Cerge kömbös bolsoçu.*

Чөп куурабас болсочу,
Көз тунарбас болсочу.
Кызыл жүзү бозоруп,
Кыз кубарбас болсочу.

*Çöp kuurabas bolsoçu,
Köz tunarbas bolsoçu.
Kızıl cüzü bozorup,
Kız kubarbas bolsoçu.*

Картаң өмүр жыйырма беш
Жашка барар болсочу.
Кайран жанды кол менен
Жасап алар болсочу.

*Kartañ ömür cıyrma beş
Caşka barar bolsoçu.
Kayran candı kol menen
Casap alar bolsoçu.*

Өзөнгө элим толсочу,
Өмүр өтпөс болсочу.
Жашка ажал келбес болсочу,
Жакшы адам өлбөс болсочу.

*Özöngö elim tolsoçu,
Ömür ötpös bolsoçu.
Caşka acal kelbes bolsoçu,
Cakşı adam ölbös bolsoçu.*

Балалыкта гүл чайнап
Балапан куштай толорсуң.
Кайран өмүр өткөн соң
Кайрылып келбей коёрсуң.

*Balalıkta gül çaynap
Balapan kuştay tolorsuñ.
Kayran ömür ötkön soñ
Kayrılıp kelbey koyorsuñ.*

Аргымак болсоң коерсуң,
Ак болот болсоң жоерсуң.
Алтындай өмүр өткөн соң,
Артыңа келбей коерсуң.”
(Satılganov, 1989b: 172).

*Argımak bolsoñ koyersuñ,
Ak bolot bolsoñ coyersuñ.
Altınday ömür ötkön soñ,
Artıña kelbey koyersuñ.*

49. Карылык

“Көмүрчүнүн атындай
Кыйшаң болгон кезегим.
Көп өмүрүм өткөрүп
Шыйпаң болгон кезегим.

49. Karılık

*Kömürçünün atınday
Kıyşañ bolgon kezegim.
Köp ömürüm ötkörüp
Şıypañ bolgon kezegim.*

Араба тарткан тор аттай
Оор болгон кезегим.
Омурткамдан жыртылып,
Жоор болгон кезегим.

*Araba tartkan tor attay
Oor bolgon kezegim.
Omurtkamdan cirtılıp,
Coor bolgon kezegim.*

Арканы жок, жиби жок
Тушайт экен карылык.
Колду, бутту кан кылбай
Бычат экен карылык.

*Arkanı çok, cibi çok
Tuşayt eken karılık.
Koldu, buttu kan kılбай
Bıçat eken karılık.*

Күрүчтөй болгон тишиңди
Чагат экен карылык.
Каран түндү башыңа
Салат экен карылык.

*Kürüçtöy bolgon tişinđi
Çagat eken karılık.
Karan tündü başıңa
Salat eken karılık.*

Сайраган булбул тилиңди
Бууйт экен карылык.
Сайгактай болуп өмүрдү
Кууйт экен карылык.

*Sayragan bulbul tiliñdi
Buuyt eken karılık.
Saygaktay bolup ömürdü
Kuuyt eken karılık.*

Картайып кеттим, Токтогул,
Кара чачым ак болуп.
Кайран жашты жоктодум,
Канаттуу куштай балалык,
Кайрылып келбейт окшодуң,
Эскирип кеттим, Токтогул,
Ээгимде сакал ак болуп.
Эсиз жашты жоктодум.
Ителги куштай балалык,
Эңсесем, келбейт окшодуң.

*Kartayıp kettim, Toktogul,
Kara çaçım ak bolup.
Kayran çaştı coktodum,
Kanattuu kuştay balalık,
Kayrılıp kelbeyt okşoduñ,
Eskirip kettim, Toktogul,
Eegimde sakal ak bolup.
Esiz çaştı coktodum.
İtelgi kuştay balalık,
Eñsesem, kelbeyt okşoduñ.*

Картайып кеттим, кайран баш,
Кайрылып келбес арман жаш,
Катарымдан калтырды
Карылыкка барган жаш.

*Kartayıp kettim, kayran baş,
Kayrılıp kelbes arman çaş,
Katarımdan kaltırdı
Karılıkka bargan çaş.*

Эскирип кеттим, эсиз баш,
Эңсесем, келбес арман жаш,
Эл көзүнө жеңилттиң
Элүү бешке барган жаш.

*Eskirip kettim, esiz baş,
Eñsesem, kelbes arman caş,
El közünö ceñilttiñ
Eliüü beşke bargan caş.*

Аяктай булчуң эт кетти,
Анардай кызыл бет кетти.
Алтымышка жакындап
Айыл-үйдөн четтетти.

*Ayaktay bulçuñ et ketti,
Anarday kızıl bet ketti.
Altımışka cakındap
Ayıl-üydön çettetti.*

Көрүнбөй жыгып карылык,
Көзүмдүн курчу жашыды.
Көргөнүмдүн баарысын
Көкүрөккө ташыды.

*Körünböy cıgıp karılık,
Közümdün kurçu caşıdı.
Körgönümdün baarisın
Kökürökkö taşıdı.*

Белди эңкейтип, күчтү алды,
Берметтей аппак тишти алды,
Бузулуп урап короосу
Булдурттап кызыл тил калды.

*Beldi eñkeytip, küçtü aldı,
Bermettey appak tişti aldı,
Buzulup urap koroosu
Buldurttap kızıl til kaldı.*

«Күкүгүм Током кайда? — деп,
Күзөчү эле катарым.
Көңүлдүн оту өчкөнгө
Күйүт менен капамып.

*«Kükügüm Tokom kayda? — dep,
Küzöçü ele katarım.
Köñüldün otu öçköngö
Küyüt menen kapamıp.*

Каалаганды алдырбай,
Каршы келди карылык.
Калың топко баралбай
Каламымбы зарыгып?

*Kaalagandı aldırбай,
Karşı keldi karılık.
Kalıñ topko баралбай
Kalamımbı зарыгып?*

Агарды менин сакалым,
Арманым айтып жатамын.
“Акын Током кайда?” — деп
Арзычу эле катарым.

*Agardı menin sakalım,
Armanım ayтып catamın.
“Akın Tokom kayda?” — dep
Arzıçu ele katarım.*

Андагыдай жашым жок,
Аны ойлосом капамын.
Алтымышка мен чыгып,
Алдыма келди сапарым.

*Andagıday caşım çok,
Anı oylosom kapamın.
Altımışka men çıgıp,
Aldıma keldi saparım.*

Эңиштеди базарым,
Эстегенде капамын.
Ээгим түшсө мейличи,
Эрмек болуп жатамын.
Бир кезекте байкасам.

*Eñiştedi bazarım,
Estegende kapamın.
Eegim tüşsö meyliçi,
Ermek bolup catamın.
Bir kezekte baykasam.*

Кериде кырчын тал элем.
Келин-кыздын жанында
Кеп сүйлөөчү бала элем.
Кеч киргенде кадимки
Күйүп турчу шам элем.
Керектүү күчтүн барында
Керилген булбул жан элем.

*Keride kırçın tal elem.
Kelin-kızdın canında
Kep süylööçü bala elem.
Keç kirgende kadimki
Küyüp turçu şam elem.
Kerektüü küçtün barında
Kerilgen bulbul can elem.*

Бул кезекте байкасам,
Кериге оттоп мал болдум.
Кезегим кетип башымдан
Кебимди таппай дал болдум.

*Bul kezekte baykasam,
Kerige ottop mal boldum.
Kezegim ketip başımdan
Kebimdi tappay dal boldum.*

Келин-кыз түгүл бул кезде
Кемпириме зар болдум.
Керилген жаштан айрылып,
Кебимди таппай дал болдум.

*Kelin-kız tügül bul kezde
Kempirime zar boldum.
Kerilgen caştan ayrılıp,
Kebimdi tappay dal boldum.*

Алы-күчтөн ажырап,
Арып калган кезегим.
Аппак болуп сакалым
Карып калган кезегим.

*Alı-küçtön acırap,
Arıp kalgan kezegim.
Appak bolup sakalım
Karıp kalgan kezegim.*

Жол жоргодон бул кезде
Танып калган кезегим.
Жанып келбес болсо да,
Жаштыгымды сеземин.

*Col corgodon bul kezde
Tanıp kalgan kezegim.
Canıp kelbes bolso da,
Caştıgımdı sezemin.*

Жоголсом жалган дүйнөдөн
Жоругум айтсын өз элим...
Кара жаак, кызыл тил
Кармасам, колго комузду
Калың элдин ичинде
Какшатчу элем добушту.

*Cogolsom calgan dүйnödön
Corugum aytsın öz elim...
Kara caak, kızıl til
Karmasam, kolgo komuzdu
Kalıñ eldin içinde
Kakşatçu elem dobuştı.*

Каруу, күч кетти жонумдан
Кайран жаш кетти колумдан.
Картайып Токоң бөлүндү
Кайран жаштын тобунан.

*Karuu, küç ketti conumdan
Kayran caş ketti kolumdan.
Kartayıp Tokoñ bölündü
Kayran caştın tobunan.*

Ысыгы кетти койнумдун,
Кызыгы кетти ойнумдун.
Алтымыш жаш, сен келип,
Асыл сөздү койдурдун.

*Isıgı ketti koynumdun,
Kızıgı ketti oynumdun.
Altımış caş, sen kelip,
Asıl sözdü koydurdun.*

Кериден ташты көтөргөн
Кетти кайран балбан кез.
Келин-кыздын жанында
Келтирип комуз чалган кез.

*Keriden taştı kötörgön
Ketti kayran balban kez.
Kelin-kızdın canında
Keltirip komuz çalğan kez.*

Атаны арман карылык,
Алтымыш жашап карыдык.
Какшансам кайра жашарбайм
Капалуу көңүл тарыгып.

*Atanı arman karılık,
Altımış caşap karıdık.
Kakşansam kayra caşarbaym
Kapaluu köñül tarıgıp.*

Кайран жаш келбейт кайрылып,
Калгамын жаштан айрылып.
Келиндерге мен калдым

*Kayran caş kelbeyt kayrılıp,
Kalgamın caştan ayrılıp.
Kelinderge men kaldım*

Кеп айтыштан айбыгып.

Kep aytıŧtan aybıgıp.

Күндө үч убак май берип,
Сыйласаң келбейт жашчылык.
Күнүгө арман күү чертип
Ыйласаң келбейт жашчылык.

*Kündö üç ubak may berip,
Sıylasañ kelbeyt caŧçılık.
Künügö arman küü çertip
Iylasañ kelbeyt caŧçılık.*

Күндө мээнет тарткызып,
Кыйнасаң кетпейт карылык.
Боюңа туташ чапталган
Туйласаң кетпейт карылык.

*Kündö meenet tartkızıp,
Kıynasañ ketpeyt karılık.
Boyuña tutaŧ çaptalğan
Tuylasañ ketpeyt karılık.*

Күндө мундуу күү чертип
Чакырсаң келбейт жашчылык,
Күрөк менен күмүштү
Сапырсаң келбейт жашчылык.

*Kündö muñduu küü çertip
Çakırsañ kelbeyt caŧçılık,
Kürök menen kümüŧtü
Sapırsañ kelbeyt caŧçılık.*

Бакшы болуп кыйкырып,
Бакырсаң кетпейт карылык.
Бычагыңды этиңе
Ватырсаң кетпейт карылык.

*Bakŧı bolup kıykırıp,
Bakırsañ ketpeyt karılık.
Bıçağıñdı etiñe
Vatırsañ ketpeyt karılık.*

Күндө үч убак телмирип,
Жалынса келбейт жашчылык.
Бүтүн денең алтынга
Малынса келбейт жашчылык.

*Kündö üç ubak telmirip,
Calınsa kelbeyt caŧçılık.
Bütün deney altinga
Malınsa kelbeyt caŧçılık.*

Арстандан бетер качырып,
Чамынсаң кетпейт карылык,
«Арбак урган шүмшүк» — деп,
Таарынсаң кетпейт карылык.

*Arstandan beter kaçırıp,
Çaminsañ ketpeyt karılık,
«Arbak urgan ŧümŧük» — dep,
Taarınsañ ketpeyt karılık.*

Алтын жабуу үртүктөп,
Ат минсең келбейт жашчылык.
Арманың жазып, муңайып

*Altın cabuu ürtüktöp,
At minsey kelbeyt caŧçılık.
Armanıñ cazıp, muñayıp*

Кат берсең келбейт жашчылык.

Kat bersen kelbeyt caşçılık.

Соемун деп чоң бычак,
Апкелсең кетпейт карылык.
Чоң баканды көтөрүп,
Тап берсең кетпейт карылык.

*Soemun dep çoñ bıçak,
Apkelseñ ketpeyt karılık.
Çoñ bakandı kötörüp,
Tap bersen ketpeyt karılık.*

Элден мурун эңкейип,
Белимди алды карылык.

*Elden murun eñkeyip,
Belimdi aldı karılık.*

Көкүрөктү көтөрткөн,
Желимди алды карылык.

*Köküröktü kötörtkөн,
Celimdi aldı karılık.*

Оозумдагы шекердей
Кебимди алды карылык.

*Oozumdagı şekerdey
Kebimdi aldı karılık.*

Тик бастыртпай бөкчөйтүп,
Тиземди алды карылык.
Эки бутту жылдырбай
Кишен салды карылык.

*Tik bastırtpay bökçөytüp,
Tizemdi aldı karılık.
Eki buttu cıldırбай
Kişen saldı karılık.*

Кадам бассаң арбыбас
Тушоо салды карылык.
Кара темир чынжырдан
Кырчоо салды карылык.
Үстү-үстүнө үшкүртүп
Күчүмдү алды карылык.
Дал ортомду бүкчүйтүп
Мүчөмдү алды карылык.

*Kadam bассаñ arbıbas
Tuşoo saldı karılık.
Kara temir çıncırdan
Kırçoo saldı karılık.
Üstü-üstünө üşkürtüp
Küçümdü aldı karılık.
Dal ortomdu бүкçүйtüp
Müçөmdü aldı karılık.*

Шалбыратып теримди
Этимди алды карылык.
Айдай тунук тастайган
Бетимди алды карылык.

*Şalbıratıp terimdi
Etimdi aldı karılık.
Ayday tunuk tastaygan
Betimdi aldı karılık.*

Карайлатып тунартып
Көзүмдү алды карылык.
Эми билсең оңбогур,
Өчүң канды, карылык!

*Karaylatıp tunartıp
Közümdü aldı karılık.
Emi bilseñ oñbogur,
Öçüñ kandı, karılık!*

Балдан таттуу ооздон
Сөзүмдү алды карылык.
Ушинтип жүрүп акыры
Өзүмдү алды карылык.

*Baldan tattuu oozdon
Sözümdü aldı karılık.
Uşintip cürüp akırı
Özümdü aldı karılık.*

Айткан сөздү угузбай
Кулакты алды карылык.
Жаштыктын соккон дубалы
Урап калды, карылык.

*Aytkan sözdü uguzbay
Kulaktı aldı karılık.
Caştıktın sokkon dubalı
Urap kaldı, karılık.*

Жетимишке барганым —
Жеткирип айткан арманым.
Жемирилген жарга окшоп
Кетти менин дарманым.

*Cetimişke barganım —
Cetkirip aytkan armanım.
Cemirilgen carga okşop
Ketti menin darmanım.*

Жаш кезекте жабыгып
Жыргал көрбөй зарладым.
Жетимиш жашка туш кылып,
Армандуу дүйнө, алдадың.

*Caş kezekte cabıgıp
Cırgal körböy zarladım.
Cetimiş caşka tuş kılıp,
Armanduu düynö, aldadıñ.*

Эсил кайран, Токтогул,
Эркин жашты жоктогун,
Эсил өмүр гүлдөй жаш
Эки келбес окшодуң.

*Esil kayran, Toktogul,
Erkin caştı coktogun,
Esil ömür güldöy caş
Eki kelbes okşoduñ.*

Кайрып чертчи, Токтогул
Кайран жан кайрылып келбейт окшодуң
Картайып белим бүкчүйдү,
Калкымдан кетер окшодум.

*Kayrıp çertçi, Toktogul
Kayran can kayrılıp kelbeyt okşoduñ.
Kartayıp belim бүкчүйдү,
Kalkımdan keter okşodum.*

Айтып чертчи, Токтогул,
Алтындай жашты жоктогун.
Асыл өмүр, гүлдөй жаш
Айланып келбес окшодуң.

*Aytıp çertçi, Toktogul,
Altınday caştı cокtogun.
Asıl ömür, güldöy caş
Aylanıp kelbes okşoduң.*

Буруп чертчи, Токтогул,
Булбул жаш бурулуп келбейт окшодуң
Буурул болсом мейличи,
Буралган жашты жоктодум.”
(Satılganov, 1989b: 173).

*Burup çertçi, Toktogul,
Bulbul caş burulup kelbeyt okşoduң.
Buurul bolsom meyliçi,
Buralgan caştı cокtodum.*

50. Токтогулдун Өлүм Алдында Ырдаганы

“Эки эли тилим сүйлөсүн,
Эки эли тилим өзү эмес,
Ээрчиген добуш үндөсүн,
Эсилиң Токон көзү өтсө,
Эсине алып ким көрөт
Эңилчек баскан мүрзөсүн?..
Элимден кетсем мейличи,
Эркинде элим гүлдөсүн.

50. Toktoguldun Ölüm Aldında Irdaganı

*Eki eli tilim süylösün,
Eki eli tilim özü emes,
Eerçigen dobuş ündösün,
Esiliñ Tokoñ közü ötsö,
Esine alıp kim köröt
Eñilçek baskan mürzösün?..
Elimden ketsem meyliçi,
Erkinde elim güldösün.*

Кара тилим сүйлөсүн,
Кара тил жалгыз өзү эмес,
Комузум добуш үндөсүн,
Кайран Токон көзү өтсө
Кайрылып келип ким көрөт
Кара чым баскан мүрзөсүн?..
Калкымдан кетсем мейличи,
Калың журтум гүлдөсүн.

*Kara tilim süylösün,
Kara til calgız özü emes,
Komuzum dobuş ündösün,
Kayran Tokoñ közü ötsö
Kayrılıp kelip kim köröt
Kara çım baskan mürzösün?..
Kalkımdan ketsem meyliçi,
Kalıñ curtum güldösün.*

Боз булбул Токон сүйлөсүн
Боздогон жалгыз тил эмес,
Борумдуу добуш үндөсүн
Боз булбул Токон көзү өтсө
Бурулуп келип ким көрөт

*Boz bulbul Tokoñ süylösün
Bozdogon calgız til emes,
Borumduu dobuş ündösün
Boz bulbul Tokoñ közü ötsö
Burulup kelip kim köröt*

Боз турпак баскан мүрзөсүн?

Арандан кетсем мейличи

Аркамда элим гүлдөсүн!”

(Satılganov, 1989b: 184).

Boz turpak baskan mürzösün?

Arañdan ketsem meyliçi

Arkamda elim güldösün!

Ek 2: Sözlük

A

Aba: Hava.

Abak: Hapishane.

Abal: 1. Vaziyet, halet. 2. Önce, eski.

Abdırazak: Kişi ismi.

Abıkandı: Kişi ismi

Abıla: Kişi ismi

Abiyir: 1. Vicdan. 2. İyi nam.

Acal: Ölüm saati.

Acıdaar: 1. Ejderha. 2. Timsah.

Acıra-: 1. Ayrıl-. 2. Mahrum ol-.

Aç: Aç.

Aç-: Aç-.

Açar: Zayıf, kötü, aciz.

Açık: Açık.

Açıl-: Açıl-.

Açka: Açlık.

Açuu: 1. Acı, ekşi. 2. Yakıcı, ağrı veren. 3. Hiddet, öfke.

Açuulan-: Hiddetlen-, öfkelen-, kız-.

Açuuluu: Öfkeli.

Adal: 1. Helal, temiz. 2. Dürüst. 3. Çiftlik hayvanları.

Adam: İnsan, adam.

Adamzat: İnsanî varlık.

Adaş-: Yolu şaşır-, yanıl-.

Adat: Âdet, itiyat.

Adır: Bayır, tepemsi yer.

Adil: Adaletli.

Adiletsiz: Adil olmayan, adaletsiz.

Aga: Büyük erkek kardeş.

Again: Birader, kardeş.

Agayın: 1. Arkadaş. 2. Akraba, hısım.

Agın: Cereyan, akıcı, akar.

Agıt-: Bırak-, koyuver- (bağlı hayvanları).

Ak-: Ak-.

Ak: 1. Beyaz. 2. Temiz. 3. Masum. 4. Süt. 5. Yumurta akı.

Akbay: Kişi ismi.

Akı: Hak, hak edilen şey.

Akıl: İdrak, akın, iz'an.

Akılman: Akılcı, akıllı, bilge.

Akılsız: Akılsız, ahmak, anlayışsız, mantıksız.

Akın (El akını): 1. Halk şairi. 2. Ozan, şair.

Akır: 1. Son, âhır. 2. Yemlik, yem teknesi. 3. Akır-çikir: eski püskü şeyler.

Akıykatsız: Hakikatsiz.

Akim: 1. Vâli. 2. Hâkim, idareci, yönetici.

Akkan suu: Akarsu.

Akkanday: Kişi ismi.

Akmak: Ahmak, aptal, budala.

Akmat: Kişi ismi.

Aksar: Tüylü ayaklı (küçük baykuş).

Aksı: Yer ismi.

Aksılık: Problem, aksilik.

Aksım: 1. Arsız, küstah, yüzüstü. 2. Baş belası, fesatçı, fitneci.

Akta-: 1. Minnetarlığını göster-. 2. Ağart-, beyazlat-. 3. Doğrula-. 4. Dış kabuğunu çıkar-. 5. Soy-.

- Aktık: 1. Aklık, beyazlık. 2. Haklılık, masumluk. 3. Son.
- Aktoo: 1. Aklanma, beraat. 2. Haklı çıkma. 3. Korunma, müdafaa.
- Al-: Al-.
- Al: 1. Kuvvet, kudret. 2. Vaziyet, hâlet.
- Al: O (kişi zamiri).
- Ala Too: Dağ ismi.
- Ala: 1. Benekli, alaca. 2. Ayrı gayrılık, ittifaksızlık. 3. Cüzam.
- Alakan: Avuç.
- Alakçı: 1. Aldatıcı. 2. mec. Bu dünya (öteki dünyadan ayırmak üzere).
- Alaköodön: Saf, hilesiz.
- Alal (Adal): Temiz.
- Alam: 1. Acele, iveklik. 2. İncitme, kızdırma.
- Alasa: 1. Alçak, kısa. 2. Birisinden alacak.
- Albirt-: Nur saçtır-, parlat-, alevlendir-.
- Alçı: Aşık kemiğinin ve taa denilen kısmın karşıtı olan yanıdır.
- Alda-: Aldat-, dolandır-.
- Aldamçı: Aldatıcı.
- Aldaş- Birbirini aldat-.
- Aldeyle-: Ninni ninni! demek, ninni söylemek, uyut-.
- Aldı: 1. Ön; ön kısım. 2. Daha iyi, en iyi.
- Aldır-: 1. Almaya müsaade et- veya almayı emret-. 2. Çaldır-.
- Aldoo: Aldatma, aldatım.
- Alga: 1. Evvel, ileri, ön, öndeki. 2. İleri marş.
- Algı: Baştaki, önceki.
- Algıday: 1. Önceki. 2. Baştaki gibi.
- Alım: 1. Haraç. 2. Rüşvet. 3. Pay.
- Alıs: Uzak, uzaklık.
- Alıskı: Uzak, uzaktaki.
- Alış-: 1. Boğuş-, dövüş-. 2. Tesellüm et-, teslim al-.
- Alk: Tabiat, seciye (karakter, huy).
- Alkım: 1. Gırtlak, boğaz. 2. Dağ eteği.
- Alma: Elma, elma biçiminde.
- Almaç: 1. Asılı duran. 2. Sarkık.
- Almaluu: Elması, ağacı bol olan, elmalık.
- Alsıra-: Takatten düşmek.
- Alsız: Halsiz, gevşek, kuvvetsiz.
- Altı: Sayı olarak altı.
- Altımış: Altmış.
- Altın: Altın, altından olan.
- Amadaş-: Karşılıklı sağlık, esenlik sor-, selâmlaş-.
- Amal: 1. Amel, çözüm. 2. Dalavere, hile, numara. 3. Kurnaz, kurnazlık.
- Aman: 1. Emin, güvenli, sağlam. 2. Mesut, tam, eksiksiz.
- Amanat: Muhafaza edilmek üzere verilen şey.
- Amandık: 1. Amançılık. 2. Selâmlama.
- Anan: Ondan sonra, sonra.
- Anan-: Kurban ol-
- Anar: Nar.
- Anda: Orada, o zaman.
- Andan: Ondan, şundan.
- Anday: O gibi.
- Anık: Aşıkâr, şüphesiz, hakikî, dakik, net.

Ant: Yemin, ant.	Argasız: Çaresiz, zarurî, mecburî.
Anttaşkan: Antlaş-, ant iç-, yemin et-.	Argımak: 1. Safkan, safkan at. 2. Cins, asil at.
Apake: Anne.	Arı: Ötede(ki), şurada(ki), öte yanda.
Apkel-: 1. Alıp gel-. 2. Getir-.	Arı-: Yorul-, bitap düş-, bit-, zayıfla-.
Appak: Büsbütün ak, bembeyaz.	Arık: 1. Zayıf, kurulmuş. 2. Sulama kanalı (ark).
Ar: 1. Her, her bir, herkes. 2. Nar. 3. Vicdan.	Arıktık: Zayıflık, kuruluk.
Ara: 1. Ara, aralık, dönem. 2. İlgiler. 3. Hedef, nişan. 4. Ara, esna.	Arıl-: 1. Temizlen-, yakayı kurtar-. 2. Uzaklaş-.
Araba: Araba, lokomotif.	Arım: İri adım, adım atlama, adım; gelişme, gelişim.
Araça: Ayırma (dövüşenleri).	Arız: 1. Arz, rica. 2. Şikayet, yakınma. 3. Başvuru, bildirge.
Araç: 1. Aracı, ara bulucu. 2. İş birlikçi. 3. Pezevenk.	Arka: Arka, arka taraf, geri.
Araket: 1. Hareket, eylem. 2. Özen, itina.	Arkan: Halat, kalın ip.
Aral: Ada.	Arkar: Dişi dağ koyunu.
Arala-: 1. Bir şeyin arasında gez-, dolaş-. 2. Testere ile kes-.	Arkay-: Her yana çıkık dur-, yüksel-.
Aralaş: Karışık, karma.	Arman: Kutsal rüya, pişmanlık.
Aram: 1. Haram. 2. Günahkâr, kirli. 3. Kötü. 4. Keyif, sevinç, zevk.	Armanduu: 1. Arzularında tatmin edilmeyen. 2. Dertli, dert sahibi.
Aramza: 1. Alçak, kalleş. 2. Saht. 3. Tembel kimse.	Arpa: Arpa (hububat).
Araç: 1. Cılız, çelimsiz. 2. Güç bela, zar zor.	Arpakan: Başağı yulaf başağına benzeyen bir çeşit zararlı ot.
Arba-: Büyüle-, cezbet-.	Arstan: Arslan.
Arbak: 1. Ruh, ölünün ruhu, ataların ruhu. 2. Nam, şan, şöhret. 3. Bahtiyarlık.	Art: Arka, art kısım, geri.
Arbı-: Büyü-, çoğal-.	Art-: Fazla ol-.
Arbın: Çok, pek çok.	Artık: Daha fazla, daha iyi, arta kalan.
Ardak: Nazlı, şımarık.	Artınan: Ardı sıra, ardından, peşinden.
Ardakta-: Say-, alâkadar ol-.	Aruu: 1. Temiz, namuslu. 2. Sevimli.
Ardaktuu: Muhterem, sayın.	Arzan: 1. Ucuz. 2. Sevimli.
Arga: Kuvvet, çeviklik.	Arzı-: 1. Değ-. 2. Tatmin edil-. 3. Arzu et-.

Asıl: 1. Asil, has. 2. Pahalı elbise. 3. Giysi. 4. Hasat, ürün, mahsul, bolluk. 5. Netice, sonuç.

Asıl-: 1. Kendini as-, asıl-. 2. Sıkıntı ver-. 3. Batır-, yapış-.

Asıra-: Terbiye et-, besle-.

Asıy: Beşinci yaşına basan (sığır hayvanı hakkında).

Aska: Kaya, zirvesine ulaşılması zor olan yüksek kayalı dağ.

Askaluu: Kayalı.

Asman: 1. Asuman, gök, gökyüzü, sema. 2. Felek.

Ast: 1. Altına, altında, altından. 2. Ön, ön kısım. 3. Asıl, esas, temel. 4. Cins, cinsiyet. 5. Yer, zemin.

Aş-: Bir şeyin üzerinden geç-.

Aş: 1. Gıda. 2. Yemiş, mahsul. 3. Ölüyü anmak üzere verilen ziyafet.

Aşık: 1. Fazla olan. 2. Aşk ve alaka gösteren, tutkun.

Aşır-: Büyüt-.

Aşkan: Aşkın, fazla, kalan.

Aşuu: Geçit.

At: 1. At, beygir. 2. Ad, isim, başlık. 3. Şöhret, lakap.

At-: Fırlat-, at-.

Ata-: Ad ver-, adlandırıl-, çağır-.

Ata: Ata, baba, beybaba, cet, peder.

Ataganat: 1. Eyvah! 2. Yazık!

Atak: 1. Dizi, saf, sıra. 2. Nam, şan, şöhret. 3. Statü, unvan.

Atakan: Kişi ismi.

Atake: Baba, babacığım.

Atal-: Adlandırıl-, den-, denil-.

Atalaş: Babadaş, babaları bir olan.

Ataluu: Babalı.

Atayın: Özel, mahsus, amaçlı.

Atıl-: 1. Atılmış ol-. 2. Ateş edilmiş ol-.

Atır: İyi kokulu, iyi koku saçan, ıtriyat.

Atkar-: 1. Ata bindir-. 2. Yolla-, yola çıkar-. 3. Başar-, yerine getir-. 4. Kocaya ver-.

Attan-: 1. Ata bin-. 2. Sefere çık-. 3. Niyet et-, karar ver-.

Attuu: 1. İsimli, ismindeki. 2. Mümtaz, meşhur. 3. Mes'ut, çok güzel. 4. Atlı, at sahibi.

Ay: 1. Ay, kamer. 2. Ay, bir aylık müddet. 3. Âlem, cihan, evren.

Ayabay: Oldukça, pek.

Ayak: 1. Ayak, bacağın aşağı kısmı. 2. Fincan, çanak.

Ayal: Kadın.

Ayan-: Kendisine acı-.

Ayaş: Dost.

Ayban: Hayvan, vahşi hayvan.

Aybık-: Sıkıl-, utan-.

Ayçık: Hilal şeklinde olan nakış.

Ayda-: 1. Sür-, takip et-. 2. Kov-, idare et-. 3. Güt-. 4. (Tohum) ek-.

Aydal-: (Tarla, toprak) ekil-, sürül-.

Aydat-: Kovdur-, sürdür-.

Aydoo: 1. Kovalama, sürgün. 2. İdare. 3. Nadas.

Ayı: Hayvan.

Ayık-: Hastalıktan iyileş-.

Ayıl: Köy.

Ayınan: -den dolayı, için, sebebiyle.

Ayıp: 1. Hata, suç. 2. Eksiklik, sıkıntı.
3. Para cezası.

Ayıpsız: 1. Kabahatsız, masum. 2.
Kusursuz.

Ayıpta-: 1. İtham et-. 2. Para cezasına
hükmet-.

Ayır-: 1. İkiye ayır-, parçala-. 2. Ayırt
et-. 3. Zorla al-.

aykalış-: karşılıklıca sarmaş- / tut-,
yakala-

ayla: çeviklik, ustalık

Ayla: 1. Desise, hile. 2. Çare, çıkar
yolu.

Aylampa: 1. Anaför, girdap. 2. Baş
döndürücü, şaşkın.

Aylan-: 1. Çevir-, döndür-, dön-. 2.
Dolan-, dolaş- / Değiş-, -e dön-.

Aylasız: 1. Çekilmez, aptal 2. Biçare.

Aylık: 1. Bir aylık müddet. 2. Aylık,
ücret.

Aynek: 1. Ayna. 2. Cam, pencere. 3.
Parlak, saf, temiz.

Aynektüü: Camlı.

Ayran: 1. Hayran. 2. Yoğurt. 3. Hayret,
şaşkınlık.

Ayrıl-: 1. İkiye ayrıl-, bölün-. 2.
Mahrum ol-.

Ayırım: Ayrı, ayrı duran.

Ayt-: 1. De-, söyle-. 2. Hükmet-.

Ayt: 1. Hayt! 2. Bayram
(müslümanlarda).

Aytış: 1. Söyleyiş. 2. Takılma,
münakaşa. 3. Bahse girişme.

Az: 1. Az. 2. Az miktar, parça.

Az-: 1. Az-, sapıt-. 2. Fakir düş-,
zayıfla-

Azamat: Yiğit, babayiğit.

Azap: Eziyet, ıstırab.

Azaptuu: Eziyetli.

Azattık: Azatlık, bağımsızlık, hürriyet,
özgürlük.

Azık: 1. Azık, erzak, gıda. 2. Besi,
besin.

Azıraak: Azıcık, birazcık, daha az.

Azıtkı: 1. Aldanma, aldatma. 2. Huy,
mizaç, yaradılış.

Aziz: 1. Âmâ, kör. 2. Aziz, muhterem,
kıymetli. 3. Yılan.

Azoo: 1. Direngen, inatçı. 2. Yaban atı.

Azuu: Azı, azı dişi.

B

Baa: 1. Hoş görmeme, nefret haykırışı.
2. Paha, kıymet.

Baarı: Bütün, cümleten, hep, hepsi.

Baatır: Bahadır, kahraman, cesur.

Baatırsan-: Yiğitlik tasla-

Baba: 1. Ata, büyük baba, cet, dede.

Babırğa: Özel isim.

Bağış: Sığın (bu söz yalnız kabile va
şahıs adlarında saklanmıştır).

Bak: 1. Bahçe, bağ. 2. Bakıt; Talih,
baht.

Bak-: Bak-, göz kulak ol-, meşgul ol-.

Baka: 1. Kurbağa. 2. Üzerinde
değirmen üst taşının döndüğü kazık.
3. Takırtı, gümbürtü.

Bakan: Sırık.

Bakır-: Bağır-, böğür-.

Bakır: 1. Fakir. 2. Bakır. 3. Yabanî
eşeğin aygırı.

Bakşı: Şaman, bahşı.

- Baktı: Mutluluk, baht, talih.
- Baktıkız: Mutlu kız.
- Baktıyar: Özel isim.
- Bal: 1. Bal. 2. Fal, fal açma. 3. Alev.
- Bala: Çocuk, yavru.
- Balaa: Belâ, kaza.
- Balak: Kırbaç yahut değnek, falaka.
- Balalık: Sabilik, çocukluk, saflık.
- Balapan: Palaz, kuş yavrusu.
- Balban: Pehlivan, güreşçi.
- Baldıra-: Vuzuhsuz, anlaşılmaz bir tarzda söylemek, mırıldan-.
- Balık: Balık.
- Balıkurt: Yer adı.
- Balta: Balta.
- Baltala-: Balta ile biç-.
- Bar-: Kımılda-, yürü-, var-.
- Bar: 1. Var, varlık, nakit, mevcut olan. 2. Malik olan, zengin.
- Barabar: Müsavi, denk.
- Baraḡ: Tüfek.
- Barçın: Altıncı tüy dökmeden sonraki karakuş.
- Barda: Perde.
- Bardık: Varlık.
- Barış: Yürüyüş, yolculuk.
- Bark: 1. Fark, vasıf, hususiyet. 2. Kıymet, değer.
- Barmak: Parmak.
- Barpı: Bir ot ismi.
- Baruu: Barış, varış.
- Bas-: 1. Bas-, çiğne-. 2. Adımla-. 3. Sel, su bas-. 4. Kitap bas-. 5. Azalt-, düşür-. 6. Ayak bas-.
- Basa: 1. Bir daha, tekrar. 2. Evet, öyle elbette.
- Basık: 1. Basık. 2. Gidiş, yürüyüş. 3. Davranış, gidişat.
- Basın-: 1. Alçal-, düş-. 2. Sin-, kararsız, korkmuş ol-.
- Basmaçı: Gangster, cani, katil.
- Baş: 1. Baş, kafa. 2. Tepe, üst kısım. 3. Başak. 4. İnsan, kişi.
- Başat: Kaynak, memba.
- Başçı: 1. İşleri çeviren müdür, âmir. 2. Kılavuz.
- Başır-: Pişir-
- Başka: Diğer, gayri, özge.
- Başkar-: 1. İdare et-, başa geç-. 2. Değiş-.
- Başta-: 1. Başla-. 2. Başa geç-, rehberlik et-.
- Bat-: 1. Gir-. 2. (Güneş, yıldız, ay) bat-. 3. Batır-, daldır-. 4. Cesaret et-. 5. Anlaş-. 6. Ziyaret et-. 7. Gel-, var-.
- Bat: Hızlıca, çabuk.
- Bata: 1. Dua, Fatiha, kutsama. 2. Nişanlanma.
- Batrak: Irgat.
- Bay: 1. Zengin, servet sahibi. 2. Bay terek. 3. Mal sahibi.
- Bayağı: Deminki, çoktanki.
- Bayge: 1. At yarışı. 2. At yarışları sırasında verilen mükâfat.
- Bayım: 1. Baam (anlama, fehim). 2. İntibak etme, uyma.
- Bayırtan: Bayırı (önce, evvelce, eskiden, öteden).
- Bayka-: Takip et-, gözetle-.

Baykuş: 1. Çobanaltan kuşu. 2. Miskin beceriksiz.	Bette-: İstikamete, vecheye malik ol-.
Bayla-: 1. Bağla-. 2. Besiye ko-.	Betteş-: Yüz yüze gel-, karşı karşıya gel-.
Bayloo: 1. Bağlama, bir araya toplayıp bağlama. 2. Esaret.	Beycay: Uygunsuz, intizamsız.
Baymambet: Özel isim.	Beyil: 1. Hulk, seciye. 2. Arzu, heves.
Bazar: Pazar.	Beyit: Mezar taşı kitabesi.
Beçara: Biçare, fakir, gariban, garip.	Beym: Belem, olmak manasına gelen yardımcı fiil.
Bek: 1. Pek, sağlam, katı. 2. Bey. 3. Bek (futbolda).	Beze: Bez, gudde.
Bekberdi: Özel isim.	Bezelen-: Bağırıp çağır-.
Bekem: 1. Dayanımlı, sağlam. 2. Kısıkvrak.	Bıç-: 1. Biç-, kes-. 2. Bur-. 3. Noktası noktasına tayin et-.
Beken: Bı (soru / istifham ekidir).	Bıçak: Bıçak.
Beker: Beyhude, boş yere, işsiz.	Bılk: Bılk et- (kımıl-da-).
Bekerlik: İşsizlik.	Bış-: 1. Piş-, kızar-. 2. Olgunlaş-, olgunlaştır-. 3. Çalkala-, salla-.
Bel: 1. Bedenin kuşak bağlanacak yeri; bel. 2. Umut.	Bil-: 1. Bil-, anla-. 2. Güç yet-. 3. İdare et-.
Bele: Olmak fiilinin geçmiş zamanı.	Bilim: Bilgi, ilim.
Belgi: Alâmet, nişane, damga, işaret.	Bir: Bir, tek, aynı.
Ber-: Ver-.	Birik-: Biriktir-, birleş-.
Bereke: Başarı, muvaffakiyet.	Bitire-: 1. Cimri. 2. Pinti ol-. 3. Esirge-.
Beri: 1. Bu yana doğru, buraya. 2. Peri.	Biy: 1. Raks, dans, oyun. 2. Kırgız veya Kazak halk hakimi (inklaptan önce).
Bermet: İnci, sedef.	Biyik: Yüksek (hem sıfat hem zarf manalarında olarak).
Beş: 1. Beş. 2. Güç. 3. Bahane, bir yana kaçma.	Biz: Birinci çoğul kişi.
Beşene: 1. Alın. 2. Kader, kısmet, yazgı, alın yazısı.	Bol-: 1. Ol-. 2. Kâfi ol-. 3. Bitir-. 4. Başarılı ol-. 5. Sebep ol-. 6. Kabul et-, uygun gör-.
Beşkempir: Kırgız dizi filmi.	Bol'şevik: Bolşevik.
Bet: 1. Yanak. 2. Çehre, sima. 3. Hayvan çehresi. 4. Satıh, yüzey. 5. Vicdan, haya. 6. Sayfa. 7. Yön, istikamet.	Bolcol: 1. Farazi, tahmin. 2. Tarif, ölçü.
Beter: 1. Beter. 2. Daha fazla. 3. Daha iyi.	Boo: Bağ (demet).

- Boor: 1. Karaciğer. 2. Kan kardeşi. 3. Dağ yamacı.
- Borbor: Merkez.
- Borombay: Özel isim.
- Boronz: Şimdiki Bişkek'in eski adı Frunze'nin söyleniş şekli.
- Boroon: Bora, boran, fırtına, tipi.
- Boroş: Kişi ismi
- Borum: 1. Form, şekil. 2. Moda, şıklık, parlak.
- Borumduu: Şık, endamlı.
- Boş: Hali, boş, serbest.
- Boşo-: 1. Boşal-, serbest kal-.
- Boştoduk: Hürriyet.
- Boto: 1. Köçek. 2. Deve yavrusu. 3. Boyundaki sargı.
- Botoluu: Poduklu.
- Boy: 1. (Bedenin uzunluğu ve yüksekliği) boy. 2. Endam. 3. İmtidat. 4. Bir, tek.
- Boylo-: Derinliğini, boyunu ölç-.
- Boz: 1. Beyaz. 2. Havadaki karanlık. 3. El değmemiş toprak.
- Bozdo-: 1. Bağır-. 2. Elem ve kederle ağla-.
- Bozor-: Yüzün rengi sol-.
- Bökçöy-: Bükül-, eğil-, kamburlaş-.
- Böl-: 1. Böl-, ayır-, parçala-. 2. Katet-.
- Bölö-: Çocuğu kundakla-.
- Bölök: 1. Parça, kısım. 2. Başka, diğer.
- Böödö: Beyhûde, boşuna.
- Börü: Kurt.
- Böz: Bez.
- Bu: Bı (soru ekidir).
- Bubar: Kumaş türü.
- Bugu: 1. Geyiğin yahut maralın erkeği. 2. Bugu. 3. Kırgız halk takviminde bir ayın ismi.
- Buka: 1. Damızlık öküz. 2. Düğümleri çözmek için kullanılan sert bir küçücük değnek.
- Bukara: 1. Tebaa. 2. Avamdan olan kimse.
- Bul: 1. Bu. 2. Para, mal, mülk. 3. Yırtıp, kesip parça parça et-.
- Bulak: 1. Pınar, kaynak. 2. Sıraca.
- Bulañ: Ansızın gözük- (göze hoş gelen herhangi bir nesne hakkında).
- Bulañda-: Salla-, sallan-, sars-.
- Bular: Bunlar.
- Bulbul: Bülbül.
- Bulçuñ: İki başlı adale, kas.
- Buldur-: 1. Müphem, açık olmayan. 2. Pelteklik. 3. Baldır sözünün tekidir. 4. Bul-.
- Bulkun-: Depren-, sallan-, çalkan-.
- Bulut: Bulut.
- Bur-: Döndür-, çevir-.
- Bura-: 1. Kokla-. 2. Vidala-, sıkıştır-, döndür-.
- Bural-: 1. Burul-. 2. Vida ile mıhlanmış ol-.
- Burañda-: 1. Kıpırda-, kıpırdan-, kıvrın-. 2. Cilveli bir şekilde eğil-.
- Burçak: Burçak, bezelye.
- Burkura-: 1. (Duman) buram buram çık-, yüksel-.
- Buruksu-: 1. Güzel koku neşret-, güzel kok-. 2. Dön-, hızla dön-, döndür-.

But: 1. Pud (Rus ağılık ölçüsü). 2. Bacak, but. 3. Art ayak. 4. Put; mukaddes, tasvir.

Butak: Dal, budak.

Buu-: Bağla-, boğ-.

Buudan: 1. Yürük (dayanıklı ve süratle koşan atın vasfı). 2. Bahadır, yiğit.

Buuday: 1. Buğday. 2. Pılı pırtı, eski püskü nesnelere.

Buul-: 1. Sıkıca bağlan-. 2. Boğul-.

Buula-: 1. Buğula-, buharla pişir-. 2. Gümüş kapla-, yaldızla-.

Buurul: Karışık kır, demir kır donlu at.

Buyur-: Buyur-, emret-, emir ver-.

Buz-: 1. Feshet-. 2. Boz-, çiğ-, tahrip et-.

Buzuk: 1. Bozuk, arıza. 2. Ayyaş, hovarda. 3. Yıkılma, yıkma.

Buzul-: 1. Kırıl-, paramparça ol-. 2. Bozul-, arıza yap-. 3. Çetrefilleş-.

Buzuu: Bozma, ihlal.

Büçür: Tomurcuk.

Bügün: Bugün.

Bükçüy-: Kanburlaşmış şekilde bulun-.

Bül-: Kavgalı, nizalı ol-.

Bür: Tomurcuk.

Bürdö-: Tomurcuk bağla-, yapraklar aç- (bitkiler hakkında).

Bürgö: Pire.

Bürkö-: Ört-, kapat-.

Bürküt: Karakuş.

Büt-: 1. Bitir-. 2. Bit-. 3. Belir-.

Büt: Bütün, tamamen.

C

Caak: 1. Çene. 2. Bazı nesnelere yan kısmı.

Caan: 1. Yağmur. 2. Cihan.

Caat: 1. Düşman, taraf. 2. Zümre, grup.

Cabık-: 1. Zayıfla-, zayıf düş-. 2. Fakir düş-.

Cabır: Cebir, zulüm.

Cabış-: Yapış-.

Cabuu: Cabı, cabuu yalnız eski destanda görülen Moğol sözüdür.

Cada-: 1. Nefret et-, bıkm-, iğren-. 2. İstidatsız, âciz olduğu anlaşıl-.

Cadıra-: Lezzetlen-, zevk duy-.

Cağaldan-: Kurul-, burnu havada ol-.

Cağalmay: Latince Falco subbuteo denilen doğan.

Cağoo: 1. Ağaçtan iğneleri bulunan ve alıcı kuşun boynuna takılan bir ip.

Cak: 1. Cihet. 2. Şahıs.

Cak-: 1. Hoşa git-. 2. Yak-, tutuştur-. 3. Sür-.

Cakın: 1. Yakın. 2. Hısım, akraba, dost, ahbab.

Cakında-: Yaklaş-, yakın gel-.

Cakır: Züğürt, fakir.

Cakşı: 1. İyi. 2. Muteber.

Cakşıla-: 1. Öv-. 2. İyileştir-, ıslah et-.

Cakta-: Birisinin tarafını tut-.

Caktır-: 1. Tasvibet-. 2. Yakmaya müsaade et-. 3. Sürdür-.

Cakut: Yakut (taş).

Cal: Yele.

Cala-: Yala-.

Calaa: Gıybet, iftira, kara çalma.

Calbar-: Yalvar-.	Candaş-: İşi ant vermek suratiyle hallet-.
Calbırta-: Tutuş-, alevlen-.	Canduu: Canlı, diri.
Calçı: Ücretle çalışan işçi, ırgat.	Cañcal: Kavga, çingâr, hırgür.
Caldan-: Ücretle işe gir-.	Cañgak: Ceviz.
Caldıra-: 1. Yalvar-. 2. Kıvılcım saç-, parla-.	Cañı: 1. Yeni, taze. 2. Az bir zaman önce, ahiren.
Calga-: Ekle-, birleştir-.	Cañıl-: Hata yap-, yanıl-.
Calgan: Yalan.	Cañır-: 1. Değiştir-. 2. Akset-. 3. Yenilen-.
Calgançı: Yalancı.	Cañsa-: 1. El kol hareketleri yap-. 2. Jestler yap-. 3. Elinin tersi ile vur-.
Calgız: Tek, biricik, yalnız.	Capcarık: Apaçık
Calın-: Yalvar-, yakar-.	Capıs: Çapız (alçak, kısa boylu).
Calınduu: Alevli, kızgın.	Car: Dost, yar, sevgili.
Calkoo: Tembel.	Car-: Yar-, parça parça et-.
Calkoolon-: Tembellik et-.	Cara-: Hoşa git-, yara-.
Calma-: 1. Ağızla kap-. 2. Çiğne-.	Carak: Silâh, teçhizat.
Calpı: 1. Genel, umum. 2. Ortak.	Caral-: Yaratıl-, halk edil-.
Caltan-: Korkudan titre-.	Caraluu: Yaralı, mecruh.
Caltılda-: Göz kamaştırırcasına parla-.	Caraş-: 1. Barış-. 2. Yakış-.
Cam: 1. Savunucu, taraftar. 2. Toplam, yekûn.	Caraşıktuu: Yarayan, hoş.
Camal: Güzellik, cemal.	Carat-: 1. Tasvib et-, beğen-. 2. İşe yarayanı seç-. 3. Antrenöman yap-. 4. Yarat-, halet-.
Caman: 1. Fena, kötü. 2. Fakir. 3. Pek, gayet. 4. Çocuk, evlât.	Carçı: Münadi, çığırtkan.
Camandaş-: Hep beraber zemmet-, karşılıklıca çekiştir-.	Cardam: Yardım, müzaharet.
Camın-: Saklan-, örtün-.	Cardamçı: Yardımcı, muavin.
Can-: 1. Dön-. 2. Yan-, tutuş-.	Cardamdaş: Birine yardım edenler.
Can: 1. Yan, cihet. 2. Ruh, can.	Cardı: Fakir, züğürt.
Canaalı: Özel isim.	Carı: Töş (göğüs, döş).
Canaş-: Yanaş-, yakın gel-, bitiş-.	Carık: 1. Işık, aydın. 2. Çatlak, yarık.
Canaşa: Yakın, yanında, yan yana.	Carıktık: Göz nuru, sevgili.
Cañç-: Döv-, ez-.	Carıl-: 1. Aydınlatıl-. 2. Yarıl-, çatla-.
Candarm: Jandarma.	

- Carım: 1. Yarım. 2. Kârlılık, verimlilik.
- Cariş-: 1. Hep birlikte yar-, kır-. 2. Yarış-.
- Cark: Ansızın birdenbire parla- (cark et-).
- Carkılda-: Parla-, yıldıra-.
- Carma: 1. Yararak koparılmış uzun (çıra). 2. Üvütülmüş arpadan yahur buğdaydan yapılan çorba.
- Carmaş-: Takıl-, sarıl-, tırman-.
- Carooker: Okşayıcı, nüvazişkâr.
- Casa-: 1. Yap-, et-. 2. Beze-, süsle-.
- Casalgaluu: Döşeli, süslü.
- Caş: 1. Genç. 2. Ham (olmamış). 3. Yaş. 4. Ömür. 5. Göz yaşı.
- Caşa-: Yaşa-.
- Caşar-: Gençleş-.
- Caşçılık: Gençlik; gençliğe has olan her şey ve hal.
- Caşı-: Hemen ağlayacak bir durumda bulun-.
- Caşık: 1. Yavan. 2. Zayıf. 3. Daima ağlar gibi duran.
- Caşıl: 1. Yeşil. 2. Taze, açık.
- Caşıldan-: 1. Yeşillen-. 2. Göz yaşar-.
- Caşır-: Gizle-, sakla-.
- Caşıraak: Genç, gençlik
- Cat: 1. Yabancı. 2. Yâd, anma, hatıra getirme.
- Cat-: 1. Yat-, uzan-. 2. Ait ol-. 3. (Catkan) en yüksek derecede. 4. (Ganı) ile biten kelimelerden sonra niyetini bildir-. 5. Yardımcı fiil rolünde (cat) işin uzun sürdüğünü ve o âna, o dakikaya uygun olduğunu ifade eder.
- Cay-: 1. Ser-, yay-. 2. Otlığa çıkar-.
- Cay: 1. Yaz. 2. Ev, konut. 3. Mahal, yer. 4. İş evi. 5. Sebepsiz, basit. 6. Ağır. 7. Temel, esas.
- Caycay: Her şey, bütün hepsi
- Cayık: Yayvan, yayık.
- Cayıl-: Seril-, yayıl-.
- Cayıt: Gütme, otlatma.
- Cayka-: Silk-, çarp-.
- Caykal-: 1. Bir yandan bir yana sallan-. 2. Tam gel-, yakış-.
- Cayla-: 1. Yazı geçir-; yazlık meralarda bulun-. 2. Yerleş-. 3. Sakinleştir-. 4. Öldür-, katlet-.
- Cayloo: 1. Nizama koyma. 2. Yayla, yaylım, mera.
- Cayna-: 1. Geniş ve çok dökül-. 2. Güzel ve büyük ol-. 3. Gönül kaparcasına güzel gözük-.
- Caysız: Rahat olmayan.
- Caz: İlkbahar, ilkyaz.
- Caz-: 1. Yaz-. 2. Tasarla-. 3. Yay-, aç-. 4. Yanıl-.
- Cazaluu: Cezalı.
- Cazgı: İlkbahara ait.
- Cazık: Günah, suç.
- Cazıksız: Günahsız.
- Cazıktuu: Kabahatli, suçlu.
- Cazıl-: 1. Yazıl-. 2. Abone ol-. 3. Yayıl-. 4. Ayrıl-, çözül-.
- Cazuu: Yazı, yazış, kitabe.
- Ce: 1. Veya, yahut. 2. Ne.
- Ce-: Ye-; tadını al-.
- Cedir-: Yedir-, besle-.
- Ceerde: Kızıl, al.

- Ceğiç: 1. Obur. 2. Atılğan. 3.
Zimmetine para geçiren kimse.
- Cek: 1. Ayrı, farklı. 2. Kin, nefret,
husumet. 3. İğrenme, küçük görme.
- Ceke: 1. Özel. 2. Ayrı, farklı. 3.
Hususi, özel.
- Cel: 1. Kemik çürümesi, rim. 2.
Rüzgar, yel.
- Cel-: 1. Yenmiş ol-. 2. Yel- (hızlı koş-).
- Celde-: 1. Kop-, çık-. 2. Geniş yayıl-.
- Celmoguz: 1. Cadı. 2. Obur.
- Celpi: Taklitli söz, hafif.
- Celpin-: Silkin-, çırpın-.
- Celpint-: Havalandır-.
- Celsiz: Rüzgarsız.
- Cem: Yem, hayvan yemi, yiyecek.
- Ceme: 1. Yeme. 2. Sitem, azar,
paylaşma.
- Cemele-: Tehdir et-, söv-.
- Cemiril-: Yıkıl-, kazıl-.
- Cemiş: Yemiş.
- Ceñdir-: Yendir-.
- Ceñe: Yenge, görümce, baldız.
- Ceñgen: Galip, muzaffer.
- Ceñil: Yenil-.
- Cer: 1. Yer, arazi, dünya. 2. Belde,
mahal.
- Cerde-: Yaşa-, otur-.
- Cerge: 1. Sıra, saf. 2. Göçebe kampı. 3.
Anavatan, toprak.
- Cergelüü: Soyu soppu belli olan.
- Cesir: Dul kadın.
- Ceşil-: Aşıl-.
- Cet-: Var-, er-, eriş-.
- Cetele-: Yedeğe al-.
- Ceti: Yedi.
- Cetigen: 1. Yedigen. 2. Kırgız
kabilelerinden birinin adı.
- Cetik: 1. Yetecek kadar. 2. Elverişli. 3.
Uzağı gören; akıllı (hâkim).
- Cetil-: 1. Varıl-. 2. Ol-. 3. Kurul-.
- Cetim: Yetim, öksüz.
- Cetimiş: Yetmiş.
- Cetin-: Tatmin edil-.
- Cetinçi: Yedinci.
- Cetkir-: 1. Tedarik et-. 2. Kendine
yetişmeye müsaade et-.
- Cetkis: El ermez, yetişilmez.
- Cetüü: 1. Geçit, giriş, yol. 2. Varma,
varış, vasıl olma.
- Ceyren: Ceylan, ceren, ahu.
- Cez: Bakır, teneke.
- Cezit: (Destanda) alçak (adam): yezid.
- Cıdı-: Dökül- (kıl, saç hakkında).
- Cıga: Oyuk.
- Cıgıl-: Devril-, düş-.
- Cık-: Devir-, yen-.
- Cıl: Yıl.
- Cılan: Yılan.
- Cılañ: Yalın.
- Cılañayak: Yalın ayak.
- Cılbış-: Yerinden oyna-, kay-.
- Cıldır-: Yerinden oynat-.
- Cıldız: 1. Yıldız. 2. Teveccüh. 3.
Sevimli.
- Cılımda-: Doğ- (güneş), aç-
- Cılkı: 1. Yılkı (at). 2. At yılı (takvim).

- Cılt (cilt et-): Parla-, ışık saç-.
- Cıluu: 1. İyi, cana yakın. 2. Ilık, sıcak. 3. Yuva.
- Cııaylak: Pabuçsuz, yalın ayak.
- Cırğa-: Lezzetlen-, haz duy-.
- Cırgal: Haz, zevk, sevinç, eksiksiz.
- Cırgat-: Refah haz ve lezzet ver-.
- Cırtık: Yırtılmış, yırtık.
- Cırtıl-: Yırtıl-, parça parça ol-.
- Cıtta-: 1. Kok-. 2. Kokla-. 3. Okşa-, öp-.
- Cıttuu: Kokulu, kokan, koku saçan.
- Cıy-: Yığ-, yığın halinde topla-.
- Cıyın: 1. Toplama. 2. Toplantı, kalabalık.
- Cıyırma: Yirmi.
- Cibek: İpek, ipekten olan.
- Ciber-: 1. Gönder-, yolla-. 2. Geçir-.
- Cibit-: Nemlet- ıslat-.
- Cigit: Delikanlı, yiğit.
- Cik: Dikiş yeri.
- Cin: 1. Cin, şeytan. 2. Midenin içinde bulunan şey.
- Cip: İplik, kordon.
- Cogol-: Yit-, kaybol-.
- Cogoru: Yukarı, yukarıya.
- Cogot-: Kaybet-, yitir-.
- Cok: 1. Yok, bulunmuyor. 2. Kayıp, yitik. 3. İhtiyaç. 4. Fukara, züğürt.
- Cokçuluk: Fakirlik ve onun doğurduğu neticeler ve haller; ihtiyaç.
- Cokto-: 1. Yokla-. 2. Sağu say-: ölü için ağla-.
- Col: 1. Yol. 2. Hat, satır. 3. Tertip. 4. Defa. 5. Müsaade. 6. Hediye.
- Colbors: Kaplan.
- Coldoş: 1. Yoldaş. 2. Arkadaş, dost.
- Colot-: Yakın gelmeye, yaklaştırmaya, yanaşmaya müsaade et-.
- Coluk-: Karşılaş-.
- Con: 1. Omurga kemiği. 2. Dağ sırtı.
- Coo: Düşman.
- Coodura-: Mülâyimetle ve rica ile bak-.
- Coolo-: Harp açarak yürü-, düşmanı kovala-.
- Cooluk: Mendil, başörtüsü.
- Coomart: Cömert, eli açık.
- Coor: 1. Deri tabakasının sıyırılması. 2. Yağır, yalama.
- Corgo: Yorga (at).
- Cort-: 1. Dolaş-. 2. Gez-.
- Cortok: 1. Cılız. 2. Kötü at. 3. Kararsız kişi.
- Coruk: 1. Yürüme, yürüyüş. 2. Davranış, hareket tarzı. 3. Olay, olgu.
- Coy-: 1. Yok et-. 2. Tasfiye eyle-. 3. Kaybet-.
- Coyul-: Yok edil-, kaybedil-.
- Cön: 1. Yön, cihet. 2. Sade, basit, önemsiz. 3. Pratik, uygulamalı. 4. Yanlışsız, doğru.
- Cönö-: 1. Ayrıl-, git-. 2. Yüz tut-. 3. Yönel-.
- Cönöt-: 1. Gönder-. 2. Koştur-.
- Cöö: 1. Yaya, yaya giden. 2. Karacı. 3. Fakir, atsız.

Cöölöş-: 1. Birbirine dayan-. 2. Hep beraber yaya yürü-.

Cörgölök: Atık, çevik.

Culun-: İleri atıl-.

Cum-: Gözlerini yum-, yum-.

Cuma: Cuma.

Cumanaalı: Özel isim.

Cumul-: Gözlerini yum-.

Cumuş: İş, görev, emek, meslek.

Curt: 1. Halk, ahali. 2. Hısım, akraba. 3. Yurt, vatan. 4. Köy.

Cut: Kırgın.

Cutun-: Yiyeceğe/içeceğe uzan-, ileri atıl-.

Cuu-: 1. Yıka-, elini yüzünü yıka-. 2. Yaklaş-.

Cuul-: Yıkan-.

Cüdö-: 1. Kuvvetten düş-, zayıfla-. 2. Yorul-.

Cügür-: Koş-.

Cügürt-: Koştur-.

Cük: Yük, ağırlık.

Cüktö-: Yükle-.

Cür-: 1. Yürü-, git-. 2. Yaşa-. 3. Çalış-. 4. Harekete geç-. 5. Es-, üfle-. 6. Oyna-. 7. Ol-.

Cürök: 1. Yürek, can evi, kalp. 2. Cesaret, yüreklilik.

Cüz: Yüz (çehre), yüzey (sath).

Cüzümdüü: Üzümlü.

Ç

Çaap: Kes-.

Çaar: 1. Alaca. 2. Benekli. 3. Çiçek bozuğu. 4. İçi çaar mec. ketum (kimseye sır açmaz).

Çaç: Saç.

Çaç-: 1. Saç-. 2. Serp-. 3. mec. israf et-.

Çaçır-: Çalkalan-.

Çak: 1. Çağ, asır, zaman. 2. Sınırlı, eksik. 3. Oran, orantı, uygunluk.

Çak-: 1. Şikâyet eyle-. 2. (Çakmağı) çak-. 3. Sok- (ısrır-). 4. Karşılaştır-.

Çaka: 1. Madenî kova. 2. Ufak bakır sikke.

Çakır-: 1. Çağır-. 2. Davet et-.

Çal: 1. Kır. 2. İhtiyar.

Çal-: 1. Şiddetli vokeskin vuruşla vur-. 2. Kamçı ile vur-. 3. (Hayvanı) kes-. 4. Bak-.

Çalış-: 1. El birliği ile istikşaf yap-. 2. Ağır bir suya düş-, çalkalan-.

Çalkala-: Göğsü ve karnı öne çıkar-.

Çamın-: Atıl-, saldır-.

Çanaç: 1. Tulum. 2. Çanak, tulumba.

Çañ: Toz.

Çañda-: Tozlan-.

Çañka-: 1. Hırslan-. 2. Susa-. 3. Arzu et-.

Çap-: 1. Hızlı koş-. 2. Kes-. 3. Atıl-.

Çapta-: 1. Tıka-, sım sıkı kapat-. 2. Yapış-, zamkla yapıştır-.

Çar: 1. Ekin kargası, kuzgun. 2. Değişiklik, rezalet. 3. Uyuşmazlık.

Çarbak: 1. Kale, etrafı hisarla çevrilen meskûn mahal. 2. Meyve bahçesi.

Çarça-: Yorul-, bitkin ol-.

Çarçı: Kare.

Çarık: 1. Çarık. 2. Çark.

Çay: Çay.

Çaycılık: Sükûn, huzur.

- Çayna-: Çiğne-.
- Çaynek: Çaydanlık.
- Çeç-: 1. Çöz-, hallet-. 2. Karar ver-. 3. Aç-, bağını çöz-.
- Çeçen: 1. Çeçen. 2. Söz ustası, hatip, konuşmacı.
- Çeçil-: 1. Çözül-. 2. Kararlaştır-. 3. Hallol-.
- Çelek: 1. Ağaç, kova. 2. Arı kovanı. 3. Tekerlek göbeği.
- Çeşgelde-: Kap-, pençele-.
- Çer: 1. Kederli, üzgün. 2. Koyu orman.
- Çert-: 1. Acemice çal-. 2. Kopar-, yol-. 3. Fiske vur-.
- Çertil-: Acemice çalın-.
- Çet: 1. Kenar, uç. 2. Hudut ötesi.
- Çetet-: Bir kenara at-.
- Çetin: Üvez, üvez ağacı.
- Çıç-: 1. Sıç-. 2. Sıçıp batır-.
- Çıda-: Dayan-, tahammül et-.
- Çıgım: 1. Masraf, gider. 2. Ayrılma, kopma. 3. Hasar, hüsrân.
- Çık-: İçeriden dışarıya var-.
- Çıkar-: 1. Çıkar, kov-. 2. Elde et-. 3. Kal-. 4. Eşlik et-.
- Çılbır: Yular, dizgin.
- Çım: Çim, çimen.
- Çımçık: Serçe.
- Çımın: 1. Kara sinek. 2. Ruh, can.
- Çım: Hakikat, doğruluk.
- Çınar: 1. Çınar. 2. Yüksek yapraklı ağaçlar. 3. Kızılağaç. 4. mec. dayangaç.
- Çıncır: Zincir.
- Çıncırla-: Zincire bağla-.
- Çınçıl: Doğruluk seven.
- Çında-: Ciddiyetle, cidden.
- Çını: 1. Çini, fayans, porselen. 2. Fincan.
- Çınal-: 1. Sağlamlaştır-. 2. Güçlü/Sağlam ol-.
- Çır: 1. Huysuz, kavgacı. 2. Kavga, çekişme, tartışma.
- Çırak: Çırağ, lamba, mum, kandil.
- Çırkır-: Bağırpıp çağır-.
- Çırpık: Çucuk, değnek, ince dal, çalı çırpı.
- Çıtırman: çalılık, sık fundalık
- Çider: Kayış köstek.
- Çil: Boz keklik.
- Çimirik: Topaç, çocuk oyuncağı.
- Çinovnik: Mal mülk sahibi kimseler.
- Çirit-: Çürüt-.
- Çirkin: Çirkin, tatsız, rezil.
- Çiy: 1. Hasır. 2. Saman.
- Çiyil-: 1. (Çizgi) çizil-. 2. Kaydolun-, yazıl-.
- Çogul-: Toplan-, yığıl-.
- Çok: 1. Kor, köz, yanan kömür. 2. Perçem, püskül.
- Çokoy: Tek parça deriden dikilen bir çeşit ayakkabı.
- Çokuş-: Gagalaş-.
- Çokuy-: Gagala-, gagasıyla vur-.
- Çoç: 1. Azman, büyük, iri. 2. Ulu, yetişkin. 3. Baş, şef, patron. 4. Çok, pek çok, son derece.
- Çoçoyt-: 1. Büyült-. 2. Büyüt-.

Çooçu-: İrkil-, kork-.

Çor: 1. Kul, köle. 2. Nasır, ur. 3. Koşumda yarım küre şeklinde madeni süs.

Çorkok: Beceriksiz, hünersiz.

Çök-: 1. Çök-. 2. Dal-. 3. Kocayıp kuvvetten düş-.

Çöl: Çöl, step, ova.

Çöp: 1. Çöp, ot saman, kuru ot. 2. Kötü, adi, değersiz.

Çöyçök: Küçük çanak.

Çubur-: Uza-, ak-.

Çuluk: Kısa kulaklı.

Çurka-: Koş-.

Çurkura-: Gürültü/şamata yap-.

Çuu: 1. Şamata, gürültü. 2. Dedikodu.

D

Da: 1. Da/de, dahi, keza, hem, hem de. 2. Rağmen, karşın.

Daba: Deva.

Daban: Dağ geçidi.

Dabdıra-: Bocala-.

Dabıla: Irgatlık

Dagı: Dahi, da/de, bile, bir daha.

Dal: 1. Tam, tastamam. 2. Şaşıрма. 3. Güçsüz, kötürüm, zayıf.

Dalay: Epey, epeyce.

Dalda: Kapak, örtü, barınak.

Dale: Daha, hatta, bile, ancak, oldukça, tam.

Dan: Başak, ekin, hububat, tane, tahıl.

Dañk: Şan, şeref, ün.

Darak: Ağaç.

Darı: 1. Derman, ilaç. 2. Barut.

Darman: Derman, mecal.

Dart: 1. Dert, acı, elem. 2. Hastalık, illet.

Dayar: Hazı, hazırlanmış ol-.

Dayın: 1. Açık, belirli. 2. Asıl, başlangıç. 3. Tayin, nakil.

Dayra: Nehir, büyük ırmak.

De-: 1. De-, söyle-. 2. Ad ver-. Düşün-.

Dedir-: Dedir-.

Deer: 1. Şuur. 2. İstidat.

Degdet-: Şiddetli arzu uyandır-.

Dem: 1. Amaç, maksat. 2. An, kısa süre. 3. Cesaret. 4. Nefes, soluk. 5. Esin, ilham. 6. Güç kuvvet, yetenek.

Demit-: 1. İleriye doğru atıl-. 2. İt-. 3. Sitem et-.

Den: 1. Beden. 2. Bellek, hafıza.

Dene: 1. Gövde, beden, ten, vücut. 2. Cisim.

Dıñ: Ekilmemiş/işlenmemiş toprak.

Dırkıra-: Paramparça ol-.

Dıykan: Köylü.

Dıykan: Özel isim.

Dil: Yürek, kalp.

Dobuş: 1. Ses, seda. 2. Oy, rey.

Doğuz: Domuz, hınzır.

Doo: Dava.

Door: 1. Asır, çağ, devir. 2. Ahit.

Dos: Arkadaş, dost.

Döbö: 1. Yığın. 2. Tepe, bayır, yokuş.

Döböt: Büyümüş erkek köpek, erkek kurt.

Döngölök: 1. Jant. 2. Teker, tekerlek.

Döölöt: 1. Mal, mülk, servet. 2. Durum, hâl, vazife.

Duba: 1. Dua. 2. Büyü.

Dubal: Duvar.

Duban: Eyalet.

Duldul: Döldür, yorulmaz yarış atı.

Duşman: Düşman.

Duu: 1. Gürültü. 2. Kanlı mücadele, öldürme.

Dübürt: Gürültü, patırtı, rap rap sesi, takırtı.

Dülöy: Sağır.

Dünüyö/Düynö: Dünya.

Düh: 1. Marufiyet, şöhret. 2. Toptan.

E

Eç: Hiç.

Eçen: 1. Ne kadar. 2. Birkaç.

Eçki: Keçi.

Eek: 1. Çene. 2. Alt dudak.

Eele-: Sahip ol-.

Eerçi-: Birinin peşinden git-; takip eyle-.

Egemberdi: Özel isim.

Egin: Ekin, hububat veren bitkiler.

Egiz: 1. İkiz. 2. Yüksek, yüce.

Eke: Abi, büyük erkek kardeş, baba, ata.

Eki: İki.

El: 1. Kabile, soy, halk. 2. Soydaş. 3. Memleket, devlet.

Ele: 1. Ancak. 2. Yardımcı fiil (olmak manasında).

Ele-: 1. Ele-, elekten geçir-. 2. Farkında var-.

Elek: 1. Elek, kalbur. 2. Şimdilik, henüz.

Eleste-: Hayal meyal görün-.

Elik: Elik, karaca.

Elir-: 1. Kuvvet, enerji topla-. 2. Heyecanlan-. 3. Uykuda dolaş-.

Elüü: Elli.

Emele: Büyüme, gelişme.

Emes: Değil.

Emgek: 1. İmik, bingıldak. 2. Emek.

Emgekçi: Emekçi; çalışan.

Emi: 1. Şimdi, şu zamanda. 2. Ondan sonra.

Emiz-: Emzir-.

Emne: Ne?

Ençi: Mirastan hisse.

Endik: Allık.

Ene: Anne.

Eñ: (En) sıfat derecesi.

Eñilçek: Yosun cinsinden bir nebat.

Eñişte-: Aşağıya doğru süzül-, dağ yamacı boyunca in-.

Eñkey-: Bükül-, eğil-.

Eñse-: Arzu et-, dile-, özle-.

Ep: 1. Mutlu, mesut. 2. Akıllıca, ustaca. 3. Ahenkli, uygun.

Epçil: Becerikli, marifetli.

Eptep: 1. Nasılsa, her nasılsa. 2. Yeter derecede, layıkıyla.

Er: 1. Koca, erkek. 2. Kahraman, bahadır, yiğit.

Erik-: 1. Can sıkıl-. 2. Üşen-.

Erin-: 1. Üşen-. 2. Tembellik et-.

Erinçek: Üşengeç.

Eriş: 1. Esas, temel. 2. Kumaş, dokuma, bez. 3. mec. evlenme, evlilik, nikah.

Erit-: 1. Erit-. 2. Zevk ver-, keyif ver-.

Eritüü: Eritme.

Erk: Serbest, hürriyet, irade.

Erke: 1. Gözde, şımarık. 2. İşveli, nazlı, hanım evladı.

Erkele-: 1. Okşa-, şımart-. 2. Umut bağla-.

Erkindik: Hürriyet, özgürlük.

Ermek: Eğlence, eğlenti.

Ermen: Pelin (bitki).

Erte: Erken, yarın.

Ertegi: Eski, önceki.

Es: Akıl, bellek, bilinç, hafıza.

Esen: Sağlıklı, sıhhatli, mutlu.

Esenbay: Özel isim.

Esendik: Sıhhat, selâmet.

Esep: Hesap.

Esil: Garip, zavallı.

Esir-: 1. Sarhoş ol-. 2. Kudur-.

Esiz: Akılsız.

Eski: 1. Eski, eski elbise. 2. Tecrübeli, deneyimli.

Eskir-: Eski-, bayatla-.

Este-: 1. Hatırla-. 2. Esne-.

Estebey: Kişi ismi.

Eş: Dayangaç, destek

Eşen: Şeyh; mutasavvıflar cemaatının ruhanî rehberi.

Eşik: Eşik / Kapı / Dışarı

Et-: Et- (yardımcı fiil).

Et: 1. Et. 2. Vücut, beden, gövde.

Ezelki: Kadîm, çok eski.

Ezil-: Ezil-.

Ezüüçü: Zalim, sıkıştırıcı.

F

Fargana: Şehir ismi (Özbekistan'da).

G

General: General, paşa.

Go: Ko... (kelgen bolso kerek ko deymin; gelmiş zannediyorum.

Guvurnator: Vali.

Gül: Gül, çiçek.

Güldö-: 1. Çiçek aç-, çiçek ver-. 2. Büyü-, filizlen-.

Güldüü: Çiçekli.

Gülkayır: Gülhatmi, ebegümeçi.

H

Han: Han, hükümdar.

I

Ilakap: 1. Lâkap. 2. İzah; tefsir.

Im: İm, işaret, alamet.

Imdaş-: Nemlen-.

Inak: 1. Temiz, halis. 2. Yakın dost.

Intımak: İttifak; birlik.

Intızar: İntızar, bekleyerek umutla bakan.

Ir: Şarkı, şiir.

Iraak: Irak, uzak, uzakta.

Iraat: Riayet, buyruk.

Iraazı: RAZI, rıza, hoşnut.

Irakmat: Şükran, teşekkür.

İrañ: 1. Renk, beniz. 2. Boya, allık.

Irayım: Lütuf, iltifat.

Irba-: Büyü-.

İrçı: 1. Meddah. 2. Şair.

İrda-: Şarkı söyle-.

İrgal-: Sallan-, kımıl-da-.

İrıs: Talih, kismet.

İrısıkı: Rızık, nimet.

İrıs kulbekt: Kişi ismi.

İrıtıuu: Bereketli, mübarek.

İrkıra-: Hır-la-.

İsık: 1. Sıcak. 2. Sevimli, hoş.

İşkılúu: Bir şeyi iptilâ derecesine seven ve onu candan arzu eden.

İy: Ağlama.

İyla-: Ağla-.

İylat-: Ağlat-.

İ

İç: İç.

İç-: İç-.

İldeker: Yüksün-

İlgerki: Evvelki, eski zamanlardaki.

İlin-: Takıl-, iliş-.

İmer-: Etrafını çevir-, döndür-, çevir-.

İni: Küçük erkek kardeş.

İreet: Düzen, dizi.

İrette-: Sıraya koy-.

İrit-: Ekşi-, mayalan-.

İş: İş, çalışma.

İşen-: İnan-.

İşte-: Çalış-.

İt: Köpek.

İtelgi: Şahin, doğan.

İy-: Eğ-, bük-.

İyin: Omuz.

İyri: Eğri.

İz: İz, eser.

İzde-: Ara-, araştı-.

K

Kaada: Âdet, merasim, tören.

Kaala-: İste-.

Kaar: Gazap, hiddet.

Kaarduu: Kızmış, gazaplı, gözü dönmüş.

Kaarman: Kahraman.

Kabak: 1. Göz kapağı. 2. Oyuk, kazıntı. 3. Kabak.

Kabar: Haber.

Kabat: Sır, tabaka, kat.

Kabılan: Pars, panter, kaplan.

Kabırğa: Kaburga.

Kaç-: 1. Kaç-. 2. (Kuş hakkında) uçup git-.

Kaçan: Ne zaman?

Kaçır-: Kaçır-

Kaçkı: (At hakkında) kaçkın

Kadal-: Saplan-.

Kadam: Adım, kadem.

Kadıke: Kişi ismi.

Kadır: 1. İhtiram, liyakat, değer. 2. Kadir, her şeye gücü yeten.

Kadırkeç: Kadirbilir, kadirşinas.

Kadırkul: Özel isim.

Kadırla-: 1. Saygu besle-. 2. Duy-.

Kadırman: Eski dost, saygın, itibarlı.

Kadimki: Sıradan, alışılmış.

Kaerde: Nerede.

Kagaz: Kağıt.

Kagıl-: 1. Çarp-. 2. Görüp geçir-.

Kagılayın: Sevgili.

Kağın-: 1. Sırtındaki yaraya burnu ile vur-. 2. Silkin-. 3. Sürç-.

Kak: 1. Karga ötmesi. 2. Tam, noktası noktasına. 3. Kurtulmuş, sert. 4. Çorak yerde küçük bataklık.

Kak-: Vur-, çarp-.

Kake: Kişi adı

Kakşa-: 1. Hıçkır-, acı acı ağla-. 2. Sancı yap-. 3. Çok konuş-.

Kakşan-: Hıçkırarak ağla-.

Kakta-: 1. Kurut-, kavur-. 2. Hayvanın sütünü son damlaya kadar sağ-.

Kal-: 1. Kal-. 2. Yardımcı fiil rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir.

Kalaa: Şehir.

Kalaalık: Şehirli.

Kalayık: Millet.

Kalayluu: Kalaylı.

Kalbaa: Kargaşa

Kaldır-: Kaldır-.

Kalempir: Biber, kırmızı biber.

Kalıñ: 1. Kalın, yoğun, gür. 2. Çok, bir hayli, çoğu.

Kalıp: 1. Şekil, model. 2. Yalnız bir tarafında nakışlar bulunan madenî zıynet.

Kalıs: 1. Tarafsız. 2. Hakem.

Kalk: 1. Halk, ahali, nüfus. 2. Sakin, oturan, ikamet eden kimse.

Kalkagar: Koruma, korunma, destek.

Kalkoco: Kişi ismi

Kalp: 1. Kalp, yalani yapmacık. 2. Masal, fabl.

Kalpa: Kalfa, mürit.

Kalpak: Kalpak.

Kalpaktuu: Kalpaklı.

Kalpa: Kalfa

Kaltır-: 1. Bırak-, terk et- 2. Ertele-.

Kaltıra-: Titre-, çok kork-.

Kam: 1. Çiğ, ham. 2. Gam, endişe, kaygı.

Kama-: 1. Kuşat-, çevir-, sar-. 2. Tevkif et-. 3. Dişi kamaştır-.

Kamak: Hapis, cezaevi, hapisane.

Kamal-: Hapse düş-.

Kamal: 1. Kale duvarı, sur. 2. Kuşatma, muhasara.

Kaman: Yabanî domuz.

Kamat-: Sardır-, kuşattır-, tevkif veya hapsettir-.

Kamıştuu: Kamışlı.

Kampa: 1. Hububat anbarı. 2. Değirmen kepçesi.

Kan: 1. Kan. 2. Han, hükümdar.

Kan-: Tatmin edil-, kan-.

Kanakey: Özel isim.

Kanat: 1. Kanat. 2. Obanın kafesine gerilen bez.

Kanattuu: 1. Kanatlı. 2. Kuş.

Kancar: Haçer.

Kança: Ne, ne kadar.

Kanday: Nasıl, ne gibi.

Kanduu: 1. Kanlı, kana bulaşan. 2. Hana malik olan.

Kaneken: Nerede? Nasıl?

- Kankor: 1. Kan içen hunhar, yırtıcı. 2. Kırgız bahadurlarının sık sık tesadüf edilen müsbet sıfatıdır.
- Kansıra-: Kansızlan-, fazla kan akıt-.
- Kant-: Nasıl yap-.
- Kant: Şeker.
- Kantala: Tahtakurusu.
- Kanteer: Nasıl?
- Kaň: Bağlantı eki/ yeri.
- Kap: 1. Çuval, geniş torba. 2. Kap, kılıf, muhafaza, örtü. 3. Heyhat, vay vay.
- Kapa: 1. Hüznün, keder, dert. 2. Sıkıntılı, boğucu, dargın.
- Kapaluu: Üzgün, acılı, kederli.
- Kapar: Dert, kaygı, tasa, endişe.
- Kapas: 1. Kafes. 2. Hücre.
- Kapır: Kâfir.
- Kapilet: Gaflet.
- Kapka: 1. Kapı, giriş kapısı. 2. Kanyon.
- Kapkan: Kapan.
- Kapta-: 1. Kapla-, kuşat-. 2. Saldır-. 3. Çuvallara dök-.
- Kaptal: 1. Yan, taraf, kısım, yan kısım. 2. Böğür. 3. Bayır, yokuş.
- Kar: 1. Kar. 2. Yaş (küçük çocuk veya hayvan yavrusu için). 3. Hor görülen.
- Kara-: 1. Bak-. 2. Yönel-. 3. Ait ol-. 4. (Aygır hakkında) kızgın bir durumda bulun-.
- Kara: 1. Siyah, kara. 2. Karaltı. 3. Halis. 4. Dayangaç. 5. mec. yazı. 6. Çirkin. 7. Yas. 8. Suçlu. 9. Kötü, olumsuz, yalan.
- Karaan: 1. Uzaktan gözükten bir nesnenin müphem çizgileri. 2. Hacim, miktar.
- Karabaş: Özel isim.
- Karagat: Siyah Frenk üzümü.
- Karagay: 1. Çam. 2. Küknar.
- Karager: Kara yağız.
- Karal: 1. Vadedilen müddet. 2. Yardım, kurtuluş. 3. Çabuk kırılan. 4. Dayangaç. 5. Dul, köle.
- Karalaş-: Yardım et-.
- Karan-: Bakın-, etrafına bak-.
- Karan: Felaket, bela, üzüntü.
- Karanday: 1. Halis, hilesiz. 2. Bütünüyle, tamamen.
- Karaňgı: 1. Karanlık, loş. 2. Cahil.
- Karap: Harap, yıkık.
- Karar-: Karar-, karanlık çök-.
- Karaş: Bakış, bakma.
- Karaş-: 1. Hep birlikte bak-. 2. Yardım et-.
- Karat-: Baktır-.
- Karay: Doğrultusunda, yönünde.
- Karayla-: 1. El yordamıyla aramak. 2. El yordamıyla iş gör-. 3. Yürü-.
- Karçıga: 1. Atmaca. 2. Döş (derisi yüzülmüş hayvan gövdesinin bir kısmı).
- Karek: Gözbebeği, göz.
- Karga: Karga.
- Kargan: Kart, yaşlı.
- Kargaşa: 1. Kargaşa. 2. Engel, engelleme.
- Kargaşaluu: Olaylı, üzücü, acıklı, trajik.

Karı: 1. İhtiyar, yaşlı. 2. Hafız. 3. Bir metre kadar uzunluk ölçüsü. 4. Kolun dirsekten omuza kadar olan kısmı.

Karı-: Koca-, yaşlan-.

Karın: Karın, mide, kursak.

Karın: 1. Karın, mide, kursak. 2. Kuşak, nesil. 3. Tulum.

Karındaş: Kız kardeş, erkek kardeş tarafından yeğen kız.

Karıp: Yersiz-yurtsuz, garip, yalnız, kimsesiz.

Karış: Uzunluk ölçüsü.

Karışkır: Kurt, börü.

Karız: Borç, ödünç.

Karkılda-: 1. Karga gibi öt-. 2. Bağır-.

Karkıra: Turna.

Karma-: 1. Kap-, yakala-, tut-. 2. Elbiseyi bir şeyle süsle-.

Karman-: Birisine tutun-.

Karmaş-: 1. Kap-, yakala-. 2. Kavga/mücadele et-.

Karmaş: Tutuşma, çarpışma, dövüş, kavga.

Karmat-: 1. Yakalat-, tuttur-. 2. Eline ver-.

Karoosuz: Bakımsız, bakımsız kalan.

Karşı: 1. Karşı, muhalif, aleyh. 2. Aksi.

Karşılaş-: Biri birine karşı çık-, çarpış-.

Karşılık: 1. Karşılık, mukabil. 2. Direnç, itiraz, aleyhtarlık.

Kart: 1. O anda, tam, tamamen. 2. Kart, ihtiyar, yaşlı.

Karta: 1. Harita, atlas. 2. Kart.

Kartay-: Koca-, yaşlan-, ihtiyarla-.

Kartaygan: Yaşlı.

Karuu: 1. Kuvvet, kudret, güç. 2. Ön ayak (hayvanın).

Kas: 1. Düşman, düşmanlık eden. 2. Halis, saf, temiz, tam, katıksız.

Kaş: 1. Kaş. 2. Yakın, yanında, -e doğru, -in yanında. 3. Değerli taş, mücevher.

Kaşat: Sahil, kıyı, kenar.

Kaşay-: 1. Ak- (göz), bir gözü kör ol-. 2. Kör et-.

Kaşık: 1. Kaşık. 2. Az miktar.

Kat: 1. Kat, tabaka. 2. Mektup, name.

Katar: 1. Katar, silsile, sıra, dizi. 2. Eşit, yaşıt. 3. Dönme, devir. 4. Korku, tehlike.

Katkır-: Kahkaha at-, yüksek sesle gül-.

Katkırık: Yüksek sesle gülüş, kahkaha.

Katta-: 1. Kaydet-. 2. Katla-. 3. Ziyaret et-. 3. İleri geri yürü-.

Katuu: 1. Saklama, gizleme, katı, sert. 2. Acımasız. 3. Kuralcı. 4. Derinden, içten.

Kavhar: Gevher, inci.

Kay: Müstakilen nadir kullanılan bir istifham ve irtibat zamiri.

Kayaşa: Nazlanma.

Kayda: Nerede.

Kaydan: Nereden?

Kaygı: Kaygı, acı, azap, dert.

Kaygıluu: Acıklı, dertli, gamlı, hüzünlü.

Kaygır-: Kaygılan-, efkârlan-, hüzünlen-.

Kayığ: Huş ağacı.

- Kayır-: Çevir-, ters yüz et-, bük-.
- Kayır: 1. Hayır, sadaka. 2. Çelişki, çelişme. 3. Hoşça kalın, Allah'a ısmarladık.
- Kayırsız: Hayırsız, sadakatsiz.
- Kaymal: Cinsî olgunluğa ermiş olan genç dişi deve.
- Kayna-: 1. Kayna-, haşla-. 2. Heyecanla çağır-.
- Kayra: Tekrar yine, bir daha.
- Kayran: Kıymetli, sevgili.
- Kayrat: 1. Gayret, çaba. 2. Öfke, hiddet. 3. Seferberlik.
- Kayrattuu: 1. Gayretli. 2. Cesur, gözü pek.
- Kayrı: Gayrı, başka, öbürü.
- Kayrık: Nakarat, tekrar.
- Kayrıl-: Kıvrıl-, dön-.
- Kayrılış-: 1. Yardım et-. 2. Kederi paylaş-.
- Kaysı: 1. Hangi, kim. 2. Ne, ne için, ne amaçla.
- Kayt-: 1. Dön-, geri dön-. 2. Reddet-, geri çevir-.
- Kayta: Tekrar, bir daha, yine, yeniden.
- Kaytar-: 1. Kaytar-. 2. Geri döndür-. 3. Önlem al-, engelle-.
- Kaz: 1. Kaz (kuş). 2. Kaz kaz; tıpış – tıpış.
- Kaz-: 1. Kaz-, kazıp çıkar-. 2. Eşin-, eşelen-.
- Kazan: Büyük tencere.
- Kazanat: Koşu atlarından bir cinsin adı.
- Kazanbak: Kazan koymak için kafes şeklinde olan tahta kap.
- Kazı: Gazi, hakim, kadı.
- Kazık: 1. Kazık, direk, destek. 2. Duruş, duruş biçimi.
- Kazına: Hazine.
- Kazırkı: Şimdi, şimdiki
- Kebelbes: Sarsılmaz, yıkılmaz.
- Keç-: 1. Bir nehri geçit yerinden geç-. 2. Vazgeç-. 3. Affet-.
- Keç: Geç vakit.
- Keçee: 1. Dün, geçenlerde. 2. Akşam.
- Kedey: Zengin.
- Kee: Başkası, bazı.
- Kek: İntikam, öc alma, kin.
- Keken-: Kin besle-, öc almakla tehdit et-.
- Keket-: Azarla-, söv-.
- Kekte-: İntikam al-, kin bağla-.
- Kel-: 1. Gel-. 2. Er-, ulaş-. 3. Elden gel- (güç yet-). 4. Mütenasip, uygun ol-. 5. Yerine getiril-. 6. Arzu et-. 7. Yardımcı fiil sıfatı ile de kullanılır.
- Kelin: Gelin, genç kadın.
- Keltek: Değnek.
- Keltir-: Getir-.
- Kem: Daha az, eksik.
- Kembagal: Fakir, züğürt.
- Kemege: Ocak (toprağı kazmak suretiyle yapılan).
- Kemenger: Akıllı, dâhi, hakîm, önder.
- Kemir-: Kemir-.
- Kemit-: 1. Eksilt-. 2. Alçalt-, gururunu kır-.
- Kempir: Kocakarı, yaşlı (kadın).
- Ken: Çukur, maden kuyusu/ocağı.

- Kendir: Kendir (bitki).
- Kenen: 1. Bol, ferah. 2. Oldukça. 3. Cömert, eli açık.
- Keç: 1. Alan. 2. Enli, geniş, bol, engin.
- Keleş: 1. İdare meclisi, kurul, konsey. 2. Nasihat, öğüt.
- Keşit-: Genişlet-.
- Kep: 1. Söz, kelime, konuşma. 2. Şekil, giyim.
- Kepinde-: Kefenle-.
- Ker: 1. Koyu doru (at donu). 2. Kin, gazap.
- Kerbeş: 1. Kendini beğenen. 2. Çıtkırdım. 3. Züppe.
- Kerege: Keçe evin ağaç kafesi.
- Kerek: Lâzım, gerek, lüzum.
- Kerektüü: Lüzumlu, gerekli.
- Kerenelüü: İpek kumaş
- Keri: 1. Arka, arka taraf. 2. İnatçı, dikbaşlı.
- Keril-: 1. Gerin-, doğrult-. 2. Kurul-.
- Kerimbay: Özel isim.
- Kerme: Atları bağlamak için iki çadır arasına gerilen urgan.
- Kerüü: 1. Otları örtülen dağ yamacı. 2. Germe, çekme.
- Kes-: 1. Kes-. 2. Tayin et-.
- Kesim: 1. Kesilmiş parça. 2. Mahkeme kararı.
- Kesir: 1. Küçümseyen. 2. Adam yerine koymayan davranış. 3. Kibirli, kendini beğenmişlik. 4. Saygısız, küstah.
- Ket-: 1. Git-, ayrıl-. 2. Çentikle-. 3. Vaki ol-, husule gel-. 4. Bu fiil sık sık yardımcı fiil gibi kullanılır. 5. Aniden/birdenbire ol-.
- Ketir-: 1. Gider-, gitmeye zorla-. 2. Kabul et-. 3. Bırak-, salıver-.
- Ketkin: Kaçkın.
- Ketmen Töbö: Yer ismi.
- Kette: Büyük, kocaman.
- Keybir: 1. Kaçık, yarı deli. 2. Saçma sapan şeyler söyleyen, zevzek.
- Keyi-: Kederlen-.
- Keyiş: Acı, keder, üzüntü.
- Keyiştüü: Sitemli, müteessir edici, üzücü.
- Kez: 1. Arşın. 2. An, zaman, fırsat.
- Kezek: 1. Sıra, nöbet. 2. Zaman, an.
- Kezik-: Karşılaş-.
- Kıcılta-: Kaynaş-.
- Kıç: 1. Çamurdan ve rüzgârdan el ve ayaklarda husule gelen çatlaklar. 2. Bitki adı.
- Kıdır-: Dolaş-, avare gez-.
- Kıl: 1. Kıl, at kılı. 2. Çeşit, nevi, tür. 3. Üstün, mükemmel, kusursuz, tam. 4. İp, sicim.
- Kıl-: Yap-, kıl-.
- Kılçay-: 1. Geriye/arkasına bak-. 2. Geçmişini düşün-.
- Kıldı-: Sınıflandır-, çeşitlere ayır-.
- Kıldır-: Yaptır-, kıldır-.
- Kılıç: Kılıç.
- Kılmış: Cinayet, suç, cürüm.
- Kımbat: 1. Kıymetli, değerli. 2. Güç, zor.

- Kır: 1. Bayır, dağ silsilesi. 2. Yükseklik, yücelik. 3. Kenar, sınıır, hudud. 4. Kırgız (kısaltılmış).
- Kıra: Hayat tecrübesiyle gelişen akıl.
- Kıraan: 1. Hilekâr, kurnaz. 2. Yırtıcı kuş. 3. Keskin görüşlü.
- Kırçın: 1. Küçük çalı, çalılık. 2. Genç, gençler.
- Kırçoo: Çember, kasnak.
- Kırgak: Eleçek tarafından geniş bir şerit kılığında geçen ve kıymetli kumaştan sargı, bağ.
- Kırgıyım: Bir nevi atmaca.
- Kırgız: Kırgız.
- Kırım: 1. Kırım. 2. Uzun mesafe, uzak yer, uzak memleket.
- Kırk: Kırk.
- Kırk-: 1. Kırk-, kırp-. 2. Kes-, kesip al-.
- Kırkırak: 1. Sesi kısık olan. 2. Mırıltı.
- Kıska: Kısa, kısaca.
- Kıstal-: İcbar edil-, sıkıştırıl-.
- Kıstalış: Sadet
- Kış: 1. Kış. 2. Tuğla, kerpiç.
- Kışkı: Kışlık.
- Kıştak: Köy, kışlak.
- Kıt: Kıt kıt kül-; kıs kıs gül-.
- Kıy-: 1. Dilimle-, doğra-. 2. Şerit çek-. 3. Acıma-. 4. Tereddüt et-, yanıl-. 5. Nikâh kıy-.
- Kıya: 1. Yamaç, bayır. 2. Çapraz olarak.
- Kıyal: Hayal, rüya.
- Kıyaldan-: Düşünceye dal-, tahayyül et-.
- Kıyamat: 1. Bütün ölülerin yeniden dirildiği gün. 2. mec. zor ahval, güç, meziyet.
- Kıyık: 1. Kırıntı, döküntü. 2. İnatçı, söz dinlemez.
- Kıyın: 1. Güç, zor. 2. Usta, becerikli. 3. Mükemmel adam ya da kadın. 4. Ustalık. 5. İyi, çok iyi.
- Kıykır-: Haykır-, bağır-.
- Kıyla: Çok, oldukça çok, hayli.
- Kıyna-: Eziyet et-.
- Kıynal-: Azap çek-.
- Kıynoo: Azap verme.
- Kıyra-: Yıkıl-, kırıl-.
- Kıyşaj: 1. Fırsat, vesile. 2. Sapma.
- Kız: Kız, kızcağız.
- Kızgan-: 1. Esirge-. 2. Kiskan-, kiskanç ol-.
- Kızı-: 1. Kız-. 2. Heyecanlan-. 3. Gergin ol-. 4. İçkili ol-, yüzü kızar-.
- Kızık: 1. Merak. 2. Acayip. 3. Cazip, ilginç. 4. Gülünç, komik.
- Kızıktır-: İlgilendir-.
- Kızıl: 1. Kırmızı. 2. Pembe yanaklı (insan hakkında). 3. Açık boz (at donu hakkında). 4. Sert. 5. Dövülmüş ve savrulmuş olan hububat.
- Kızır: Hızır.
- Kıztalak: 1. Boşama. 2. Reddetme (talak).
- Kızuu: Kızgın, sıcak.
- Kiçine: Küçücük, azıcık.
- Kiçüü: Küçük, küçücük, yaşça küçük.
- Kim: Kim.

- Kindik: Göbek.
- Kinege: Defter.
- Kir-: İçeriye doğru hareket et-, gir-.
- Kir: Kir, kirli.
- Kirde-: Kirlen-, bulaş-.
- Kişen: Köstek, bukağı, atın ön ayaklarına vurulan demir köstek.
- Kişende-: Köstekle-.
- Kişi: 1. İnsan, kişi. 2. Başka, yabancı.
- Kiy-: Giy-.
- Kiygiz-: Giydir-, giyinmeye zorla-.
- Kiyik: Geyik.
- Kiyim: Giyim.
- Kiyin-: Giyin-.
- Kiyin: Sonra, ondan sonra.
- Kiyinki: Son, gerideki.
- Kiylik-: Başkalarının işlerine ve sözlerine karış-.
- Kol: 1. El. 2. Ön bacak, ayak. 3. Parmak.
- Kolot: Geniş sel yatağı, dar dağ vadisi, çıkur.
- Komsomol: Komünist Gençlik Birliği.
- Komuz: Kopuz.
- Komuzçu: Kopuzcu.
- Kon-: 1. Kon-, in-. 2. Konakla-, gecele-. 3. Kamp kur-, otur-.
- Kondur-: 1. Birini (misafiri) geceleme için davet et-. 2. Yola çık-.
- Konuk: Konuk, misafir / Akşam yemeği / İkram
- Konuş: 1. Durma. 2. Obanın konuştuğu, yerleştiği mahal.
- Koşur: 1. Kumral, esmer. 2. Sırmalı.
- Kooga: Kavga, sövüş.
- Kooz: 1. Güzel, nefis. 2. Şık. 3. İlişigi olmayan, suçsuz.
- Kor: 1. Sıcak kül. 2. İhtiyat sermaye. 3. Hor, hakir görülmüş.
- Kordo-: 1. Hor gör-. 2. Tazelik ver-.
- Korduk: Rezalet, horluk, hakaret.
- Korgol: Tezek.
- Korgon: Kale, çit, duvar.
- Korgoşun: Kurşun.
- Kork-: Kork-, dehşete kapıl-.
- Korkok: Korkak.
- Korkut-: Korkut-, göz dağı ver-.
- Koroo: 1. Eksilme, harcama. 2. Koyun ağılı, hayvan avlusu.
- Koş-: 1. Koş-. 2. Kat-, birleştir-, ilave et-. 3. Hediye et-. 4. Buyur-, emret-. 5. Taklit et-.
- Koş: 1. Sağ-esen. 2. Hoş. 3. Çift, çifte. 4. Küçük keçe ev.
- Koşok: 1. Ağıt, mersiye. 2. Boyunlarından birbirlerine bağlı koyun/keçi dizisi.
- Koşomat: 1. Pohpohlama, iki yüzlülük. 2. Saygı, hürmet.
- Koşul-: 1. Birleş-. 2. Arka ol-, destekle-. 3. İlave edil-.
- Koy-: 1. Koy-. 2. Bırak-, müsaade et-. 3. Çarp-, vur-. 4. Defnet-. 5. Yardımcı fiil rolünde ibareye kuvvet verir.
- Koy: Koyun, yeter, vazgeç.
- Koyo: Küçük kürecikler şekline konmuş keçe parçasıdır.

- Koyon: 1. Tavşan. 2. Ada tavşanı. 3. On iki senelik hayvan devri takviminde dördüncü yılın adıdır.
- Koyun: Göğüsle, göğüs üzerine kavuşturulmuş olan ellerin arasındaki yer, koyun.
- Kozgol-: Kimilda-, kıpırda-.
- Köböyt-: Artır-, çoğalt-.
- Köç-: Göç-, bir yerden bir yere git-.
- Köç: 1. Göç, göçme, hicret. 2. Çıkış. 3. Yerini değiştirme.
- Köçmөndüü: Göçebeli.
- Köçö: Sokak.
- Kөгör-: 1. Göver-, morlaş-. 2. İnat et-, diren-.
- Kök: 1. Kunderacı ipliği yerinde kullanılan sırim. 2. Gök. 3. Lâcivert, mavi. 4. Yeşil (bitkiler hakkında). 5. Kır (at donu).
- Kökölө-: Göklere çık-, şahlan-, yüksel-.
- Kөksө-: Arzu et-, dile-, özle-.
- Kөksөө: 1. Özlem, hasret. 2. Kasvet, hüzn.
- Kөktө-: 1. Yeşillen-. 2. Geliş-, büyü-. 3. Dik-, teğelle-.
- Kөkül: Kâhkül, perçem.
- Kөkürök: 1. Göğüs, bağır. 2. Kalp, sine.
- Köl: Göl.
- Kөldө-: Bol bol ak-, bolluk içinde ol-.
- Kөлökө: 1. Gölge, karanlık. 2. İnce, zayıf, sıska. 3. Sığınak, barınak.
- Kөm-: Gөm-, defnet-.
- Kөmөköy: 1. Dilcik. 2. (Yalnız kadınların kullandığı söz) dil.
- Kөmөлөн-: Tersine çevril-, tepetaklak ol-.
- Kөmүçü: Kөmürçü.
- Kөmül-: Gөmül-, defnet-.
- Kөmүskө: Hayal meyal gözükten.
- Kөн-: 1. Alış-, alışkın ol-. 2. İtiyat et-. 3. Razi ol-.
- Kөн: 1. Deri. 2. Meşin, sahtıyan.
- Kөнök: 1. Gөmlek. 2. Örtme, kapama.
- Kөңkü: (Destanda) pek çok, hesapsız.
- Kөңül: 1. Gөнül, kalp. 2. Arzu, istek, niyet.
- Kөңүлдүү: 1. Sevinçli, neşeli. 2. Gөнüllü, istemli.
- Kөө: 1. İs, lamba isi, kurum. 2. Kül.
- Kөp: Çok.
- Kөp-: 1. Şiş-, kabar-. 2. Kibirli ol-, kendini beğen-.
- Kөpөлök: Kelebek.
- Kөр-: 1. Gör-, geçir-. 2. Bir şey say-, bir şey yerine kabul et-.
- Kөр: 1. Kөр, görmez, âma. 2. Mezar, kabir.
- Kөргөз-: İbraz et-, göster-.
- Kөрк: Güzellik, görkem, süs.
- Kөрkoo: 1. Çakal. 2. Vampir. 3. Hunhar, canavar ruhu.
- Kөркөmdүү: Görkemli.
- Kөрүн-: Görün-, görünür ol-.
- Kөрүнөө: 1. Ayan, zahir, açiki aşikâr. 2. Zahirten, görünüşe göre.
- Kөрüş-: 1. Görüş-, karşılaş-. 2. Selamlaş-.
- Kөтөр-: 1. Kaldır-. 2. Katlan-.

Kötörmö: 1. Su bendi. 2. Kısa ip. 3. Ödünç verme. 4. Alma. 5. Güven, itimat, kredi.
Kötöröm: Kötürüm.
Kötört-: Kaldirt-.
Kötörül-: Kaldırıl-, kalk-.
Köyküt: Yer adı
Köyröj: Övüngen, kibirli.
Köytün: Yer adı
Köz: 1. Göz. 2. Delik, ilmik.
Kuban-: Sevin-.
Kubanış: Sevinç.
Kubant-: Sevindir-.
Kubar-: Sol-, sarar-.
Kubat: Kuvvet, güç, kudret.
Kubul-: Değiş-.
Kuçaktaş-: Birbirini kucakla-.
Kuday: Tanrı, Huda.
Kuduk: Kuyu.
Kul: Köle.
Kulak: Kulak.
Kulama: Mâil, yatık, çarpık.
Kulan: Yabanî eşek.
Kulan-: Yuvarlan-, düş-.
Kulat-: Devir-, indir-.
Kulcuğda-: Kırılıp büzül-, kırıt-.
Kuldanbay: Kişi ismi
Kulpun-: (Kulpur-) renkten renge gir-, rengârenk ol-.
Kumar: 1. Coşkunluk, kumar. 2. Şiddetli arzu, ihtiras. 3. Âşık, vurgun.
Kumurska: Karınca.

Kun: 1. Diyet, fidye. 2. Fiyat, değer, kıymet.
Kundak: Kundak, çocuk beşiği.
Kup: 1. İyi, peki. 2. Asla, bir şey değil.
Kur: 1. Kemer, kuşak. 2. Düz, eşit, aynı. 3. Vakit, zaman. 4. Yağlı, besili. 5. Grup. 6. Cennet kızı, huri.
Kur-: Kur-, dik-, tanzim eyle-.
Kura-: 1. Ayrılmış parçaları birlikte koy-. 2. Topla-, biriktir-.
Kurbal: Kurbu (çıkıntı, korniş / yaşıt, denk).
Kurbu: 1. Çıkıntı, korniş. 2. Yaşıt, denk.
Kurbuluu: Çıkıntılı, etrafında çizgisi olan, kornişi bulunan.
Kurç: Keskin, sivri.
Kurçan-: Kuşak kuşan-.
Kurçut-: 1. Keskinleştir-, bile-. 2. (İçkiyi) alkolleştir-, sertleştir-.
Kurdaş: Yaşıt, çocukluk arkadaşı.
Kurgan: Berbat, çok kötü.
Kurgat-: Kurut-, kurula-.
Kurkulda-: 1. Hırıldan-. 2. (Kaz hakkında) öt-.
Kurmanbek: Kişi ismi.
Kursak: Karın, kursak, iç.
Kursant: 1. Talebe, askeri mektep talebesi. 2. Sevinen, memnun, şen.
Kurt: Kurt, solucan.
Kuru-: 1. Kuru-. 2. Ortadan kalk-, yok ol-.
Kuruk: 1. Kuyruk. 2. Yağlı kuyruk. 3. Döl, soy. 4. Yardakçı, beleşçi kimse.
Kusamat: Husumet, düşmanlık.

Kusur: Kusur, kabahat, günah.	Külcar: Kişi ismi
Kuş: Kuş.	Küldü: Hep, hepsi, kül.
Kutkar-: 1. Kurtar-, yardımına yetiş-. 2. Alıkoy-.	Külgün: Pembe, gülgün, göz alıcı.
Kutman: Uğurlu (kutmanduu).	Külkü: Gülüş, gülme.
Kuttukta-: Kutla-, tebrik et-.	Külpöt: Külfet, parlıtı, parlama.
Kuttuu: Mukaddes, mübarek, uğurlu, bereketli.	Külük: Koşu atı.
Kutul-: Kurtul-.	Külündö-: Neşelice gülümse-.
Kuu: 1. Hilekâr, kurnaz. 2. Kuğu. 3. Beyaz, ak. 4. Kuru, kurumuş.	Külüypa: Kişi ismi
Kuu-: Kov-, kovala-, takip et-.	Kümön: 1. Güman, işkil, kuşku, süphe. 2. Cenin (ana karnında).
Kuul-: Kovul-, sürgüne gönderil-.	Kümüş: Gümüş.
Kuur: Kurumuş, kuru, sertleşmiş.	Kün: 1. Güneş. 2. Gün. 3. Zaman. 4. Hava durumu. 5. Hayat.
Kuura-: 1. Kuru-, tüken-. 2. Bir deri bir kemik kal-. 3. Zayıfla. 4. Sol-.	Künadır: Başkan
Kuurat-: Kurut-, imha et-.	Kündüz: Gündüz.
Kuy-: Dök-, dökül-.	Küngöy: Güneşe bakan cihet, güneş tarafı.
Kuykala-: 1. Yak-. 2. Kızdır-, sinirlendir-.	Künökör: Günahkâr.
Kuyul-: Dökül-.	Künöö: Günah, suç.
Kuzgun: 1. Kuzgun, karakarga. 2. Akbaba.	Künöösüz: Günahsız, kabahatsız.
Kübü-: Çırp-, silk-.	Künümdük: 1. Bir gün için lazım olan, geçici. 2. Sıradan, her gün, gündelik.
Kücüldö-: Hararetlice, hiddetle söyle-, söv-.	Küngöy: Güneşe bakan yön.
Kücürmön: Çevik, kuvvetli, enerjik.	Küngürön-: Boğuk sesle böğür-, mırıldan-.
Küç: 1. Kuvvet, güç. 2. Şiddet, zor. 3. Gayret, çaba. 4. Yetenek, güçlülük.	Kürp: Kuluçka
Kükük: 1. Guguk (kuş). 2. (Su hakkında) coşkun, taşkın, şiddetli akan.	Kürmö: Kolsuz elbise.
Kül-: Gül-.	Kürök: Kürek, bel.
Kül: 1. Koyunlarda bir nevi hastalık. 2. Çiçek. 3. Kül.	Kürüç: Pirinç.
	Küsö-: Dile-, iste-, azu et-.
	Kütölük: Kötülük
	Kütün-: Meşgul ol-, hazırlan-.
	Küü: Hava, nağme, melodi.

Küügüm: Alaca karanlık.
Küülön-: 1. Hızlan-. 2. Topla-. 3. Kuvvet / enerji topla-. 4. Birine küfürle saldır-. 5.Hışırda-.
Küy-: 1. Bekle-. 2. Yan-, yak-. 3. Haşla-. 4. Kaybedil-. 5. Acı hisset-. 6. Özle-. 7. Ateş al-.
Küy: Durum, vaziyet, pozisyon, düzen.
Küydürgü: 1. Şarbon hastalığı. 2. Yanıcı, yanan. 3. Keskin, canlı, neşeli.
Küygüz-: 1. Yan-, yak-. 2. Ateşe kömür vb at-. 3. Tutkuyla sev-.
Küyüt: Teessür, keder, tasa.
Küyüttüü: Kederli, tasalı, üzülen.
Küz: Güz, sonbahar.
Küzgü: 1. Güze ait. 2. Ayna.
Küzö-: Kırk- (kuyruğu, saçı).

L

Lenin: Kişi ismi.
Lök: 1. Tek hörgüçlü binek devesi. 2. Güçlü, kuvvetli, kudretli. 3. Önemli, etkili.

M

Madıray-: Dik dik bak-, gözünü dikip bak-.
Maga: Bana.
Makta-: Öv-, methet-.
Mal-: 1. Ban-, daldır-, suya batır-. 2. Batır-, saplan-.
Mal: 1. Mak, sığır, inek. 2. Değer. 3. Mal, mülk.
Malay: Uşak, ırgat.
Maldır-: Suya daldır-.
Malın-: 1. Batır-, daldır-. 2. Kirlen-.

Mamı: Obanın önünde at bağlanacak direk.
Manap: Ağa, bey.
Manas: Şehir, kasaba, köy.
Mañ: 1. Uyuşturucu madde. 2. Şaşalayan, apışık.
Mañday: Alın, teke.
Mañız: Mahiyet, muhteva.
Maral: Meral.
Mart: 1. Mart ayı. 2. Mert, cesur, cömert. 3. Kumar.
Mas: 1. İçkili, mest olma. 2. Kibirli, kendini beğenmiş.
May: 1. Mayıs ayı. 2. Yağ. 3. Merhem. 4. Mey, şarap.
Mayda: Küçük, önemsiz.
Maydan: Meydan.
Maylıbaydı: Kişi ismi
Maytar-: 1. Kıvrır-. 2. Sesi zorlayıp yor-.
Mazar: 1. Mukaddes yer. 2. Kabir, kabristan.
Meenet: 1. Azap, mihnet. 2. Emek.
Men: Ben.
Menen: İle.
Mergen: 1. Tüfekte avlanan kimse, nişancı. 2. Takip, izleme.
Mergendik: Atıcılık.
Meyliçi: Meyil, eğilim, istek, arzu.
Mına: İşte.
Mından: Bundan, buradan.
Mınday: Böyle, bu gibi.
Mırzabek: Kişi ismi
Mırzakan: Kişi ismi

Million: Milyon.	Murunku: Evvelki, eski.
Min-: Bin-.	Murut: Bıyık
Mingiz-: Bindir-, ata birini bindir-.	Musapır: Gezgin, müsafir.
Mint-: Öyle yap-.	Muun: 1. Eklem, boğum. 2. Nesil. 3. Hece.
Miñ: Bin.	Muz: Buz.
Miñbay: Kişi ismi.	Muzda-: Buz kesil-, don-.
Miz: Ağız (bıçak, jilet), sivri uç, keskin bir aygıtın yüzü.	Müçö: Bedenin bir kısmı, uzuv, organ.
Mol: 1. Bol, bereketli, çok, gür. 2. Zengin, varlıklı.	Müdürül-: Sürç-.
Moldo: Okur-yazar kimse, hoca, molla.	Mülk: 1. Mül, emlâk. 2. Mal, servet.
Molo: 1. Türbe, kabir, mezar. 2. Geberesi. 3. Ahmak.	Mürü: Omuz mafsalının öne doğru çıkık duran kısmı, omuz.
Momunduk: 1. Alçak gönüllülük. 2. Dindar.	Mürzö: Kabir, mezarlık.
Monçok: 1. Boncuk, gerdanlık, kolye. 2. Damla.	Müşkül: Müşkül, sıkıntı, darlık, güç.
Moyun: Boyun.	N
Mömö: Meyve, yemiş.	Naalı-: Şikâyet et-, yakın-.
Möndür: Dolu (yağış).	Naçar: Zayıf, aciz, kötü.
Möngkü-: Sıçra-, sıçratıp oynat-.	Namıs: Namus, şöhret.
Möngülüü: Buzullarla örtülü.	Namız: Namus.
Mudaa: Müdüö; 1. Arzu, amaç. 2. Güdü.	Nan: Ekmek.
Mukam: Makam, ahenk.	Nar: Tek hörgüçlü deve.
Munun: Bul I; bu.	Narın: Yer adı.
Muñ: Keder, can sıkıntısı.	Nasip: Kısmet, alın yazısı.
Muñay-: Kederlen-, hasret çek-.	Nasiyat: Nasihat, öğüt.
Muñdaş-: Keder ve tasayı paylaşan.	Nayıp: Vali, yönetici, bir yerin başı.
Muñduu: Kederli, dertli.	Ne: Ne.
Muñkan-: Kederlen-, hasret çek-.	Neçen: Kaç.
Murat: Murat, amaç, gaye.	Nerse: Nesne, cisim, eşya.
Murun: 1. Burun, gaga, baş. 2. Önce, evvel.	Nımduu: Nemli, yaş, rutubetli.
	Niet: 1. Niyet, düşünce. 2. Güven, umut.
	Nietteş: İyi niyete sahip olma.
	Nikolay: Kişi ismi.

Niyazalı: Kişi ismi.

Nokto: Yular.

Noo: Oluk.

Nuru: Tezek, gübre (toprak için).

O

Oçok: 1. Ocak. 2. Merkez, orta.

Ok: 1. Ok, mermi. 2. Eksen, dingil, mihver.

Okşo-: Benze-.

Oktol-: Sıçra-.

Okut-: Okut-, öğret-.

Olco: Ganimet (savaşta, avda).

Omurtka: Omurga, omur.

On: 1. On. 2. Şu, birinci, ilk. 3. Onbaşı, on kişinin başında duran.

On-: 1. Muvaffak ol-, yolun konul-. 2. Sol-, renk at-.

On-: 1. Sağ taraf. 2. Doğru. 3. Olumlu, müspet.

Onbogur: Lanet.

Onoy: Hafif, kolay, basit, rahat.

Oo-: Ağ-, bir yana sark-, bir tarafa yat-.

Oodar-: Devir- / Çevir-, tercüme et-

Ookat: Gıda, erzak, rızık.

Ooluk-: 1. İnat et-, diren-. 2. Anormal ol-.

Oor: 1. Ağır. 2. Güç, zor.

Ooru: Hastalık.

Oorut-: Ağrı ver-.

Ooz: Ağız.

Opo: Opa; Sadakat, vefa.

Ordu: Yer, konum, mevki.

Orgu-: Fıskır-, galeyen et-.

Orozaalı: Kişi ismi

Orto: 1. Orta. 2. Orta halli.

Orun: 1. Yer, mahal. 2. Yatak.

Orus: Rus.

Oşol: Oşo; Öteki, şu.

Oşondo: Orada, o zaman.

Oşondoy: O gibi, bu gibi.

Ot: 1. Ateş. 2. Ot.

Otto-: Otl-.

Ottot-: Otlat-.

Otur-: Oltur-; 1. Otur-, yerleş-. 2.

Bulun-. 3. Evde kal-. 4. yard. Fiil sıfatıyla işin sürekliliğini ifade eder.

Otuz: Otuz.

Oy: 1. Fikir, düşünce, meşgale. 2. Alçak yer, çukur.

Oy-: Oy-, kaz-, haket-.

Oylo-: 1. Düşün-, tefekkür et-. 2. Karar çıkar-.

Oyno-: 1. Oyna-, eğlen-. 2. Aşk ve alâka münasebetlerinde bulun-.

Oyun: Oyun, eğlence.

Ö

Öböktö-: 1. Dayan-. 2. Başımı eğ-. 3. mec. kanburlaş-.

Öç: Kin, intikam, öç alma.

Öç-: 1. Sön-. 2. Silin-.

Öçöş-: Kin besle-, hırslan-.

Öçür-: 1. Söndür-. 2. (Yazılanı) sil-.

Ögüz: Öküz, boğa.

Ökmöt: Hükümet, hakimiyet.

Öksü-: Gevşe-, yetişme-.

Öktöbür: Oktyabr; Ekim ayı.

Öküm: 1. Hüküm, mahkeme kararı. 2. Kendini zaptedemeyen.

Ökün-: Pişman ol-.

Ökür-: Yaygara kopar-.

Öl-: Öl-.

Öldür-: Öldür-.

Ölüm: Ölüm.

Ömür: Ömür.

Önör: 1. Hüner. 2. Bilgi, ustalık. 3. Sanayi, endüstri.

Öñ: Uyanık durum.

Öñköy: 1. Baştan başa, istisnasız. 2. Yüz, çehre, beniz.

Öñçöy: Baştan başa, istisnasız.

Öñdön-: Benze-, bir şeyin benzeri ol-.

Öñdüü: 1. İyi görünüşte olan, sağlam, sıhhatli. 2. Benzeyen.

Öön: 1. Keçenin, derinin, kumaşın kesilmiş (işe yaramayan) ufak parçaları. 2. Eksiklik, kusur.

Öp-: Öp-.

Örçü-: Üre-.

Ördök: Ördek.

Örgö: Örgöö; 1. Düğün obası (evi). 2. Yeni oba (ev).

Örköç: Hörgüç (devede).

Öröön: 1. İnsan vücudunun (sağ ve sol olmak üzere) yarısı. 2. Eteğin yan kısmı. 3. çoğ. Dere.

Ört: Yangın.

Örttö-: Kundakla-, yak-.

Örük: Erik.

Örüş: Avul yakınındaki otlak.

Ös-: Büyü-.

Öt-: 1. Geç-. 2. Öne geç-. 3. Öl-, göç-. 4. Affet-. 5. Keskin ol-. Sürümlü ol-.

Ötkör-: Geçir-, geçmeye zorla-.

Ötkür: 1. Keskin. 2. Çevik, atılğan.

Öz: Kendi.

Özbek: Özel isim.

Özgöy: Dedikodu.

Özön: 1. Nehrin yatağı, mecra. 2. Havza.

P

Paanala-: Maanala-.

Padışa: Padişah.

Pahta: Pamuk.

Palitsey: Polis

Panar: Fener.

Paraluu: Çevirme, döndürme.

Pas: Müddet.

Payda: Fayda.

Pende: Bende.

Peyil: Beyil.

Pişpek: Bişkek

Pul: Para.

R

Rıskulbek: Özel isim.

S

S'ezd: Toplantı.

Saan: 1. Sağmal (hayvan). 2. Sağma.

Saba-: 1. Döv-. 2. Yün at-.

Sabaş-: 1. Hep beraber döv-. 2. Dövüş-.

Sadır: Kişi ismi

Sagın-: Özle-.

Sagızgan: Saksığan (kuş).

Sak: Tetikte bulunan, uyanık.	Sar: Uçurtma.
Sakal: Sakal.	Saratan: 1. Yazın aşırı sıcaklığı. 2. Mayıs böceği.
Sakeç: Kişi ismi	Sargar-: Sarar-.
Sakta-: Sakla-, muhafaza et-, koru-.	Sargay-: Sarar-.
Sal-: 1. Sal-, ko-. 2. Çocuk düşür-. 3. Yapıştır-, çal-. 4. Hareket et-, yönel-. 5. Önceden tayin ve takdir eyle-. 6. Yalandan göster-. 7. Bir şeye güven-.	Sarı: 1. Sarı, kızıl, kumral. 2. Karakuş nevilerinden biri. 3. Bu söz bazı yırtıcı kuş isimlerinin bir parçası; ak sarı; aksarı, erke sarı; Kırgız kabilelerinden birinin adı.
Salam: Selâm.	Sarttar: Ticaret il euğraşan Orta Asya'daki millet.
Salamat: Sağ, sıhhati yerinde olan.	Saruu: Sarı.
Salbıra-: Sark-, asılı dur-.	Sat-: Sat-.
Salın-: 1. Konul-. 2. Koy-.	Satıl-: Satıl-, satılığa çıkarıl-.
Salınuu: Konulmuş, üzerine konulmuş.	Say: 1. Mümtaz, fevkâlade, maruf. 2. Nehrin yatağı. 3. İz.
Salkın: Serinlik.	Sayak: 1. Tek başına dolaşan serseri. 2. Kırgız kabilelerinden birinin adı.
Salpakta-: 1. Didin-, sallan-. Biçimsizce yürü-.	Saygak: Öküz sineği.
Sama-: Şiddetle arzu et-.	Sayın: Her, her bir.
Saman: Saman.	Sayra-: 1. Öt-, şakı-. 2. Gevezelik et-, çene çal-. Şarkı söyle- (kopuzla).
Samtır-: Pare pare ol-.	Sebepker: Sebep olan, müsebbip, âmil.
Samtırak: 1. Paçavra, çaput. 2. Üstü başı perişan çocuk.	Segiz: Sekiz.
San: 1. But, kalça. 2. Sayı, miktar.	Seksen: Seksen.
Sana-: 1. Say-. 2. Düşün-. 3. Tefekkür et-. 4. Özle-, canı sıkıl-.	Sel: 1. Sel. 2. Akış.
Sanaa: 1. Şuuri fikir, düşünce. 2. Keder, tasa.	Semir-: Semir-,tavla-, şişmanla-, kilo al-.
Sanat: 1. Nasihat, ibret. 2. Hesap, sayı.	Semirt-: Besle-, gübrele-.
Sanda-: Pek çok ol-, hesapsız bulun-.	Semiz: Yağlı.
Sap: 1. Sap, baltanın sapı. 2. Sıra, saf, kol.	Sen: İkinci tekil kişi.
Sapar: Yolculuk, seyahat, sefer.	Sendel-: Sendele-, ağır yürü-.
Sapat: Sıfat, keyfiyet, iyi vasıf.	Sergit-: Dinlendir-.
Sapır-: 1. Çarp-. 2. Savur-.	Serp-: Sallan-, anî bir hareket yap-.

Seydimkan: Özel isim.	Soņ: Son, sonra.
Sez-: Sez-, duy-, farkına var-.	Soo: Sağ, esen.
Sıla-: Sıva-, sıvazla-, okşa-.	Sool-: Tüken-, kuru-.
Sın-: Kırıl-, iflâs et-.	Soop: Sevap.
Sına-: Müşahede et-, dene-, sına-, tenkit et-.	Sor-: Em-.
Sında-: Sına-; müşahede et-, dene-, sına-, tenkit et-.	Sorgok: Obur, pisboğaz.
Sındır-: 1. Kır-, yırt-. 2. İflâsa kadar götür-.	Sot: 1. Mahkeme, yargılama. 2. Hâkim, yargıç.
Sır: 1. Boya, cilâ. 2. Sır, mahrem.	Soy-: 1. Deri yüz-, kes-. 2. Öldür-.
Sırdaş-: 1. Evsafça denk ol-. 2. Birbirine sırlarını söyle-.	Söz: Söz.
Sıykır: 1. Sihir, sihirbazlık. 2. Hipnoz.	Star: Star, yıldız.
Sıyła-: Hürmet ve takdir göster-.	Suk: Kıskanç.
Sıypa-: Sıvazla-, okşa-.	Suktan-: İmrenerek bak-.
Sız-: 1. Çiz-, çizgi geçir-. 2. Doku-. 3. Sıvış-.	Suluu: 1. Yulaf. 2. Güzel.
Sız: Rutubet.	Sun- Uzat-, sun-.
Sibir: Sibirya.	Sur: 1. Gök kır. 2. Kır. 3. Sur. 4. Ruh, can.
Siler: Sizler.	Sura-: 1. Sor-, ara-. 2. Yönet-, idare et-
Siņ-: 1. Kökleş-, hazmedil-. 2. Asimile edil-.	Surak: Sorgu, tahkikat.
Sok-: 1. Vur-, döv-, çarp-. 2. Kap-. 3. Ör-.	Suu: Su.
Soldat: Asker.	Suuk: Soğuk.
Solkulda-: 1. Esne-. 2. Tam tazelik çağında bulun-.	Suun-: Soğu-.
Sologoy: Solak.	Sür-: 1. Sürt-, rendele-. 2. İleri hareket ettir-.
Som: 1. Ruble. 2. Kalıp. 3. Maden külçesi.	Süt: Süt.
Somdo-: Kalıp yap-.	Sütkor: Faizci, tefeci.
Sonor: İlk kar.	Süy-: 1. Sev-. 2. Öp-. 3. Okşa-. 4. Toplayıp bağla-.
Sonun: 1. İyi, ala. 2. Dilber. 3. Nahoş hal, felâket.	Süylö-: Söyle-.
	Süyrö-: Sürükle-, yerde çekerek götür-.
	Süyümkan: Kişi ismi.
	Süyün-: Sevin-.
	Süyüş-: Seviş-.

Ş

Şaar: Şehir.

Şak: 1. Dal, küçük dal. 2. Boza yapmak için kullanılan dövülmüş darı. 3. Pat.

Şalbirat-: Yüz-.

Şaldıra-: Gürle-, gümbürde-.

Şam: 1. Lamba, mum. 2. Akşam namazı, şamdan.

Şamal: Rüzgâr, yel.

Şamşar: Kılıç, büyük hançer, kama.

Şamşikal: Yer adı

Şar: 1. Küre, top. 2. Hızlı, çağlayan akıntı. 3. Gürleme. 3. Engelsiz, duraklamadan. 4. İş yerinden müsaade almaksızın sıvışma.

Şariyat: Şaraat.

Şaş-: 1. İv-, acele et-. 2. Şaş-, afalla-.

Şay: 1. Pekiyi, muhteşem. 2. Kudret, kuvvet.

Şayır: Şen ve şatır, neşeli, canlı.

Şek: 1. Şüphe, şüphelenme. 2. mec. karındaki çocuk.

Şeker: Şeker.

Şekildi: Şekildüü; Gibi, müşabih.

Şer: 1. Arslan şir. 2. mec. güçlü, kuvvetli, cesur.

Şerik: Ortak, şerik.

Şermat: Özel isim.

Şermende: 1. Mahcup ediliş, utanmaz, yüz­süz. 2. Eli maşalı.

Şıbak: Kır pelini (ot).

Şılık: Oynayan, sallanan.

Şıpır-: 1. Süpür-, küre-. 2. Kabuğunu soy-.

Şıybılçak: Çift hayvan tırnağının teki.

Şıypañ: Böcekleri kovmak için at kılındna yapılan yelpaza.

Şıyrak: Baldır.

Şiber: 1. Herhangi bir yüksek sık ot. 2. Delice buğday.

Şirge: 1. Tayın suratına giydirilen ve onun meme emmesine mani olan burunsalık. 2. Tırpanın sırtı.

Şirin: Tatlı, şirin.

Şok: Şuh, muzip.

Şoola: 1. Şu'le, ışık, ışın. 2. Etli pirinç lapası.

Şor: 1. Tuzlak yer, çorak. 2. mec. felâket.

Şorduu: Bedbaht, talihsiz.

Şum: Kurnaz, hilekâr.

Şumduk: 1. Kurnazlık, dolandırıcılık. 2. Olmadık şeyler, masal.

Şumkar: Akdoğan, doğan.

Şügür: Şükür.

Şümşük: Şumpay; Alçak, namussuz, açığöz.

T

Taakı: Kişi ismi

Taalay: Talih, kısmet.

Taanı-: Tanı-.

Taarın-: Darıl-, alın-.

Taba: 1. Başkasının felâketine sevinme. 2. Tava, küçük tava.

Tabak: 1. Tahta çanak. 2. Yaprak (kâğıt).

Tabal-: Öc alır gibi sevin-.

Tabala-: Başkasının felâketine sevin-.

Tabar: 1. Tovar. 2. Bir nevi kumaş.

- Tabıl-: Bulun-.
- Tacaal: 1. Deccâl. 2. Korkunç şey, gaddâr.
- Tagın-: Takın-.
- Tak: 1. Dürüst, derli toplu. 2. Tek, biricik. 3. Taht. 4. Yara izi, benek.
- Tak-: Tak-, as-.
- Taka: 1. Nal. 2. Ökçe. 3. Top.
- Tal: 1. Badem söğüdü. 2. Çubuk, ince çubuk, dal. 3. Tane.
- Tal-: Yorul-.
- Talaa: 1. Step, kır. 2. Vâdi.
- Talaala-: Uzaklaş-.
- Talan-: Yağma edil-, soyul-.
- Talap: Temayül, talep, iddia.
- Talas: Yer adı.
- Talaş-: Dalış-, münakaşa et-.
- Talat-: Yağma ettir-.
- Talı-: 1. Donakal-, bayıl-. 2. Sıradan mustarip ol-.
- Talık-: Yorul-, yorgun düş-.
- Talıt-: Yor-.
- Talkalan-: Altüst ol-, paramparça ol-.
- Tam-: 1. Damla-. 2. Tutuş-, yan-.
- Tam: 1. Duvar. 2. Tam tam.
- Tamak: 1. Yiyecek. 2. Gırtlak.
- Taman: 1. Taban (ayağın ve ayakkabının). 2. Üzenginin dibi.
- Tamaşa: 1. Zevk, eğlence. 2. Şaka.
- Tamaşala-: 1. Zevk duyarak bak-. 2. Alaya al-, eğlen-.
- Tamga: 1. Atın sağrısına yakmak suretiyle vurulan damga. 2. İşaret, harf.
- Tamşan-: 1. Bir şeyin tadına bakarken yahut hayret ederek dilini şakırdatmak ve dudaklarını şapırdat-. 2. Hoş bir şeyi hatırla-. 3. Taacucup et-.
- Tan-: İnkâr et-.
- Tanap: 1. İp, bağ, nakil tel. 2. Bir satıh ölçüsü.
- Tanda-: Seç-, iyisini ayırıp al-.
- Tağ: Muhtelif şekillere gir-; türlü türlü ahenklere dökül- (ses, seda hakkında).
- Tağ: 1. Şafak, tan. 2. Taaccup, hayret. 3. Benek.
- Tap-: Bul-, ele geçir-.
- Tap: 1. Sınıf. 2. Zaman. 3. Sıcak, ılık. 4. Kuvvet. 5. Tap ber- yahut tap koy-; vurmak için el kaldır-. 6. Orta, ortaca.
- Tapta-: Antrenman yaptır-.
- Tar: 1. Dar. 2. mec. zor vaziyet.
- Tarap: Taraf.
- Tarat-: 1. Taratır-. 2. Dağıt-.
- Tarık-: 1. Sıkıntı, zorluk hisset-. 2. Kuvvetten düş-, gevşe-.
- Tarp: Ölü cesedin kalıntıları, leş.
- Tart-: 1. Çek-, sürükle-. 2. Yemek ikram et-. 3. Tart-. 4. Öğüt-. 5. Hareket et-. 6. Tütün iç-. 7. Sür-, yapıştır-. 8. Belirli bir renge gir-. 9. Katlan-. 10. Birisine çek-.
- Tastay-: Düm düz, pürüzsüz.
- Taş: Taş.
- Taşı-: 1. Kıyılarında çık-, taş-. 2. Bir yerden diğer bir yere geçirme.
- Taşkın: Su baskını.
- Taşta-: At-.

Tat-: Ye-, tadına bak-.	Tepse-: 1. Ayaklar altına al-, çiğne-. 2. mec. zulmet-.
Tattı: Tatu; 1. Dostça. 2. Tatma, lezzetine bakma.	Ter: Ter.
Tattuu: Tatlı, hoş.	Terek: Kavak.
Tay: 1. Ana tarafından akrabalık. 2. Bir yaşında olan iri hayvan.	Teri: Deri.
Tayan-: Dayan-.	Terme: Derme.
Taylak: İki yaşına girmiş olan puduk (deve yavrusu).	Termele-: 1. Tamamen / dikkatli topla-. 2. Bir araya getir-.
Taza: Taze, temiz, pâk.	Teskeri: Aksi, aleyh, aykırı, karşıt.
Tazıl: Kızıl I; sözünün tekidir; kırmızı.	Teskey: Gölge taraf, güneş görmeyen gölgeli yer.
Tebele-: Çiğne-.	Teşil-: Delin-.
Tegirmen: Değirmen.	Teyle-: 1. Bitir-. 2. Hizmet et-.
Tegizde-: Düzle-, tesviye et-.	Tıbıra-: Tepin-.
Teke: 1. Teke. 2. Kırgız halk takviminde bir ayın adıdır.	Tın-: Dinlen-.
Tekşer-: 1. Tetkik et- (davayı). 2. Araştır-.	Tınç: Rahat, sâkin.
Teli – Teñtuş: Denk, müsavi, yaşıt, akran.	Tınçılık: Barışçılık, huzurluluk.
Telmir-: İmren-.	Tınçı-: Rahat et-, sükûnet bul-.
Temir: Demir.	Tınçıt-: 1. Teskin et-, sülman haline koy-. 2. Yatıştır-. 2. Yok et-.
Tenti-: Başı boş gez-.	Tınım: 1. Soluma. 2. Sükûnet bulma.
Teñ: 1. Denk. 2. Yarı. 3. Karı kocadan biri. 4. Hepsi.	Tıñ: Güçlü, sağlam, dinç.
Teñçilik: Müsavat, hukuk müsavâtı.	Tıñda-: Tanzim et-.
Teñdeş: Denk, müsavi.	Tırmak: Tırnak, pençe.
Teñdik: Denklik.	Tırmaktuu: Pençeli, yırtıcı hayvan.
Teñir: Tanrı, Allah.	Tırp: Tırp et; kımılta-.
Teñselt-: Denk ve eşit/bir yandan öbür yana salla-.	Tıtıkıla-: Tırmala-.
Tep-: Tep-, çifte at-.	Tıy-: Men et-, yasakla-.
Tepki: Tekme, tepme.	Tıyıl-: 1. Men edil-, yasaklan-. 2. Sakin ol-, yatış-.
	Tıyındık: Kapiklik.
	Tik: 1. Bir çeşit keten bezi. 2. Dik, amûdî.
	Tik-: Dik-.

Til: 1. Dil. 2. Sövme, hakaret. 2. Haber, salık. 3. Dilim, parça.	Tolkun: Dalga.
Til-: Dil-.	Tolukşu-: Tam kuvvetinde, tam özünde bulun-.
Tildüü: 1. Dilli. 2. Belîğ, söz ustası.	Tomkor-: Yık-.
Tile-: Dile-, iste-.	Tomsor-: 1. Kaşlarını çat-. 2. Somurt-.
Tilek: Dilek, arzu, niyet.	Tomuk: Diz kapağı.
Tilmeç: Dilmaç, tercüman.	Ton: Kürk, geniş yakalı.
Tim: 1. Sükût. 2. Sebepsiz, boşuna.	Tonduu: 1. Kürklü, kürk sahibi. 2. İyi giyinmiş, şık giyinmiş.
Tiril-: Diril-.	Too: Dağ.
Tirüü: Diri.	Top: 1. Küre, top. 2. Top (silâh). 3. Zümre, küme, yığın.
Tirüülöy: Diri – diriye, diri halde.	Topçubay: Kişi ismi
Tiş: Diş.	Topor: 1. Baldırı çıplak. 2. Kötü at.
Tiy-: Değ-, dokun-, düş-.	Tor: Ağ, tor.
Tize: Diz.	Torgoy: Tarla kuşu.
Togolok: Yuvarlak.	Torko: Bir çeşit ipekli kumaş.
Toguz: Dokuz.	Toro-: Mani ol-, alıkoy-.
Tok: Tok (aç olmayan).	Torpok: İkinci yaşına basmış olan tosun.
Tokom: Toktogul	Totu: Papagan.
Tokoņ: Toktogul	Toy-: Doy-, bıık-.
Tokoy: Orman, çalılık.	Toy: Ziyafet, işret, düğün şöleni.
Tokto-: Dur-, kesil-, din-.	Toz-: 1. Dağılıp toz ol-. 2. Yolu kapat-. 3. Bekle-.
Toktobek: Özel isim.	Tozok: 1. Cehennem. 2. mec. azap.
Toktogul: Kişi ismi.	Töbö: 1. Tepe. 2. Zirve. 3. Kalpağın tepesi.
Toktol-: 1. Topla-. 2. Akıllan-. 3. Sakinleş-. 4. Yerleş-.	Tögül-: Dökül-.
Toktot-: Durdur-, kes-.	Tök-: Dök-.
Toktu: Henüz doğurmayan genç koyun.	Tömön: Aşağı, aşağıya.
Toku-: 1. Doku-. 2. Eyerle-.	Tömönkü: Alttaki.
Tol-: Dol-, olgunlaş-.	Töö: Deve.
Tolgo-: Bur-, çevir-, döndür-.	Tör: Başköşe, yayla, yüksek dağ otağı.
Tolgon-: Dön-, burul-, kıvrıl-.	
Tolku-: Dalgalan-.	

Törö: Bey, efendi, sahip, mal sahibi.	Tutaş: Baştan-başa, aralıksız, hep.
Törö-: Doğur-.	Tutka: 1. Kulp, sap. 2. Destek, dayanak.
Tört: Dört.	Tutkun: Tutsaklık.
Töş: Göğüs, döş.	Tutul-: Tutul-, yakalan-.
Tukum: Tohum.	Tuu-: Doğur-, doğ-, doğmuş ol-.
Tulağ: Stipa otu nevelerinden biri.	Tuu: 1. Sancak, bayrak. 2. Tuğ. 3. Kısır, henüz doğurmamış. 4. Doğuş, doğum.
Tullu: Hep, bütün, tamamiyle.	Tuudur-: Doğurt- tuu
Tulpar: 1. Kanatlı at. 2. Savaş atı.	Tuugan: 1. Hısım, akraba, kardeş. 2. Yerli, doğuştan olan.
Tuman: Sis, duman.	Tuur: Alıcı kuşun oturduğu tünek.
Tumçuk: Nefes kısıl-.	Tuura: 1. Doğru dürüst, sahi, düz. 2. En, genişlik.
Tunar-: 1. Karar-, karanlık ol-. 2. Kör ol-.	Tuyak: 1. Hayvan tırnağı. 2. Nesil, zürriyet.
Tunuk: Şeffâf, saf, duru.	Tuygun: 1. Beyaz atmaca. 2. Ruhun sık sık tesadüf edilen sıfatıdır.
Tunuke: Safha biçiminde olan demir saç.	Tuyla-: Sıçra-.
Tur-: 1. Ayakta dur-, kalk-. 2. Dur-, bulun-. 3. Yaşa-, otur-. 4. Elde edilebilir ol-. 5. Değerinde ol-, değ-. 6. Hizmette bulun-.	Tuyuk: Kapalı, çıkmaz.
Tura: Biçilmiş kaftan.	Tuz: Tuz.
Turak: Durak, ikamet yeri, mesken.	Tübölük: Daima, ebediyen.
Turguz-: 1. Dik-. 2. Kaldır-, uyandır-.	Tügön-: Tüken-, kuru-.
Turmuş: Yaşayış, hayat (tarzı).	Tügöt-: 1. Tüket-, bitir-. 2. Kurut-.
Turpak: Topurak; toprak.	Tügül: Değil.
Turumtay: Falco vespertinus denilen doğan.	Tülkü: 1. Tilki. 2. mec. kurnaz, hilekâr.
Turuuç: İkamet eden, yaşayan, oturan (sakin).	Tülö-: Tüyünü dök- ve değiştir-.
Tuş: 1. Karşı yanda bulunan mahal. 2. Yön, istikamet. 3. Zaman, ân.	Tün: Gece.
Tuşa-: Köstekle-.	Tünö-: Gecele-, gece geçir-.
Tuşoo: 1. Köstekleme. 2. Köstek.	Tünörünkü: Bulanmış, kararmış (gözler hakkında).
Tutam: 1. Kulp, sap. 2. Bir avuç (nesne). 3. Dört parmak genişliğinde olan uzunluk ölçüsü.	Tünjül-: Vazgeç-, yüz çevir-.
	Tüp: 1. Alt, dip. 2. Soy, menşe.

Tür: Biçim, şekil.
Türdön-: Muhtelif şekillere gir-.
Türkük: Destek, obanın içinde orta destek.
Türmö: Hapishane, cezaevi.
Türt: Dürt-.
Türün-: Sığan-, kolları sıva-.
Tüş-: 1. Düş-, in-. 2. Aş-.
Tüş: 1. Rüya, düş. 2. Öğle zamanı.
Tüşün-: Anla-, kavra-.
Tütöt-: Yak-, tutuştur-.
Tütün: 1. Duman. 2. Hane. 3. Oba.
Tüzöt-: Düzelt-, tamir et-.

U

Ubak: 1. Vakit, zaman. 2. Ufak, ufalmış.
Ubal: Günah.
Ubara: 1. Aksilik, güçlük. 2. Rahatsız edilmiş, zahmete katlanmış.
Ubay: 1. Korku, endişe, dert, keder. 2. İyilik, merhamet, nezaket.
Uç-: Uç-.
Uçuraş-: Karşılaş-, birbirine rastgel-.
Udaa: 1. Birbiri ardından. 2. Peşi sıra, sıra ile. 3. Akabinde.
Udurgu-: Çırpın-.
Ugul-: İşitil-.
Uguz-: İştittir-.
Uk-: Dinle-, işit-.
Ukta-: 1. Uyu-. 2. Uyuş-.
Uktat-: 1. Uyut-. 2. Uykuya yatır-.
Ukuk: Hukuk.
Ula-: 1. Bitiştir-, ula-. 2. Aşıla-.

Ulak: 1. Oğlak. 2. Keçi yavrusu.
Ulama: 1. Ekleme. 2. Ulemâ.
Ulant-: 1. Ekle-. 2. Devam ettir-.
Ulpak: Urpak; Kepek nesil, zürriyet.
Uluk: Âmir.
Uluu: 1. On iki senelik hayvan takviminde beşinci yılın çince adı. 2. Büyük, ulu.
Unçuk-: Ses çıkar-, seslen-.
Uñşu-: Ulu-.
Upa: 1. Beyaz, düzgün. 2. Pudra.
Ur-: Vur-, döv-.
Ura-: Yuvarlan-, yıkıl-.
Urmat: Hürmet, saygı.
Urmatta-: Hürmet et-.
Urmattuu: Hürmetli.
Uruk: 1. Rûh. 2. Tohum. 3. Cins. 4. Soy. 5. Kabile.
Uruksat: Ruhsat, müsaade.
Uruş: Dövüş, kavga.
Uruu: Kabile.
Usta: Usta.
Ustukan: Kemik.
Ustun: Sütun, direk, kalas.
Uşak: Dedikodu, laf, lakırdı.
Uşakçı: Dedikoducu.
Uşintip: Böyle, şöyle, öyle.
Uşta-: Uçta-; Ucunu sivrilt-, aç-.
Uşu: Şu.
Uşul: Bu.
Uşunçalık: O kadar, o derece.
Uşunday: Öyle, o gibi.
Uu: 1. Av. 2. Zehir, ağu.

Uul: Oğul.
Uuruluk: Hırsızlık.
Uya: Yuva.
Uyal-: Utan-.
Uyaluu: İnli, yuvalı.
Uyat: Ayıp, utanç.
Uyatsız: Hayâsız, utanmaz.
Uyku: Uyku.
Uypala-: 1. Karma karış et-. 2. Buruştur-.
Uzak: Uzak.
Uzun: Uzun, uzunluk.
Ü
Üç: Üç.
Üçün: İçin.
Üğüt: Öğüt.
Ülgülüü: Numunelik, örneklik.
Ümüt: Ümit.
Ün: Ses, seda.
Ündö-: 1. Çağır-. 2. Bağırıp çağır-, seslen-.
Ündön-: Ses hususunda benze-.
Üñküy-: Başını iğ- (kederden).
Ürtük-: Korkut-.
Ürtüktö-: Çulla veya örtü ile ört-.
Üst: Üst.
Üşkürt-: 1. Fışna-. 2. Islık çalar gibi ses çıkar-.
Üşü-: 1. Burgula-. 2. Üşü-, don-.
Üy: Ev.
Üy-: 1. Küme halinde yığ- / Kümele-.
Üylö-: Üfle-, nefes ver-.

Üylüü: 1. Obası, evi olan. 2. Evli, aile sahibi.

Üzül-: 1. Kop-, kesil-. 2. Öl-, vefat et-.

Üzüdü: Kırıntı, parça, fıkra.

V

Vatır-: Batır-

Z

Zaar: 1. Zehir. 2. Gazap, hırs.

Zalal: Zarar, ziyan.

Zalim: Zalim.

Zaman: 1. Zaman, devir çağ. 2. Müşkül durum, zor zamanlar.

Zapkı: 1. Baskı, kısıtlama, sınırlama. 2. Hakaret.

Zar: Acı acı ağlama, hıçkırık.

Zarık-: Azap çek-, üzül-, yorul-.

Zarla-: 1. Acı acı ağla-. 2. Sızlan-. 3. Tasalan-.

Zarp: Vuruş, darp.

Zeket: Zekât.

Zerik-: Bunal-, canı sıkıl-.

Zım: Tel (metal).

Zırkıra-: 1. Hızlı koş-. 2. Hasta ol-, pek şiddetli ağır-.

Zırp et-: Çırpın-

Zilde-: Kuvvetlen-.

Zoo: Kaya.

Zoolu: Kelepçe.

Zor: Büyük, kocaman, kuvvetli.

Zorduk: 1. Zorbalık, zorlama. 2. mec. kız kaçırma.

Zulum: Zulüm, gaddarlık.

Ek 3: Toktogul Satılganov'un Fotoğrafları

Toktogul Satılganov (1864 – 1933)

Kaynak: Türkhan, İbrahim (2014a); “Kırgızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılganov’un Doğumunun 150. Yılı Anısına,” *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87, s. 12.

Ünlü Kopuz Ustası Toktogul Satılganov

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arınalam)*, Turar Yayınevi, Bıškekek, s. 468.

Toktogul Satılganov'un Büyüme Çağları (En Sağdaki Toktogul Satılganov'dur.)

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 95.

Toktogul Satılganov At Üzerinde Kopuz Çalarken

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 128.

Toktogul Satılganov ve Müzisyenler

Kaynak: Türkhan, İbrahim (2014a); “Kırgızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılganov’un Doğumunun 150. Yılı Anısına,” *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87, s. 36.

Sürgüne Gidilen Yol

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 263.

Toktogul Satılganov'un Suçsuz Yere Sürgün Yediğinde Zindanda Çekilen Bir Fotoğrafi

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 28.

Toktogul Satılganov Sibiry Soğuşunda Sürgünden Kaçarken

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 142.

Toktogul Satılganov'un Cezaevinde Çekilen Bir Gecesi

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişke, s. 373.

Toktogul Satılganov'un Sürgün Yıllarında Çalıştırıldığı Fotoğraf

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 373.

Toktogul Satılganov'un Sürgünden Sonra Memleketinde Kopuz Çaldığı Fotoğraf

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 382.

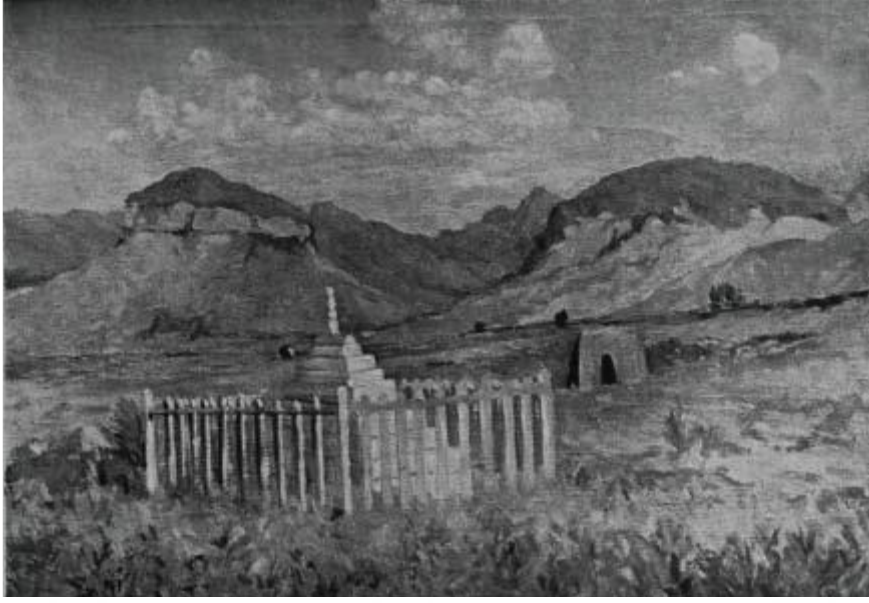
Toktogul Satılğanov'un İkinci Kez Hapse Alınırken

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılğanovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 390.

Irçı Eşmambet İle Toktogul Satılğanov

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılğanovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 403.

Toktogul Satılganov'un Mezarı

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındığına Arnalam)*, Turar Yayınevi, Bişkek, s. 437.

Toktogul Satılganov Adındaki Bişkek Filarmoni Binası

Kaynak: Türkhan, İbrahim (2014a); "Kırğızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılganov'un Doğumunun 150. Yılı Anısına," *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87, s. 32.

Toktogul Satılganov Adına Hazırlanan SSCB Pulu

Kaynak: Türkhan, İbrahim (2014a); “Kırgızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılganov’un Doğumunun 150. Yılı Anısına,” *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87, s. 37.

Üzerinde Toktogul’un Resmi Olan 100 Som’luk Kırgız Parası

Kaynak: Türkhan, İbrahim (2014a); “Kırgızların Ünlü Halk Ozanı Toktogul Satılganov’un Doğumunun 150. Yılı Anısına,” *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87, s. 40.

Toktogul Satılganov'un Portresinin Bulunduğu Bir Keçe S#slemesi

Kaynak: Akmataliyev, Abdıldacan (2014); *Toktogul Ensiklopediyası (Uluu Akın T. Satılganovdun 150 Cılındıgına Arıalam)*, Turar Yayınevi, Bışkek, s. 467.

ÖZ GEÇMİŞ

Özlem Turan, 1995 yılında Zonguldak / Kdz. Ereğli’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Zonguldak’ta tamamladı. 2013 yılında, Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı. Lisans eğitimini 2017 yılında tamamladı. Aynı yıl Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans programına kaydoldu.

Yayımlanan çalışmaları;

Arıcan, Osman ve Özlem Turan (2020); “Toktogul Satılganov’un Şiirlerinde Karşıt Anlamlılık,” *Turkish Studies*, Cilt 15, Sayı 1, s. 45 – 64.

Arıcan, Osman, Özlem Turan (2019); “Barpı Alıkulov’un “Bolboyt” Şiiri Üzerine”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 7, Sayı 19, s. 357 – 375.

Özer, Hasan, Özlem Turan ve Semanur Yener (2018); “Zonguldak’ın Yöresel Yemek İsimleri Üzerine Bir İnceleme,” *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 12, s. 341-361.